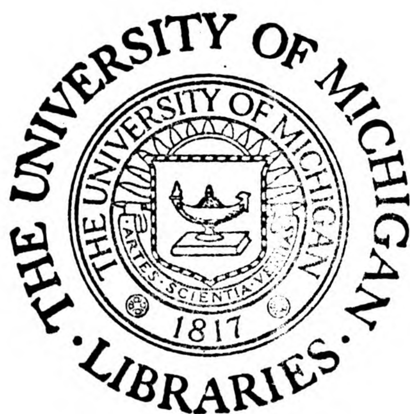

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
·LIBRARIES·
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES·SCIENTIA·VERITAS
1817

ON.

THREE PERSIAN PLAYS

WITH

LITERAL ENGLISH TRANSLATION.

Ahund-zâde, Fetḥ Ali

PERSIAN PLAYS.

THREE PERSIAN PLAYS

WITH

LITERAL ENGLISH TRANSLATION

AND VOCABULARY.

BY

A. ROGERS.



LONDON:
W. H. ALLEN & CO., LIM[D], 13 WATERLOO PLACE.
AND CALCUTTA.

1890.


THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

PERSIAN PLAYS.

THREE PERSIAN PLAYS

WITH

LITERAL ENGLISH TRANSLATION

AND VOCABULARY.

BY

A. ROGERS.



LONDON:
W. H. ALLEN & CO., LIMD, 13 WATERLOO PLACE.
AND CALCUTTA.

1890.

LONDON:
PRINTED BY W. H. ALLEN AND CO., LIMITED,
13 WATERLOO PLACE.



TRANSLATOR'S PREFACE.

THE want of a reliable introduction to the study of modern colloquial Persian, as distinguished from the classical language of Háfiz, Sa'adí, and other old writers, has been long felt. In Germany and France this want has been to some extent supplied by the publication of a few plays with vocabularies, for the most part without translations; but, with the exception of the Vazír of Lankurán and one other play published in the Asiatic Society's Journal, no similar aid appears to have been supplied to English students. The Translator is not aware that the three plays included in the present work have been translated and published in a shape useful to such as wish to acquire a practical knowledge of the Persian of the present day, and has accordingly thought it advisable to print the text face to face with a literal English Translation, and to add

a Vocabulary compiled from English, German, and French sources, which he trusts will be found to serve the purpose of a text-book for beginners. Those who are acquainted with the classical language will see at once that there is a considerable difference between it and modern colloquial Persian, and understand that anyone only making use of the former in his intercourse with the natives of the country in every-day life would find himself at a great disadvantage.

One word as to pronunciation. In the transliteration of the words in the Vocabulary the broad Shírází vowel-sounds have been adopted; that is, *aleph* sounded as *aw*, not *ah*; *ye* is *ee*, and not the Continental *é*; and *váv* is *oo*, and not *o*, as common in India. Fault has been found with the transliteration of اعتبار as *i'atibár*, of استماع as *istimá'a*, and similar words; but it has been considered advisable to retain this form of rendering the ع in such cases, not that it may be sounded as a separate syllable, but because there should be an almost imperceptible intonation to show that the ا is followed by ع.

CONTENTS.

ERRATA.

Page	٧ (7)	line 10,	*for*	بر میگیرد	*read*	بر میگردد
,,	٨ (8)	,, 1,	,,	میسر	*read*	میسّر
,,	,,	,, 5,	,,	میکوئی	*read*	میگوئی
,,	11	,, 13,	,,	men	*read*	man.
,,	١٤ (14)	,, 3,	,,	میکویند	*read*	میگویند
,,	,,	,, 7,	,,	هوهم	*read*	هوهرم
,,	,,	,, 21,	,,	بخواهم.	*read*	نخواهم
,,	١٥ (15)	,, 4,	,,	میکوید	*read*	میگوید
,,	15	,, 23,	,,	your eye of eyes is	*read*	your eyes with anger are
,,	١٧ (17)	,, 20,	,,	نمن	*read*	بمن
,,	18	,, 5,	,,	as has never been told	*read*	as shall be told
,,	١٩ (19)	,, 8,	,,	داخد	*read*	داخل
,,	21	,, 5,	*add*	at such a time		
,,	٣٧ (37)	,, 15,	*for*	بچدرا	*read*	بچهرا
,,	,,	,, 18,	,,	us	*read*	her
,,	,,	,, 20,	,,	yours is another nurse	*read*	your nurse is another (woman)
,,	40	,, 2,	,,	open her heart	*read*	take courage
,,	٤٣ (43)	,, 8,	,,	مبشود	*read*	میشود
,,	٥٠ (50)	,, 19,	,,	میکوئید	*read*	میگوئید
,,	51	,, 14,	*after*	A'ká Karím	*insert*	quickly
,,	66	,, 5,	*for*	having arms in his hands	*read*	armed

Page	70	line 19,	*put note*	Lit. "I could not divide the barley of two horses."
„	٧٦ (76)	„ 4,	*for*	بیندام *read* بیندازم
„	81	„ 1,	*omit*	have me
„	٨٧ (87)	„ 10,	*for*	کفت *read* گفت
„	٩٠ (90)	„ 10,	„	کوش *read* گوش
„	99	„ 17,	„	thank *read* please
„	١١٧ (117)	„ 10,	„	نجوا *read* نخور
„	١١٩ (119)	„ 5,	„	می‌چچم *read* می‌پیچم
„	١٢٧ (128)	„ 10,	„	بکویم *read* بگویم
„	„	„ 19,	„	بخان. *read* بجان.
„	„	„ 22,	„	بچشهایش. *read* بچشمهایش.
„	١٣٠ (130)	„ 1,	„	چنگیاز *read* چنگیان
„	131	„ 1,	„	seeds *read* grass
„	١٣١ (131)	„ 2,	„	داود *read* دارد
„	„	„ 13,	„	مینهاید *read* مینهد
„	„	„ 21,	„	هدچو *read* همچو
„	١٣٥ (135)	„ 12,	„	ترس رو *read* ترش رو
„	١٣٧ (137)	„ 7,	„	یکیه *read* تکیه
„	١٤١ (141)	„ 22,	„	گوههای *read* کوههای
„	145	„ 23,	„	you do not know *read* do you not know
„	١٤٩ (149)	„ 6,	„	اکو *read* اگر
„	„	„ 16,	„	دایم *read* دایهٔام
„	١٥٢ (152)	„ 19,	„	برکشتن *read* برگشتن
„	155	The note is wrong. The passage *should read* "He would leave this rosy-cheeked child of mine, who is his betrothed, and (for whom) we had arranged the wedding for twenty days hence, weeping and wailing."		

VOCABULARY.

ا

آ *á*, interj., oh! ah!

آ *á*, imp. 2nd pers. sing. of آمدن to come.

آب *áb*, water; آب دهن saliva; آب شدن to melt; آب کردن figur., to discover a trace; آبیاری کردن to water.

آبادی *ábádí*, population; a cultivated and inhabited place; prosperity of a place; centre of population.

ابراهیم Abraham.

آبرو *ábrú*, honour, dignity; بی آبرو without honour, dishonoured.

ابرو *abrú*, the eye-brow; ابرورا چرا کج کرده why hast thou bent thy brow (from pain or anger)? گوشهٔ ابرو خم کردن to raise the eye-brow (as a sign of contempt); چشم و ابرو the eye and eye-brow, *i.e.* the face.

ابریشم or ابریسم *abrísham* or *abrísam*, silk.

آبستن *ábistan*, being with child, pregnant.

آبی *ábí*, blue; of the colour of water.

آتش *átish*, fire; آتش کردن to light a fire; آتش گرفتن to take fire, to burn.

اتفاق *ittifák*, meeting, accord, unanimity; chance, conjuncture, event; اتفاق افتادن to happen, to occur; باتفاق in company with, in accord with; باتفاق چهار نفر in company with four individuals.

اتفاقاً *ittifákan*, by chance; it so happened.

اتمام *itmám*, conclusion, ending, finish; باتمام رسیدن to end, come to a conclusion, be finished.

اثبات *asbát*, certain knowledge, confirmation, corroboration; اثبات کردن to prove; to establish.

اثر *asar*, impression, trace, effect; اثر کردن to impress, affect.

اثنا *asná,* midst; در این اثناء at this moment, meanwhile.

اجداد *ajdád* (pl. of جد), ancestors, forefathers.

اجر *ajar,* reward, recompense; اجر خیر reward of a good deed.

اجرا *ajrá,* giving effect to, execution or carrying out of.

اجرت *ujrat,* wages, hire, rent, reward.

اجنبی *ajnabí,* a foreigner, stranger.

اجنه *ajannah* (pl. of جن), jinns, genii.

احترام *ihtirám,* honouring, civility; احترام کردن or گذاشتن to do honour or pay respect to.

احتمال *ihtimál,* probability, reliance; احتمال رفتن or داشتن to be probable; باحتمال باین حرف relying on this (your) word.

احتیاج *ihtiyáj,* want, necessity; with prep. به: احتیاج بخیلی نصیحت نیست there is no need of many counsels.

احتیاط *ihtiyát,* precaution, circumspection, prudence; احتیاط کردن to suspect, fear; از این جهتها احتیاط نکنی do not trouble thyself about these things.

احضار *ihzár,* summoning, summons.

احمق *ahmak,* fool, blockhead; بمن احمق بگوئید treat me as a fool.

احمقی *ahmakí,* folly, stupidity.

احوال *ahwál* (pl. of حال), condition, state, circumstances; احوال شما or احوال شریف how are you? how is your honoured health? احوالات double pl.; احوالات پرسیدن to ask news of health; احوال گرفتن to obtain news.

آخ *ákh,* oh! ah! alas! آخ و اوخ نمودن to complain.

اختیار *ikhtiyár,* choice, option, free will, independence, authority, control over; بی اختیار خود beyond one's own control; باختیار خود of one's own accord; اختیارهرا داری thou hast the choice, it is in thy power; اختیاریشرا دارم I can do as I like.

اختلاط *ikhtilát,* mixture, intercourse, association, friendship, conversation, society.

آخر *ákhir,* at last, in the end.

آخرت *ákhirat,* the next world, future life.

اخرو کردن *akhrú kardan,* to make a grimace (of pain); to exclaim oh! (in pain).

اخلاص *ikhlás,* devotion (of friendship), sincerity, purifying.

اخیر *akhír,* fem. اخیرة last.

ادا *adá,* paying, fulfilling (a debt or a duty).

ادب *adab* (pl. آداب), politeness, courtesy; آدم بادب a polite man, well brought up.

ادعا *idda'á,* claim; ادعای داشتن to have a claim against.

آدم *ádam*, a man, Adam; آدمی a man, a certain man; بنی آدم the sons of men in general; آدمها people.
اذن *izan*, permission; اذن دادن to allow, authorise.
اذیت *aziyat*, injury, wrong, hurt; اذیت کردن to torment.
ارادت or ارادهٔ *irádah*, intention, will, desire, wish; ارادهٔ جای داشتن to go towards a place, to intend to go to a place.
آراسته *árástah*, adorned, decorated, ornamented.
آرام *árám*, repose, ease, rest, tranquillity; دلارام heart's ease; آرام بگیرید rest; take your repose.
ارباب *arbáb* (pl. of رب), lords, possessors, owners; یا رب O God!
ارث *aras*, heritage, inheritance.
آرد *árad*, flour, meal.
اردبیل *Ardabíl*, Ardabil, a town in Azarbaiján.
ارزن *arzan*, millet.
آرزو *árzú*, wish, hope, desire, aim.
ارزیدن *arzídan*, to be worth, valuable; ارزان cheap; ارزانی worthiness; ارزانی کردن to give, bestow.
ارس *Aras*, the river of that name.
ارکان *arkán* (pl. of رکن), pillars; ارکان دولت pillars of the State, ministers.
ارمنی *Armaní*, Armenian.
ارواح *arwáh* (pl. of روح), spirits, souls; بارواح پدرانم by my fathers' souls!
اروج *Urúj*, proper name.
آری *árí*, yes, certainly, by all means.
از *az*, from, of; after a comparative, than; از براش for his sake; از برای for the sake of; از برای آن on that account, therefore; از این طرف on this side; از آن من mine, of mine; از شدت پریشانی from extreme agitation; از جانت (do you not fear) for your life? از که بترسم whom should I fear? از طلا golden, of gold; آدم که ترسید از این بهانها می‌آورد he who is afraid brings forward such excuses; از آنجهت for that reason, on that account; از ینجا hence.
آسان *ásán*, easy, light; آسانی facility, ease.
آسایش *ásáyish*, ease, welfare, rest, convenience.
اسب or اسپ *asb* or *asp*, a horse.
اسباب *asbáb* (pl. of سبب), things, materials, causes, utensils, baggage.
استاد *ustád*, a master, professor, one skilled in.
استحضار *istihzár*, citing, summoning.
استحقاق *istihkák*, merit, skill, demanding justice, ascertaining the truth.
استخوان *ustukhán*, a bone.
استراحت *istiráhat*, rest, reposing, quiet, tranquillity.
استسقا *istiská*, dropsy.

استغفر الله *astaghfar alláh*, God forbid! God's pardon!

استغنا *istighná*, showing contempt.

آستين *ástín*, a sleeve.

اسد *asad*, a lion; Alí was called the Lion of God.

اسرار *isrár* (pl. of سِرّ), secrets, mysteries; اجزای اسراریه mysterious ingredients.

اسم *ism*, a name, attribute; اسمت برده نشد thou hast not acquired renown.

آسمان *ásmán*, the sky, heaven; آسمانی heavenly, of the sky.

آسودن *ásúdan*, to be at ease or rest (imp. آسا); آسوده *ásúdah*, at rest, at ease; آسودگی tranquillity, ease, quiet.

آسیمه or سر آسیمه *sar-ásímah*, confused, bewildered, wild.

اش *ash*, affixed to a noun, signifies his, her, its.

اشاره *ishárah*, a sign, signal, beckoning to, pointing out; اشاره کردن to point, make a sign.

اشخاص *ashkhás* (pl. of شخص), persons; امثال شما اشخاص people like you.

اشك *ashk*, a tear (of the eye).

آشکار *áshkár*, clear. evident, manifest; آشکارا کردن to clear, to explain; آشکاری publicity, evidence.

اشکال *ashkál* (pl. of شکل), forms, shapes, appearances.

آشنا *áshná*, a friend, acquaintance; آشنایان خویش his relatives.

اشهد *ashahdu*, I swear; اشهد بالله I swear by God, God be the witness.

اصرار *asrár*, persistence, obstinacy; اصرار کردن to insist.

اصفهانی *isfahání*, of Isfahán.

اصل *asal*, the root, origin, original, primitive, base, text; اصل حرف the root of the question.

اصلاً *asalan*, originally, in the beginning; not at all.

اصلاح *isláh*, improvement, correction, what is right; باصلاح آوردن to reform, to bring into proper order.

اصلان *aslán* (Turkish), a lion; man's name.

اصناف *asnáf* (pl. of صنف), kinds, sorts, species; اصناف خلق all kinds of people.

اضافه *izáfah*, adding to, increasing.

اضطراب *iztiráb*, Confusion, perplexity, anxiety, inquietude.

أطاق or اوطاق *aták* or *auták*, a room.

اطباء *atibbá* (pl. of طبیب), physicians.

اطلاع *ittilá'a*, information; اطلاع دادن to inform; اطلاع یافتن to learn, to gain information; اطلاعات things learnt by study and inquiry.

اظهار *izhár*, manifestation, making an outward show, dissimulation, proof, evidence; اظهار نمودن to explain, divulge.

اعانت *i'ánat*, assistance, succouring.

اعتبار *i'atibár*, trust, confidence, especially in others; اعتبار داشتن to have confidence in.

اعتدال *i'atidál*, equity, rectitude, moderation; اعتدال مزاج fair health.

اعتذار *i'atizár*, excusing oneself, pretending.

اعتكاف *i'atikáf*, restraint from religious motives, consecrating oneself to prayer and fasting.

اعتماد *i'atimád*, trust, belief, confidence.

اعظم *a'azam*, greatest, highest, best; جزو اعظم the chief thing.

اعلا or اعلى *a'alá*, higher, highest (comp. of على and عالى); اعليحضرت the highest majesty.

اعلام *i'alám*, notifying, making known.

اعيان *i'ayán* (pl. of عين), nobles.

آغا *ághá*, see آقا lord, master; the former is the Turkish way of spelling the word.

اف *uf*, oh! ah!

افتادن *uftádan*, to fall, happen (imp. افت or بافت); to occur to one's mind; پيش افتادن to advance, come forward; بسرت افتاد it has entered into thy head; در افتادن to dispute; قبول افتادن to agree to, to accept; از اين خيال بافت give up this idea; جاى دور بيفتد that he may find himself far hence.

افراد *afrád* (pl. of فرد), individuals, single people.

آفريدن *áfrídan*, to create (imp. آفرين).

افزودن *afzúdan*, to increase, prosper (imp. افزا).

افسوس *afsús*, regret, sorrow, despair; افسوس خوردن to regret.

افسون *afsún*, enchantment, charm; افسون داشتن to enchant.

افشرة *afsharah*, a kind of sharbat.

افگن *afgan* (from افگندن to throw down), one who throws down, as دزد افگن the thrower down of a thief.

افضل *afzal* (comp. of فاضل), better, more excellent.

افلاطون *aflátún*, Plato; افلاطون عصر the Plato of the age.

آقا *áká*, lord, master; placed after a name it has this meaning, but when placed before it usually means a eunuch.

اقامة *ikámah*, fixing, establishing; شهود اقامة كردن to confirm the evidence.

اقبال *ikbál*, good fortune, prosperity.

اقتدار *iktidár*, power, authority.

اقدام *ikdám*, undertaking, embarking on an affair.

اقرار *ikrár*, confession; اقرار آوردن to acknowledge.

اقران *akrán*, equals, comrades.

اقربا *akrabá*, near relations, kindred.

اقسام *aksám* (pl. of قسم), Kinds, species, all sorts of.
اقلا *akilan*, at least.
اکبر *akbar*, highest, most mighty; الله اکبر God is great!
اکتفا *iktifá*, what is enough, what suffices.
اکثر *aksar*, for the most part, most of.
اکنون *aknún*, now.
آگاه *ágáh*, instructed, informed; آگاهی دادن to inform.
اگر *agar*, if; اگرچه although; اگر نه if not.
ال *al*, the Arabic article prefixed to Arabic words; before س and certain other letters it is assimilated, as الشمس *as-shams*.
الا *illá*, if not; والا and if not.
الان *alán*, now, immediately.
آلات *álát* (pl. of آلة), implements, utensils.
آلاجیق *álájík* (Turkish), a little tent of wicker-work, covered with felt.
البته *albattah*, certainly, of course.
التفات *iltifát*, benevolence, solicitude; التفات کردن is also taken in the sense of making a present to an inferior.
التماس *iltimás*, supplication; التماس کردن to beg earnestly.
الجروح قصاص *al-jarúhu kasás*, retaliation for wounds.
الجملة *al-jumlah*, the whole.
الحاح *alháh*, importunity, solicitation.
الحال *al-ḥál*, now, at once.
الحکم لله *al-hukm lillah*, God's is the order, He is Lord.
الحمد لله *al-hamdu lillah*, praise be to God!
السن باسن *as-san bi-'san*, and العین بالعین *al-'ain bi'l-'ain*, a tooth for a tooth and an eye for an eye.
السلام *as-salám*, peace, salutation.
الك *alak* (Turkish); الکچی a maker or merchant of.
الله *alláh*, God; الله اکبر God is great! (lit. greatest).
المومنین *al-muminín*, true believers; دار المومنین the house or abode of believers.
آلودن *álúdan*, to stain, defile; خون آلود defiled with blood; past part. آلوده stained, contaminated.
الهام *alhám*, inspiration from heaven.
م or ام *am*, 1st per. sing. pres. of the verb "to be," I am; if added to a word it may be the possessive pronoun "my."
امّا *ammá*, but, nevertheless.
آمادن *ámádan*, to prepare; آماده prepared.
امان *amán*, pardon, mercy.
امثال *amsál* (pl. of مثل), like; امثال شما people like you.
امداد *imdád*, assistance, succour.
آمدن *ámadan*, to come (imp. آ or بیا); بر آمدن to come up, be realised; هرچه دستت

بر می‌آید whatever thou art capable of; از دستم چه بر می آید what can I do; آمد و رفت داشتن to have intercourse with; آمد و شد کردن to come and go.

امر *amr*, thing, affair, business; امرکردن to command; امر و نهی (lit. order and forbidding) government (pl. اوامر).

امروز for این روز *imrúz*, to-day.

امسال *imsál*, this year.

امشب *imshab*, to-night.

امنا *amaná* (pl. of امین), faithful, true; امنای دولت officers of the State.

امنیت *amaniyat*, tranquillity, desire.

امور *umúr*, affairs.

آموختن *ámúkhtan*, to learn (imp. آموز); آموزانیدن to teach.

آمیختن *amíkhtan*, to mix (imp. آمیز).

امید *umíd*, hope, expectation.

آمیز *ámíz*, added to a noun it means mixed with, as, for instance, رنگ آمیز coloured.

آن *án*, sometimes pronounced *un*, that; often joined to a noun, as آنمرد that man, آنوقت that time; آنجا there.

اناث *inás*, woman, female; طایفهٔ اناسیه the female sex.

انبر *ambar*, tweezers, pincers.

انبیق *ambík*, Alembic (Greek αμβιξ).

آنجا see under آن

انجام *anjám*, end, conclusion; انجام دادن to complete; بانجام رسیدن or انجام گرفتن to be finished, to end.

انجماد *injamád*, curdling, congelation (of a liquid).

انجمن *anjuman*, an assemblage, a company.

انداختن *andákhtan*, to throw (imp. انداز); جا انداختن to arrange, set in order; دست بگردن انداختن to throw the arm round the neck; تفنگ انداختن to fire a gun.

انداز *andáz*, used with a noun, as گول انداز an artilleryman or thrower of bullets; برق انداز (in India) a musketeer or thrower of lightning.

اندازه *andázah*, size, measure, shape.

اندرون *andarún*, the inner part of a house, the women's apartments; اندرون آمدن to come inside.

انسان *insán*, man.

انسانیت *insániyat*, humanity.

انشاء الله *insha'-Allah*, if God please.

انصاف *insáf*, justice, impartiality; انصاف کردن to judge or decide a case.

انصافاً *insáfan*, justly, rightly.

انطباع *intibá'a*, typography, being stamped; obedience.

انعام *ana'ám*, reward, present; انعام کردن to bestow.

انکار *inkár*, denial, refusal.

انگشت *angusht*, finger; انگست هست the thumb; انگشت بزرگ the great or middle finger.

انگشتر *angushtar*, a finger-ring.
انگلیستان *Ingilístán*, England; انگلیس the English.
انواع *anvá'a* (pl. of نوع), kinds, sorts, all kinds of.
او *ú*, he, she, it.
آو *áú*, exclamation of surprise.
اوار *úvár*, a tribe of Lesghians.
آواز *áváz*, sound, voice; آواز کردن to call.
آوازه *ávázah*, sound of a voice.
آوبه *aubah*, or اوبا moveable Turcoman felt house or tent.
اوخ *úkh*, oh!
اوراد *avrád* (pl. of ورد), prayers, litanies, from the Korán or elsewhere.
آوردن *ávardan*, to bring (imp. آر or بیار); در آوردن to gain, obtain, extract; فراهم آوردن to bring together, to collect, to amass; پیش خود آوردن to bring into one's service.
اوصاف *ausáf* (pl. of وصف), descriptions, recitals, tales.
اوضاع *auzá'a* (pl. of وضع), actions, situations; این چه اوضاع است what is this going on?
اوطاق *oták* (Turkish), room, chamber.
اوغور *avghúr* (from Latin), augury; اوغور بخیر باشد may your journey be fortunate!
اوف *úf*, oh! (exclamation of pain or anger).
اوقات *aukát* (pl. of وقت), times; اوقات تلخی کشیدن to have a bitter time of it.
اوّل *avval*, first; از اوّل from the beginning.
اولاً *avalan*, in the first instance.
اوایل *aváíl* (pl. of اول), previously.
اولاد *avlád* (pl. of ولد), sons, children, descendants.
آه *áh*, oh! alas! آه کشیدن to sigh.
آویختن *ávíkhtan*, to attach, append, hang to.
اهتمام *ihtimám*, solicitude, anxiety; favour.
اهر *Aher*, a town in Ázarbaiján.
آهسته *áhistah*, gently, slowly, quietly, soft.
اهل *ahl*, inhabitants, people, family, wife; اهل پاریس the people of París; اهل مجلس people of the assembly, assistants; اهل مجالس dramatis personæ; اهل خدمه functionaries (especially of finance); اهل این کار نیستم I am not the man to do this thing.
آهن *áhan*, iron; آهنی of iron.
آهنگ *áhang*, tone, intonation, sound; design, purpose.
آهو *áhú*, a deer, antelope.
آهی *áhí*, a sigh.
آی *áí*, oh! وای ای oh woe! also sign of vocative case, as ای زن O woman!
آیا interrogative particle (synonymous with مگر), otherwise, if it be not so; آیا نباید که should it not be that?
ایام *ayám* (pl. of یوم), times, days.

ایراد *írád*, exhibiting, citing, bringing proof.

ایران *Irán*, Persia; ایرانی Persian.

ایروان *Eriván*.

ایستاده *istádah*, from ایستادن to stand, to rise; وا ایستادن to hold off, to stand aside (imp. ایست).

ایشان *ishán*, they; sometimes shortened to شان

ایل *íl* (Turkish, pl. of ایلات), nomad tribes.

ایلخی *ílkhí*, a troop of horses.

ایشیق آقاسی *ishík ákási*, master of ceremonies, chamberlain.

این *ín*, this; اینجا here; اینهم this also.

آینده *áyandah*, what is to come, the future (pres. part. of آمدن).

آینه *áínah*, mirror.

اینك *ínak*, here am I!

ایه *íh*, oh! ah! fie!

ب

به or ب preposition governing the dative, with various meanings—to, with, in, into, for, by, on account of; also used as a prefix to verbs in the imperative and subjunctive moods, as بده give; ببینم that I may see; بیایند that they may come; بخدا by God; بجهت for the purpose of; بسوی towards; بتو to thee; تا بحال up to now.

با *bá*, with; it is the opposite of بی without, as با زحمت troublesome; بی زحمت without trouble; it forms adjectives when prefixed to substantives, as با کمال with perfection, or perfect; با آنکه notwithstanding that, considered in conjunction with.

باب or بابت *bábat*, door, chapter, subject, matter, affair; در این باب in this matter; از بابت for the sake of.

بابا *bábá* (lit.) O father! as a term of endearment to anyone; ای بابام O my darling!

باجاقلو *bájáklú*, a slang term for a Dutch dollar.

باجی *bájí*, elder sister; آقا باجی Lady sister! Mrs. sister!

باختن *bákhtan* (imp. باز), to play, stake, lose at play; پاك باختن to lose all; خودشرا باختن to betray oneself, lose one's countenance.

باد *bád*, wind; باد ربیع wind of the spring; بباد دادن to give to the winds.

باد or بادا 3rd pers. sing. subj. of بودن to be; let or may it be! هرچه بادا بادا let what will happen.

بادی *bádí*, commencement; در بادی نظر at the first glance.

بادیه *bádiyah*, a pot or jar.

بار *bár*, a burden, a time, turn; بار کردن to load; چند بار sometimes; دو بار twice, double.

باره *bárah*, time; دو باره for the second time; در باره in case of.

باری *bárí*, once, for once in a way; God the Creator; in short.

بارك الله *bárak Allah!* (lit. God bless) bravo! good courage!

باروت *bárút*, gunpowder.

باريك *bárík*, thin, fine.

باز *báz*, again, back, still; before verbs equivalent to "re-" in English; باز کردن to open; دلم باز بشود may my heart be opened, *i.e.* rejoiced; باز رفتن to go back; باز خواستن to demand back, hence باز خواسته retribution, punishment; باز شدن to be opened, as a door; باز گردانیدن to turn back; باز داشتن to hold back, to withhold; a falcon.

بازار *bázár*, bazaar, market.

بازرگان *bázargán*, merchant, trader.

بازو *bázú*, the fore-arm.

بازی *bází*, sport, games; بازی کردن to play; عشق بازی wantonness.

باسان *básán* (Turkish), who exterminates; see قولدور

باش or باشد *básh* or *báshad*, let it be, or may it be, 3rd pers. sing. subj. of بودن to be.

باشی *báshí*, after a noun signifies chief or head, as خدمت باشی head body-servant.

باطل *bátal*, void, vain; باطل کردن to frustrate; باطل شدن to be in vain.

باطن *bátan*, secret, interior; در باطن or باطناً secretly.

باعث *bá'is*, reason, cause.

باغ *bágh*, garden; باغچه little garden.

بافتن *báftan*, to weave (imp. باف).

باقر *Bákir*, proper name.

باقلی *bákilí*, a bean said to produce madness or stupidity.

باقی *bákí*, remainder, what remains; باقی گذاشتن to allow to remain.

بالا *bálá*, high, above; بالا آمدن or رفتن to mount; بالا کردن to lift; بالا نشستن to sit on high, in place of honour; بالای سر برادرم آوردمش I brought him to my brother's (bed) head.

بالاتر *bálátar*, higher, highest.

بالکل or بالکلیه *bilkul* or *bilkuliyah*, altogether.

بالمناصفه see مناصفه

بالمرة see مرة

بالین *bálín*, pillow.

بانجا *bi-ánjá*, thither, to that place.

بانك *báng*, cry, shout, cock-crow.

بانو *bánú*, lady, princess (from بان lord).

باور *bávar*, reliance, faith; باور داشتن to believe, rely on.
باهم *bá-ham*, together.
بايرام *Bairám*, proper name.
بايستن *báyastan*, to be necessary; بايد or می‌بايد it is necessary; بايد بدهی thou must give; بايد بگويم I must speak; بايست or می بايست it was necessary; چه بايد کرد what must be done?
بتر *battar* (for بدتر comp. of بد), worse.
بجا *bajá*, to a place; بجا آوردن to perform, to bring to pass.
بچه *bachah*, child, infant, young thing; بچه دختر little girl; بچم for بچه‌ام my child; used in calling a servant, boy! بچه‌هام my friends.
بچه *bi-cheh*, why? for what?
بخت *bakht*, fortune; بد بخت unfortunate, rascal.
بخشش *bakhshish*, present, gift; بخشش کردن or بخش کردن to bestow.
بخشيدن *bakhshídan*, to give; ببخشيد forgive me!
بد *bad*, bad, evil; بد ذات a scoundrel; بد گمان بودن to suspect, to think evil of; بدنام نمودن to give a bad name to.
بدانراه or بدانره on that road, in that direction.
بداقه *badrakah*, guide; بدرقه کردن to escort, accompany.
بدکل *badkal*, ugly.
بدل *Badal*, proper name.

بدن *badan*, body; سيم بدن or سيم تن silver-bodied.
بدون *bidún*, without.
بر *bar*, on, upon; بنا براين (founded) on this, after this; also the breast; در بر گرفتن to embrace; بر خاستن to rise; بر داشتن to lift up, to carry off; بر گشتن or بر گرديدن to turn round, to return; بر گردانيدن to cause to turn round or go back; زبانت‌را بر مگردان turn not thy tongue round, do not prevaricate; بر کندن to root or tear up.
برابر *barábar*, equal, like (in weight, size, &c.); دو برابر twice as much; سه برابر three times the size; برابری کردن to rival.
برادر *barádar*, brother; برادر زاده nephew; برارم for برادرم my brother.
برای *baráí*, for the sake of, on account of; برای اينکه or آنکه on account of this or that; برای چه on account of what? why? از برات for thee; براش for برای اش for him or her.
برج *burj*, a tower; also a constellation.
بردن *burdan*, to bear, carry, bear off, to bear off or marry (a wife) (imp. بر); سبقت بردن or گوی to carry off the ball or superiority, to excell or surpass; کار از پيش بردن to carry out or succeed in an affair.
برف *barf*, snow.

برون for بیرون *birún*, outside.
برکت *barkat*, blessing, prosperity; برکت نکرد he did not profit.
برگ *barg*, leaf, foliage; بی برگ و نوا in a wretched plight.
بر گزیده *bar-guzídah*, chosen, elected.
برنج *baranj*, brass, a mixture of copper and zinc; also rice.
بره *barrah*, a lamb.
برهنه *barahnah*, naked; برهنه پا bare-footed; برهنگی nakedness.
بریدن *burídan*, to cut, abandon (imp. *bur*); بریده cut, finished.
بز *buz*, a goat.
بزرگ *buzurg*, large, great, big, elder (of persons); زن بزرگ the chief wife; pl. بزرگان great men, ancestors, nobles; پیش بزرگشان in presence of their grandparents or ancestors; بزرگی greatness; بزرگی کردن to make a show of importance.
بزن *bazan*, brave, valiant.
بس *bas*, enough.
بسبب *ba-sabab*, for the reason that, by the means of.
بستر *bistar*, a bed, couch; بستری one who keeps his bed, bed-ridden.
بستن *bastan*, to tie, bind, fasten, to wear (a sword) (imp. بند); حنا بستن to dye with henna; partic. بسته bound; دست بسته with tied hands.

باسم الله *bismilláh*, in the name of Allah!
بسیار *bisyár*, much, very; بسیار خوب very well, very good.
بشاشت *bisháshat*, cheerfulness, gaiety.
بشیر *Bashír*, a proper name; a bringer of good news.
بصیرت *basírat*, vigilance, perspicacity, attention.
بطلان *butlán*, invalidating, rendering useless, annulling.
بعد *ba'd*, after; بعد از آن after that; من بعد hereafter.
بعض *ba'z*, some, certain; بعضی some of, with از
بغل *baghal*, armpit; بغل کردن to embrace; بغلش است he is in his arms.
بغی *baghí*, fornication.
بکجا *bi-kujá*, whither.
بلا *balá*, calamity, evil; بلا *bilá*, without.
بلاغت *balághat*, eloquence.
بلد *balad*, land, town; also capable of, acquainted with, as فلان چیزرا بلد نیستم I am not acquainted with a certain thing; تو زبان فارسی بلدی do you know Persian?
بلکه *balkih*, moreover, but.
بلند *buland*, high, tall, lofty, loud; بلند کردن to raise up, elevate.
بلوط *ballút*, an oak.
بلوك *balúk* (Turk.), a district.
بلی *balí*, yes, certainly.
بلیغ *balígh*, eloquent.
بنا بر *baná bi*, founded on, in pursuance of, having re-

gard to; بنا کردن to commence; بنای گذاردن to lay the foundation of, to begin to do.
بنابر *binábar*, in consequence, therefore.
بنده *bandah*, a servant, slave; بندگی service, slavery; بنده is used politely for "I," that is, "your slave," and takes the 1st pers. of the verb, as بنده میگویم I, your slave, say; ای بندهٔ خدا O servant of God! good man! (pl. بندگان).
بنی *baní* (pl. of بن *bin*), sons; بنی آدم sons of men.
بودن *búdan*, to be, exist (imp. باش). بو is sometimes used for بود he was, existence; اینرا باش look now!
بو or بوی *bú*, scent, perfume; sometimes in the sense of expectation.
بوزینه *búzínah*, a monkey.
بوسه *búsah*, a kiss; پا or دست بوسی kissing the foot or hand.
بوسیدن *búsídan*, to kiss (imp. بوس).
بوطه *bútah*, copse, wooded.
بوق *búk*, a little trumpet.
بوی *bi-wai*, to him, her, it.
به or بـ *bi*, to, in, with; prefix to verbs in imp. and subj. moods; بروم that I may go; برو go thou!
به *bah*, good; بهتر better.
بهادر *bahádur*, brave; بهادری courage.
بهار *bahár*, spring; نو بهار fresh or early spring.

بهانه *bahánah*, excuse, pretext; بیک بهانه on some pretext.
بهتان *buhtán*, lie, calumny.
بهر or از بهر for the sake or purpose of.
بهره *bahrah*, profit; بهره یاب one who makes a profit.
بهم *baham*, together; بهم رسیدن to come together or be found; بهم زدن or بهم بر زدن to crash together, upset, frustrate; بهم خوردن to raise an uproar.
بی *bí*, without, equivalent to the prefix "un-" or affix "-less" in English, as بی فایده useless; بیجا out of its proper place; بی خبر without notice; بی غرض disinterested, sincere, &c.
بیا come thou! (imp. of آمدن).
بیابان *biyábán*, desert.
بیان *biyán*, setting forth, explanation; بیان شدن to be explained.
بیچاره *bícharah*, helpless, wretched, without a remedy.
بیحیا *bíhayá*, immodest, shameless.
بیدار *bídár*, awake; بیداری watchfulness, being awake; بیدار شدن to awake.
بیخ *bíkh*, root; از بیخ completely, from the root.
بیخود *bíkhúd*, senseless; بیخودی folly, senselessness.
بیرون *bírún*, outside; بیرون

کردن to turn out; بیرون قلعه the outworks of a fort; بیرون در آوردن to draw out, cause to go out; بیرون رفتن to go out.
بیزار *bízár*, sad, afflicted.
بیست *bíst*, twenty.
بیش or بیشتر *bíshtar*, more.
بی شك *bí-shak*, without doubt.
بیشه *bíshah*, forest, wood.
بیکار *bíkár*, useless.
بیکس *bíkas*, helpless, forsaken.
بیک or بک *beg*, Beg, a title, signifying lower official or servant if put after a name; a lower rank than Aká or Aghá.
بیگانه *bígánah*, a stranger.
بیگناه *bígunáh*, sinless, innocent.
بیله see حیله.
بین *bain*, space, interval; در این بین meanwhile; ما بین between.
بین (imp. 2nd sing. of دیدن) or به بین see thou.
بینوا *bínavá*, poor, miserable.

پ

پا *pá*, foot; پا هدن or بر پا هدن to stand up; پا کردن to put on (shoes, in order to go); پا گذاهتن to settle oneself down, to dare; پا رفتن to go off (on foot); بشرطی پای کشتن تارودی در میان نباهد on condition that there may be no question as to killing Tárvardí; پای من هست that is my affair; پای تخت metropolis (foot of the throne).
پا پوش *pá-púsh* (shoe-coverings), slippers, Oriental shoes; پا پوش برای هیطان دوختن (to sew slippers for the devil), to show to the cleverest (probably equivalent to bringing coals to Newcastle).
پا پی *pá-pai*, pursuit, persecution; پا پی هدن to persecute; پیاپی one after another closely.
پاچه *páchah*, trousers; دست پاچه head over heels, without reflection.
پا داری *pá-dárí*, constancy, permanency.
پادشاه *pádsháh*, king, sovereign.
پارچه *párchah*, stuff, cloth, a piece or morsel.
پار سال *pár-sál*, last year.
پاره *párah*, a piece, a few, certain, some; مثل پارهٔ ماه like a piece (quarter) of the moon.
پا سوز *pá-súz* (foot-burning), anxious, longing for.
پاهنه *páshnah*, the heel; پاهنه بریده with cut heels (a punishment occasionally inflicted on robbers).
پاهیدن *páshídan*, to spread

out, disperse, scatter; از هم پاشیدن to destroy.
پاك *pák*, pure, clean; پاك کردن to clean, to destroy.
پاکیزه *pákízah*, pure, pretty.
پانزده *pánzdah*, fifteen.
پانصد *pánsad*, five hundred.
پای *páí*, foot; see پا.
پایدار *páídár*, firm, permanent, consolidated.
پایان *páyán*, limit, bound; بی پایان boundless.
پایدن *páídan*, to watch.
پائیز *páyíz*, autumn.
پائین *páyín*, below, down; سر پائین کردن or انداختن to hang down the head; پائین آمدن to come down.
پختن *pukhtan*, to cook (imp. پز).
پدر *pidar*, father; پدر سوخته one whose father has been burnt; پدر سگ one whose father is a dog (terms of abuse); پدر نا مرد one who has an infamous father.
پدید *padíd*, apparent; پدید آمدن to appear, become visible.
پذیرائی *pazíráí*, acceptance, agreement, desire to please.
پذیرفتن *pazíruftan*, to accept, receive, obtain (imp. پذیر).
پر *pur*, full; پر اشك tearful; پر قوت powerful; پر حرف زدن to talk much, to boast.
پر چانگی *pur-chánagí* (fullness of chin), boasting.
پرده *pardah*, veil, screen, curtain; پرده پوش (curtain-covered), a woman confined to the harem; بی پرده without a screen, with no mystery.
پرست *parast*, a worshipper; خدا پرست a worshipper of God; بت پرست an idolater.
پرسش *pursish*, a question.
پرسیدن *pursídan*, to ask, to question (imp. پرس or بپرس).
پرواز *parváz*, flight (of birds); بپرواز آمدن to fly.
پروردن *parvardan*, to nourish, cherish; غریب پرور cherisher of the poor; نمك پرورده (nourished with the salt), a protégé (imp. پرور).
پری *parí*, a Peri, or fairy; a proper name; پریزاد (born of a Parí), proper name; پریخانم Lady Fairy, a proper name.
پریدن *parídan*, to fly (imp. پر).
پریروز *parírúz*, the day before yesterday.
پریشان *paríshán*, wretched, miserable; پریشان حال desperate, in wretched plight.
پریشانی *paríshání*, agitation.
پس *pas*, then, afterwards, thereon. Before a verb it implies repetition, as پس دادن to return, restore, پس گرفتن to take back; پا پس گذاشتن to draw the foot back in order to retire.
پس پریروز *pas parírúz*, three days ago.
پسر *pisar*, boy, son; پسره (contemptuous) boy! پسر برادر nephew.

پسند *pasand*, approved; پسند کردن or پسندیدن to approve; پسندیده سیرت of approved temperament or manners.

پشت *pusht*, back, support; پشت خانه back of a house; پشت سرش behind him; از پشت پرده behind the curtain; پشت چادر the inner part of a tent (behind the sheet); پشت کردن to turn the back.

پشتی *pushtí*, cushion, elbow-rest, a protector, aid.

پشم *pashm*, wool; پشم زدن to comb wool.

پشمین *pashmín*, woollen.

پشه *pashshah*, a gnat, fly, mosquito.

پشیمان *pashímán*, repentant, penitent; پشیمانی repentance, regret; پشیمان شدن to repent.

پلاس *palás* (a bundle of) cloth or rags.

پلك *palak*, eye-lid.

پلنگ *palang*, a leopard or panther.

پلو or پلاو *piláo* (a dish).

پنج *panj*, five; پنجاه fifty.

پنجره *panjarah*, window.

پنداشتن *pindáshtan*, to believe, think (imp. پندار); پنداری you might think سهل پندار consider it a trifle.

پنهان *pinhán*, concealed; پنهان کردن to hide; پنهان شدن to be hidden.

پنیر *panír*, cheese.

پوچ *púch*, a trifle, nothing; پوچ گفتن to talk nonsense.

پوست *púst*, skin.

پوشیدن *púshídan*, to wear, clothe oneself, cover; چشم پوشیدن to close the eye; سیاه پوش one clothed in black (imp. پوش); پوشانیدن to clothe.

پوشیدنی *púshídaní*, clothing.

پوق or فوق *Fauk*, proper name.

پول *púl*, money; پول نقد cash; پول طلا ونقره gold and silver coin; پول سکه دار coined money.

په *pah!* pah!

پهلو *pahlú*, side, ribs; پهلوش or پهلواو at his or her side.

پهن *pahn*, broad; پهن شدن to be spread out.

پی *pai*, after, following; پی من می آیند they are pursuing me; برو پئی کارت go about thy business; پی کاری رفتن to undertake an affair; پی بردن to enter, penetrate; پی بهانه گردیدن to seek for an excuse; پی گشتن to wander about, look for anyone.

پیا *piyá*, a man, in the dialect of the Lurs and Zends.

پیاده *piyádah*, on foot, a footman or soldier; پیاده شدن to descend (from horseback).

پیچاندن *píchándan*, to cause to turn round or back (imp. پیچان).

پیچیدن *píchídan*, to twist, to turn (as a snake, or ringlets) (imp. پیچ).

پیدا *paidá*, manifest, apparent; پیدا کردن or نمودن to discover.

پیر *pír*, an old man, a saint.

پیراهن *piráhan*, a shirt, chemise (also پیرهن).

پیری *pírí*, old age.

پیش *písh*, before, in front; پیش از وقت prematurely, before the time; پیش من آمد he came to me; پیش اش to or before him; پیش افتادن to precede, take the preference; کار خودهرا پیش آوردن to bring his affair forwards; درپیش in front; also پیشتر.

پیش خدمت *písh-khidmat*, a body servant, one who serves in the presence.

پیشانی *písháni*, the forehead.

پیشکش *píshkash*, tribute, a present or offering to a superior; پیشکش تو I make thee an offering.

پیشواز *píshváz*, advancing to meet, equivalent to استقبال.

پیش لنگ کردن *písh lang kardan*, to trip up (in wrestling).

پیشه *píshah*, trade, profession, occupation.

پیغام *paighám*, a message, announcement.

پیاور *pílavar*, a shopkeeper.

ت

ت *-at* (possessive pronoun), thy; سرت thy head; زانوت thy knee.

تا *tá*, up to, until, in order that, as soon as; تا یك ماه دیگر for another month; تا بتبریز چند فرسخ است how many farsakhs is it to Tabriz? تا کی till when? هر دو تا both.

تا *tá*, a particle placed after numbers, as دو تا ساعت two hours; سه تا مرد three men بهادری ده تاست نه تاش گریختن است یکی پیش چشم نیامدن *i.e.* bravery is in ten parts, nine of these are to flee, and one not to make one's appearance.

تابع *táb'a*, a follower; تابع شدن to obey.

تابیدن *tábídan*, to turn round.

تاتار *tátár*, a courier, Tartar.

تأثیر *ta'sír*, impression, influence (of one thing on another).

تاج *táj*, a crown.

تاجر *tájir*, a merchant; تاجری commercial.

تاجیك *tájík*, Persian slaves of the Bukariots, a term of contempt.

تأخیر *ta'khír*, delay, تأخیر انداختن to throw delays in the way.

تارودی *tárvardí* (Turkish), proper name.

تازه *tázah*, new, fresh, recent; تازه بود any fresh news? تازه جوان a youth in his bloom; تازه کردن to refresh, renew.

تازه زاد *tázah-zád*, (a female) lately delivered; تازه سکه newly coined.

تافته *táftah*, stuff, tissue, of silk; hence taffeta.

تافتن *táftan*, to twist; سبیلش‌را تافتن to twist his moustache, *i.e.* to caress, cajole.

تاءکید *takíd*, confirming, insisting on; pl. تاءکیدات.

تاءمل *ta'ammul*, reflection, consideration; تاءمل کردن to reflect.

تان *tán*, your; affixed to nouns, 2nd poss. pron. plural.

تاءنی *ta'anní*, hesitation.

تاوان *táván*, compensation.

تب *tab*, fever.

تبریز *Tabríz*, capital of Azarbaiján.

تبسّم *tabassum*, smiling.

تپه *tapah*, height, hillock.

تتبع *tatabbu'*, research; تتبعات scientific inquiries.

تجارت *tajárat*, commerce, being a merchant.

تجاوز *tajávuz*, avoiding, passing outside of; تجاوز نمودن to avoid.

تجربه *tajrubah*, experiment, experience; بتجربه رسانیدن to put to the proof.

تجسس *tajassus*, spying; تجسس کردن to spy out.

تحصیل *tahsíl*, collecting, teaching; تحصیل طالبان students, pupils.

تحفه *tuhfah*, a present, a precious thing.

تحت *taht*, under.

تحقیق *tahkík*, inquiring into the truth, ascertaining precisely, verification; تحقیق کردن to verify.

تحیّر *tahayyur*, amazement, consternation, stupefaction.

تخت *takht*, a throne; تخته پاره a piece of board.

تخم *tukhm*, seed, egg; تخم خر offspring of an ass.

تدارك *tadáruk*, provision, preparation for; تدارکشرا دیدن to do the necessary things.

تدبیر *tadbír*, arrangement, management (pl. تدابر and تدبیرات); تدبیر کردن to take measures to carry out.

تدریج *tadríj*, progression; بتدریج by degrees.

تذکّره *tazakkarah*, notice, note; تذکره برود passport.

تر *tar*, after words is a sign of the comparative degree; also fresh, green, moist.

ترا *turá*, to thee or thee.

تراشیدن *taráshídan*, to cut, fashion.

تراق or تراك *turák*, blow, push, slap; تراك خوردن to receive a blow.

تراکمه see ترکمان.

ترحّم *turahhum*, mercy; ترحم کردن to take pity, spare from pity.

تربیت *tarbiyat*, education, bringing up, preparation (of viands), punishment.

تربیه *tarbíh*, giving a profit or advantage; ترجیح دادن to give a preference.

ترجمه *tarjumah*, translation; ترجمان an interpreter.

ترس *tars*, fear; ترسو a coward; ترسناك afraid.
ترساندن or ترسانیدن *tarsánídan*, to frighten (imp. ترسان).
ترسیدن *tarsídan*, to fear (imp. ترس).
ترش *tarsh*, sour; ترش رو sour-faced.
ترشّح *tarashshah*, sprinkling.
ترقّی *tarakkí*, improvement, advancement.
ترك *turk*, Turkish; ترکمان a Turkomán (pl. تراکمه).
ترك *tark*, abandoning, releasing, giving up.
ترکی *turkí*, the dialect of the Eastern Turks.
ترکیب *tarkíb*, composing, mixing.
ترکیدن *tarkídan*, to cleave, crack.
ترمه *tarmah*, Cashmere; ترمهٔ cashmere stuff, shawl.
تسبیح *tasbíh*, rosary for counting beads in prayer; تسبیح گردانیدن to turn a chaplet in one's hand in praying.
تست *tust*, for تو است, it is of or to thee.
تسلیم *taslím*, saluting, health, resignation, consolation.
تشریف *tashríf*, honour, nobility; تشریف بردن to take away honour, polite for "to go"; تشریف آوردن to bring honour, polite for "to come."
تشك *tushak* (Turkish), a bed, couch.
تشکیك *tashkík*, great doubt.
تشویش *tashvísh*, trouble, confusion, distraction.
تصدّق *tasadduk*, alms; تصدّق کردن or فرمودن to forgive for God's sake.
تصدیق *tasdíq*, verifying, as evidence; تصدیق نمودن to agree.
تصنیف *tasníf*, classifying.
تصوّر *tasawwur*, imagining, thinking.
تعارف *ta'áruf*, recognition; تعارف کردن or نمودن to present, to give.
تعالی *ta'álí*, may he be exalted!
تعجّب *ta'ajjub*, wondering; تعجّب کردن to be astonished, wonder.
تعجیل *ta'jíl*, haste.
تعریف *ta'ríf*, praise; تعریف کردن to praise.
تعظیم *ta'zím*, glorifying; تعظیم کردن to bow, to make a reverence.
تعلیم *ta'lím*, instruction.
تعهّد *ta'ahhud*, promise, agreement; تعهد کردن to bind oneself.
تعیین *ta'ayyun*, making clear, manifesting.
تغیّر *taghayyur*, change, alteration; تغیّر یافتن to be changed.
تفاوت *tafávat*, difference; برای من تفاوت نمیکند it makes no difference to me.
تفصیل *tafsíl*, dividing, detailing, explaining in detail.
تفلیس *tiflís*, Tiflis.

تفنگ *tufang*, a gun; تفنگ انداختن to shoot.
تقاضا *takázá*, importuning, dunning.
تقریر *takrír*, setting forth; تقریر کردن to explain, narrate.
تقصیر *taksír*, fault, sin, failure; تقصیردار one who is guilty of a crime.
تقسیم *taksím*, division, partition.
تقلّب *takallub* (pl. تقلبات), lies, knavery.
تقلید *taklíd*, imitation; تقلید کردن or آوردن to imitate.
تقوی *takvá*, pity, virtue, abstention from wrong.
تکان *takán*, a push; تکان خوردن to be pushed.
تکانیدن *takánídan*, to shake.
تکلیف *taklíf* (pl. تکالیف), duty, trouble, labour.
تکمیل *takmíl*, completion, achievement; تکمیل کردن to perfect, complete.
تکیه *takyah*, cushion, support, reliance on; تکیه نمودن to rely upon, support oneself on.
تل *tel*, a mound; تل الکبیر the great mound.
تلاش *talásh*, effort, endeavour; تلاش کردن to take trouble after, inquire into.
تلافی *taláfí*, reparation; تلافی کردن to take revenge.
تلخ *tulkh*, bitter; تلخی bitterness.
تلف *talaf*, loss, ruination; تلف کردن to dissipate.
تماشا *tamáshá*, looking on at a show; تماشا خانه a theatre.
تمام *tamám*, complete, entire, whole; تمام کردن to finish, complete; تمامی the whole, full, completeness.
تمثیل *tamsíl*, theatrical representation (pl. تمثیلات).
تمجمج *tamajmaj*, fluttering with happiness.
تن *tan*, body.
تنبیح *tambíh*, punishment, chastisement.
تنخواه *tankháh*, fortune, an order for payment.
تند *tund*, hard, brusque, sharp.
تنگ *tang*, narrow, straitened; تنگ شدن or آمدن to get into a strait, have but one course of action; تنگ دل or دلتنگ to be distressed, anxious; تنگ نفس breathless; بتنگ آوردن to distress, torment; روز تنگ day of distress, misfortune.
تنها *tanhá*, alone, solitary.
تو *tú*, thou.
تو or توی *tu* or *tui*, in; توی حساب in the account; از در تو کردن to put (one's head) inside the door.
تو *tau*, fold; تو در تو fold on fold, complicated.
توانستن *tavánistan*, to be able, capable of (imp. توان); نمیتوان گفت it is impossible to say; آیا میتوان کرد can it be done?
توبه *taubah*, repentance.
توجه *tavajjah*, turning to-

wards, attending to, caring for.

توسط *tavassat*, mediation, intervention.

توفیق *taufík*, aid, reliance, grace from above.

توغلی or توغلو *túghlú*, a three-year old lamb.

توقع *tavakka'*, counting or relying on; توقع داشتن or کردن to hope or expect.

توکل *tavakkul*, reliance on God, resignation to fate.

تولد *tavallud*, birth; تولد شدن to be born.

تولك *taulak*, intelligent, quick, up to tricks, cheat.

تومان *túmán*, a Persian gold coin worth about eight shillings.

ته *teh*, below, at the bottom.

تهدید *tahdíd*, threatening.

تهمت *tuhmat*, accusation, charge, suspicion; قدری تهمت دارد he is somewhat suspected; تهمت زدن to be suspected; تهمت انداختن or بستن to throw suspicion, accuse.

تیر *tír*, arrow; تیرانداز an archer; تیر من بسنگ خورد my arrow struck a stone, *i.e.* I did not succeed in my aim.

تیز آب *tíz áb*, aquafortis; تیز آب ارغوانی aquafortis for dissolving metals.

تیغ *tígh*, sword.

تیمور *taimúr*, Timour, proper name.

تیول *taiyúl* (pl. تیولات), fief, fee.

ث

ثابت *sábit*, proof, confirmation, firm, stable; ثابت کردن to establish, prove; جسم ثابت a solid body.

ثاقب *sákib*, shining or piercing through; see شهاب.

ثانیاً *sánian*, in the second place.

ثبوت *sabút*, firmness, certainty, certificate, proof; بثبوت رسیدن to be established.

ج

جا *já*, place; اینجا here; آنجا there; بیجا out of place; هرجا everywhere; همین جا the same place; جا انداختن to establish; بجا آوردن to fulfil; در همچو جای at such a place or time.

جادو *jádú*, enchantment, magic; جادوگر a magician.

جارو *járú*, a broom; جارو کردن to sweep.

جاری *jári*, flowing, circulating; جاری ساختن to allow to flow, to carry out, to start.

جان *ján*, life, soul; جان من my life! جان خودت by thy soul! با سر و جان with my heart and soul, *i.e.* with all

my heart; بجان آمدن to be reduced to extremities; از جان گذاشتن to sacrifice his life.

جانب *jánib*, side, از جانب on the part of; بجانب towards.

جانور *jánvar*, an animal.

جاهل *jáhil*, careless, ignorant.

جایز *jáíz*, permissible, proper.

جبّار *jabbár*, powerful, proud; also a proper name.

جبون *jabún*, cowardly.

جبه *jubbah*, a cloak.

جدا *judá*, separate, apart; جدای separation; جدا کردن or ساختن to separate, divide.

جدل *jadal*, dispute, contestation.

جدید *jadíd*, new.

جری *jarrí*, bold, audacious.

جرئت *jur'at*, boldness, audacity; بچه جرائت how dared you?

جز *juz*, or بجز except; جز طویله except in the stable; جز اینکه except that.

جزا *jazá*, retribution.

جزو *juzú*, a fraction, trifle (pl. اجزا ingredients); جزوی جزوی small particles, trifles; also جزئی and جزئیات.

جزیل *jazíl*, large, abundant, considerable.

جست *jast*, a leap; جستن to leap, jump (imp. جه).

جستن *justan*, to seek (imp. جو); جست وجو searching.

جسم *jism*, body; جسم ثابت a solid body; جسم مایع a liquid or fluid body.

جعفر *ja'far*, Ja'far, a proper name.

جفا *jafá*, cruelty, oppression, violence.

جفت *juft*, pair, a couple, wife.

جفنگ *jafang*, futile, frivolous, nonsense; جفنگی and pl. جفنگیات absurdity.

جلب *jalab*, scheming to obtain.

جلد *jald*, quick, quickly.

جلو *jalú*, a horse's bridle.

جلو *jalú*, before, in front of; جلو کسی رفتن to go before, to march against anyone; جلو گرفتن to stop.

جلیل *jalíl*, proper name; also grand, illustrious, glorious.

جماعت *jamá'at*, a company, assembly, society.

جمع *jama'*, collected; جمع کردن to assemble, collect; خاطر جمع collected in mind, tranquil; جمع شدن to be re-assured.

جمعیّت *jam'iyat*, place of assemblage, rendezvous; عقلترا بسرت جمع کن collect your wits.

جن *jinn*, jinn, genius (pl. جنه and اجنه).

جناب *janáb*, Your Honour, a title given to people of rank; جناب اقدس الله the Holy Divine Majesty.

جنبانیدن *jambánídan*, to agitate, set in movement; گوش و دم جنبانیدن to agitate ear and tail, or obey like a dog.

جنبش *jambish,* agitation, movement.
جنس *jins,* kind, species.
جنگ *jang,* war, battle.
جنگل *jangal,* jungle.
جو *jú,* barley.
جواب *javáb,* answer; جواب دادن to answer, be responsible.
جوال *javál,* bag, sack.
جوان *javán,* youth, young man; جواني or جوانمردی generosity, valour, magnanimity.
جوراب *juráb,* a stocking.
جوولاغی *júvalághí,* a rascal, a rioter (not in dictionary).
جواهر *javáhir* (pl. of جوهر), jewels, precious stones.
جوجه *jújah,* chicken.
جور *júr,* force, violence, rigour.
جور *júr,* friend, comrade (lit. equal).
جوش *júsh,* boiling; جوش آمدن to come to the boil, to become heated or excited.
جوشیدن *júshídan,* to get hot, to boil.
جویا *júyá,* and جویان one who inquires, informs himself.
جهاز *jaház,* trousseau (also ship).
جهت *jihat,* cause, reason; از جهت for the sake of, on account of; بی جهت without reason; چه جهتی پیدا کرد what a reason he has discovered!
جهنّم *jihannam,* hell.
جیب *jíb,* pocket; جیب بغل breast pocket; خرج جیب pocket-money.
جیره *jírah,* daily allowance, provisions.

چ

چابك *chábuk,* quick, alert.
چاپ کردن *cháp kardan,* to print.
چاپار *chápár,* courier; چاپار خانه post-station; راهٔ چاپار خانه the high-road.
چاپیدن *chápídan,* make an incursion, invade.
چادر *chádir,* tent, veil, curtain; چادر زدن to pitch tents; چادر تاق plank hut; چادر سر کرده having veiled the head and face; چادر شب veil for the whole person.
چار or چهار *chár* or *chahár,* four; چار دور from four sides; در چار دور on all sides.
چار تاق *chár-táq,* hut, cabin.
چارقد *chárqad,* woman's head-dress.
چاره *chárah,* remedy, resource, help; چارهٔ کاررا جستن to seek a remedy in a matter, to put a spoke in the wheel; چه چاره باید کرد what must be done?
چاق *chák,* well, in good health.
چانه *chánah* (also شانه), a comb.

چاه *cháh*, well; چاه کن a well-digger.
چپ *chap*, left; پهلوی چپش را on his left.
چرا *chará*, for what? why?
چراغ *chirágh*, a lamp.
چریدن *charídan*, to graze.
چسپیدن *chaspídan*, to stick or cling to, to hang close together; چسپاندن and چسپانیدن causal forms of the same.
چست *chust*, alert, active.
چشم *chashm*, the eye; چشم and بچشم on my eyes be it, *i.e.* willingly; سر چشم ما it is our duty, or بالای چشم; چشم داشتن to wait for, expect; چشم دوختن to fix the eye on; دختره چشم سفید a girl with white eyes, immodest.
چشمه *chashmah*, fountain, spring.
چقماق *chakmák*, gun-flint; چقماق سر پا کردن to cock a gun.
چکار *chakár*, for چه کار what business?
چکمه *chakmah*, a boot.
چکنم *chakunam*, for چه کنم what shall I do?
چکیدن *chakídan*, to drop, trickle down; causal چکانیدن.
چگونگی *chagúnagí*, the how and why of a thing.
چگونه *chagúnah*, for چه گونه how? in what way?
چند *chand*, some, several, how many? چند دفعه how many times? چندی a short time; هرچند however much; چندی بعد از این a short time afterwards; چندان as many, as much.
چنان *chunán* and چنین *chunín*, like this and that; چنانکه می گویند as they say; چنانچه as, as much as; چنین است it is so, *or* is it so?
چنگ *chang*, a harp, lute, claw; چنگی a player on the harp or lute, a public dancer, hence adventurer, Bohemian.
چنگال *changál*, claw, talon; چنگال کردن to fold together.
چوب *chúb*, stick, wood, mace; چوب خوردن to be beaten.
چوپان *chopán*, for چوبان shepherd.
چوخا *chokhá*, a sort of overcoat.
چوغول *chaughúl* (Turkish), informer, traitòr; چوغولی treason.
چون *chún*, when, since, as, like; چونکه seeing that, whereas.
چه *chih*, what? how? چه طور in what way? how? چه فصاحت what style! بتو چه what is it to thee? With است it becomes چی, as چیست what is it? چه قدر how far? to what extent? چه زود how soon?
چی *chí*, for چیز a thing.
چهار *chahár* or چار four; چهار شنبه Wednesday.
چهل *chahal*, forty.
چیت *chít*, Indian stuff; tent.

چیدن *chídan,* to pick, gather (flowers).

چیز *chíz,* a thing; چیزی something; رفیقها چیزی ندارم I have no friends; چه چیز است what is it? بی چیزی wretchedness, extreme poverty; خیلی چیز important.

ح

حاتم *hátim,* judge; also a proper name.

حاجی *hájí,* pilgrim, one who has been to Mecca; used as an honorary title before proper names of pilgrims.

حادثه *hádisah,* an event, generally unfortunate; pl. حادثات or حوادث.

حاسه *hássah* (pl. حواس), the five senses.

حاذق *házik,* skilful, expert.

حاشیه *háshyah,* edge, border, hem; حاشیه نشینان محکمه assessors at a trial.

حاصل *hásil,* arriving, result, gain; حاصل شدن to be obtained; از این چه حاصل what profit is there in this?

حاضر *házir,* present, ready; حاضر شدن to be present or ready; حاضر کردن to prepare, to bring; حاضرین those present.

حافظ *háfiz,* a keeper, guardian; خدا حافظ God protect you! (good-bye); also a Persian poet's name.

حاکم *hákim,* a judge, governor; حاکم شرع a religious judge.

حال *hál,* condition, state (of mind or body), present time; (pl. احوال, used with regard to health, as احوال شریف your honourable health? how are you?) در این حال under these circumstances, at this time; مال و حال all possessions.

حال or حالا used adverbially, now; از حالا from to-day, henceforward; تا بحال until now.

حالت *hálat,* state, condition.

حالی *hálí,* with کردن to explain, make clear or present to the mind of another; حالی شدن to be or become clear.

حامله *hámilah,* pregnant.

حامی *hámí,* protector.

حبیب *habíb,* proper name, lit. the friend (of God).

حتی *hatá,* up to.

حجامت *hajámat,* being under a barber's hands, being scarified, shaved.

حجره *hijrah,* room.

حد *hadd,* limit, boundary; چه حد دارم how can I?

حرارت *harárat,* heat; حرارت ناریه fire-heat.

حراف *harráf,* communicative.

حرام *harám,* what is forbidden or unlawful; حرامزاده bastard.

حرامی *harámí,* violation of

law; نمك بحرامی کردن to be faithless, to violate hospitality.

حرف *harf*, a letter, word; حرف زدن to speak; بی حرف without a word (to the contrary); بحرف من by my advice; بحرف بودن to be at the word of, to obey.

حرکت *harakat*, movement; حرکت کردن to move, to start.

حرمت *hurmat*, character, reputation, consideration.

حرمخانه *haram-khánah*, the harem, women's apartments.

حریص *harís*, greedy, avaricious.

حریف *haríf*, a companion (boon); آدمی که حریف آقا بشود the man who can strive against the A'ká.

حزین *hazín*, sad, melancholy.

حس *hiss*, being touched with feelings of love, sympathy.

حساب *hisáb*, reckoning, computation, account, حساب بردن to treat with consideration; بحساب آوردن to pay attention, take into account; حسابی one to be relied on.

حسب *hasb*, measure, proportion; بحسب ارث by title of heirship; بحسب in proportion to.

حسد *hasad*, or حسودی envy; حسود envious.

حسرت *hasrat*, sorrow, regret.

حسن *hasan*, handsome, beauty; also a proper name.

حسانات (pl. of حسنة), good deeds.

حصر *hasar*, limiting, bounding; بی حصر without bounds.

حصه *hissah*, a share, portion.

حصیر *hasír*, a mat.

حضار *hazár* (pl. of حاضر), those present.

حضرت *hazrat* (pl. حضرات), excellence, presence, nobility; used before the names of holy persons, as حضرت موسی.

حضور *huzúr*, the presence; حضور شیخ in the presence of the Sheikh.

حفظ *hifz*, protect; حفظ کردن to protect.

حق *hakk*, right, truth; also a name of God; بحق من with regard to me; ناحق unjustly, without right; حق داشتن to be right; حق آشنای to be grateful; حق النفس honorary acquired rights; الحق in truth.

حقیقت *hakíkat*, the truth, the real state; در حقیقت or حقیقةً in truth.

حکایت *hikáyat*, story, tale.

حکم *hukm*, order, command; حکم دادن to govern; حکماً at once.

حکما *hukmá*, pl. of حکیم.

حکمت *hikmat*, wisdom, mystery, contrivance.

حکمرانی *hukmrání*, ruling.

حکیم *hakím*, a doctor, physician, wise man.

حلوا *halvá*, a kind of sweetmeat.

حليت *halíyat*, permission, lawfulness; حليت خواستن to beg leave to go.
حماقت *hamákat*, folly, stupidity.
حمايت *himáyat*, protection.
حمام *hamám*, bath.
حمد *hamd*, praise; الحمد لله praise be to God!
حمله *hamlah*, attack, a charge.
حميد *hamíd*, praised, honoured; also a proper name.
حنيفه *hanífah*, proper name.
حواس *havás*, pl. of حاسه.
حواشى *havá'shí* (pl. of حاشيه), marginal notes; حواشى مفيده explanatory notes.
حوالى *haválí*, neighbourhood.
حورى *húrí* (pl. حوريان), the Huris of Paradise.
حوصله *hausilah*, crop of a bird; mind, senses; حوصله كردن to have patience, contain oneself; كم حوصله deficient in intelligence.
حيا *hayá*, shame, modesty.
حيات *hayát*, life; ما دام الحيات as long as you live.
حياط *hayát*, a courtyard.
حيدر *haidar*, the lion, a name of Ali, a proper name; حيدر قلى a proper name.
حيران *hairán*, perplexed, astonished, wretched.
حيرت *hairat*, confusion, amazement.
حيز *híz*, catamite.
حيف *haif*, alas! pity it is! حيف است fie! حيف باشد shame be it!
حيله *hílah* (pl. حيّل), ruse, stratagem; حيله بازى trickery; حيله بيله the second word is merely a jingling rhyme to the first; حيله كار a trickster.
حيوان *haiván* (pl. حيوانات), an animal.

خ

خاتون *khátún*, lady; also a proper name.
خارج *khárij*, outside of, exterior; خارجه feminine form of same.
خاستن *khástan*, and بر خاستن to rise (imp. خيز).
خاشاك *kháshák*, rubbish; see خس.
خاص *khass*, special, private; لطف خاص a special favour; (fem. خاصه, pl. خواص) خواص the immediate attendants of a great person.
خاطر *khátir*, mind, heart, sake of; بخاطر خدا for God's sake; خاطر جمع collectedness of mind, assurance; خاطرت جمع باشد let thy mind be at ease! خاطر خوبى kindheartedness; بخاطر خوبيهاى پدرم on account of my father's kindnesses; بخاطر آوردن to agree to; خاطر خواستن to be favourable to; خاطر خواه a well-wisher; خاطر افتادن to be remembered,

agreed to; خاطر نماند I did not remember it.

خاك *khák*, dust, earth, ground.

خال *khál*, and خالو maternal uncle.

خالى *khálí*, empty, void; خالى افتادن to be empty, fall empty; حرف خشك و خالى empty, vain talk; تفنگ خالى كردن to let off a gun.

خام *khám*, raw, inexperienced, uncooked, foolish.

خاموش *khámúsh*, silent; خاموشى silence; خاموش شدن to be silent.

خان *khán*. Khán, a title now commonly used by all officials; also meaning chief, prince.

خانم *khánum*, feminine of above.

خانواده *khánvádah*, family, household; an exalted lady or princess.

خانه *khánah*, house; خانه نيست he is not at home.

خبر *khabar* (pl. اخبار), news, information; چه خبر است what is the news? خبر داشتن to have news, be informed; خبر كردن or خبردار كردن to inform; خبر يافتن to get news.

خبر دار *khabar-dár*, one who is informed.

خجالت *khijálat*, shame; خجالت كشيدن to be ashamed.

خدا *khudá*, God; خدايا O God! ترا بخدا I adjure thee by God; خدا نكرده God forbid! خدا بد ندهاد may God not do evil to you!

خداوند *khudávand*, the lord, a master.

خدمت *khidmat*, service; خدمت كردن to serve; خدمت خان in the presence of the Khán; خدمت شما as regards you.

خر *khar*, ass, donkey.

خراب *kharáb*, bad, ruined, desolate; خانه خراب a ruined house; جانم خراب شد I am ruined; كار من خراب است my affairs are going wrong.

خراشيدن *kharáshídan*, to scratch, tear with the nails.

خرج *kharj*, expenditure; خرج كردن to spend.

خرخر *khar-khar*, a rustling or scratching noise.

خرده *khurdah*, a little, trifle; also for خورده.

خرس *khirs*, a bear; خرس‌كش bear-killer.

خرگوش *khargúsh*, a hare.

خروس *khurús*, a cock.

خريدن *kharídan*, to buy (imp. خر); جان خريدن to buy or save life.

خزينه *khazínah*, treasure.

خس *khass*, dirt, leaves; خس و خاشاك dirt and rubbish; خس‌خس كردن to sob breathlessly.

خست *khissat*, avarice, stinginess.

خسته *khastah*, fatigued, worn-out, wounded.

خسيس *khasís*, miserly, mean.

خسيسى *khasísí*, subst. of the above.

خش *khash*, a jingle, clashing; خش‌خشی producing such.
خشك *khushk*, dry.
خشکیدن *khushkídan*, to dry; خشکیده dried up through emotion, &c.
خشم *khashm*, anger; خشمگین in a rage.
خشمناك *khashmnák*, angry.
خشنود *khushnúd*, happy, pleased, contented.
خصوص *khasús*, particularly; در این خصوص in this particular; خصوصاً especially.
خطا *khatá*, sin, error, fault, mistake.
خطاب *khitáb*, addressing; خطاب کردن to speak.
خطر *khatar*, danger, peril, trouble.
خطور *khutúr*, entering into the mind; هرگز.خاطرم خطور میکرد did it ever enter my mind?
خفت *khiffat*, levity, thoughtlessness.
خفه *khaffah*, suffocated; خفه کردن to asphyxiate, strangle; خفه شو be strangled.
خل *khul*, foolish, insensate; see دمنك.
خلاص *khalás*, free; خلاص کردن to release, deliver; خلاص شدن to be freed.
خلاصه *khulásah*, in short.
خلاف *khiláf*, contrary, opposed to; بر خلاف on the contrary; خلاف کردن to go contrary to; خلاف عرض کردن to misrepresent, falsify; وعدهٔ تو خلاف شد thy promise has been broken.
خلب *khleb*, a Russian word meaning "bread."
خلع کردن *khala' kardan*, to set aside from, depose.
خلعت *khal'at*, a dress of honour.
خلفاء *khalafá'* (pl. of خلیف), the Caliphs.
خلق *khalk*, nature, manner, temper.
خلق *khulk*, creation, people.
خلوت *khilvat*, privacy, a private place; خلوت کردن to retire to a private place, to have a private interview; خلوتی being alone.
خلیل *khalíl*, friend; Abraham was so called, as the Friend of God.
خم *kham*, bent; خم کردن to bend; خم شدن be bent.
خنجر *khanjar*, dagger.
خندیدن *khandídan*, to laugh; خنداندن to cause to laugh; خنده a laugh; نیم خند half-laughing; ریش خند laughing in the beard, jesting; خندان شدن to begin to laugh; خندان laughing.
خواب *kháb*, a dream, sleep.
خوابیدن *khábídan*, to sleep.
خواجه *khájah*, originally a gentleman, but in modern Persian a eunuch.
خوار or خور in composition, one who eats or receives something, as حرامخور a rascal, one who eats unlawful things.
خواست *khást*, a wish, demand, desire; بخواست خدا by the will of God.

خواستگار *khástgár*, a petitioner; خواستگاری demanding in marriage.

خواستن *khástan*, to wish, to desire (imp. خواه). The present tense, خواهم &c., is used as an auxiliary to form the future of Persian verbs, as من خواهم گفت I will speak; خواهان those who wish; دلخواه a beloved object; بخواه دل according to the heart's wish; نیك خواه و بد خواه good and evil wishers.

خواهر *kháhar*, sister.

خواص *khavás* (pl. of خاصه), attendants, qualities.

خواهش *kháhish*, wish, desire.

خوب *khúb*, good; خیلی خوب شد it happened right well.

خوبی *khúbí*, goodness, favour.

خود *khud*, self; در عمر خود in his, her, or its life; خودمان we ourselves; خودتان or خود شما or شمان you yourselves; خود شان they themselves; خودش he himself; equivalent to خویش; بخود خود or سرخود of his own accord; خود داری self-constraint; پیش خود حرف ساختن to talk to himself; پیش خود رفت he went (somewhere) for himself.

خودی *khudí*, selfishness, self-will.

خوراك *khurák*, food, victuals; خوراکی for food.

خوراندن *khurándan*, to cause to eat.

خورجین *khurjín*, saddle-bag.

خورد *khurd*, small; بخورد in detail, minutely; خورد کردن to cut into pieces; خورد شدن to get scratched or hurt.

خوردن *khurdan*, to eat or drink, and met. to suffer; بچشم خورد it hit the eye; بکار خوردن to be useful, serve to; بر خوردن to touch, to strike against; در خوردن to encounter, meet; غم خوردن to grieve.

خوش *khush*, well, happy, pleasant; خوش آمدی thou art welcome; خوش دل glad at heart; خوش حال in good health or condition; خوشم آمد it pleased me, خوشش آمد it pleased him; خوش داشتن to be pleased at; خوش بخت of happy fortune; خوشگذرانی pleasure, what makes time pass pleasantly; خوشگل pretty.

خوشنود *khushnúd*, happy, contented.

خوف *khauf*, fear.

خون *khún*, blood; خونی a murderer; خون گرفتن to be stained with blood.

خویش *khísh*, self; reflective pronoun, also a relative.

خیال *khayál*, thought, idea, imagination; از خیال افتادن to give up an idea; شیطان خیالی a diabolical idea; خیال کردن to imagine, think; also خیال گرفتن; بخیالت میرسد dost thou fancy?

خیر *khair*, good, also "no!"

کم کس ازاو خیر بردہ است few have surpassed him in his favours.

خیریت *khairiyat*, goodness, interest, advantage.

خیزی *khízí*, leaping.

خیزیدن *khízídan*, to rise; چه خیر خیزد what profit arises?

خیك or خیگ *khík* or *khíg*, leather bag, hide.

خیلی *khailí*, much, very; خیلی خوب very good; خیلی وقت است که it is a long time since; مگر خیلی آدم است is he a great personage?

د

داخل *dákhal*, one who enters; داخل شدن to enter.

داد *dád*, justice, hence crying out, appeal for help; داد کشیدن or زدن to cry aloud for help; بداد و فریاد in spite of complaining, by constraint; دادش بجای نرسید he failed in gaining his case; also a suit or complaint in court; داد و ستد commerce.

دادن *dádan*, to give (imp. ده); بدهم فراموشم شد I forgot to give; ده is used as as an exclamation, "well, then, come!" بده بدوزند give them to sew; بدهد بکشند that he may have him killed.

دار *dár*, a house; دار العلم or علوم the house of knowledge or science, *i.e.* university, college; دار السلطنة the metropolis, also power; بدار کشیدن to hang, draw to gallows.

داروغا *dárúghá*, head of police, bazaar, &c.

داستان *dástán*, tale, recital, story.

داشتن *dáshtan*, to have (imp. دار); وا داشتن to permit; بر داشتن to lift; از من دست بر دار let me alone; در داشتن to obtain, acquire.

داغی *dághí*, inhabitant of Dághistan.

دالان *dálán*, passage (outside a room), entrance, vestibule; دالان سر پوشیده a covered way.

دامن *dáman*, border, hem, fringe; دامن کوه the skirt of the hills, name of a province.

دان *dán*, one who knows or contains, as قدر دان powerful; قلمدان a pen-holder.

دانستن *dánistan*, to know, consider, take for (imp. دان).

دانه *dánah*, a piece, bit, grain; دانه در a pearl.

دایرة *dáirah*, a circle.

دائم *dáim*, permanent, eternal (used in the form of دام); زن دائمی legitimate wife; دائم الحضور fixed residence.

دایه *dáyah*, nurse.

دچار or دوچار *dochár*, to meet,

encounter (with شدن); چشم چار شدە two eyes becoming four, *i.e.* meeting.
دختر *dukhtar*, a girl, daughter; dimin. دخترە; دختر برادر a niece; بدختری as a daughter.
دخل *dakhl*, entrance, occupancy, income; بمن چە دخل دارد what does it concern me?
دخيل *dakhíl*, one who enters or mixes with; دخيل شدن to meddle, to enter upon.
در *dar*, in; also gate, door (also درب); در كردن to put to the door, turn out; در رفتن to go out, save oneself; در بردن to turn out; از راە در بردن to carry off the road, to cause to stray, or err; در ماندن to be helpless; دريافت كردن to find, discover; در بردن to carry off; در آوردن to bring out and carry off; در رفتن to go out; از راە در رفتن to lose the way, stray from the road; در ماندە helpless; در ماندگی helplessness; در بدر افتادن to become a vagrant or wanderer.
دراج *darráj*, francolin.
دراز *daráz*, long, extended; دراز كردن to stretch out, prolong.
دربار *darbár*, the court of a prince.
درجە *darjah*, step, class, rank.
درخانە *darkhánah*, or درخانە gate of palace where justice is administered, hall of audience.
درخت *dirakht*, tree.
درخشيدن *dirakhshídan*, to illuminate, shine out.
درد *dard*, pain, grief; دردت جانم may I take thy pains on myself; درد سر headache; درد دندان toothache, &c.; درد خوردن to be in pain or grieved.
درس *dars*, lesson, teaching; درس خواندن to learn a lesson, study.
درست *durust*, prepared, right, proper; درست كردن to make ready, set to rights, repair; درست كار a righteous man; درست شدن to become right, to be repaired, set to rights; درست هفت ماە exactly seven months; درستی substantive of درست; تندرستی health; نا درست the opposite of درست.
درگاە *dargáh*, palace, court, temple; درگاە الهی God's house.
درو *darú*, harvest, from درويدن to reap, to harvest; also درو كردن.
دروازە *darvázah*, a door, gate.
دروغ *durúgh*, false, untrue; دروغی or دروغگی falsehood, untruth, lies; دروغ گفتن to tell lies; دروغگو a liar.
درويش *darvísh*, poor, a religious mendicant; درويشی the state of a dervish.
درە *darrah*, a valley.
درهم *darham*, together; see هم.

دریا *daryá*, the sea or river; دریای خزر the Caspian Sea.

دریغ *darígh*, alas! دریغ کردن or داشتن to refuse.

دزد *duzd*, thief; دزدی theft, robbery; دزدی کردن to rob; دزدیدن to steal; دزد افگن one who throws down or exterminates robbers.

دست *dast*, hand, arm; در دست گرفتن to hold, take into the hand; دست دادن to become possible, occur; اگر دستش باید if it is possible for him, if he obtains it; از دستم چه بر می‌آید what can I do? دست پاچه with hands and legs, precipitately; دست پاچگی substantive form of same; دست گرفتن to undertake; دو دستی with both, or full, hands; از دست دادن to give up; دست و پا کردن to exert oneself; دست کشیدن to withdraw from; بدست آوردن to procure, obtain; دست گذاردن to put one's hand to; دست بکار شدن to set to work, attend to; دست درازی کردن to stretch out the hand to oppress; دستی هم گرفتن to grasp the arms (in wrestling); دست بشال shawl in hand; دست بگردن to embrace with the arm round the neck; دست بسینه کردن to cross the arms on the breast, as servants do to bow; دست فروش a pedlar, wandering merchant.

دستاق *dustúk*, see دوستاق.

دسترس *dastras*, close at hand, assisting.

دست گاه *dastgáh*, a factory, workshop; دستگاه عوام فریبی factory of cheating and tricks.

دستگیر *dastgír*, taking counsel and harking back; خیلی دیر دستگیرت شده است thou art harking back, or taking counsel, very late; اینقدرها دستگیر تان بشود که show yourselves at least sufficiently warned to.

دستمال *dastmál*, handkerchief.

دستور *dastúr*, custom, usage; دستور العمل instructions.

دسته *dastah*, handle, handful, company (of troops).

دشمن *dushman*, enemy.

دشوار *dushwar*, difficult.

دعا *duá*, prayer, a charm; دعا گرفتن to procure a charm for any purpose.

دعوا or دعوی *da'vá*, claim, plaint; دعوا کردن to invite.

دفتر *daftar*, register, record; دفتر خانه bureau, office.

دفع *daf'a* repulsion; دفع کردن to repulse, drive away.

دفعه *daf'ah*, a time, turn; چند دفعه how often; دودفعه twice; یك دفعه at once, suddenly, once.

دفن *dafan*, burial; دفن کردن to bury.

دقّت *diqqat*, accuracy, diligence, care.

دقیقه *dakíkah*, a moment, minute; دقیقه نگذشته a

moment had not elapsed when.
دگر *digar*, see دیگر
دل *dil*, heart; دل پیدا کردن to take courage; از دل گذرانیدن to recall to memory; دلتنگ anxious, sad, tightened at the heart; دلتنگی substantive of the same; دلتان بمن باشد turn your heart to, listen to me; دل بجا آمدن to obtain peace of mind; دلخواه heart's wish; دلگرم warm-hearted, sanguine, confident; دلبستگی being heart-bound in love.
دلاك *dallák*, barber.
دلال *dallál*, broker; دلال باشی chief broker.
دلالت *dalálat*, indication, sign; دلالت میکند که this proves that.
دلکی *dulakí*, crime (from Turkish تولاق).
دله *dallah*, false, cheat, rogue; دزد و دله شهر the thieves and rascals of the town.
دلیل *dalíl*, proof.
دم *dam*, before; breath; دم در before the door; دم صبح before dawn; تا دم ابرو to just above the eye-brow; دم مرگ at the point of death; دم بدم from moment to moment.
دم *dum*, tail.
دماغ *damágh*, nose; دماغتان چاق است are you well?
دمنك or دبنك *damank* or *dabank*, foolish, simpleton; often used with خل in composition.
دمیدن *damídan*, to breathe.
دندان *dandán*, tooth.
دنیا *dunyá*, the world.
دو *dú*, two; دویم the second; دو بارة twice.
دوا *davá*, remedy, medicine.
دوازده *davázdah*, twelve.
دوختن *dúkhtan*, to sew; چشم دوختن to fix the eyes on; دوخته anything sewn, a garment (imp. دوز).
دود *dúd*, smoke; دود دل heart's anguish.
دور *dúr*, far; دور شدن to depart.
دور *daur*, round, around; دور و دراز far and long.
دوست *dúst*, friend; دوست داشتن to love.
دوستاق *dústák*, a prisoner (from Turkish طوستاق).
دوش *dúsh*, shoulder; دوش گرفتن to put on (clothing); بدوش (falling) on the back.
دولت *daulat*, wealth, fortune, the State; دولت معقولی a reasonable fortune; دولتمند rich, prosperous; دولت عالیجاه the exalted State.
دویدن *davídan*, to run; دواندن to cause to run.
دویست *davíst*, two hundred.
ده *dah*, ten.
ده *dih*, a village (pl. دهات).
ده imp. of دادن come now; ده برو come, be off!
دهلیز *dahlíz*, passage or portico.
دهم *dahum*, tenth.
دهن or دهان mouth; دهن

گرفتن to impose silence; دهن باز کردن to open the mouth, to speak.

دهور *dahúr* (pl. of دهر), ages.

دیدار *dídár*, sight, view.

دیدن *dídan*, to see (imp. بین); بگو ببینم speak! let me see!

دیده *dídah*, the eye.

دیر *dír*, late; دیر کردن to delay; دیر وقتی نیست it is not long ago.

دیگر *dígar*, again, besides, other; دیگر پایینتر lower down; دیگر از other than, more than; برای چه دیگر for what else? این سوالهای دیگر بتو نمی رسد these other questions do not affect thee; یکدیگر one another; also هم دیگر.

دین *dín*, religion, faith; دیندار a pious man.

دیو *dív*, a dív, a demon.

دیوار *dívár*, a wall.

دیوان *díván*, court, sitting of court; دیوان کردن to hold a court, to judge; دیوانخانه presence chamber; دیوانیان officers of justice; دست دیوانت میدهد he hands thee over to justice.

دیوان بیگی *díván begí*, police agent.

دیوانه *dívánah*, mad.

ذ

ذات *zát*, person; بد ذات rascal.

ذره *zarrah*, an atom, trifle.

ذکر *zikr*, mention, taking the name of God.

ذکر or ذکور *zukr* or *zukúr*, male or males.

ذوب *zúb*, melting, liquefaction.

ذوق *zauk*, pleasure in, taste for.

ذهن *zehn*, intelligence, genius, mental capacity, mind.

ر

رابع *rába‘*, the fourth.

راحت *ráhat*, rest, repose, ease.

رازق *rázik*, one who nourishes.

رأس *ra’as*, head; یك رأس اسپ a horse or one head of horse.

راست *rást*, straight, true, right (as opposed to left); راست است it is true; دست راست, طرف راست right hand, right-hand side; راست گفتن to speak the truth; راستشرا بگو tell him the truth; راست کار one of good deeds.

راستی *rástí*, the truth.

راضی *rází*, contented, pleased; راضی کردن or شدن to satisfy or be satisfied, to admit, consent.

راغب *rághib*, desirous, covetous.

راه *ráh*, road, path, route; راه افتادن to set out; راه بردن to manage; راه رفتن to go, to walk; راه دادن to admit,

راه انداختن to set going; راه داشتن or شدن to go off; راه زدن to commit highway robbery; راه نمودن to point out the road, to guide; از راهٔ میل by way of friendship.

ربیع *rabí'a*, the spring.

رجوع *rujú'a*, recourse, turning to, رجوع کردن to turn towards, to consign, refer to.

رحم *rahm*, pity; رحم کردن or نمودن to have compassion; بی رحم merciless.

رحمت *rahmat*, pity; برحمت خدا رفتن to die, go to God's mercy; خدا رحمتش کند God have compassion on him!

رحیم *rahím*, merciful; proper name.

رخت *rakht*, clothes.

رخسار *rukhsár*, cheek.

رخصت *rukhsat*, leave, permission; رخصت گرفتن to take leave.

رخنهٔ *rakhnah*, a hole, split.

رد *rad*, repulsion; رد کردن or دادن to reject, send away; رد شدن to be rejected.

رسانیدن *rasánídan*, to cause to arrive; خودرا رسانیدن to approach.

رستگار *rustgár*, saviour; رستگار فرمودن or نمودن to liberate, set free.

رستن *rustan*, to save.

رسم *rasm* (pl. رسوم), manner, way, polite manners or customs; اسم و رسم name and rank; ceremonies.

رسوا *rusvá*, disgraced; رسوای disgrace.

رسول *rasúl*, the prophet.

رسیدگی *rasídagí*, maturity رسیدگی نمودن to attend, take care of.

رسیدن *rasídan*, to arrive, reach (imp. رس); بدادم برس give me justice; رسیدن پول remittance or payment of money; رساندن causal form of the same; بهم رسیدن to meet, encounter; تا چه رسد for the strongest reason.

رشت *rasht*, Rasht; رشتی belonging to Rasht.

رشوت *rushvat*, bribery.

رشادت *rashádat*, bravery, courage.

رشید *rashíd*, brave, courageous.

رضا *Rizá*, proper name; also satisfaction, contentment; رضای خدا to please God.

رضاع *rizá'a*, foster-brother.

رضایت *rizáyat*, satisfaction, consent, free-will.

رعایا *ri'áyá* (pl. of رعیت), subjects.

رعنا *ra'ná*, young and handsome.

رعیت *ra'iyat*, subject.

رفتار *raftár*, conduct, behaviour.

رفتن *raftan*, to go; رفتن به to go to, be married (women); در رفتن to go out (imp. رو); رفت it is done, all over.

رفیق *rafík*, companion, lover (pl. رفقا); با رفقامان with our companions.

رکن *rukn* (pl. ارکان), pillar; ارکان دولت pillars of the

State, ministers; ارکان مشورت associates in council.

رگ *rag*, vein.

رمز *ramz*, a wink; زبان رمز a word in secret.

رنج *ranj*, care, trouble; رنجیدن to be troubled or vexed.

رند *rand*, drunk, a *mauvais sujet*.

رنگ *rang*, colour; رنگارنگ of varied colours; رنگ کاغذ coloured paper; رنگ از رویش پرید the colour fled from his face.

رو *rú* or روی face; رو گردان turning away the face, showing aversion; رو کردن or رو نهادن به to turn towards, attend to; پیش رو in front; رو برو face to face; روهرا گرفتن to veil the face; از روئم بر نمی آید I have not the face to; هر روهرا می خواهی می زند he will strike anyone's face you like, he is up to anything; روی ٔ تخت upon (in the face of) the throne; رو دادن to appear; خوش روی of a pleasing face; از روی by way of, in the manner of, according to; رو هم together; چشم روی هم گذاشتن to shut one's eyes to; روی پائیش افتادن to fall at his feet; رو بطرف اوطاق the face towards the room; رو بترقی گذاردن to tend to improvement; پا روی پا انداختن to cross the feet; رو باز unveiled; از این رو with this view.

روا *ravá*, allowable, right, fitting; روا است is it allowed?

روان *raván*, or روانه same as preceding; also starting, going; روانه کردن to dispatch, to send.

روباه *rúbáh*, a fox.

روح *rúh* (pl. ارواح), the soul, spirit.

رود *rúd*, river (also رود خانه).

روده *rúdah*, entrails.

روز *rúz*, day; روز روشن by daylight; بروز کردن to bring to light.

روزگار *rúzgár*, life, occupation, sometimes fate.

روزه *rúzah*, fast.

روزی *rúzí*, daily, daily food.

روس *rus*, Russian, Russia; also روسی.

روشن *raushan*, clear, bright; روشنی substantive of same; روشن کردن to light up, to render clear; چشمش بمن روشن است his eye is bright through me, I console him.

روئیدن *rúídan*, to grow.

ره for راه.

رها *rahá*, or رهائی delivery, release.

رهاندن *rahándan*, to deliver.

ره آورد *rah ávard*, a present to bring one on the way; bribe to a superior or one in office.

رهگذر *rahguzar*, passing along a road, traveller.

رهن *rahan*, pledge; رهن دادن to give in pledge.

ریاست *riyásat*, government.

ریخت *ríkht*, temperament.
ریختن *ríkhtan*, to pour, scatter, spill (partic. ریخته, imp. ریز); ریز ریز کردن to tear in pieces; سر کسی ریختن to fall on anyone; ریز morsel.
ریستن *rístan*, to groan, grieve; also to empty oneself.
ریش *rísh*, beard.

ز

زاده *zádah* (from زادن), child; برادر زاده nephew; پریزاده fairy-born.
زاکون *zákún* (Russian), the law.
زانو *zánú*, the knee; زانو زدن to strike the knee (in despair).
زائیدن *zá'ídan*, to bring forth.
زبان *zabán*, tongue, language; زبان فهم one who understands what is said to him; زباندان one who knows a language; زبان گرفتن to hold one's tongue; بی زبان dumb; بزبان آوردن to speak, say; بچه زبانها with what words? شیرین زبان sweet-tongued; زبان ریزی chattering.
زبیده *Zubaidah*, proper name.
زحمت *zahmat*, annoyance, trouble, disquietude; زحمت کشیدن to trouble oneself, take pains.
زخم *zakhm*, wound; زخم کردن to wound.
زدن *zadan*, to beat, strike; حرف زدن to talk; داد زدن to cry out, to fire a gun or shoot an arrow (imp. زن); بهم زدن to knock together, to crash; با پا زدن to tread under foot; زمین زدن to throw down; شانه زدن to comb; پشم زدن to card wool; ورق زدن to turn the leaves (in a book).
زرگر *zargar*, a goldsmith.
زری *zarí*, brocade.
زغال *zaghál*, coal.
زفاف *zafáf*, matrimonial consummation, marriage, bridal.
زقوم *zakúm*, thorns.
زلزله *zalzalah*, trembling, earthquake; زلزله و لوله انداختن to turn upside down, to cause great confusion.
زلیخا *Zulaikhá*, proper name.
زمان *zamán*, time, moment; زمان دیگر another time.
زمانه *zamánah*, world, age, fortune, destiny.
زمستان *zimistán*, winter.
زمین *zamín*, land, earth, ground; زمین زدن to throw down.
زن *zan*, woman, wife; زنکه dimin.
زندگانی *zindagání*, life; also زندگی.
زنده *zindah*, alive.
زنهار *zinhár*, beware.
زود *zúd*, quick, quickly; زودتر quicker; بزودی quickly; subst. زودی and زودگی; باین زودی so quickly, soon.
زور *zúr*, strength, force, op-

pression; پر زور strong, vigorous; زور زدن to force; also falsehood.
زوغال *zúghál*, coal.
زه *zah*, bow-string; زه زدن to draw back.
زهر *zahr*, poison.
زهره *zahrah*, bile; زهره رگ شدن to have the bile stirred, to be agitated, &c.
زیاد *ziyád*, also زیاده, much, increase; زیادتر comp. of same.
زیادتی *ziyádatí*, excess.
زیارت *ziyárat*, visiting (a holy place, &c.).
زیبا *zíbá*, beauty, a proper name.
زیبنده *zíbandah*, fitting, proper, becoming; زیبندگی substantive of same.
زیر *zír*, down, below; زیر لب under her breath; زیر زدن to throw down; زیر زمین underground.
زیرا *zírá*, for; زیراکه because.
زیرجامه *zír-jámah*, drawers.
زیرك *zírak*, clever, intelligent; vulgarly pronounced زرنك.
زیرین لب under lip.
زینب *Zainab*, woman's name.
زین *zín*, saddle.
زینت *zínat*, adornment; زینت کردن to adorn oneself.

س

سابق *sábik* (fem. سابقه), former; سابقاً formerly.
ساحر *sáhir*, sorcerer.
ساختن *sákhtan*, to make; از دستش کاری ساختن نمی شود he is good for nothing; سخن ساختن to tell a story; پیش خود ساختن to invent, make up in one's own head (imp. ساز); ساختن a made up thing or matter.
ساعت *sá'at*, an hour, a watch; ساعت نجومی a sidereal hour.
ساکت *sákit*, silent, dumb.
ساکن *sákin*, an inhabitant; also tranquil, in repose.
سال *sál*, a year; سالی every year; صد ساله a century; سالگی aged; دو ساله two years old.
ساموق *Sámúk*, a town in the Caucasus.
سانحه *sánihah* (pl. سانحات), a revelation (in augury).
سایر *sáir* (pl. سایرین), all, all the rest.
سبب *sabab*, cause, motive (pl. اسباب or سببها); بچه سبب for what reason; بی سبب without cause.
سبحان *subhán*, glory; سبحان الله glory to God! سبحان دایم glory to the Eternal!
سبز *sabz*, green.
سبقت *sabakat*, precedence, preference; سبقت بردن to excel, surpass.
سبیر *sibír*, Siberia.
سبیل *sabíl*, moustaches; سبیل کنده without moustaches.
سپر *sipar*, a shield.
سپردن *sipurdan*, to entrust, give charge of (imp. سپار).
ستادن *sitádan*, to take (imp. ستان).

ستار *sitár,* one who conceals (faults), proper name.
ستارة *sitárah,* a star, planet.
ستم *sitam,* oppression, persecution, cruelty.
سجادة *sajádah,* prayer-carpet.
سخت *sakht,* hard, harsh.
سخن *sukhn,* word, speech; سخن دان an intelligent man.
سحر *sahr,* magic.
سر *sir* or *sar,* head, intention, direction; سر تا پا from head to foot, completely; سر مطلب the point of my purpose or demand; سر ماه at the end of the month; آن سر محال ما on that side of our tents; سر راه on the road; سر سنگ on the stone; آمدید سر من you fell on me; سر پا on foot; سر کشیدن to cock a gun; در سر under pretence of; سر زدن to appear, arrive; سر گرفتن to take up a position; سر نهادن to set towards, to run; سر هم in a mass, all together; دور سرت گردم may I revolve round thy head (to guard thee); بسر زدن to put on the head (hat); سر شب at the beginning of night; سر سال at the end of the year; از سر گرفتن to begin at the beginning; پشت سرش behind him; از سر ما رد شد he has left us; سر جاش آمد he has come to his place again; سر خود of his own accord; سر شام at the evening meal; سر نهار at breakfast time; سر شیر cream; سر خدمت service; سر زدة suddenly, unawares; سر زدة بودن to be attributed to, to have arisen from; سر پائین انداختن to hang down the head; سر قول خود ایستادن to keep to one's word; سر برهنه bareheaded, unveiled; سر رخت on the coat, dress.
سر *sirr* (pl. اسرار), secret, mystery.
سراسیمه *sarásímah,* stupefied, confused.
سراغ *sirágh,* sign, indication; سراغ کردن to inquire, track.
سرآمد *sar-ámad,* chief, first come.
سرباز *sarbáz,* soldier.
سرپوش *sarpúsh,* head-covering; سرپوش از روی کار بر داشتن to lift up the veil from an affair.
سرد *sard,* cold.
سردار *sardár,* chief, general.
سر رشته *sar-rishtah,* talent, ability.
سرکار *sarkár,* Your Highness, Excellency.
سرکردگی *sarkardagí,* command, authority.
سر گذشت *sar-guzasht,* what has passed, tale, story.
سرما *sarmá,* cold; سرما خوردن to freeze.
سر نوشت *sar-nivisht,* destiny, what is written on the forehead.
سزا *sazá,* punishment, retribution; سزا رسید he has been punished; سزاوار worthy, fitting, suitable for.

سست *sust*, weak, feeble; دخترۀ سست و لنگ a weak and lame girl.

سعادت *sa'ádat*, happiness, blessing, good luck.

سعی *sa'í*, endeavour; سعی نمودن to strive, to make effort.

سفارش *sifárish*, recommendation, message.

سفاحت *safáhat*, folly; سفاحت کردن to show oneself a fool.

سفر *safar*, a journey.

سفره *safrah*, the cloth (on the ground) on which food is set.

سفید *safíd*, white.

سفیه *safíh*, a fool.

سقف *sakaf*, roof, ceiling.

سکاکی *Sakákí*, name of a magician.

سکوت *sakút*, silence.

سکه *sikah*, a stamp, seal; سکه کردن to coin, stamp; نقرۀ بی سکه silver bullion.

سکینه *sakínah*, tranquillity, proper name.

سگ *sag*, a dog; پدر سگ son of a dog.

سلام *salám*, peace, salutation; سلام علیکم peace be upon you! answered by علیکم سلام.

سلامت *salámat*, safety, health; سلامت باش mayst thou be in good health; سرت سلامت good fortune on thy head!

سلطان *sultán*, sultan, king; سلطنت kingdom, rule.

سلف *salaf*, preceding, times gone by.

سلك *silk*, thread, row, wire.

سلیمان or سلمان Solomon.

سلیطه *salítah*, a brawling woman, a strumpet.

سلیقه *salíkah*, nature, genius, dexterity, pot-herbs.

سلیم *Salím*, proper name, affable.

سمت *simt*, direction, way; بسمت in the direction of; آنسمت ارس on that side of the Aras.

سمندر *samandar*, salamandar.

سمنو *samanu*, porridge, made with sweetened wheat.

سمیع *samí'a*, one who listens, a proper name.

سن *sinn*, age, period of life.

سنگ *sang*, stone; سنگی of stone; سنگ دل hard-hearted.

سنگاب *sangáb*, a measure of water.

سو *sú*, side, direction; سوی خود towards oneself; سوی خود تیشه زدن to strike the axe on one's own side, to think only of oneself.

سوا *savá*, except; سوا شدن to be separated; سوا کردن to separate.

سواد *savád*, ink, writing, blackness; اهل سواد men of letters.

سوار *savár*, a rider; سوار شدن to mount or ride (horse, &c.).

سؤال *savál*, question; سؤال جواب کردن to converse.

سوتنیقوف *Sútníkoff*, Russian proper name.

سوختن *súkhtan*, to burn (imp. سوز); دل سوخته grieved,

burning at heart; دلم برای تو می سوزد my heart burns for thee; سوزانیدن to set on fire, cause to burn.
سود *súd*, profit, gain; در این چه سود what does it profit?
سودا *saudá*, melancholy, blackness; سودا کردن to stipulate; سودا کرده regretted.
سوداگر *saudágar*, merchant.
سوزش *súzish*, burning.
سوگلی *súglí*, a favourite, beloved.
سول *súl* (Russian), salt.
سه *sih*, three.
سهل *sahal*, easy, light.
سهو *sahv*, error, mistake.
سی *sí*, thirty.
سیاحت *siyáhat*, journey, voyage, walk, side, row.
سیاه *siyáh*, black; سیاه روز an unlucky day, unhappy; سیاهی blackness.
سیب *síb*, apple; دو نصف سیب two halves of an apple, very like.
سیر *sír*, full, satisfied.
سیر کردن *sair kardan*, to march, go out, as in a boat.
سیگار *sigár*, a cigar.
سیم *siyum*, third.
سینه *sínah*, the breast.

ش

اش *ash*, his, her, its; affixed personal and possessive pronoun. It loses the ا after a long vowel, as in می شناسیش dost thou know him?
شاخ *shákh*, branch, horn; شاخه collection of branches; شاخ نفیر a dervish's horn.
شاط و شوط *shát va shút*, jabber and talk.
شاگرد *shágird*, a scholar, pupil; لیلاج شاگردش نمی شد Lailáj was not (worthy to be) his pupil.
شال *shál*, shawl; شال ترمه Cashmere shawl.
شام *shám*, evening, evening meal.
شامل *shámil*, associated with, enveloping.
شان *shán*, rank, dignity, high place.
شان short for ایشان they; سرهائیشان their heads.
شانزده *shánzdah*, fifteen.
شانه *shánah*, comb.
شاه *sháh*, king; شاه باز a royal falcon; شاه زاده prince.
شاهد *sháhid*, witness, martyr, a beauty.
شاهی *sháhí*, royal, a small coin.
شاید *sháyad*, perhaps, it may be.
شایستن *sháyistan*, to be fit, suitable; شاید بروم I ought to go.
شایسته *sháyastah*, suitable, convenient; subst. شایستگی
شایق *sháyik*, desirous, greedy, impatient.
شب *shab*, night; شبرا during the night; شب کلاه night-cap; شبانه روز a night and

day; شب کردن to pass a night.
شبهه *shubhah*, doubt, suspicion (pronounced *shubbah*).
شبيه *shabíh*, resembling.
شتاب *shitáb*, haste, over-haste.
شتر *shutr*, camel; شتردار caravan.
شخص *shakhs* (pl. اشخاص), person, individual.
شدت *shiddat*, violence, vehemence, excess; از شدت پريشانی from excessive misery, in a violent temper; بشدت excessively, violently.
شدن *shudan* (imp. شو), to be, become; forms the passive of verbs, as گفته شدن to be said; رفته شده باشد he would have gone; می شود it is possible; شدنی what is to be; هم میشد ساخت if it were possible to do; نزديك شدن to approach; همچو شد so it happened; آمد و شد intercourse; جمع شدن to be collected.
شديد *shadíd*, excessive, heavy, dire.
شر *sharr*, wickedness, evil.
شرارت *sharárat*, malice, wickedness, difficulties.
شراره *sharárah*, a spark.
شرط *shart* (pl. شرايط), condition, stipulation; بشرطی كه on condition that.
شرع *shar'a*, the religious law.
شرم *sharm*, shame, modesty.
شرمنده *sharmindah*, ashamed, modest.
شروع *shurú'a*, commencing; شروع كردن to begin.
شريف *sharíf*, honoured, illustrious; نام شريف (polite) what is your name?
شريك *sharík*, companion, partner, associate.
شش *shish*, six.
شست or شصت *shust*, thumb.
شستن *shustan*, to wash (imp. شوی).
شصت *shast*, sixty.
شعاع *sha'á'*, rays of the sun.
شعر *sha'r* (pl. اشعار), poetry, verse); شعر خواندن to recite poetry; شاعر a poet.
شعله *shu'lah*, a woman's name.
شعور *sha'úr*, knowledge; بی شعور without common sense.
شغال *shaghál*, jackal.
شغل *shughl*, employment, occupation, business.
شفقت *shafakat*, sympathy, pity.
شك *shakk*, doubt; بی شك without doubt.
شكار *shikár*, game; شكار كردن to hunt.
شكايت *shikáyat*, blame, reproach; از دست فلان شكايت آمدن to be complained against by someone.
شكر *shukr*, thanks to God.
شكرانه *shukránah*, gratitude, remuneration.
شكستن *shikastan*, to break (imp. شكن).
شكل *shikal*, form, figure.
شكم *shikam*, stomach, belly.
شگوفه *shigúfah*, flowers, buds.
شكوه *shikúh*, grief, complaint.
شما *shumá*, you; see also تان.

شماخی *shumákhí*, a town in Karabágh.

شمردن *shimurdan*, to reckon, calculate (imp. شمار) ; شمارة a number, reckoning.

شمس *shams*, the sun ; شمس الدين sun of the faith, proper name.

شمشير *shamshír*, a sword.

شناختن *shinákhtan*, to recognise (imp. شناس) ; شناسانيدن to cause to know, instruct, tell about ; also vulg. شنفتن.

شنيدن *shunídan*, to hear (imp. شنو).

شوخ *shaukh*, droll, pleasant, impudent ; من و اروج شوخی شوخی I and Arúj are jokers ; شوخی کردن to jest ; شوخيت نگيرد may impudence not lay hold on you.

شوق *shok*, desire, longing, curiosity.

شوهر *shauhar*, a husband ; بشوهر دادن or شوهر دادن to give in marriage ; شوهر کردن to take a husband, marry.

شهاب *shaháb*, a bright star, shining light ; شهاب ساقب meteor.

شهادت *shahádat*, testimony, evidence ; شهادت دادن to give evidence ; شهادت بردن to bring in evidence.

شهباز *shahbáz*, royal falcon.

شهر *shahr*, town, city ; شهربانو proper name.

شهرت *shuhrat*, celebrity, notoriety ; شهرت دادن to divulge, spread abroad.

شهود *shuhúd* (pl. of شاهد), witnesses.

شيخ *shaikh*, a chief of dervishes or a tribe, an old man ; شيخ سعدی name of a poet.

شيدا *shaidá*, mad with love, proper name.

شير *shír*, milk ; بچه در شير a child at the breast ; also a lion ; شير دار a female with milk ; ای شيرم my lion, my brave one.

شيرين *shírín*, sweet ; شيرين زبان sweet-tongued ; شيرينی sweetmeats.

شيشه *shíshah*, glass, a battle.

شيطان *shaitán* (pl. شياطين), devil ; شيطان خيال one with devilish ideas ; شيطانت devilry ; also شيطانت کاری.

شيون *shívan*, lamentation ; شيون کردن to mourn, lament.

ص

صاحب *sáhib*, lord, master, possessor of ; صاحب خانه master of a house ; صاحب هنر skilled ; صاحب شدن to become possessed of.

صادر *sádir*, arriving, coming ; صادر شدن to arrive, to occur.

صاف *sáf*, pure, clean ; صاف و صادقی honesty and loyalty.

صالح *sálih*, pious, honest ; proper name.

صامت *sámit*, silent, dumb.

صبح *subh*, morning, dawn.
صبر *sabr*, patience; صبر کردن or نمودن to have patience.
صحابت *saháhat*, accompanying; بصحابت in company of.
صحبت *suhbat*, company, association, society; میان صحبت in the midst of conversation.
صحرا *sahrá*, desert, country.
صد *sad*, a hundred.
صدا *sidá*, noise, voice; صدا کردن to call; بصدای بلند in a loud voice.
صدر *sadr*, the chief seat; در صدر اطاق in the foreground of the room.
صدقه *sadaka*, charity; صدقه رفتن to beg.
صراحةً *saráhatan*, clearly, explicitly.
صراف *saráf*, banker, money-changer.
صرافت *sarâfat*, idea, turn of thought; صرافت انداختن to get out of a person's mind.
صرف *sarf*, expenditure, address, dexterity; صرف کردن to expend.
صریح *saríh*, صریحه *saríhah*, clear, precise.
صغیر *saghír*, small, feeble.
صف *saf*, a line, row (of men); صف کشیدن to draw up in line.
صفا *safá*, pleasure, joy; صفا کردید a polite way of expressing pleasure at a visit; با صفا pleasant, agreeable.
صفحت *safhat*, an open, level place; نیم صفحت a half-sheet.
صفر *safar*, Safar, a month; proper name, صفر بیک.
صلاح *saláh*, what is proper, agreeable, useful; صلاح میدانم I consider this the right thing; also صلاح می بینم.
صلح *sulh*, peace, arrangement; صلح کردن to make peace.
صلحا *sulhá* (pl. of صالح).
صمد *Samad*, proper name.
صندوق *sandúk*, or صندوقچه a box, casket.
صورت *súrat*, figure, condition, appearance; هر صورت any way; در این صورت in this case, on this account, in this way; صورت دادن to carry into effect, or arrange; صورت پذیرفتن to assume shape, to be carried out.
صونا *Soná*, woman's name.
صیغه *síghah*, a form or contract of marriage, a woman married accordingly.

ض

ضابطه *zâbitah*, the law, rule.
ضبط *zabt*, confiscation; ضبط کردن to confiscate.
ضامن *zámin*, guarantee, security; آنوقت من ضامنم then I will be security.
ضایع *záya'*, spoiled, destroyed, lost.

ضرب *zarb*, a blow, push; ضرب خوردن to get a strain.
ضرر *zarar*, loss, injury; ضرر ندارد it does not matter; ضرر خوردن to suffer wrong.
ضرور *zarúr*, necessary, useful; آنرا ضرور ندارم I do not want him; ضروریات necessary things.
ضعیفه *za'ífah*, weak one! wife!
ضیافت *ziyáfat*, feast, entertainment.

ط

طاون *táún*, plague.
طاقت *tákat*, power, ability; طاقت آوردن to be able to bear.
طالار *tálár*, the tálár or presence chamber.
طاقچه *tákchah*, niche for putting things on.
طالب *tálib*, one who seeks, pursues, demands.
طاوس *táús*, peacock; طاوس دره name of a valley.
طایفه *táífah*, a band, troop, tribe.
طبیب *tabíb* (pl. اطبا), physician, doctor; طبیبی subst. of same.
طبیعت *tabí'at*, nature, temperament.
طبیعی *tabí'í*, natural.
طپانچه *tapánchah*, pistol.
طرف *tarf*, direction, side; از طرف من on my part; بطرف او towards him; طرفین from both sides.
طره *tarah*, to throw, a term used by alchemists.
طرفت العین *turfat-al-'ain*, the twinkling of an eye.
طریق *tarík*, way, manner.
طعنه *ta'nah*, cursing.
طفره کردن *tafrah kardan*, to make an excuse, to put off.
طفل *tifl*, child, boy.
طلا *tilá*, gold.
طلب *talab*, demanding, asking for.
طمع *tam'a*, desire, greediness; طمع کار a covetous man; طمع کاری subst. of same.
طور *tur* or *taur*, manner, way; چه طور how? اینطور که in this way; بطوری که in the manner that; آن طور مرد that kind of man; همچو بطور استادی as if in the manner of one experienced.
طوطی *túti*, parrot.
طول *túl*, length, delay; این کار طولی ندارد this affair will not take long; طولانی stretching out far; طول کشیدن to be delayed or protracted.
طوی *túi* (Turkish), marriage festivities.
طویله *tavílah*, stable.
طهران *tehrán*, Teherán.
طی *tai*, the course of a journey.

ظ

ظالم *zálim*, despot, oppressor.
ظاهراً *záhiran*, manifestly, openly.
ظرف *zarf*, a pot, vessel.
ظلمه *zulmah*, oppression, injustice; اهل ظلمه tyrants, tax-gatherers.
ظهر *zuhr*, mid-day.

ع

عاجز *'ájiz*, helpless, without resource.
عادت *'ádat* (pl. عادات), custom, habit; عادت طبعی natural habit or disposition; عادت کردن or داشتن to make a practice of.
عادی *'ádí*, transgression; عادی تبیعت a natural bad habit.
عارف *'árif*, one who knows.
عارض *'áriz* (pl. عارزین), petitioner.
عاشق *'áshik*, in love.
عالم *'álim*, one who knows, doctor.
عالم *'álam*, the world; عالمی or همه عالم the whole world.
عاید *'áyid*, returning; عاید کردن to return.
عبارت *'ibárat*, manner of explaining, or expressing oneself; عبارت است that is to say.
عباس *Abbás*, proper name.
عبث for عبثاً *'abasan*, in vain, uselessly.
عبرت *'ibrat*, warning, example.
عبوص *'abús*, a wrinkle, solemnity.
عجب *'ajab*, wonderful, strange; عجب احمق است he is wonderfully stupid; چه عجب what wonder; عجب میگوی you talk strangely; (pl. عجایب) عجایب المخلوقات wonderful creatures, the name of a Persian book.
عجز *'ijz*, helplessness, weakness.
عجیب *'ajíb* (pl. عجیبات), wonder.
عدالت *'adálat*, justice.
عداوت *'adávat*, enmity.
عذاب *'azáb*, punishment, torment.
عذر *'uzr*, excuse; عذر خواستن to make excuses, ask pardon; عذر خواهی subst. form of same.
عرادت *'arrádat*, a cart, vehicle.
عراق *'arák*, Irák.
عرب *'arab*, Arab.
عرش *'arsh*, the throne of God; عرش برین the highest heaven.
عرض *'arz*, representation, breadth; عرض کردن to petition; در عرض upon.
عرق *'arak*, spirit, arrack; عرق گوگرد sulphuric acid.

عروس *'arús*, bride; عروسی wedding.
عریضه *'arízah*, deposition; عریضه دادن to depose.
عزاء *'izá*, mourning.
عزت *'izzat*, honour, respect.
عزیز *'azíz*, dear, precious; عزیز بیک proper name; عزیز من my dear.
عشق *'ishk*, love; عشق بازی making love, wantonness.
عصا *'asá*, stick; عصایش زد he has struck his stick (into the ground), he has stopped himself.
عصر *'asr*, the age; afternoon prayer time.
عطر *'attar*, perfume.
عظیم *'azím*, great.
عفریت *'ifrít*, or عفریته Afrit, demon (pl. افارت).
عقب *'akab*, hell; backwards; عقب کشیدن or نشستن to draw back; عقب جستن to jump back; عقب کردن to follow, pursue.
عقد *'akd*, contract of marriage; زن عقدی a lawful wife; عقد کردن to contract marriage.
عقل *'akl*, wisdom, understanding; بی عقل foolish.
عکس *'aks*, reflection, echo; the contrary.
علاج *'iláj*, remedy.
علامت *'alámat*, sign.
علف *'alaf*, dry grass.
علو *'ulú*, grandeur, exaltation; علواً کبیراً (God) in His sublime grandeur.
علم *'ilm* (pl. علوم), wisdom, knowledge.
علما *'ulmá* (pl. of عالم), learned men.
علی *'ilá*, on, upon; علی الحساب in fact, at any rate; علی الخصوص particularly.
علیحده *'aláhidah*, separately; علیحذا in consequence, on that.
علیك *'alaik*, on thee; علیکم on you.
علیل *'alíl*, ill, sick.
عمارت *'amárat*, building, palace.
عمال *'umál*, officials.
عمامه *'amámah*, turban.
عمداً *'umdan*, on purpose.
عمده *'umdah*, chief thing; عمدتاً chiefly.
عمر *'umr*, life, age.
عمل *'amal*, deed, action, work; عمل کردن to act; عمل آمدن to come into effect; بعمل آوردن to carry out.
عمو *'ammú*, uncle (paternal, and خال maternal); پسر عموت thy cousin.
عمه *'ammah*, an aunt.
عموم *'umúm*, all, the community.
عوض *'ivaz*, change, recompense, in place of; عوض کردن to change, substitute.
عهده *'uhdah*, employment, charge, promise, trust; از عهده بر آمدن to fulfil a duty; عهده گرفتن to make a promise, to take a responsibility.
عیادت *'ayádat*, visiting the sick.
عیار *'ayár*, cheat, rascal.
عیال *'ayál*, family, wife.

عیب *'aib*, fault, defect; عیب گرفتن to find fault; عیب که نداشت he certainly was not in fault; برای شما عیب دارد it will be the worse for you.
عید *'íd*, a religious festival; عید ماهٔ روزه the feast of Ramzán.
عیش *'aysh*, delight, pleasure; عیش و نوش pleasure and drinking.
عین *'ain*, the eye, essence; بعینه exactly like it.

غ

غارت *ghárat*, plunder, pillage; غارت شدن to be plundered.
غافل *gháfil*, careless, negligent, ignorant.
غالی or غالیچه *ghálí* or *ghálíchah*, a carpet.
غذاء *ghizá*, food.
غربال *ghirbál*, غربیل *gharbíl*, or غلبیر *ghalbír*, a sieve for cleaning barley.
غرچه *gharchah*, grinding (teeth); غرچه کردن to grind the teeth.
غرض *gharaz*, intention, aim; equivalent to مقصود, an interested view, cupidity.
غرق *ghark*, drowning; غرق شدن to be drowned.
غروب *ghurúb*, sunset.
غریب *gharíb*, strange, extraordinary; also fem. غریبه; غریب آمدن to be rare.
غریچه *gharíchah*, a mournful cry.
غزال *ghazál*, gazelle.
غزنوی *ghaznaví*, of Ghuzni.
غصه *ghussah*, anger, anguish.
غضب *ghazab*, anger, fury; غضبناک furious.
غفار *ghafár*, pitiful, a proper name.
غفلت *ghaflat*, carelessness, negligence; غفلت کردن to neglect; غفلتاً negligently.
غفور *ghafúr*, one who pardons, proper name.
غلاف *ghiláf*, a sheath.
غلام *ghulám*, a slave, servant, mounted messenger.
غلبیر see غربال.
غلط *ghalat*, fault, error; غلط کردن to make a mistake, commit a crime.
غلغله *ghulghulah*, a confused noise of voices.
غله *ghallah*, grain.
غم *gham*, grief; غم خوردن to sorrow.
غنی *ghaní*, a rich man.
غنیمت *ghanímat*, plunder; غنیمت شمردن to consider a good opportunity and embrace it.
غوبرناتور *ghúbarnátúr*, governor.
غیر *ghair*, other, different, stranger; غیر از except; غیراین نیست there is nothing but this; غیر نوکر non-official; غیر کافی incompetent; وغیرهٔ et cetera; غیر طبیعی unnatural.

غیرت *ghairat*, ambition, emulation.
غیظ *ghaiz*, anger, bad temper; بغیظ آمدن to get into a passion.

ف

فارس *fárs*, Persia; فارسی Persion; زبان فارسی Persian tongue.
فارغ بال *fárigh-bál*, easy, in comfortable circumstances.
فاسق *fásik*, a libertine, paramour; فاسق کردن to get a lover.
فاش *fásh*, manifest; فاش کردن to divulge (a secret).
فال *fál*, omen, &c.; فالگیر a soothsayer.
فایده *fáidah*, profit, advantage; چه فایده what is the use? مگر بی فایده است is it of no use?
فتنه *fitnah*, dissension, uproar.
فحش *fahsh*, insult, abuse.
فخر *fakhr*, glory, honour; فخریه fem. and pl. of فخری honourable.
فدا *fidá*, devotion to, sacrifice for; فدا کردن to give oneself a ransom for.
فراخور *farákhúr*, according to; also with ب.
فرار *farár*, flight; فرار کردن to flee; فراری a fugitive.
فراست *firásat*, sagacity.
فراش *farásh*, carpet-spreader, executioner.
فراغت *farághat*, ease, leisure; بفراغت at leisure.
فراموش *farámúsh*, forgetful; سر خود فراموش کردن to forget one's own head, to lose one's head; فراموشم شد I forget.
فراموشیدن as فراموش کردن.
فرانسه *fránsah*, France.
فراوان *farávan*, exceedingly.
فرد *fard*, one person (pl. افراد), فردیات single verses.
فردا *fardá*, to-morrow.
فرزند *farzand*, child, son; فرزندت بمیرد by the death of thy son!
فرستادن *firistádan*, to send (imp. فرست).
فرسخ *farsakh*, a Persian measure of length.
فرش *farsh*, carpet; فرش انداختن to spread a carpet.
فرصت *fursat*, leisure, opportunity; فرصت کردن to get a chance.
فرض *farz*, duty; فرض کردن to make a duty of it, take it for granted; فرضا or بر فرض taking it for granted.
فرق *fark*, difference.
فرقه *firkah*, troop, assemblage of people.
فرمان *farmán*, order, command; فرمان دادن to give an order; فرمائیش ordering (pl. فرمائیشات); فرمایش رفته است the order has gone out.
فرمودن *farmúdan*, to command; used almost indis-

criminately in compound verbs with کردن; چه می فرمائید what are your orders? فرمائیش می فرمائید do you permit?

فرو *farú*, low; فرو کردن to strike down; سر فرو کردن or آمدن to hang down the head; فروتن humble; فروتنی humility.

فروختن *farúkhtan*, to sell (imp. فروش); فروش a seller.

فرود *farud*, down, low; فرود آمدن to descend.

فریاد *firyád*, complaint, outcry; فریاد کشیدن or کردن to cry out.

فرید *faríd*, alone of his kind; فرید عصر the only one of his age.

فریفتن *faríftan*, to deceive (imp. فریب); فریب خوردن to be deceived.

فساد *fisád*, wickedness, wrong.

فسد کردن *fasd kardan*, to bleed.

فسدوق *fasdúk*, pistachio tree.

فشار دادن *fishár dádan*, to press, squeeze.

فصاحت *fisáhat*, purity of style and language.

فصل *fasl*, judgment, decision.

فضول *fuzúl*, one who talks too much.

فعل *fa'l*, an action; قل و فعل talking and doing.

فقره *fikreh*, the first verse in a poem.

فقیر *fakír* (pl. فقرا), poor, a poor religious mendicant.

فکر *fikr* (pl. افکار), thought, anxiety; فکر کردن to reflect; از فکر افتادن to give up an idea.

فلان *fulán*, such and such an one, a certain person.

فلزات *falzát* (pl. of فلز), metals.

فلك or فلکه a pole to which a man's feet are tied to be bastinadoed.

فلوس *falus*, a small copper coin.

فندق *fandak*, a nut, hazel-nut.

فنجان *finján*, a cup.

فوائد *faváid* (pl. of فایده).

فوت *faut*, dying, allowing to escape; فوت کردن to allow to escape.

فو *fú*, for shame!

فوج *fauj*, a regiment, an army.

فور *fúr*, quickness, promptitude; فی الفور and علی الفور immediately.

فوق *fauq*, proper name.

فهم *fahm*, understanding.

فهمیدن *fahmídan*, to understand; فهمانیدن to cause to understand, explain; فهمیده understood.

فهیم *fahím*, one who understands.

فی الجمله *fil-jumlah*, on the whole.

فیکون *fayakúna* (Arabic), "and it was done."

فیلسوف *fílsúf*, a philosopher.

ق

قادر *kádir*, capable of, in a state to.

قارون *Kárún*, proper name, probably Korah of the Bible, reported to have been very rich.
قاز *káz*, an ancient coin so named.
قاسق *kásiq*, a spoon.
قاطر *kátir*, mule (Turkish); قاطرچی a muleteer; قاطرچی گری being a muleteer.
قاعده *ká'dah*, rule, custom, regulation; از روی قاعده in the regular way.
قال و قیل *kál va kíl* or قیل و قال *kíl va kál*, conversation, talking and gossiping.
قامت *kámat*, stature, height.
قانع *kána'*, content, satisfied, resigned.
قانون *kánún* (pl. قوانین), law.
قاه قاه *káh káh*, ha, ha! the sound of laughing.
قایق *káik*, a boat, caique.
قایم *káím*, upright, firm, permanent; قایم کردن or شدن to establish or be established, to hide or be hidden.
قباحت *kabáhat*, villainy, baseness, the knowledge of evil.
قبر *kabr*, a grave; قبرستان a graveyard; قبرستان آدم graveyard of men, hence figuratively, one who massacres, hangman.
قبل *kibl*, forepart; قبل از previously to; قبل از رسیدن before arriving.
قبله *Kiblah*, Kiblah, place in Mecca towards which Mussulmans turn to pray; قبله عالم Kiblah of the world, a title of the King of Persia.
قبور *kubúr* (pl. of قبر), graves; اهل قبور the dead.
قبول *kabúl*, accepted; قبول کردن to accept, accept as true.
قبیل *kabíl*, a kind, sort; این قبیل کارها this kind of thing.
قتل *katl*, killing.
قپچاق *Kipchák*, name of a province; اهل قپچاق people of the same.
قحبه *kahbah*, a strumpet, one who coughs.
قحط *kaht*, want of, failure in; قحط سال a famine year; قحطش نیست it does not want for.
قد *kad*, figure, stature.
قدر *kadr*, worth, quantity, multitude, amount; قدری a little; این قدر this much, to this extent; چه قدر زیادتر how much more; بقدر مقدور as much as possible; هرقدر however much; بقدر خودم according to my idea; بچشم او بقدر پشه نمی آید in his eyes he is not worth a gnat.
قدغن *kadghan* (Turkish), forbidding; قدغن شدن being interdicted.
قدم *kadam*, a step, foot.
قدیر *kadír*, proper name; sometimes غدیر
قدیم *kadím*, ancient.
قر دادن *kirr dádan*, to coquette, sway about in dancing.

قراباغ *karábágh*, name of district.

قراجه see جعفر ; جعفر قراجه داغی Ja'far, inhabitant of Karadágh.

قرار *karár*, confirmation, statement, confession, argument ; پس از این قرار after this (it follows that) ; قرار گرفتن to establish oneself firmly ; قرار دادن to fix (as a class).

قرآن *Korán*, the Korán.

قران *krán*, a krán, piece of money, one-tenth of a tomán.

قربان *Kurbán*, proper name, sacrifice ; قربانت شوم may I be thy sacrifice, or قربان سرت sacrifice for thy head ; vulgarly قربونت.

قرض *karz*, debt ; قرض دادن to lend ; قرض گرفتن to borrow.

قرع *kara'*, chemist's retort.

قرمز *karmaz* (Turkish), red (of a horse).

قرمساق *karmsák* (Turkish), scoundrel, cuckold.

قزاق *kazák*, Cossack.

قزوین *Kazwín*, a village of Azarbaiján.

قسم *kasm*, oath ; قسم خوردن to take an oath.

قسم *kism*, species, kind ; چه قسم how? قسمت destiny ; قسمت کردن to partition, allot, divide.

قشنگ *kashang*, pretty, elegant ; قشنگی subs. of same.

قشون *kushún* (Turkish), battalion.

قصاص *kasás*, retaliation.

قصد *kasd*, intention, attempt on ; قصد کردن or نمودن to make an attempt (on a man's life, honour, &c.).

قصور *kasúr*, failure in, imperfection.

قضا *kazá*, lot, destiny.

قضیه *kaziyah*, event, affair.

قطرات *katrát* (pl. of قطره), drops.

قطع *kat'a*, cutting off, stopping, putting an end to ; قطع دعوی satisfying a claim.

قفس *kafs*, a cage.

قلب *kalb*, heart, mind ; اخلاص قلبی devotedness.

قلعه *kil'ah*, a fort ; بیرون قلعه the outworks of a fort.

قلم *kalam*, a reed pen ; قلم دادن to describe ; قلم دان box to hold pens.

قمارباز *kamárbáz*, a gambler.

قمه *kamah*, a dagger, short sword.

قنداق *kundák* (Turkish), long clothes ; بچه قنداق a child in swaddling clothes.

قواره *kavárah*, shape, figure, of a stout man.

قوّت *kúvat*, strength, vigour.

قورمساق as قرمساق.

قول *kaul*, talk, discourse, word ; قول دادن to promise, give one's word ; مگر قول هست is he at all talked about?

قولدور *kúldúr* (Turkish), robber ; قولدور بسان an overthrower of robbers.

قوم *kaum*, family, tribe ; قومی relating to the same.

قوی *kaví*, strong, robust ; قوی هیکل of powerful frame.

قهر *kahr*, resentment, anger; از او قهرم I am angry with him.

قه قاه as قاه قه.

قهوه *kahwah*, coffee; يك قهوه a cup of coffee.

قيامت *kiyámat*, resurrection.

قيد *kaid*, imprisonment, bonds; در قيد بودن to be in the hands of, to follow after.

قيمت *kímat*, price.

قيشلاق or قشلاق *kishlák*, winter quarters of Turkish nomads.

قيّم *kayím*, one who holds a place, tutor.

ك

كار *kár*, business, affair, thing; كار كردن to do or act; كارى كردن to do (in a bad sense); بكار نمودن or بكار خوردن to apply oneself to business; كاروبار affairs; چه كار چه كار what is it, what has happened? چه كار دارم what have I to do with it? بچه كار or چكاره to what (profitless) end? كار پيش آوردن to occupy a person with anything; تو چه كارۀ what art thou worth? دست بكار شدن to undertake; كار ندارى thou hast nothing to do with it; از كار گذشتن to drop a matter; كار دان intelligent, one who knows things; كارگاه workshop; كارگر one who does things, is effective.

كاروان *káraván*, a caravan; كاروان سرا a rest-house for caravans.

كاش *kásh* and كاشكه *káshkah*, would that!

كاشتن *káshtan*, to sow.

كاغذ *kághaz* (pl. كواغذ), paper, letter.

كافى *káfí*, sufficing, competent.

كالسكه *kálaskah*, a carriage, calèche; كالسكه چى coachman.

كام *kám*, desire, wish, palate.

كامل *kámil*, perfect, accomplished.

كباب *kabáb*, roast meat.

كبك *kabk*, partridge.

كبوتر *kabútar*, pigeon.

كبود *kabúd*, blue.

كبير *kabír*, great, powerful.

كتاب *kitáb*, book.

كثافات *kitáfát*, density.

كتاه or كوتاه *kútáh*, short.

كثرت *kasrat*, excess.

كثيف *kasíf*, thick, dense, opaque.

كج *kaj*, crooked; ابروئى كج frowning brow (from pain or anger); كج نگاه كردن to look askance; كج خلق bad-tempered; كج كردن to turn off, to put oneself across.

كجا *kujá*, whither, where; از كجا whence? تو كجا اين كارها how wilt thou be able to accomplish these things?

كجك *kajak*, feathers in women's hats.
كچل *kachal*, bald.
كدام *kudám*, who? which? with a negative verb, no one; هركدام everyone.
كدخدا *kadkhudá*, head-man of a village, &c., head of a family.
كرامت *karámat*, grace, power to work miracles.
كردگار *kirdagár*, God.
كردن *kardan*, to do; در كردن to put to the door, turn out; سر در كردن to save one's head, deliver oneself; در كردن to gain, acquire; اسمى كه در كرده كو where is the renown that thou hast acquired? (imp. كن) كن نكنى do it or not, as it pleases you; used as an auxiliary in many senses.
كردى *kurdí*, a Kurd.
كرسى *kursí*, a chair.
كرم *karm*, bounty, generosity.
كرور *kurúr*, five hundred thousand; دو كرور a million.
كره *karah*, cream, fresh butter (Turkish كرة ياغى).
كريم *karím*, generous, a proper name.
كس *kas*, someone, an individual; كسان ديگر other persons; بى‌كس poor, helpless; كسى someone; چه كسى who?
كسب *kasb*, employment, profession, trade.
كسر *kasr*, deficiency.
كشادن *kashádan*, to open (imp. كشا).
كشت *kisht*, a field.
كشتن *kushtan*, to kill (imp. كش).
كشتى *kishtí*, a boat; كشتى *kushtí*, wrestling; كشتى انداختن to make others wrestle; كشتى گرفتن to wrestle.
كشتيبان *kishtíbán*, a boatman.
كشف *kashaf*, revelation of the unseen world, ecstasy; صاحب‌كشف ecstatic, frenzied with divine frenzy.
كشيدن *kashídan*, to draw, pull, suffer, endure (imp. كش); بكش take hold! خودرا كشيدن to draw back, or عقب‌كشيدن; دست كشيدن to draw back the hand; زحمت كشيدن to take trouble; دايرة كشيدن to draw a circle; سيگار كشيدن to smoke a cigar; كنار كشيدن to draw aside; يكسال كشد it lasts a year.
كفايت *kifáyat*, sufficiency; كفايت ميكند that is enough.
كفش *kafsh*, slippers; پا توى كفش ديگر كردن to walk in another's footsteps.
كلاغ *kulágh*, a crow.
كلاه *kuláh*, Persian hat (lamb's wool).
كلجه *kuljah*, an over-garment, a kind of redingote.
كلفت *kuluft*, thick.
كلمه *kalamah*, a word.
كلى *kullí*, completeness, complete, entire; بالكليه entirely, completely; احتمال كلى every probability.
كم *kam*, little, wanting; كم آمدن to be insufficient; كمتر less; كم‌كم little by little;

کم کردن to diminish; زحمت آقارا کم کنیم let us cease to trouble the Áká; کم مانده است but little is left; کمترین بنده most humble servant.

کم *kum*, sleeve; شمارا سر در کم میگذرانند they put your head in a sleeve, deceives you.

کمال *kamál*, perfection, talent, merit; ارباب کمال distinguished persons; در کمال تعجب in excessive astonishment.

کمالوف *Kumáloff*, Russian proper name.

کمان *kamán*, bow, a bent piece of wood.

کمر *kamar*, waist, loins; کمر بستن to gird up the loins, to undertake anything.

کمین *kamín*, ambush.

کن *kun*, see کردن.

کنار *kinár*, edge, side; کنار آمدن to retire aside; کنار کشیدن to draw aside; از کنار from the side; کنار دریا the sea-shore; کنار جستن to jump aside; رو کنارة کردن to turn one's face away.

کنج *kunj*, corner.

کندن *kandan*, to dig (imp. کن); سی تومان دادن‌را جان میکند it tears out his life to give 30 tumáns; درد دل کندن to dig up, relieve, the pain of the heart.

کنده *kundah*, massive.

کننده *kunandah*, a doer or actor (partic. of کردن); مرافعه کننده the judge who directs proceedings.

کنیز *kaníz*, a girl, female slave.

کو *kú*, where?

کوتاه, as کتاه; کوتاه کردن to cut short.

کوتك *kútak* (Turkish), a stick.

کوچك *kúchik*, small, of low stature, an infant.

کوچه *kúchah*, lane.

کودن *kúdan*, blockhead; خر کودن stupid donkey.

کور *kúr*, blind; کور کردن to blind.

کور اوغلو *kúrúghlú*, name of a legendary Turkish hero.

کوره *kúrah*, fire-place, furnace.

کول *kúl* (Turkish for arm), shoulder, back; کول زدن to strike on the back in the sense of advising.

کولی *kolí*, a tribe of nomads; کولی گیری rascality, being a gipsy.

کومك *kúmak* (Turkish), assistance, support.

کوه *kúh*, a hill, mountain; کوهستان a hilly region.

که *kah*, pron., who, what; adv. that, in order that, seeing that; sometimes used in the sense of saying, and sometimes pleonastically; من که آنجا نبودم I was not there; خون که نشده است well! no blood has been spilt; گفت که he said that; نمیشودکه it cannot be that; که نمی‌آید he certainly will not come; نمی‌خواهد که he does not wish that; این که ضرری ندارد that can really hurt no one; بروم که بروم let

me go! let me go! چه میشود که what has happened that?

کهر *kahr*, a chestnut or bay horse.

کهن or کهنه *kuhan* or *kuhnah*, old; کهن سال aged.

کی *kai*, when? تا کی till when?

کی *kí* (pl. کیها), who? what people?

کیسه *kísah*, a purse.

کیف *kaif*, pleasure, intoxication.

کیفیت *kaifiyat*, circumstance, mode, particulars.

کیله *kailah*, contents, measure.

کیمیا *kímiyá*, alchemy, chemistry; کیمیاگر an alchemist; کیمیا گری subst. of the same; نظر شما کیمیاست your perception is marvellous (figuratively).

گ

گاو *gáu*, bull; گاوماده cow.

گاوگل *gávgul*, a herd.

گاه *gáh*, time; in composition, a place; گاهی sometimes; گاه گاه from time to time; کارگاه workshop.

گدا *gadá*, beggar, religious mendicant.

گداختن *gudákhtan*, to melt.

گذار *guzár*, a passage.

گذاردن *guzárdan*, to put, carry out, execute; سر من گذارد he puts it on my head; دست گذاردن to put one's hand to; زمین گذاردن to throw down (imp. گذار).

گذارش *guzárish*, event, what has happened.

گذاشتن *guzáshtan*, to put, allow, leave, tolerate (imp. گذار); بگذار برود allow him to go (imp. گذار).

گذشتن *guzashtan*, to pass (imp. گذر); گذشته passed.

گرد *gard* (imp. of گردیدن); also round; گردو گردا می خواند he calls nuts round, probably in the sense of uttering platitudes.

گرداندن or گردانیدن, causals of گردیدن.

گردش *gardish*, going round; also a raid, a robbery.

گردك *gardak*, bride's tent or chamber.

گردن *gardan*, the neck; گردن زدن to decapitate; گردن گرفتن to undertake responsibility.

گردو *gardú*, a nut.

گرده *gardah*, the loins.

گردیدن *gardídan*, to turn, revolve (imp. گرد); گرداندن or گردانیدن causal forms of the same.

گرسنه *gurisnah*, hungry; گرسنگی hunger; گرسنه مان است we are hungry, for گرسنه هستیم.

گرفتار *giriftár*, seized by, a prey to; گرفتار خود شدن to restrain oneself.

گرفتن *giriftan*, to hold, seize, take (imp. گیر); دود روی

هوارا گرفت the smoke usurps the face of the air; to admit; همچو میگیرید as you allow; میگیرم I admit; بر گرفتن to return; چادر رورا گرفتن to veil oneself; سر گرفتن to proceed (an affair); دست گرفتن to hold.

گرگ *gurg*, wolf.

گرم *garm*, warm; گرمی heat; چه گرم است how hot it is; گرم گرم very hot.

گرمسیر *garmsír*, the country; میروم گرمسیر I go to the country.

گرو *girú*, a pledge; گرو معتبر a reliable pledge.

گره *girah*, a knot, difficulty; گره گفتن to injure.

گریختن *guríkhtan*, to flee, escape by flight; causal گریزاندن (imp. گریز).

گریه *giryah*, weeping; گریه کردن to weep.

گشاد *gushád*, broad; گشادن as کشادن to open.

گشتن *gashtan*, to become, turn (imp. گرد); causal گردانیدن or گرداندن; بر گشته turned back, inverted; بر گرداندن or گردانیدن to lead or bring back.

گفت و گو *guft-u-gú*, conversation; also گفت و شنید.

گفتن *guftan*, to say, speak (imp. گو); گفته what is or has been said.

گل *gil*, earth, clay; گل حکمت earth used by chemists.

گل *gul*, a rose flower; گل صباح the flower of the morning, a proper name.

گلبیز *galbíz*, a sieve.

گلچهره *gulchahrah*, rose-faced.

گلرخساره *gulrukhsárah*, rose-cheeked.

گلو *gulú*, the throat.

گلوله *galúlah*, a bullet.

گله *gallah*, a flock of sheep.

گلیم *galím*, a carpet-rug.

گم *gum*, lost; گم شدن to be lost; گم شو be lost! be off! سر درگم گذاشتن to trouble, cause to lose one's head.

گمان *gumán*, belief, suspicion; گمان بردن to believe, suspect.

گمراه *gumráh*, strayed from the way; گمراه نمودن to lead astray.

گناه *gunáh*, fault, crime; also گنه.

گنج *gunj*, a corner, angle.

گنجایش *gunjáyish*, possibility.

گنجشك *gunjishk*, a sparrow.

گنجیدن *gunjídan*, to be contained in, to hold.

گندم *gandum*, wheat.

گود *gúd*, deep, dug out; گودی subst. of the same.

گور *gúr*, grave, ditch; گورکن a grave-digger.

گوش *gúsh*, the ear; گوش دادن to listen, attend to.

گوشت *gúsht*, flesh, meat; گوشت بدنمانرا نریز scatter not the flesh of our bodies about, *i.e.* give not our reputation to the world.

گوشه *gúshah*, corner.

گوگرد *gúgird*, sulphur.

گول خوردن to be deceived.

گونه *gúnah*, manner, fashion; چه گونه or چگونه how?

گویا *gúyá*, one might say, it appears that.
گه *guh*, dirt, excrement.
گیاه *giyáh*, grass, plants.
گیرو دار *gír-u-dár*, taking and keeping, battle; گیر افتادن to become ensnared; گیر آوردن to bring into one's grasp, to obtain.
گیسو *gísú*, ringlets, hair.

ل

لا *lá*, Arabic negative, used before Arabic words.
لا اله الا الله there is no God but Allah.
لات و لوط *lát-u-lút*, isolated, all alone.
لازم *lázim*, proper, correct, necessary; این چه لازم است of what use is it? لازم دارم I want, require.
لازمه *lázimah*, necessity, obligation; لازمه تدبیر a necessary measure.
لاکن, لکن as ولیکن.
لاله *lálah*, tulip; لاله زار *lálah zár*, a tulip-garden.
لایق *láíq*, worthy of, convenient for, suitable.
لب *lab*, lip; زیر لب under her breath.
لباس *libás*, clothes.
لجوج *lajúj*, self-willed, quarrelsome.
لچك *lachak*, woman's head-dress.
لخت *lukht*, despoiled; لخت کردن to rob, despoil.
لخطه *lakhtah*, a moment.
لرزه *larzah*, trembling.
لرزیدن *larzídan*, to tremble.
لزگی *lazgí*, Lesgian.
لزوم *luzúm*, necessity, want; چه لزوم to what purpose? بقدر لزوم according to what is necessary.
لعنت *la'nat*, curse; خدا لعنتتان کند God curse you!
لغو *laghú*, joking, jestingly.
لطف *lutf*, pleasure, good-will, favour.
لغت *lughat*, dictionary, vocabulary.
لقمه *lukmah*, a mouthful, morsel.
لکاته *lakátah*, an immoral woman.
لمحه *lamhah*, a moment, glance.
لند لند *lund lund*, grumbling; لند لند کردن to grumble, mutter.
لنگ *lang* or *leng*, the leg; پیش لنگ کشیدن to trip up, draw over the thigh in wrestling; لنگ کردن to stop in order to rob; a kind of cotton apron worn round the loins.
لنگیدن *langídan*, to limp, be lame; لنگان لنگان limping along.
لوپ *lúp*, jaw; also لپوت
لوتکه *lútikah*, a boat, skiff.
لوح *lúh*, tablet; ساده لوح a plain tablet.
لوطی *lútí*, a jester, buffoon, rascal.

لوله *lúlah*, a tube; لوله دم snout of bellows.
لولین *lúlín*, earthen pot (a copper or brass pot is آفتابه).
لوند *lavand*, a prostitute.
لیلاج *Lailáj*, a proper name.
لیکن *lekin*, but.
لئیم *layim*, vile, ignoble, miserly.

م

م *-am*, the affixed possessive pron., 1st pers., my; after a long vowel it drops ا: thus, گناه ام my fault; زانوم my knee.
مه *ma*, negative prefix to verbs in the imp. mood; مگو say not.
ما *má*, we, us, affixed pron., 1st pers. pl.; پدرما our father; in Arabic, what? that which.
مابین *mábain*, between, among.
مات *mát* (Ar. "he is dead"), confounded, stupefied; "mate" in chess.
مادام که *mádám kih*, as long as, whilst; مادام الحیات during life.
مادر *mádar*, mother; از مادر متولّد born; مادر شوهر mother-in-law.
ماده *mádah*, female; گاوماده cow.
ماریا آداموونا a Russian woman's name.
ماشاء الله *másh' alláh*, as it pleases God!—exclamation of admiration.
ماذون *mázún*, allowed, authorised.
مار *már*, a snake.
ماطوی Russian form of Matthew.
مال *mál*, goods, property, wealth; مال کیست whose property is it?
مالک *málik*, owner, possessor.
مالیدن *málídan*, to rub; دستها بهم مالیدن to rub the hands together.
مأمور *ma'múr*, agent, functionary, one employed; مأمور فرمودن to give orders, to be employed; pl. مأمورین.
ماندن *mándan*, to remain, dwell; بتو مانده است it is left to thee to; کم می ماند but little is wanting; بیست روز بعروسی مانده است twenty days are left to the wedding.
مانع *mána'*, what prevents, hinders, forbids.
مانند *mánand*, like.
ماه *máh*, moon, month.
ماهر *máhir*, acute, skilful.
ماهوت *máhút*, cloth, of cloth.
ماهی *máhí*, fish.
ماهیت *máhíyat*, essence, nature.
مایه *máyah*, cause, reason for, capital, funds; مایهٔ گذران means of living; صاحب مایه a man of capital; اصل مایه

capital, as opposed to منفعت interest.

مبادا *mubádá*, may it not be!

مبارك *mubárik*, blessed, happy, of good augury.

مبتلا *mubtalá*, afflicted, tried by misfortune.

مبذر *mubazzir* (pl. مبذرين), extravagant, lavish.

مبلغ *mablagh*, a sum of money.

متحيّر *mutahayyur*, stupefied, confounded; متحير ماندن to be astonished.

مترجم *mutarjim*, translator, interpreter.

متزلزل *mutazalzal*, agitated, trembling.

متشخّص *mutashakhas*, distinguished, notable; estimated.

متصل *mutassil*, near, joined to.

متعارف *muta'áraf*, common, ordinary; مردمان متعارف common men.

متعجّب *muta'ajjab*, astonished at, wondering.

متعه *muta'ah*, temporary marriage with facility of divorce, a woman so married.

متفرق *mutafarrik*, separated, divided; متفرق شدن to disperse.

متفقانه *mutaffikánah*, with common consent.

متفكر *mutafakkir*, lost in thought.

متقى *mutakkí*, fearing God, pious.

متقلّب *mutakallab*, turned, inverted.

متملقانه *mutamullakánah*, with hypocritical blandishments.

متنفّس *mutanaffas*, one who breathes, exists; متنفسى نماند a living being was not left.

متوجّه *mutavajjah*, turned towards, attentive to; متوجه شدن to pay attention to.

مثل *misl*, like; مثل من آدمى a man like me.

مثل *masal*, example (مثلا for example); pl. امثال; مثل سيل like a torrent; مثل تو جوان a young man like thee; امثال اين قسم لباس clothes like these.

مجال *majál*, power, ability, occasion; مجال گفتوگو a time for talking; مجال كردن to be able, in a position to.

مجالس *majális*, pl. of مجلس.

مجالست *majálasat*, intercourse, society.

مجاهد *majáhid*, one who is zealous, bestirs himself; مجاهد اسلام defender of Islám.

مجدداً *mujaddadan*, anew, newly.

مجرد *mujarrid*, alone, isolated, solely; بمجرد مزج by a simple mixture.

مجروح *majrúh*, wounded.

مجرى *majrí*, casket.

مجلس *majlis*, company, assembly, act of a play; اهل مجلس dramatis personæ.

مجمع *majma'*, assembling together, gathering.

مجمعه *majma'ah*, a box divided

into compartments to hold things.

مجنون *majnún*, mad; the name of a well-known character in Persian literature, always coupled with Leilá, his beloved.

مچه *machah*, the jingle to بچه: بچه مچه.

محافظت *maháfizat*, protection; محافظت کردن to guard, preserve.

محال *mahál* and محالات (pl. of محل), or مله tents, encampment, quarter; also, impossible; محاله and لا محاله without doubt.

محبّت *muhabbat*, friendship, affection.

محترم *muhtarim*, honoured, respected.

محرمانه *mahrimánah*, confidentially, secret, confidential.

محسول *mahsúl*, reputed.

محض *mahz*, purely, simply, for the sake of; محض خاطرهما simply for your sake; بمحض دیدن تو only to see thee.

محقر *muhakkir*, vile, contemptible.

محققاً *muhakkakan*, justly, righteously.

محك *mahakk*, a touchstone.

محکم *mahkam*, strong, firm; firmly.

محکمه *mahkamah*, court, tribunal.

محمود *Mahmúd*, name of Mahmoud of Ghazní.

محیل *muhíl*, a deceiver, intriguer.

مخالف *mukhálif*, opposite, contrary; مخالفت substantive of same; مخالفت کردن to resist.

مختار *mukhtár*, one who has the option of, or is empowered to; مختارید you have the option.

مختصر *mukhtasar*, abridged; مختصر کلام in brief, in a few words.

مخدوم *makhdúm*, he who is served, master, son of the house.

مخصوصاً *makhsúsan*, especially, on purpose.

مخل *mukhil*, spoiling, disturbing; one who does so.

مخلوط *makhlút*, mixed, infused, a mixture.

مداخله *mudákhilah*, interference, meddling.

مدت *muddat*, time, epoch; مدتیست or مدتهاست it is a long time ago.

مدرسه *madrassa* (pl. مدارس), college.

مدعی *mudda'í*, a claimant, suitor; مدعی علیه defendant.

مدهوش *madhúsh*, terrified, in consternation.

مذکور *mazkúr*, aforesaid, mentioned, recorded.

مذوّر *muzavvir*, see مزور.

مذهب *mazhab*, religious doctrine, sect; هم مذهب of the same faith.

مرا *mará*, to me or me.

مراتب *marátib*, pl. of مرتبه.

مراجعه *murája'ah*, returning; مراجعه فرمودن or نمودن to return.

مراد *murád*, desire, aim, object.
مراغه *marághah*, a town in Azarbaiján; مراغهٔ inhabitant of same.
مرافعه *maráfa'ah*, a suit in court.
مراقب *murákib*, one who watches or guards.
مربوط *marbút*, correct or proper (speaking).
مرتب *murattib*, disposed, prepared.
مرتبه *martabah* (pl. مراتب), degree, rank, function; بمرتبهٔ up to the point of; باین مرتبه up to this point; صد مراتب بهتر a hundred times better.
مرحبا *marhabá*, welcome! well done!
مرحمت *marhamat*, kindness, favour.
مرحوم *marhúm*, the dead who have had mercy shown them; غیر مرحوم those unblessed.
مرخّص *murakhkhas*, allowed to leave, dismissed; مرخصی you have your dismissal; مرا مرخص بفرمائید give me my leave.
مرد *mard*, man; مردکه little man, good man (contemptuous).
مردانگی *mardánagí*, courage.
مردم *mardum* (pl. مردمان), mankind.
مردود *mardúd*, repulsed, excluded.
مردن *murdan*, to die (imp. میر); مرده (pl. مردها), dead; مرده شو a corpse-washer; تو بمیری by thy death.
مرض *maraz*, disease (pl. امراض).
مرطوب *martúb*, mighty, of robust appearance.
مرغ *murgh*, a bird, fowl.
مرگ *marg*, death; مرگ تو by thy death!
مروت *muruvat*, generosity, humanity.
مرور *murúr*, lapse of time بمرور دهور. by the lapse of ages.
مرّه *marrah*, time, turn; بالمرّه suddenly.
مریخ *maríkh*, Mars.
مریض *maríz*, one who is sick or diseased.
مزاج *mizáj*, temperament, health; مزاج شریف your honoured health: how are you?
مزج *mizaj*, mixing.
مزد *muzd*, wages, pay.
مزوّر *muzavvir*, liar.
مزه *mazah*, taste, savour.
مزین *muzayyan*, ornamented, decorated.
مژده *muzhdah*, good news, reward for good tidings.
مس *mas*, copper.
مسافت *masáfat*, distance.
مسائل *masáil* (pl. of مسئله) questions, subjects; مسائل شریعه legal questions.
مستعلی *Musta'lí*, proper name; مستعلی شاه.
مسجد *masjid*, mosque; مسجد درست نشده کور عصایش زد before

the mosque has been built, the blind man has struck his stick against it, *i.e.* to sell the bear's skin before the bear is killed, or reckon chickens before they are hatched.

مسخّر *musakhkhar*, one who tames or subjects; a magician, one who tames spirits.

مسطّح *musattah*, level, even.

مسلّط *musallat*, a governor, ruler.

مسلم *muslim* (pl. مسلمان), a Mussulman.

مسند *masnad*, a cushion for sitting; مسند حکومت the carpet of rule, hence the throne.

مشاهده *musháhidah*, seeing, contemplating.

مشتاق *mushtáq*, desirous, impatient.

مشتبه *mushtabah*, a doubter, uncertain, suspicious.

مشتری *mushtarí*, a purchaser, also the planet Jupiter.

مشتمل *mushtamil*, comprehending, consisting of.

مشخّص *mushakhkhas*, personified, recognized, specified.

مشرّف *musharraf*, honoured, illustrious.

مشرق *mashrak*, the east.

مشغول *mashghúl*, occupied, busy; مشغول شدن to be occupied with.

مشکل *mushkil*, difficult; مشکلی difficulty.

مشورت *mashvarat*, deliberation, counsel; مشورت خانه a hall of council.

مشهد *mashhad*, Mashad; مشهدی equivalent among the Shiahs to Hádji among the Sunni Mussulmans.

مشهور *mashhur*, well-known, renowned; مشهور کردن to make well known.

مصرف *masraf*, being of use, expenditure; بمصرف رسیدن to be spent.

مصلحت *maslahat*, good counsel, utility.

مصیبت *musíbat*, misfortune, unforeseen event.

مضایقه *muzáikah*, harm, detriment; مضایقه کردن to oppose, refuse; از من مضایقه نکنید you will not refuse me? مضایقه نمی کنم I will not throw difficulties in the way.

مضرّت *muzarrat*, injury, harm.

مضمون *mazmún*, contents.

مضطرب *muztarib*, disturbed, in consternation.

مطبعه *matba'ah*, printing office; مطبعه دولت imperial press.

مطلب *matlab*, aim, object, contents (of a document); چندان مطلبی نبود it was no great affair.

مطلع *muttala'*, one who manifests, gives to understand, possesses penetration.

مطوّل *mutavval*, long, lengthy.

مطیع *mutí'*, obedient.

مظنّه *mazinnah*, supposition.

معتبر *mu'atabar*, respectable, distinguished.

معتقد *mu'atakid*, one who trusts, believes.

معتمد *mu'atamid*, one who has confidence.

معدن *ma'dan*, mine.

معرفت *ma'rifat*, knowledge, especially religious.

معروض *ma'rúz*, placed before, represented.

معروف *ma'rúf*, well-known, famous.

معشوق *ma'shúk*, lover (fem. معشوقه).

معطّر *mu'attar*, scented.

معطّل *mu'attal*, absorbed in trifles, one who delays or waits; معطل شدن to be delayed; معطل کردن to wait, delay.

معقول *ma'kúl*, good, reasonable; مردمان معقول است they are reasonable men; مال معقولی a respectable stock.

معلوم *ma'lúm*, known, certain; معلوم کردن or نمودن to inform; معلوم شدن to become known; بعد معلوم می شود it will be known hereafter, we shall see.

معمّا *ma'ammá* (معمی), a riddle.

معنوی *ma'naví*, significant, true, real, essential.

معنی *ma'ní*, idea, hidden meaning; بی معنی absurd.

معیّن *mu'ayyan*, fixed, limited, determined.

معیوب *ma'yúb*, in fault, laden with sin.

مغز *maghz*, brain.

مغشوش *maghshúsh*, deceived, taken in.

مفاخرت *mufákhirat*, boasting; with کردن to boast.

مفت *muft*, in vain, gratuitous; حرف مفت nonsense.

مفتی *muftí*, a judge.

مفرش *mufrash*, carpet, cover.

مفسد *mufsid*, one who corrupts; مفسد کلم an intriguer, denouncer; مفسد رفتن to be denounced; مفسد خود دادن to denounce oneself.

مقابل *mukábil*, opposite, face to face.

مقام *mukám*, place, tone, manner.

مقبول *makbúl*, agreed upon, accepted, agreeable.

مقتضا *muktazá* (pl. مقتضیات), necessaries, requirements, unavoidable consequences.

مقدار *mikdár*, quantity, space, measure.

مقرّب *mukarrib*, courtier, favourite, intimate.

مقرّر *mukarrar*, established, fixed.

مقصّر *mukassar*; مقصر کردن to reproach with a fault; مقصر شدن to fail in duty.

مقصود *maksúd*, object, intention.

مکافات *makáfát*, retribution.

مکان *makán*, place, residence.

مکتب *maktab*, school.

مکدّرانه *mukaddaránah*, afflicted, grieved; used adverbially.

مکر *makr*, machination, trick.

مکرّر *mukarrar*, repeatedly.

مکرّم *mukarram*, honoured; fem. مکرمه.
مگر *magar*, but then, perhaps, but if? but unless? nevertheless; used as an interrogative instead of آیا.
ملا *mullá*, priest.
ملاحظه *muláhizah*, regarding, examining; with کردن to look at.
ملاقت or ملاقات *mulákát*, encouraging, meeting; with کردن to visit.
ملایم *muláyim*, quiet, mild, gentle; بغیظ ملایم in a passion but speaking calmly; ملایمت substantive of same.
ملت *millat*, faith, creed, but now people, a nation.
ملتفت *multafit*, one who attends to or cares for.
ملعون *mal'ún*, accursed.
ملقانی *mulkání*, name of a tribe.
ملهمون *mulhimún* (pl. of ملهم), inspired by God.
ملك *malik*, a king; ملك *mulk*, a kingdom; ملك و ملت state and nation; ملك التجار king of merchants.
ممکن *mumkin*, possible; ممکن می شود it can be done.
مملکت *mamlikat*, country, province, government.
ممنون *mamnún*, obliged, under an obligation to.
من *man*, I; من خودم I myself; also, he who, in Ar.; من حفر بیرا لاخیه فقد وقع فیه (Ar.) whoever digs a pit for his brother falls into it; من بعد henceforward, after this.
من *man*, a weight.
منات *manát*, a rouble.
مناسب *munásib*, proper, fitting; مناسبت substantive of same.
منبر *mimbar*, pulpit.
مناصفت *manásifat*, dividing in half; بالمناصفه by halves.
منت *minnat*, obligation, gratitude; منت از کسی کشیدن to please anyone, draw thanks from him.
منتر *mantar*, a charm (from Sanscrit).
منتظر *muntazir*, one who waits, expectant; منتظر بودن to await.
منتقل *muntakil*, transported, convinced, instructed, translating oneself (with بر of the thing).
منحصر *munhasar*, cramped.
منجر *munjar*, conducted, led.
منزل *manzil*, station, stage, encampment, dwelling-place.
منزله *manzalah*, rank, dignity.
منطق *mantak*, logic, language; منطقی logical.
منظور *manzúr*, approved; aim, object in view.
منفعت *manfa'at*, advantage, profit.
منقر *munkir*, denied, despised, one who refuses; منقری substantive of the same.
مو or موی *mú* or *mui*, hair; مو بمو hair by hair, little by little; سر مو end of a hair.
مواجب *mavájib*, pay.
موافق *muáfik*, conformable,

according; موافق واقع according to the event; موافق قائده according to rule.

موج *mauj*, wave.

موجود *maujúd*, in existence, effective, real.

مور and مورچه *múr*, an ant; مورچه پی ants' feet, or neglected beard.

موزون *mauzún*, weighed, rhythmic.

موقع *mauka'*, place, convenient place; بی موقع suddenly; این چه موقع is this the proper place? هر وقت موقع هد whenever it takes place.

موقوف *maukúf*, dependent, subjected; delayed.

مولا *mullá*, a doctor-at-law; magistrate; مولانا title of honour.

موءمن *mumin*, true believer.

موهوم *mauhúm*, imagined, supposed, pretended.

مه *mah* fog.

مهتر *mahtar*, a groom.

مهلت *muhlat*, delay.

مهلك *muhlik*, fatal, deadly.

مهلكه *mahlakah*, danger, peril.

مهمان *mahmán*, a guest; مهمانی رفتن to go as a guest.

مهيب *muhíb*, fearful, terrible.

ميان *myán*, or ميانه amidst, among, interval; يك روز در ميان with a day's interval.

ميّت *mayyat*, death; دعوا بر ميت claim for heritage.

ميخ *míkh*, a nail or peg for fastening animals, &c.; ميخ كوفتن to drive a peg.

ميدان *maidán*, plain; از ميدان در رفتن to leave the field, disappear; بميدان كسى رفتن to follow someone's tracks; از ميدان بر داشتن or در كردن to get rid of.

ميراث *mirás*, heritage.

ميرزا *mírzá*, a title put before the names of educated persons; when it follows a proper name it signifies a prince.

ميسر *muyassar*, obtained, possible; ميسرم هد I have obtained it.

ميش *mísh*, sheep.

ميل *mail*, inclination to, sympathy with; with داشتن or كردن or نمودن to incline towards a person, to desire; ميل بفرمائيد do you wish for?

ميمون *maimún*, a monkey.

ن

ن, نه, or نا at the beginning of a word corresponds with "un-" in English: نا خير no! Also used with the imperative in place of م.

نا بود *ná-búd*, non-existent; نا بود كردن to destroy.

نا پديد *ná-padíd*, invisible; with هدن to disappear.

نا حق *ná-hak*, unjustly.

ناخن *nákhun*, nail.

نا خوش *ná-khush*, ill, unhappy.

نا درست *ná-durust*, ill-arranged, unrighteous, wicked.

نا روا *ná-ravá*, unlawful, not allowable.
ناصح *násih*, one who gives advice, a moralist.
نا شکر *ná-shukar*, unthankful.
نا شناس *ná-shinás*, unknown.
نازك *názuk*, tender.
نازیدن *názídan*, to boast; بخود نازیدن to flatter oneself.
نافع *náfa'*, useful, profitable.
ناقص *nákis*, imperfect, that fails; ناقص العقل or عقول of feeble mind.
نا قولا *ná-kúlá*, vulgar, base, ignoble.
ناگاه *nágáh*, suddenly.
نال *nál* or ناله *nálah*, complaint, lamentation, groaning; نالیدن to complain.
نام *nám*, name; نامان people of name; عزیز بیگ نامی Azíz Beg by name.
نا محروم *ná-mahrúm*, one not admitted into the harem, hence unlawful, not reliable.
نا مربوط *ná-marbút* (pl. نامربوطات), absurd; نا مربوط گفتن to talk nonsense.
نامرد *ná-mard*, infamous, unworthy; پدر نمردی bastard, wretch.
نامزد *námzad*, betrothed.
ناموس *námús*, reputation.
نان *nán*, bread, food; نان خوردن to have a meal, eat bread, accept hospitality; نان و نمك bread and salt (symbols of hospitality); نان خور servant.
نایب *náyib*, deputy; نایب در خانه deputy-chamberlain.

نبات *nabát* (pl. نباتات), plants, vegetables.
نجبا *najbá* (pl. of نجیب), nobles.
نجف *Najaf*, proper name.
نچالنك *nachálink* (Russian), director, chief.
نحس *nahs*, disagreeable, of evil augury.
نحو *nahv*, way, manner; هر نحوی که in whatever manner; چه نحو in what way?
نخ *nakh*, thread.
نخو chief town of a district in the S.E. of Tiflis; نخوی inhabitant of the same.
ند *and*, at the end of a word signifies the 3rd pers. pl.
نذر *nazr*, a vow.
نرم *narm*, soft.
نزاع *nizá'*, strife, litigation.
نزد or نزدیك *nazd* or *nazdík*, near; نزدیکان relations; در نزد او at his house, in his hands; نزدیك است برسند they will soon arrive.
نزدیکی *nazdíkí*, neighbourhood; نزدیکش نمی رود he does not hit it off with her.
نزله *nazlah*, inflammation.
نسا *Nissá*, a woman's name (lit. woman).
نسبت *nisbat*, relation to, connection with; نسبت بما in as far as concerns us; نسبت بان دیگرها as compared with those others.
نسق *nasak*, chastisement.
نسیم *nasím*, zephyr.
نسیه *nasyah*, remainder, credit.
نشان *nishán*, sign, mark; نشان دادن to point out.

نشاندن *nishándan*, to place (imp. *nishán*).

نشستن *nishistan*, to sit (imp. نشین); خانه نشستن to remain at home; نشسته seated.

نشکان *nishkán*, a pinch; نشکان ازو گرفت he pinched him.

نصب *nasb*, placing.

نصف *nisf*, half; نصف زیادترش more than half his share; نصف شب midnight.

نصیب *nasíb*, portion, lot, destiny; also a proper name; بی نصیب unfortunate.

نصیحت *nasíhat*, advice, warning; نصیحت کردن to admonish.

نصیر *nasír*, defender; proper name.

نطفه *nutfah*, race, line.

نظام *nizám*, established order, public organization.

نظر *nazar*, sight, view; بنظرت in thy sight.

نظم *nazm*, making verses; بنظم آوردن to put into verse.

نظور *nazúr*, with کردن, to look after, take care of.

نغمه *naghma* (or pl. نغمات), musical sounds.

نفر *nafar*, a person, individual; often expletive, as یك نفر خدمتگار one servant.

نفرین *nafrín*, cursing.

نفس *nafas*, breath; نفست بگیرید let thy breath be caught, hold thy tongue; نفس زنان panting (from نفس زدن); آن حرامزاده بتو خورده است the words of that scamp have affected thee.

نقد *nakd*, cash.

نقره *nukrah*, silver; نقره خالص pure silver.

نقش *naksh*, figure, image, picture; نقش بستن to paint a picture.

نقل *nakl*, history, recital; also to transport, change, copy; with کردن to tell a story; چه نقلی دارد what difficulty is there?

نکول *nukúl*, dedication.

نگاه or نگه *nigáh* or *nigah*, sight, view, regard; with کردن to look at; نگاه داشتن to guard, preserve; نگه دار a guardian.

نگرانی *nigarání*, expectation, waiting for.

نگرستن *nigiristan*, to regard, look at.

نماز *namáz*, prayer; نماز ظهر midday prayer; نماز جماعت public prayers.

نماز بیگ *Namáz Beg*, proper name.

نمایان *namáyán*, with شدن to show oneself.

نمره *namrah*, number.

نمسه *namsah* (from Russian), German.

نمك *namak*, salt; نمك خوارگی gratitude; نمك بحرامی ingratitude after eating a benefactor's salt.

نمودار *namúdár*, visible, apparent.

نمودن *namúdan*, to show; used frequently as an auxiliary, as معالجه نمودن or کردن to treat an illness.

ننم *nanam*, my (dear) mother.

ننه is used in the same way.
نو *nau*, new; از نو anew.
نوبه *naubah*, turn, time; بنوبه in turns. Also نوبت.
نور *núr*, light; نور دیدم light of my eye; نوری luminous.
نوروز *naurúz*, New Year's day; the vernal equinox.
نوشتن *nivishtan*, to write (imp. نویس); نویساندن causal of same.
نوشیدن *núshídan*, to drink (imp. نوش).
نوع *nau'a*, way, manner; نوعی a certain way; بچه نوع in what way?
نوکر *naukar*, servant, domestic; نوکر باب servant at the gate, a functionary.
نوه *nawah*, grandson.
نه *nah*, not, نه خیر not at all.
نهادن *nihádan*, to place, put (imp. نه).
نهار *nihár*, day; also breakfast.
نهایت *niháyat*, excessive, end.
نهر *nahr*, river, brook.
نهی *nahí*, what is forbidden (in opposition to امر); امر و نهی government.
نیّت *niyat*, resolve.
نیز *níz*, also.
نیزار *nízár*, reedy place.
نیست *níst*, it is not; نیستم I am not.
نیك *ník*, good; نیکی goodness; نیك نامی good reputation.
نیم *ním*, half; نیم خند half laughing; نیم سوز half-burnt; نیم تنه jacket.

و

و *va*, and, or; used also in oaths, as والله by God!
و الا *va illá*, otherwise.
وا coupled with some words as a particle, changing the sense, as وا ایستادن to hold back or stop; وا کردن to let loose; وا رسیدن to inquire or obtain information; وا گذاردن to commit to, leave to; وا گذاشتن to abandon; وا نمودن to explain.
واجب *vájib*, necessary, proper, incumbent, important; واجبی official.
وار *vár*; when added to a word, it means possessed of, as in امیدوار a candidate (hopeful of place); also resembling, دیوانه‌وار like a madman.
وارث *váris*, an heir; وارثی heritage; وارث شرعی lawful heir.
وارد *várid*, arriving; with شدن and کردن to arrive and cause to arrive.
وارونه *várúnah*, inversion; with کردن to turn upside down.
واسطه *vástah* (vulgarly واسه *vásah*), means, intermediary, intervention; واسه چه by what means?
واقع *váka'*, an event; واقع شدن to happen, arrive suddenly; واقعاً in reality.
واقف *vákif*, informed, instructed (with prepos. بر).

واه *váh*, ah! oh! وای woe! alas!
واهمه *váhamah*, suspicion, inquietude.
واهی *váhí*, false, unfounded.
وبا *vabá*, cholera.
وبال *vabál*, mischief, ruination.
وجد *vajd*, emotion, exaltation.
وجود *vujúd*, existence, reality; وجود ندارد it does not exist; با وجود in spite of; وجود شما غنیمت your presence is a gain.
وجه *vajah*, manner, fashion; بهیچ وجه in no way.
وحشی *vahshí*, savage.
ورثه *virsah*, heritage.
ورچین *varchín* (vulg. for برچین), gather (from چیدن).
ورجی name of a street.
ورد *vird*, constant repetition of a saying or thing.
ورق *varak* (pl. اوراق), leaf of a tree, book.
وزارت *vazárat*, office of Vazír.
وزیدن *vazídan*, to blow (wind).
وزیر *vazír*, minister.
وسط *vasat*, middle; در وسط in the middle.
وصال *vasál*, union of lovers.
وصف *vasaf*, renown, quality, attribute.
وصلت *vaslat*, conjugal union; وصلت دادن to arrive, be joined.
وضع *vaza'*, position, situation.
وطن *vatan*, native place.
وظیفه *vazífah*, office, charge, employment, salary.
وعده *va'dah*, promise; with کردن and گرفتن to take and give a promise; وعده خواستن to ask a promise (of a visit); بوعده یك سال promise to be fulfilled in a year.
وعظ *va'z*, preaching; with کردن to preach.
وفات *vafát*, death.
وقار *vakár*, dignity, worth.
وقت *vakt* (pl. اوقات), time; وقتی که at the time when; هیچ وقت never; خیلی وقت a long time.
وقوع *vakúa'*, happening, occurring; کم وقوع what rarely occurs.
وکالت *vakálat*, being a pleader, representative; وکالت نامه authorization to plead.
وکیل *vakíl* (pl. وکلا), a pleader; وکلای مرافعه pleaders in a case.
وکیلی *vakílí*, being a pleader; امروز وکیل خود هستم to-day I plead my own cause.
ولایت *viláyat*, a country, province.
ولوله *valvalah*, groaning, shrieking.
ولی *Valí*, proper name.
ولیکن *valíkin* (also لیکن and لکن), but.
وی *vai*, he or she.
ویا *vayá*, or.
ولینعمتی *valínia'matí*, being a benefactor.
ویران *vairán*, waste, ruined, destroyed.
ویر زدن *vair zadan*, to chatter.
ویل *vail* or ول *val*, untied, loose; ویل کن let go; ویلم کن release me.

ه

ها ha! is it not so? also sign of the plural of nouns.
هان or هین an exclamation to call attention; ho! there!
های cry of terror; های و هوی tumultuous cries.
هار hár, weak, silly; هار کردن to turn a person's head.
هبة habbah, giving a present; هبة نامة a deed of gift.
هپو Hapú, proper name.
هیجده híjdah, eighteen.
هجوم hujúm, an attack, onslaught.
هدایت Hidáyat, proper name (lit. "guidance").
هر har, every; هر کس everybody; هر چند however much; هر یك or هر کدام each; هر چه whatever; هر گاه everywhere; هر وقت at all times; هر حال in every case; هر دو both; هر طرف on every side; هر نحویکه in whatever way; هرگز never.
هرآی haráí, help!
هزار hazár, a thousand.
هست hast, there is; هست و نیست whatever one possesses.
هشت hasht, eight.
هفت haft, seven; هفتاد seventy; هفت ماهه seven months old.
هفته haftah, a week.
هلاك halák, destruction, death; with شدن and کردن to die and kill.
هلاکت halákat, perdition, destruction.

هم ham, also; همچو thus; همچنین, همچنان in the same way; با هم together; همان چیزها the same things; همپا companion; همخوابه one who sleeps with, a bed-fellow; همدیگر each other.
همدان a town of Irák; همدانی an inhabitant of Hamadán.
همدست hamdast, companion, associate; also همراه one that travels on the same road.
همسایة hamsáyah (pl. همسایها), a neighbour, under the same shadow.
همسر hamsar, an equal, comrade.
همشهری hamshahrí, a fellow-citizen.
همشیرة a sister, one who has drunk the same milk; هموطن having the same home; همنشین one who sits together with another, a companion; همنشینی substantive of same; همردة or بهم زدة mashed together.
همه hamah, all; همه اش all of them; همه چیز everything; همه روز every day, the whole day; همگی the whole.
همی or می a prefix to certain tenses, with no meaning; as an affix it denotes the subjunctive mood; کردم I did; می کردم I was doing or continued to do.
همیشه hamíshah, always.
همین hamín, the same; همین یکی only this one; همین که

only that; همین حالا immediately.
هندوانه *hindwánah*, water-melon.
هنر *hunar*, skill, merit, talent.
هنوز *hanúz*, as yet.
هو *hú* or *hau*, the cry of the darvíshes, He! *i.e.* God.
هوا *havá*, air, weather; also love, pleasure.
هولناك *haulnák*, terrified.
هی oh!
هیچ *hích*, nothing; هیچ کس no one.
هیکل *haikal*, figure, form, body, stature.

ي

یا *yá*, oh! ah!
یا *yá*, conjunction, or; همچنین است یا نه is it so or not?
یاد *yád*, remembrance; یاد گرفتن to learn by heart; یاد کردن or آوردن to remember; یاد دادن to show, to teach.
یار *yár*, friend, ally, a beloved object; یاری help.
یازده *yázdah*, eleven.
یاوه *yávah*, silly talk; یاوه گفتن to talk nonsense.
یتیم *yatím*, an orphan.
یخ *yakh*, ice.
یخه *yakhah*, a collar.
یرار *yarár* (Turkish), agreeable to, convenient; یرار میشود that will be very convenient.
یراق *yarák* (Turkish), equipment, arms; trifles.
یساول *yasával*, agent of police, policeman.
یعنی *ya'ní*, that is to say; یعنی چه that is, what?
یقین *yakín*, certain, sure; certainly.
یك *yak*, one; یك نفر one man; یکبار or یکدفعه once; یکجا one place; یکساعت one hour, in a moment; یکساله راه a year's journey; یکخرده a little; یکی unity; یکدانه one grain or single; یکوجبی of one span, or puny; دست بیکی کردن to make common cause; این یکی and آن یکی this one and that one.
یکسان *yaksán*, alike; با خاك یکسان نمودن to make any-one equal with the ground, to throw down.
یله *yalah*, vagabondage; یله کردن to be a vagabond, to rove.
ینگی *yangí* (Turkish), new; ینگی دنیا the New World, America.
یواش *yavásh* (Turkish), slowly, gently; subst. یواشگی.
یورت *yúrt* (Turkish), domicile, house.
یوسفی with کردن to behave like Joseph.
یومیه *yúmiyah*, every-day life.
یونان *yúnán*, Greece, the ancient Greeks.
یهود *yahúd*, a Jew.
ییلاق *yailák* (Turkish), summer encampment of the nomad Turcoman tribes.

شهر بانو خانم خان پری ! دیدی که چه شد ؟

خان پری خانم من بشما نگفتم از دستِ این درویش هیچ چیز جان‌را نمیبرد ؟ من هنوز هم میترسم که از خرابیء پاریس شهرهایِ دیگررا ضرب رسیده خراب گردد چنانکه از خرابیء محالاتِ نخجوان وشرور یکطرفِ کوهِ آغری از هم پاشید همچو که درویش میگفت

شهر بانو خانم بلی ! بعد ازین آن تعجّب نیست . عجب آن است که مردها همیشه بماها میگویند : بجادو باور نکنید ! چگونه باور نمیتوان کرد که آدم بچشمِ خود چنین کارهارا می بیند ؟

خان پری ایه خانم ! مردها اگر عقل دارند چرا ما آنهارا در هر قدم هزار بار گول میزنیم هر چه میخواهیم میکنیم !

(هرف نسا خانم ساکت وصامتِ ترسناکِ خشکیدهٔ مات میماند)

پرده میافتد

Shahr B. Khán Parí, did you see what happened?

Khán P. My lady, did not I tell you that nothing carries off its life from the hand of this Darvish? I am still afraid that from the ruin of Paris a blow will fall on other cities, and they will be ruined, just as by the ruin of the countries of Nakhjáwán and Sharwar, one side of the hill of Ághrí split off, as the Darvish was saying.

Shahr B. Yes; after this that would not be strange. It is strange that men always say to me, "Believe not in magic!" How can one not believe when men see such things with their own eyes?

Khán P. O lady, if men have any wisdom, why can we at every step deceive them a thousand times, and do whatever we wish?

(*Sharf Nissá Khánum remains silent and dumb and terrified, as if senseless.*)

The Curtain falls.

پاریس‌را بگفتهٔ تو خراب کرده اند که من هرگز نتوانم بروم آنجا

شرف نسا خانم (لرزان لرزان بصدایِ آهسته چشمش بطرفِ پردهٔ که درویش پنهان است) والله سبحانِ دایم! من از هیچ چیز خبر ندارم. من هیچ تقصیر ندارم

شهباز بیگ (خنده) نگاه کن به بین چه طور قسم میخورد! بچهٔ شیرین زبانی خودش‌را کنار میکشد. خوب! چرا میلرزی؟ دیگر اگر مثلِ تو پری زادهٔ بدهد پاریس‌را خراب کنند در آن گناهی نیست (درینحرف :)

شهر بانو خانم (رو بموسی ژوردان کرده) حاکم صاحب! شهبازرا هم که میبرید؟

موسی ژوردان تو چه میگوئی خانم؟ من هیچ میدانم سرِ خودم کدام بالین است؟ شهبازرا کجا خواهم برد؟ حاتم خان آقا! زود باشید! سوار شوید مرا بدرقه بکنید! باید تا صبح بکنارِ ارس برسم. مولر! موندیو موندیو!

حاتم خان آقا شهباز! بیا برویم به بینیم چه خواهیم کرد. این چه کاری بود رو داد؟

(هر دو از اوطاق بیرون میروند. پشتِ سرشان موسی ژوردان. بعد از آنها درویش مستعلی شاه از پشتِ پردهٔ یواش بیرون آمدهٔ خورجین‌را بدوش انداخته سرش‌را پائین کرده هرگز بزنها متوجّه نشده میگریزد ناپدید میشود)

It is certain that they have ruined Paris at your word, so that I may never go there.

Sharf N. (*trembling, turns her eye towards the screen behind which the Darvish is hidden, and says in a low tone*) God be eternally praised! I know nothing. I have committed no fault.

Shahbáz (*with a smile*). Look! See what sort of oath she takes. The sweet-tongued child draws herself aside. Good! Why do you tremble? If another fairy-child like you gives Paris to be destroyed, there is no crime in that.

(*Meanwhile*)

Sharf B. (*turning her face towards M. Jourdan*). Doctor, will you take Shahbáz with you?

M. Jourdan. Lady, what are you saying? I do not know on what pillow my own head is. Where shall I take Shahbáz? Hátam Khán Áká, be quick! Get on your horse and escort me. Before morning I must be on the bank of the Aras. Malheur! Mon Dieu! mon Dieu!

Hátam. Shahbáz! Come and see what we are to do. What a business this is that has occurred!

(*They both go out of the room, and after them M. Jourdan. After them, Musta'lí Sháh, the Darvish, quietly comes out from behind the curtain, throws the bag on his shoulder, and not turning towards the women, runs away with lowered head and disappears.*)

موسی ژوردان (ببانگِ بلند) پاریس خراب شده . تولیر ریخته . سلطنتِ فرانسه بهمخورده . دولت تغییر یافته . حالا از قونسولِ انگلیس که در تبریز نشسته دیوان بیگیء شما برایِ من کاغذ فرستاد . وبعد از اطّلاعِ اینخبر مینویسد: چاپار بصحابتِ کاغذهایِ واجبی الآن بلندن میرود . در کنارِ ارس منتظرِ من است . تا دوازده ساعتِ دیگر من باید خودرا باو برسانم . اگر تأخیر کنم چاپار میرود . من دیگر تنها بزودی نمیتوانم خودرا بدولت برسانم . لوی فلیپ بانگلیس گریخته . موندیو موندیو !

حاتم خان آقا (بحیرت) حکیم صاحب ! که خراب کرده ؟ که بهم زده است ؟

موسی ژوردان (باضطراب) شیاطین ! اجنّه ! دیوها ! عفریتها ! بدعملها ! کدام یکیرا بگویم ؟ امان حاتم خان آقا ! اسب بیآرید ! وقتِ تأخیر نیست . دوماژ پاریس ! مولیر ! موندیو ستفرو !

(حاتم خان آقا ازین سخنان کمی متحیّر میماند . امّا شرف نسا خانم بسیار بسیار سخت بلرزه میافتد . شهباز بیگ حالتِ اورا در یافت کرده تعجّب نموده رو بسوءِ او گذارده نزدیکتر رفته آهسته خندان میپرسد :)

شهباز بیگ تو چرا میلرزی ای مایهٔ فساد ؟ یقین

M. Jourdan (in a loud voice). Paris is ruined! The Tuilleries razed! The kingdom of France crashed together! The Government changed! Your Police Superintendent (Díván Begí) has just sent me a letter from the English Consul at Tabriz, and after giving information, writes: "A courier with important papers starts at once for London." He is waiting for me on the bank of the Aras. I must reach him by 12 o'clock. If I delay, the courier will go off. I cannot reach the capital alone quickly. Louis Philippe has fled to England! Mon Dieu! mon Dieu!

Hátam (in astonishment). Doctor, who has destroyed it? Who has ruined it?

M. Jourdan (much disturbed). Devils! Jinns! Dívs! Afrits! Evil-doers! Which shall I name? Mercy, Hátam Khán A'ká! Bring a horse; there is no time to delay. Dommage, Paris! Malheur! Mon Dieu, c'est affreux!

(Hátam Khán A'ká at these words becomes less disturbed, but Sharf Nissá Khánum trembles very violently. Shahbáz Beg, discovering her condition, is astonished, and turns towards her. He goes nearer, and laughing gently, questions her.)

Shahbáz. Why do you tremble, O cause of the trouble?

کند که این چه کاریست و چه سحریست ؟ ستفرو ! موندیو موندیو ست آفرو !

شهر بانو خانم چه سحر حکیم صاحب ؟ مگر پاریس بسحر خراب شده ؟ چه میگوئید ؟

موسی ژوردان (هولناك ببانگِ بلند) البتّه سحر است ! کاری شده است که آدم مات مانده است . در یکطرفة العین غفلتا پاریس خراب شده !

(ازین حرفها حرف نسا خانم دیگر بدتر بلرزه افتاده چشمش بطرفِ پردهٔ که درویش پنهانست)

خان پری (خس خس کنان) بابام وای ! ننم وای !

(درینحال از قیل وقال حاتم خان آقا وشهباز بیک از اطاقیکه خوابیده بودند بیدار شدة دست پاچه یکتا پیرهن بطرفِ صدایِ موسی ژوردان میدوند)

موسی ژوردان (تا آنهارا دید) آخ ! آمدید ؟ حاتم خان آقا ! شهباز بیک ! شمارا بخدا ! زود برایِ من اسبها حاضر کنید ! باید همین حالا بروم . درنگ نمیتوانم کرد . خودتان هم سوار شوید ! مرا از ارس بگذرانید بر گردید !

حاتم خان آقا (بحیرت) حکیم صاحب ! چه حادثه روی داده ؟ باین تعجیل رفتنِ شمارا چه باعث شده است ؟

understand what the matter is, and what is the sorcery? C'est affreux! Mon Dieu! mon Dieu! C'est affreux!

Shahr B. What sorcery, Doctor? Has Paris been destroyed by sorcery? What are you saying?

M. Jourdan (*with horror, crying aloud*). It is surely sorcery. Such a thing has taken place that people are amazed. In the twinkling of an eye Paris suddenly destroyed! (*At these words Sharf Nissá Khánum trembles worse, and turns her eye towards the screen behind which the Darvish is hidden.*)

Khán P. (*sobbing breathlessly*). O Father! O Mother!

(*At this moment Hátam Khán A'ká and Shahbáz Beg, awakened by the talking, come out of the room where they have been sleeping, and head over heels, with only shirts on, run towards M. Jourdan's voice.*)

M. Jourdan (*as soon as he sees them*). Ah! you have come. Hátam Khán A'ká, Shahbáz Beg, I adjure you by God to get horses for me quickly. I must go at once. I cannot delay. Get on horseback yourselves too. Turn back after you have passed me across the Aras.

Hátam (*amazed*). Doctor, what has happened? What is the cause of your going in such haste?

خان پری (یواش یواش بزانو میزند) وای ننم ! وای بابام ! وای !

(شهر بانو خانم دررا باز میکند)

موسی ژوردان (تنگ نفس) کو حاتم خان آقا ؟ کو شهباز بیک ؟

شهر بانو خانم (ترسان ترسان) هر دو اطاقِ شرف نسا هستند . صبح بسرکشیء ایلخی رفته بودند . بسیار خسته شده آنجا افتاده خوابیده اند

موسی ژوردان (ببانگِ بلندِ تنگ نفس) خانم ! باید همین حالا بیدار شوند . من میروم نمیتوانم بایستم ! حیف بتو پاریس ! حیف بتو تولیر ! حیف بتو پایِ تختِ قشنگِ سلطنت ! خوب فرانسه بدبخت شد ! دوماژ پاریس ! موندیو موندیو !

شهر بانو خانم حکیم صاحب ! چه چیز است ؟ چه شده است ؟

موسی ژوردان فرانسه بهم خورده . تولیر سر نگون گشته . پاریس خراب شده . دوماژ پاریس ! دوماژ تولیر !

شهر بانو خانم خدایا شکر ! خدایا رحم کن !

موسی ژوردان شهرِ قشنگِ سلطنتِ پاکیزه در طرفة العین چنان ویران شده که گویا نبوده است عقل درك

Khán P. (*striking her knee gently*). O Mother! O Father! Alas!

(*Shahr Bánú Khánum opens the door.*)

M. Jourdan (*short of breath*). Where is Hátam Khán Áká? Where is Shahbáz Beg?

Shahr B. (*in a fright*). They are both in Sharf Nissá's room. They went in the morning to inspect the horse-fold. They were very tired, and are lying asleep there.

M. Jourdan (*breathless, in a loud voice*). Lady, they must be awakened at once. I am going. I cannot remain. Alas for thee, Paris! Alas for you, Tuileries! Alas for thee, beautiful capital of the State! Fair France has become unfortunate. Dommage, Paris! Mon Dieu! mon Dieu!

Shahr B. Doctor, what is it? What has happened?

M. Jourdan. France has fallen! The Tuileries turned upside down! Paris is ruined! Dommage, Paris! Dommage, Tuileries!

Shahr B. God be thanked! God have mercy!

M. Jourdan. The beautiful pure city of the State in the twinkling of an eye has become so desolate that one might say it had never existed. Can the intellect

بعد لحظهٔ ایستاده رو بشهر بانو خانم میکند :) خانم ! چشمِ شما روشن ! پاریس خراب شد . از من راضی شدید یا نه ؟

شهر بانو خانم بلی بابا درویش ! خیلی راضیم ! امّا باید خبرِ خرابیءِ پاریس زود بموسیو ژوردان برسد تا گرفتارِ خود شده از شهباز دست بکشد . امّا نمیدانم از پاریس تا اینجا این خبررا باین زودی که خواهد آورد ؟

مستعلی شاه (قهقهه کنان) خا خا خا ! خانم ! آدمیکه بیك چشم بهم زدن ازینجا پاریس‌را بر باد دهد در یکدقیقه ودر یکساعت و یا در یکروزی تا ده روز خبر آنرا نمیتواند باینجا برساند ؟ چه خیال میکنید ؟

شهر بانو خانم راست میگوئی بابا درویش ! امّا چه عجب میشد که این خبر درینحال بموسی ژوردان برسد از سر ما رد شود !

درین اثنا یك دفعه درِ خانه‌را سخت می کوبند چنانکه میخواهد در بشکنند . صدایِ موسی ژوردان در حالتِ اضطراب پشتِ در معلوم میشود . درویش مستعلی شاه جلد تخته پارهارا بر چیده بخورجین میریزد میاندازد دوشش میرود پشتِ پردهٔ که در پیشِ بار آویزان است پنهان میشود . موسی ژوردان تراق تراق دررا میزند کم میماند در بشکنند . حاتم خان آقا و شهباز بیگ‌را صدا میکنند . دررا باز کنید ! شهر بانو خانم سر آسیمه از جا بر خاسته ترسان ترسان میرود دمِ در . دخترش شرف نسا خانم سخت میلرزد

he turns his face towards Shahr Bánú Khánum.) Khánum! May your eyes be bright! Paris is destroyed. Are you satisfied with me or not?

Shahr B. Yes, Father Darvísh, very much satisfied. But the news of the destruction of Paris must quickly be conveyed to M. Jourdan, that he may restrain himself and hold back his hand from Shahbáz. But I do not know who will bring this news so quickly from Paris.

Must. (*laughing aloud*). Ha, ha, ha! Lady, the man who in the twinkling of an eye can give Paris to the winds from this place, can he not bring the news of it here in from a moment, an hour, or a day, up to ten days? What are you thinking of?

Shahr B. You say right, Father Darvísh! But how strange it would be if this news were now to reach M. Jourdan, and he should leave us!

(*At this moment suddenly there is a loud knocking at the door as if people desired to break it in. The voice of M. Jourdan in a state of distress is heard behind the door. Darvísh Musta'lí Sháh quickly gathers up and pours into his bag the pieces of board, throws it on his shoulder, and goes to hide behind the screen that hangs before the door. M. Jourdan strikes blow upon blow on the door. Little remains for the door to be broken in. He cries out to Hátam Khán A'ká and Shahbáz Beg,* "Open the door!" *Shahr Bánú Khánum bewildered, rising from her place, goes to the door in a great fright. Her daughter Sharf Nissá trembles violently.*)

شرف نسا خانم باشد ننه جان ! باز یك دویست تا توغلو میفروشیم پول سرِ جاش میآید

شهر بانو خانم راست میگوئی بچم ! مال فدایِ جان است . گوش ودماغ سپرِ بلایِ سر امست . (روش‌را بر میگرداند :) بگیر بابا درویس !

(طلاهارا میدهد بمستعلی شاه . درویش میگیرد میگذارد بغلش زود آستینش‌را بالا کردة کتابی از خورجین در آوردة باز نمودة ورق میزند بعضی صفحه‌هایِ نقشه‌دارش‌را نگاه کردة سرش‌را بالا میکند)

مستعلی شاه بلی ! عمل تمام است . شهرِ پاریس زیرِ برجِ عقرب اتّفاق افتادة . از تأثیرِ این برج بودة است که هرگز بلا از این شهر کم نمیشود . (بعد بر خاسته چوبِ درختی در دست گرفته رو بشهر بانو خانم و دخترش کردة :) نترسید خانمها ! دلتانرا قایم بدارید (بعد پلك چشمش‌را گرداندة صورتِ خودرا مهیب ساخته این منتررا میخواند :) دغدغها فتندی تبّ الکری کرندی تبّ الکمو کموها بیندی یندی یندی ! (چپ وراستِ خود دمیدة دیوها و عفریتهارا باسم وصدایِ مهیب خواندة فرمان میدهد :) یا ملیخا یا ملیخا یا بلیخا ! بر کنید پاریس‌را از جایِ خود وبزنید الآن بزمین چنانکه من این هیکل‌را زدة زیر و رو میکنم ! (یك قدم عقب میرود چوبی که در دست داشت بلند کردة رو بدائرة نهادة اشکالِ اطاق و خانهایِ کوچکی که از تخته پارها ساخته بود میزند از هم میپاشد .

Sharf N. Never mind, dear mother. We will sell about two hundred lambs, and the money will return to its place.

Shahr B. You say right, my child. The goods are an offering for a life. Ear and nose are a shield against evil to the head. (*Turning round her face*) Take it, Father Darvísh!

(*She gives the gold pieces to Musta'lí Sháh. The Darvísh takes and puts them into his breast-pocket. Quickly lifting up his sleeve, he brings a book out of the bag, opens it, turns over the leaves, looking at some pages with pictures. He then lifts his head.*)

Must. Yes, the deed is done. The city of Paris lies under the constellation of the Scorpion. Through the influence of this constellation it has come about that misfortune never leaves this city. (*Then, having risen, he takes a thick stick in his hand and turns towards Shahr Bánú Khánum and her daughter.*) Fear not, Ladies. Keep your hearts firm. (*Then, turning his eyelids,* and giving himself a fearful appearance, he speaks this incantation*) Daghdaghá fitandí tab alkarí karandí tab alkmú kamúhá bíndí yandí yandí! (*Blowing to the left and right, he calls Dívs and Afrits by name, and orders them in a fearful voice*) O Malíkha! O Salíkha! O Balíkha! root up Paris from its place, and cast it at once to the ground, just as I throw down this model! (*Taking a step backwards, and lifting up the stick he has in his hand, he strikes, turning towards them, the models of the rooms and small houses he has made with the boards, so that they fall asunder. Standing up after a moment,*

---

* Probably, "rolling his eyes."

است چرا از جانشان نمیترسند وچنین کارها پا میگذارند ؟

مستعلی شاه — اوّلاً برایِ بردنِ فرمانِ من است . ثانیاً احمقند . طبیعتِ ایشان تقاضا میکند . اگر همچو نکنند آسوده نمیشوند . اگر شیاطین نبود در دنیا هرگز عملِ بد نمیشد وبنی آدم‌را هیچکس بکارهایِ بد دوچار نمیکرد

شهر بانو خانم — راست میگوئی بابا درویش ! چه قدر باید بدیوها انعام داد ؟

مستعلی شاه — زیاد نمیخواهم . هر چه خودتان وعده کرده اید . صد تا باجاقلو خانم !

شهر بانو خانم — بابا درویش ! زیاد اینست !

مستعلی شاه — خوب ! شهری که بهزار هزار تومان میارزد میدهید خراب کنند صد باجاقلو بدهید زیاد است !

شهر بانو خانم (رو بدخترش کرده) شرف نسا بچم ! صندوقچهٔ پول‌را اینجا بیآر !

(شرف نسا خانم زود بر خاسته از بار صندوقچهٔ پول‌را گرفته به پیش میآرد . شهر بانو خانم درِ صندوقچه‌را باز میکند صد تا باجاقلویِ تازهٔ سکّه در آورده میگوید :)

شهر بانو خانم — شرف جان ! برایِ خرجِ عروسیت دیگر پول نماند

do they not fear for their lives and undertake such affairs?

Must. In the first place, in order to obey my commands. In the second, they are fools. Their disposition requires it. If they do not do so, they are not contented? If there were not devils in the earth, no evil deeds would be done, and no one would lead * the sons of men to evil deeds.

Shahr B. You say right, Father Darvísh. What reward must be given to the Dívs?

Must. I do not want much. Whatever you have promised. About a hundred Bájákaluís, Lady.

Shahr B. Father Darvísh, that is too much.

Must. Good! You give a city to be destroyed that is worth a thousand thousand tománs, and a hundred Bájákaluís is too much to give.

Shahr B. (*turning to her daughter*). Sharf Nissá, my child, bring here the little money-box.

(*Sharf Nissá rises quickly, takes the money-box from its place and brings it. Shahr Bánú Khánum opens the lid of the box, and bringing out a hundred newly coined Bájákaluís, says*)

Shahr B. Sharf, my life, there is no money left for your wedding.

---

* Lit. "make them two and four," or, "make them meet with."

مستعلی شاه خانم! دستِ مزد و انعامِ دیوهارا کرم کنید!

شهر بانو خانم بابا درویش! برایِ دیوها انعام چه لازم است؟

مستعلی شاه واه خانم! مگر دیوهایِ من بی جیره و مواجب است که مفت خدمت بکنند؟ مگر من وزیر بند علی بیگم که هیچ چی بآنها ندهم جز فحش وبترسانم؟ خانم! شما گمان نکنید که من دیوهایم‌را بحرفِ خشك و خالی نگاه میدارم! بلکه برایِ همچو کارها آنهارا باید ضیافت کنم ریشخند نمایم بازی بدهم تا زدن و کشتنِ شهابِ ثاقب آنهارا

شهر بانو خانم چه طور تا زدن و کشتنِ شهابِ ثاقب بابا درویش؟ مگر بعد شهابِ ثاقب آنهارا زده و خواهد کشت؟

مستعلی شاه (خنده کنان) عجب فکر کرده اید. پس دیوها و عفریتها نا حق بهلاکتِ این قدر مردمانِ بیگناه باعث میشوند وشهرِ باین قشنگی‌را بیجهت خراب میکنند در جزایِ چنین گناهِ عظیم غضبِ خدا بآنها نمیرسد؟

شهر بانو خانم خوب بابا درویش! چون که چنین

Must. Lady! Open your hand for pay and presents to the Dívs!

Shahr B. Father Darvísh, how are presents required for Dívs?

Must. Oh, Lady! my Dívs are without means of living or pay; then why should they perform service for nothing? Am I the Vazír Band Alí Begum, that I should give them nothing except abuse and frighten them? Lady, do not think that I keep my Dívs with dry and empty words. For such affairs I must give them feasts, laugh and play with them even to striking and killing meteors.

Shahr B. How even to striking and killing meteors, Father Darvísh? Afterwards, would not the meteors strike and kill them?

Must. (*laughing*). You have strange thoughts. Then would the Dívs and Afrits be the cause of the destruction of so many innocent men without reason, and the overthrow without excuse of such a beautiful city, and would not the anger of God come upon them in return for such a great crime?

Shahr B. Good, Father Darvísh! Since this is so, why

عجب بیچاره وساده‌لوح میشوند . بدونِ تصوّر و تأمّل باور میکنند که من در قراباغ نشسته پاریس‌را در طرفة العین زیر و رو میتوانم کرد ویا مرّیخِ من در آنطرفِ ارس گردنِ موسی ژوردان‌را وقتِ رفتن میتواند بزند

شهر بانو خانم بابا درویش ! با که حرف میزنی ؟ چه میگوئی ؟

مستعلی شاه خانم ! منتر میخوانم کارمان راست بیاید . دیوها عفریتها خبردار شوند در چه فکر هستم ! (پس از آن پلاس‌را بلند کرده اوّلا دایرهٔ میکشد میگوید :) این دایرهٔ پاریس ! (بعد تخته پاره‌هارا بهم چسبانیده ده و دوازده تا بزرگ و کوچك بشکلِ اطاق وحجره در میانِ دایرهٔ خانه درست کرده میگوید :) این هم شکلِ عمارت و خانهایِ پاریس ! (بعد رو بشهر بانو خانم کرده :) میفرمائید بدهم پاریس‌را کن فیکون و زیر و رو نمایند ؟

شهر بانو خانم بلی ! دیگر چکنیم ؟ خدا باعث‌را بلا بدهد ! تر وخشك با هم میسوزند . بیچاره پاریسی‌ها کاری بما نکرده بودند . وبالش بگردنِ دختران و عروسانِ آنجا باشد که در مجالس همیشه با پسران ومردان در یکجا روباز نشسته بصحبت واختلاط مشغول گشته مردم‌را گمراه نموده از راه در میبرند . مشغولِ کارِ خود باش بابا درویش !

women are wonderfully helpless and simple. Without thought or reflection they believe that I, sitting in Karábágh, can destroy Paris in the twinkling of an eye, or my Mars on that side of the Aras can cut off M. Jourdan's head as he goes.

Shahr B. Father Darvísh, whom are you talking to? What are you saying?

Must. Lady, I am speaking incantations * in order that our affair may come off properly, that the Dívs and the Afrits may know what I am thinking. (*After he has lifted up the canvas he describes a circle and says*) This is the circle of Paris. (*Then, fitting together the pieces of board, he makes ten or twelve large and small houses and rooms in the middle of the circle, and says*) These are also the forms of the buildings and houses of Paris. (*Then, turning his face to Shahr Bánú Khánum*) Do you command me to say to Paris "Be, and it was!"† and destroy it?

Shahr B. Yes! What else can I do? God bring evil on the occasion! They burn the wet and dry together. The wretched people of Paris have done nothing to me. May the punishment fall on the necks of the girls and women of the place, who sit always unveiled in assemblies of boys and men, and engaging in their society and entertainment lead men astray. Begin your work, Father Darvísh!

---

* The Sanscrit word *mantra*.

† Words supposed to have been used at the Creation.

واقف نیست ونخواهد شد . بعد از گرفتنِ باجاقلوها دست وپایم‌را که نبسته اند . تا ده روز نمیتوانم خودرا بآن طرف بیندازم ؟ مرا در آنجا که پیدا خواهد کرد ؟ بعد از من هر چه بادا بادا ! اگر تا ده روز پاریس خراب شد باجاقلوها بی قیل وقال از هضمِ رابع خواهد گذشت . تو چه میدانی ؟ بلکه تا آن مدّت بسانحه از سانحات پاریس خراب شود . مگر این نوع حادثاتِ عجیبه در عالم کم وقوع یافته است ؟

غلامعلی (تخته پارهارا از خورجین بیرون آورده خنده کنان) این فقرهٔ اخیره‌را هر گز عقلم قبول نمیکند . خیالِ خام است

مستعلی شاه (خنده کنان) بس فقرهٔ سابقه‌را عقلت قبول میکند . آنهم که خیالِ خام نیست ؟

غلامعلی (خنده کنان) آری ! در آن چه شك است ؟

مستعلی شاه خوب ! دیگر حواسّم‌را بسوالهایِ بیفایده مغشوش مکن ! برو ! پیشِ اسبها منتظر باش ! من هم بعد از یکساعت عملِ خودرا تمام کرده میرسم سوار میشویم بر میگردیم (غلامعلی میرود) . خان پری خاله ! پا شو ! دررا محکم ببند آدمی کسی نیاید ! (خان پری پا میشود دررا میبندد می آید می نشیند)

مستعلی شاه (خود بخود بزبانِ خودشان) این طایفهٔ زنان

secret. After taking the Bájákaluís, if they do not fasten my hands and feet, in the ten days can I not throw myself on to the other side? Who will produce me there? After me, let what may happen happen! If within the ten days Paris is destroyed, without question I shall have digested four times as many Bájákaluís. What do you know? In that time, by some accident of accidents Paris may be destroyed. Have such strange events occurred seldom in the world?

Ghul. (*taking the boards out of the bag and laughing*). My understanding can never consent to this last saying: it is a vain idea!

Must. (*laughing*). Enough that your understanding accepts the previous words. That, too, is not a vain idea, is it?

Ghul. (*laughing*). Yes. Of that what doubt is there?

Must. Good! Do not disturb my thoughts with any more unprofitable questions. Go and wait by the horses. In about an hour after I have completed my business I will go, and we will ride back. (*Ghulám Alí goes.*) Aunt Khán Parí, get up. Fasten the door firmly, that no one may enter.

(*Khán Parí rises and comes and sits down after fastening the door.*)

Must. (*to himself in their own language*). This lot of

غلامعلی (بیك زبانی که این زنها نفهمند بزبانِ رمزِ درویشی) میخواهی چکنی ؟

مستعلی شاه میخواهم هیکلِ شهرِ پاریس‌را بر پا کرده حکم کنم دیوها طرفة العین زیر و روش کنند چنانکه من الآن در پیشِ رویِ این خاتون زیر و رو خواهم کرد

غلامعلی (خنده کنان) واسهٔ چه ؟

مستعلی شاه واسهٔ صد دانه باجاقلویِ تازه سکّهٔ که حالا از این خاتون برایِ همین مطلب خواهم گرفت

غلامعلی (خنده کنان) خوب ! این خاتوم با پایِ تختِ فرنگ واهلِ آنجا چه عداوت دارد ؟

مستعلی شاه این حکایت خیلی دراز است . تقریرش گنجایشِ این مقام نیست . تخته پاره‌هارا از خورجین بیرون بیآر !

غلامعلی الآن ! امّا هر گز عقلم باور نمیکند این امرِ مشکل صورت بپذیرد . نمیدانم شوخی میکنی یا چه میگوئی . در طرفة العین پاریس خراب شود یعنی چه ؟

مستعلی شاه (خنده کنان) چرا یعنی چه ؟ مردکه ! حالا این خاتونِ مکرّمه صد تا باجاقلویِ تازه سکه برایِ این مطلب بمن خواهد داد وده روز هم مهلت است که جادویِ من اثرِ خودرا ببخشد و کسی هم بر این سرّ

Ghul. (*in the secret language of the Darvíshes, which the women do not understand*). What will you do?

Must. I will set up an image of the city of Paris, and will order the Dívs to overthrow it in the twinkling of an eye, as I shall now overthrow it in the presence of this lady.

Ghul. (*laughing*). For what?

Must. For a hundred pieces of freshly coined Bájáka-luís (ducats), which I shall take from this lady for this purpose.

Ghul. (*laughing*). Good! What spite has this lady against the capital of France and its people?

Must. It is a very long story. It cannot be repeated in this place. Bring out the pieces of board from the bag.

Ghul. Immediately. But my wit will never believe that this difficult matter can be brought about. I do not know whether you are joking or what you are saying. Is Paris to be destroyed in the twinkling of an eye, or what?

Must. (*laughing*). Why is that "what"? Man! This gracious lady will at once give me a hundred freshly coined Bájákaluís for this purpose, and there is a delay of ten days, in which my magic will present its effects, and no one either knows or will know of this

بوده اند که قضا این درویش‌را بما رسانیده تا بجادوی او آنجارا کوبیده خراب کنیم . (رو بمستعلی شاه کرده) بابا درویش ! بدیوها و عفریتها فرمان بده پاریس‌را زیر ورو کنند

مستعلی شاه (رو بخان پری کرده) خان پری خاله ! برو بیرون بغلامعلیء شاگردِ من بگو که خورجینِ مرا زود از گردهء اسب گرفته بر دارد بیآرد (خان پری زود بر خاسته بیرون میرود) . حاتم خان آقا وشهباز بیگ حالا کجا است ؟

شهر بانو خانم از ایلچی بر گشته در آن یکی اطاق خوابیده اند

مستعلی شاه خانم ! باید آنها و سایرین ازین سرّ نه حالا نه من بعد خبر نشوند . ها ! والّا جادو هرگز اثر نمیبخشد

شهر بانو خانم ازینجهت خاطر جمع باش بابا درویش ! (در اینحال در باز شده غلامعلی خورجین در دستش با خان پری داخل میشود)

غلامعلی سلام علیکم !

مستعلی شاه علیکم السلام ! خورجین‌را زمین بگذار ! بندِ سرش‌را باز کن ! از میانش تخته پاره‌هائیکه اشکال در روش کشیده شده در آر !

Paris are bad; that Fate has brought this Darvísh to me that we may ruin that place by his magic. (*Turning to Musta'lí Sháh*) Father Darvísh, command the Dívs and Afrits to destroy Paris.

Must. (*turning to Khán Parí*). Aunt Khán Parí, go out and tell my pupil Ghulám Alí quickly to take my bag off the horse's back and bring it in. (*Khán Parí rises quickly and goes out.*) Where are Hátam Khán Áká and Shahbáz Beg now?

Shahr B. They have come back from the horse-fold, and are asleep in that room.

Must. Lady, it is necessary that neither they nor the rest should either now or hereafter be informed of this secret. Ha! Otherwise the magic will have no effect.

Shahr B. Be satisfied on this point, Father Darvísh!

(*Meanwhile the door opens and Ghulám Alí, carrying the bag in his hand, comes in with Khán Parí.*)

Ghulám Alí. Peace be on you!

Must. And on you be peace! Put the bag on the ground. Unfasten the knots from its head. Bring out of it the pieces of board on which there are figures drawn.

ژوردان‌را بزند! شهباز تنها بماند باز از ارس بگذرد بر گردد بیاید اینطرف! مردنِ یکنفر تقصیردار بهتر از کشته شدنِ هزار نفر مردمِ بی گناه است.

شرف نسا خانم ننه جان! همچو مگو! موسی ژوردان بیچاره است. آدمِ خوبیست. این ییلاق هر روز از گلهایِ غریبه وشکوفها دستها بسته بتوسّطِ شهباز بیگ برایِ من میفرستاد که: ببر بنامزدت بده به ببند! چند سال است این ییلاقهارا میگردد. هرگز این گل وشکوفهارا دیده است؟ ویك اینه بمن بخشیده است. صورتِ گلهایِ ینگی دنیا که در باغِ عجایباتِ پاریس میروید در پشتِ آن کشیده شده. مرا مثلِ دخترِ خود میخواست. من خودم‌را بکشتن میدهم نمیگذارم گردنِ موسی ژوردان‌را بزنند. پاریس خراب بشود بما چه؟ اگر در آنجا دختر و عروسان روباز نمیگردیدند شهباز هرگز آنجا نمیرفت. پاریس خراب گردد و دختر و عروسش هم بمیرند!

شهر بانو خانم والله! نمیدانم بکدام رضا بشوم! امّا دیگر چه بکنیم؟ شرف نسا هم راست میگوید. موسی ژوردان فقیر است. آدمِ خوب است. تقصیرش همین است که شهبازرا از راه در برده پاریس رفتن‌را بسرش انداخته است. معلوم میشود مردمانِ پاریس بد

báz remain alone, and return here after he has crossed the Aras. The death of one sinner is better than the killing of a thousand innocent people.

Sharf N. Beloved mother, say not so! M. Jourdan, the helpless one, is a good man. Every day this summer has he sent for me, by means of Shahbáz, tied nosegays of strange flowers and buds, saying: "Take and give them to your betrothed to see. For many years these summers revolve, and has she ever seen these flowers and buds?" He has given me a mirror too. On the back are drawn the forms of the flowers of the New World, which grow in the garden of wonders at Paris. He loves me as his own daughter. I will give myself to be killed, and will not allow M. Jourdan's head to be cut off. What is it to us if Paris is ruined? If the girls and married women there did not go about without veils, Shahbáz would never have gone there. Let Paris be destroyed, and its girls and married women die as well!

Shahr B. By Allah, I do not know to which I shall consent. But what else can I do? Sharf Nissá says truly: "M. Jourdan is a poor man: he is a good man." His fault is this, that he has carried Shahbáz off from the right way, and has put this going to Paris into his head. It is known that the people of

شهر بانو خانم   پس از ده روز

مستعلی شاه   خیلی خوب خانم ! من همین حالا درینجا پیسِ چشمِ شما هیکلِ پاریس‌را بر پا کرده بهم میزنم و بدیوان و عفریتها حکم میکنم در همان دقیقه پاریس‌را بکوبند و تا ده روز خبرش‌را برایِ موسی ژوردان بیآرند تا از فکرِ بردنِ شهباز بیفتند . یا این که خروسِ بزرگی پیشِ رویِ خود گرفته اسمش‌را موسی ژوردان گذارده درین ساعت گردنش‌را زده بستارهٔ مرّیخ حکم خواهم کرد آنهم بهمانطور تا ده روزِ دیگر گردنِ موسی ژوردان‌را بلا تأمّل بزند شهباز بیک از چنگِ او خلاص شود . حال بفرمائید به بینم جنابِ شما خراب شدنِ پاریس‌را میخواهید یا گردن زدنِ موسی ژوردان‌را ؟

خان پری (دستهاش‌را در آورده بهم میزند)   هر دورا بابا درویش ! بفرنگیها رحم خواهیم کرد ؟

شهر بانو خانم   وای زنکه ! مگر دلت از سنگ است ؟ بیچاره پاریسی‌ها بما چه کرده اند که خانه و عمارتشانرا بسرشان بریزیم باعث قتلِ هزار هزار نفس بشویم ؟ مارا باین قیل و قال نینداخته است الّا آن خس و خاشاك برچیین ! (رو بمستعلی شاه کرده) بابا درویش ! هر چه میدانی بخودِ او بکن ! درینجا گردنِ خروس‌را بزن ! بستارهٔ مرّیخ حکم بکن آنهم پس از گذشتن از ارس گردنِ موسی

Shahr B. After ten days.

Must. Very good, Lady. I will now produce before your eyes the form of Paris and destroy it, and order the Dívs and Afrits to smite Paris at the same moment and bring the news to M. Jourdan in ten days, so that he may give up the idea of carrying off Shahbáz Beg. Or this: I will take a big cock before your face and give him the name of M. Jourdan, and having in this very hour struck off his head, will command the planet Mars to cut off within ten days without hesitation the head of M. Jourdan in the same manner, and Shahbáz Beg may be freed from his clutches. Now speak, that I may see whether your Excellency wishes to see the destruction of Paris or the beheading of M. Jourdan.

Khán Parí (*clapping her hands*). Both, Father Darvísh! Shall we have mercy on the Franks?

Shahr B. Woe, woman! Is your heart of stone? What have the wretched Parisians done to us, that we should throw down their houses and buildings on their heads, and become the cause of the destruction of a thousand thousand souls? It is only that collector of leaves and rubbish that has thrown us into this discussion. (*Turning her face to Musta'lí Sháh.*) Father Darvísh, whatever you know, do to him himself. Cut off the cock's head here. Order the planet Mars to cut off the head of M. Jourdan after he has crossed the Aras. Let Shah-

شهر بانو خانم پس از ده روز

مستعلی شاه خیلی خوب خانم! من همین حالا درینجا پیشِ چشمِ شما هیکلِ پاریس‌را بر پا کرده بهم میزنم و بدیوان و عفریتها حکم میکنم درهمان دقیقه پاریس‌را بکوبند و تا ده روز خبرش‌را برایِ موسی ژوردان بیآرند تا از فکرِ بردنِ شهباز بیفتند. یا این که خروسِ بزرگی پیشِ رویِ خود گرفته اسمش‌را موسی ژوردان گذارده درین ساعت گردنش‌را زده بستارهٔ مرّیخ حکم خواهم کرد آنهم بهمانطور تا ده روزِ دیگر گردنِ موسی ژوردان‌را بلا تأمّل بزند شهباز بیک از چنگِ او خلاص شود. حال بفرمائید به بینم جنابِ شما خراب شدنِ پاریس‌را میخواهید یا گردن زدنِ موسی ژوردان‌را؟

خان پری (دستهاش‌را در آورده بهم میزند) هر دورا بابا درویش! بفرنگیها رحم خواهیم کرد؟

شهر بانو خانم وای زنکه! مگر دلت از سنگ است؟ بیچاره پاریسی‌ها بما چه کرده اند که خانه و عمارتشانرا بسرشان بریزیم باعثِ قتلِ هزار هزار نفس بشویم؟ مارا باین قیل و قال نینداخته است الاّ آن خس و خاشاک برچیین! (رو بمستعلی شاه کرده) بابا درویش! هر چه میدانی بخودِ او بکن! درینجا گردنِ خروس‌را بزن! بستارهٔ مرّیخ حکم بکن آنهم پس از گذشتن از ارس گردنِ موسی

Shahr B. After ten days.

Must. Very good, Lady. I will now produce before your eyes the form of Paris and destroy it, and order the Dívs and Afrits to smite Paris at the same moment and bring the news to M. Jourdan in ten days, so that he may give up the idea of carrying off Shahbáz Beg. Or this: I will take a big cock before your face and give him the name of M. Jourdan, and having in this very hour struck off his head, will command the planet Mars to cut off within ten days without hesitation the head of M. Jourdan in the same manner, and Shahbáz Beg may be freed from his clutches. Now speak, that I may see whether your Excellency wishes to see the destruction of Paris or the beheading of M. Jourdan.

Khán Parí (*clapping her hands*). Both, Father Darvísh! Shall we have mercy on the Franks?

Shahr B. Woe, woman! Is your heart of stone? What have the wretched Parisians done to us, that we should throw down their houses and buildings on their heads, and become the cause of the destruction of a thousand thousand souls? It is only that collector of leaves and rubbish that has thrown us into this discussion. (*Turning her face to Musta'lí Sháh.*) Father Darvísh, whatever you know, do to him himself. Cut off the cock's head here. Order the planet Mars to cut off the head of M. Jourdan after he has crossed the Aras. Let Shah-

ازین کنارِ ارس آمدهِ بودم میخواستم از پیشِ محالاتِ نخجوان وشرور گذشته بایروان بروم. مردمانِ هر دو محال مانع شدند که: تذکره نداری نمیگذاریم باین خاك گذر کنی. آدمِ نا شناس وبی تذکره‌را راه دادن وباین طرف گذرانیدن موافقِ قانون قدغن است. با وجودیکه متقلّبها خودشان شب وروز آدمهائی‌را که برایِ آوردنِ مالِ فرنگ که قدغن است بخاكِ روس نیآرند نمایدکی کرده باینطرف وآنطرف میگذرانیدند. هر چه متوسّل شدم گوش بحرفِ من ندادند. پائین و بالا هر چه گردیدم نشد. یکدفعه تند شده باجنّه و عفریتها حکم کردم خانهایِ همهٔ محالاتِ نخجوان وشروررا بر کنده با خاك یکسان نمودند. از ضربِ آن یکطرفِ کوهِ آغری نیز کنده و ریخته دهِ آگوررا فرو برد. بیچاره ارمنیهایِ آنجا هم بسببِ همسایگانِ بد نابود شدند. خلاصه: بکوهِ آغری بگویم از جا کنده شو! کنده نمیشود؟ بارس بگویم: جاری مشو! جاری میتواند بشود؟

شهر بانو خانم (از تعجّب دست بلب برده) خدایا رحم کن!

مستعلی شاه خانم! وقتِ ایستادن نیست. شب میگذرد. حال بفرمائید به بینم موسی ژوردان کی خواهد رفت؟

the Aras, and wished to go to Eriván through the districts of Nakhjawán and Sharwar. The men of both districts forbad me, saying: "You have no passport. We will not let you pass over this soil. To allow an unknown man without a passport to pass and go in this direction is forbidden by the law." Notwithstanding that these clever fellows used to warn and start off in this or that direction by night or day the men who would bring French goods on to Russian soil, which is forbidden, however much I besought them, they would not attend to what I said. However I turned, down or up, it was not allowed. All at once I became angry, and ordered Jinns and Afrits to level with the ground all the houses of the districts of Nakhjawán and Sharwar. From this blow one part of the hill of Ágbrí* was torn up and thrown down and carried down the village of Ágoor. The wretched Armenians of that place were annihilated in consequence of their bad neighbours. In short, if I were to say to the hill of Ághrí, "Be torn up from thy place!" would it not be rooted up? If I say to the Arás, "Cease to flow," could it continue to run?

Shahr B. (*carrying her hand to her lip in amazement*). God have mercy on us!

Must. Lady, there is no time to stand still. The night is passing away. Now say, that I may see when M. Jourdan is to go.

---

* Ararat.

مستعلی شاه در اینصورت میبایست بدیوها و عفریتها حکم کنم پاریس‌را خراب و زیر ورو کنند تا شهباز بیگ از نیّتِ رفتنِ آنجا بیفتد یا بستارهٔ مرّیخ امر کنم گردنِ موسی ژوردان‌را بزند دیگر کسی شهباز بیگ‌را ببرد . این امر غیر ازین چاره ندارد

شهر بانو خانم این چه طور ممکن است بابا درویش ؟ همچو کاریرا هم میتوان کرد ؟

مستعلی شاه په خانم ! این کارِ من است . جایِ شبهه نیست . مگر نشنیدهٔ چند تا شیاطین‌را امر کرده ام همیشه در قلعهٔ شیشه میانِ ملّاهایِ شیخی و اصولی فتنه و فساد انداخته هرگز آنهارا آرام نگذارند ؟ برایِ اینکه بالایِ منبر رفته آشکارا بمردم وعظ کرده بودند : بجادوگر و ساحر باور نکنید ! آیا من نیستم که کیلجان نام عفریت‌را که در شیطنت و مضرّت فریدِ عصر است ببدن آقا ولیء پسرِ علیقلی منتقل کرده بجانِ مردمِ مالیانِ مسلّط نموده ام ؟ از ترسِ او شب وروز در خانهٔ خودشان نمیتوانند راحت بخوابند . هنوز هم بمردم سالیان کم قصاص کرده ام زیرا که آنها پارسال مرا بسالیان راه نداده دواندند که : اینجا دار المؤمنین است . تو درویش وجادوگری . اینجا پا مگذار ! کدام کارهام‌را بگویم ؟ اینها علامتِ عملهائیست که در این زمانِ نزدیك کرده بودم . یازده سال پیش

Must. In that case I must give orders for the Jinns and Afrits to make Paris desolate and throw it down to the ground,* in order that Shahbáz Beg may desist from his proposal to go there. Or, I must order the planet Mars to strike off M. Jourdan's head,† so that no one may carry off Shahbáz Beg. In this affair there is no remedy but this.

Shahr B. How is this possible, Father Darvísh? Can such things be done?

Must. Pah! Lady. That is my business. There is no room for doubt. Have you not heard how I gave command to certain devils to introduce continually dispute and dissension in the fort of Shishah amongst the Moollahs of the Sheikhs and Usulís, and never let them rest? It was because they mounted the pulpit and preached openly to the people not to believe in magicians and sorcerers. Was it not I who introduced into the body of Ákà Walí, son of Alikulí, an Afrit called Kílján, who for devilry and mischief is the first of the age, and gave him rule over the lives of the people of Sályán? For fear of him night and day they are unable to sleep in peace in their own houses. And as yet I have insufficiently retaliated on the men of Sályán, for last year they did not allow me to come to Sályán, and drove me away, saying: "Here is an abode of believers; come not here as a darvish and magician." What deeds of mine shall I tell you of? These are tokens of the things I have done in recent times. Eleven years ago I had come to the banks of

* Equivalent to "turn it upside down."

† "To strike the neck," that is, "cut off the head."

است باتّفاقِ او بشهرِ پاریس برود این بچهٔ گل رخسارهٔ مرا که نشسته نامزدِ اوست و پس از بیست روز بنایِ عروسی داشتیم گریان و نالان بگذارد. من و حاتم خان آقا هرچه گفتیم و التماس نمودیم گوش نداد. بایست کاری بکنی شهباز نتواند پاریس برود و موسی ژوردان از او دست کشیده نبرد

مستعلی شاه خانم! این کارِ جزوی وآسانی نیست بلکه بسیار بزرگ و مشکل است. میبایست در اینکار اثرِ جادویِ من سرِ موسی ژوردان یا شهرِ پاریس بترکد

شهر بانو خانم بابا درویش! نفهمیدم چه طور اثرِ جادو سرِ موسی ژوردان یا پاریس باید بترکد

مستعلی شاه خانم! مثلاً اگر بشهباز بیک دست بزنم لازم است جنّی ببدنِ او مسلّط کنم خیالِ این سفررا از سرِ او در آورد. امّا ممکن است ازین کار بترسد رخنهٔ بعقلش برسد مریض یا معیوب بشود چونکه بسیار بچه و جوان است

شهر بانو خانم واه برایِ خدا! بابا درویش همچو مگو! اینها همه برایِ آنست که شهباز یکروز از پیشِ چشممان کنار نباشد. چه طور میشود راضی باشیم بر اینکه جنّ بر جانِ او مسلّط گردد؟

the city of Paris. This rosy-cheeked child of mine* who is sitting here is his betrothed, and we had arranged the wedding for twenty days hence. She weeps and wails. Notwithstanding all that I and Hátam Khán Áká have said and prayed he has not listened. You must do something that he may not be able to go to Paris, and that Monsieur Jourdan may hold his hand and not take him.

Must. Lady, this is not a trifling and easy affair, but very great and difficult. In this matter the effect of my magic must crash on the head of M. Jourdan or on the city of Paris.

Shahr B. Father Darvísh! I have not understood how the effect of your magic must crash on the head of M. Jourdan or Paris.

Must. Lady! for instance, if I strike Shahbáz Beg, it is necessary that I should give a Jinn control over his body, that he may take out of his head the thought of this journey; but it is possible to fear from this affair that some split may take place in his intellect: he may become ill or guilty of some fault, since he is quite a young man.

Shahr B. Oh! for God's sake! do not say so, Father Darvísh. It is all for this, that Shahbáz may not be out of our sight for a day. How could we agree that a Jinn should obtain control over his soul?

---

* The inflected form of the pronoun appears wrongly used here.

مجلسِ چهارم

واقع میشود در اطاقِ حاتم خان آقا. یکطرف شهر بانو خانم. طرفِ دیگر شرف نسا خانم و در کوشهٔ خان پریء دایه‌اش نشسته اند. دو ساعت از شب گذشته است. شهر بانو خانم سرش‌را بالا کرده رو بخان پری نموده دلتنگ میپرسد

شهر بانو خانم خان پری! چه طور شد درویش نیآید؟

خان پری خانم شتاب مکن! الآن میآید
(یکدفعه در باز شده مستعلی شاهِ جادوگر عبوس کرده داخل میشود)

مستعلی شاه سلام علیکم!

شهر بانو خانم (سر بالا کرده) علیك السلام بابا درویش! خوش آمدی. بیا بنشین!

مستعلی شاه (نشسته) خانم! نسبت بمن چه خدمتی داشتید بفرمائید تا بجان ودل بانجامش بکوشم؟

شهر بانو خانم بابا درویش! برایِ یك کارِ جزوی ترا زحمت داده ام. مطلب اینست که شهبازِ ما بالمرّه گمراه شده. یك مهمانِ فرنگی داریم. خیال کرده

FOURTH ACT.

Takes place in the room of Hátam Khán A'ká. On one side Shahr Bánú Khánum and on the other Sharf Nissá Khánum; in a corner sits Khán Parí, nurse of the latter. Two hours of night have passed. Shahr Bánú Khánum lifts up her head, turns towards Khán Parí, and asks anxiously:

Shahr B. Khán Parí! How is it that the Darvish does not come?

Khán Parí. Do not be hasty, Lady. He is coming soon.

(*The door opens, and the magician Musta'lí Sháh enters solemnly.*)

Must. Peace be on you!

Shahr B. (*lifting her head*). And on you be peace, O Father Darvísh! You are welcome! Come, sit down.

Must. (*sitting down*). Lady, tell me the service you require of me, that I may strive to do it with heart and soul.

Shahr B. Father Darvísh! I have troubled you for a trifling affair. Its gist is this, that our Shahbáz has suddenly gone astray.* We have a French guest. He has entertained the idea of going in his company to

* Lit. "has become one who has lost his road."

من بهانه است . چه حرفی است که مثلِ تو جوانِ با کمال در تفلیس خدمتی پیدا نکند؟

شهباز بیک پس از مراجعت از پاریس باز بتفلیس رفته نوکری خواهم کرد

شرف نسا خانم (کاغذهای شکل‌را با پایش میزند) در پاریس مثلِ تو جوان از دستِ این لوندها میتواند جانی سلامت در ببرد تا بعد از بر گشتن مثلِ آدم رفتار نماید؟ هرگز نمیتوانی پاریس بروی . هر وقت رفتی آن وقت بخود بناز!

(در اینحال حاتم خان آقا ببانگِ بلند شهباز بیک‌را از بیرون صدا میکند . او هم زود بیرون میرود)

پرده میافتد

---

deceiving me. How can you say that a perfect young man, such as you, cannot find service in Tiflis?

Shahbáz. After my return from Paris, I will go and do service in Tiflis.

Sharf N. (*kicking the picture-papers*). In Paris can a young man such as you save his soul from the hand of these women, so that after he comes back he may act as a man? You can never go to Paris. When you have gone, then flatter yourself!

(*At this point Hátam Khán A'ká calls to Shahbáz Beg in a loud voice from outside. He goes out quickly.*)

The Curtain falls.

شهباز بیگ بخدا که سببش آنها نیست! نمیدانی که همسرانِ من همه نوکری کرده صاحب معرفت شده حرمت و عزّت یافته خوشبخت گشته اند؟ من مانده ام درمیانِ این نیزار بی نام و نشان

شرف نسا خانم اوّلاً اینرا که گفتی دروغ است که از ماها بمعرفت و خدمت خوشبخت شده است. این خوشبخت‌هارا که دیده‌ٔ همه براههایِ دیگر ببخت رسیده اند. ثانیًا اگر خدمت هم میخواهی بکنی برو در تفلیس بکن! هر گاه خواستی شهرهایِ دیگر هم بروی جائی برو که دست‌رس باشد خبرتان برسد! بپاریس از ماها نه کسی میرود نه کسی میآید

شهباز بیگ راست میگوئی. امّا در هر کار آدم باید واسطه‌ٔ داشته باشد. در تفلیس یا شهرهایِ دیگر کسی مرا نمیشناسد که واسطه‌ٔ من شده بسر خدمتی بگذارد تا باعثِ حرمتِ من بشود. امّا این فرنگی مردِ خوبیست ومرا بسیار دوست میدارد. خانواده‌مانرا میشناسد. از پاریس بردن وآموختنِ زبانِ فرنگ وبدولت شناساندنِ این مرد مشهور میشوم. پس از بر گشتن درهمه جا جای دارم

شرف نسا خانم اینحرفها همگی حیله و برای فریفتنِ

Shahbáz. By God, these are not the reasons! Do you not know that all my companions by doing service have become learned, obtained renown and honour, and become rich? I am left in this swamp without a name or mark.

Sharf N. In the first place, what you have said is false, that some of us have become rich through learning and service. Who has seen these fortunate men? They have all attained to fortune in other ways. In the second place, if you wish for service, go and do it in Tiflis. If you will go to other cities, go to a place whence news of you may be obtained. None of us goes to Paris; none comes from there.

Shahbáz. You speak correctly. But in every business a man must have some support. In Tiflis and other cities no one knows me, that he should patronise me and obtain service for me, which might lead to honour for me. But this Frenchman is a good man, and is very friendly to me. He knows our family. By being taken to Paris and learning the French language, and by being introduced to the State by this man I shall become known; after my return I shall have a standing everywhere.

Sharf N. These words are all a trick, and pretexts for

آینده نوعِ دیگر لباس خواهند پوشید . در پاریس هرسال رسمِ لباس پوشیدن عوض میشود . من هم آوردم دادمست . از این چه در آمد ؟

شرف نسا خانم همان در آمد که بعشقِ این دخترها هوا بر داشته پرواز میکنی میخواهی پاریس بروی

شهباز بیک شرف نسا ! این چه حرفیست میزنی ؟ همه دخترانِ پاریس قربانِ یك مویِ تو باشد ! من که مثلِ تو یارِ زیبا دارم حوریانِ بهشت بچشمم نمیآید . یکروز بی تو نمانم

شرف نسا خانم بس است ! ترا بخدا ! این بازیهارا اینجا در نیآر ! پسریکه بگوید یکروز بی تو نمانم از اینجا بپاریس نمیرود . تو مرا هیچ نمیخواهي !

شهباز بیک (بلند شده دست بگردنِ او آویخته رویش‌را میبوسد) شرف نسا ! راستی از من بدگمان شدهٔ ؟ تیری بدلم میزدی . بهتر از این حرف بود که برویم زدی . آخر بپرس به بین بچه سبب پاریس میروم

شرف نسا خانم (گریه کنان دستِ شهباز بیک‌را از گردنِ خود دور نموده) چه کار دارم بپرسم ؟ سببش‌را خودم بهتر میدانم . سببش همینها است !

(دیگر زمان غریچه کنان کاغذهایِ شکل‌را . سخت چنگال کرده زیرِ پایش میبرید)

other sort of clothes. In Paris, the fashion of clothes changes every year." I brought them and gave them to you. What was there in that?

Sharf N. This there was in it, that for love of these girls you fly up in the air. You wish to go to Paris.

Shahbáz. Sharf Nissá, what are you saying? May all the girls in Paris be an offering for one hair of your head! I, who have such a beautiful lover, would not look at the Huris of Paradise. I would not remain one day without you.

Sharf N. Enough! I adjure you by God! Do not bring these jokes here. The youth who says "I cannot remain one day without you" does not go to Paris. You do not wish for me at all.

Shahbáz (*rising and putting his arm round her neck, kisses her face*). Sharf Nissá! Is it true that you suspect me? You have struck an arrow into my heart. It had been better that you had struck me on the face than that you spoke thus. At least, ask me, and see for what reason I am going to Paris.

Sharf N. (*crying, and removing Shahbáz Beg's hand from her neck*). What reason had I to ask? I know the reason too well. These are the reasons.

(*Crying out again, she seizes the papers with the pictures and throws them under her foot.*)

زنِ عموم امروز چه کرد ؟ پیشِ رویِ موسی ژوردان بسرِ عموم داد زده مرا هم تهدید میکرد

شرف نسا خانم شهباز ! از کارهایِ خودت هیچ خبر نداری داد زدنِ زنِ عموت بنظرت غریب می آید ؟

شهباز بیک شرف نسا جان ! دردت بجانم !! من خودم چه کرده ام ؟

شرف نسا خانم (زود رفته دستِ دراز کرده از پشت کارگاهش چند پارچه کاغذِ نیم صفحه در آورده باز میکند) شهباز ! این شکلهارا پس برایِ من که آورد ؟ تو نیاوردی ؟ نگفتی صورتِ دختران وعروسانِ پاریس است ؟ به‌بین ! در پاریس چه قدر دخترانِ خوشگل هست ! اینها در مجالس وغیره همه روباز با پسران یکجا نشست وبر خاست میکنند . هنوز من از خجالتم این شکلهارا بزنِ عموت نشان نداده ام

شهباز بیک شرف نسا ! چرا مثلِ بچه حرف میزنی ؟ این شکلها لایِ کتابِ موسی ژوردان بود . وقتی کتابهاش‌را گشوده نگاه میکرد چشمش باینها افتاد در آورد داد بمن گفت : ببر بنامزدت نشان بده ! بگو : دختران وعروسانِ پاریس امسال این قسم لباس میپوشند . سالِ گذشته طورِ دیگر لباس داشتند . سالِ

you know what my aunt has done to-day? Before the face of M. Jourdan she cried out to my uncle for justice, and threatened me.

Sharf N. Shahbáz, you know nothing of your own affairs. Does the crying out of your aunt for justice seem strange to you?

Shahbáz. Sharf Nissá, my life! May your grief be on my soul! What have I done?

Sharf N. (*goes quickly, and stretching out her hand takes from behind her work-place some half-sheets of paper and opens them*). Shahbáz, who brought these pictures for me? Did you not bring them? Did you not say they were pictures of unmarried girls and married women of Paris? Look what beautiful girls there are in Paris! These all go to assemblies, &c., unveiled, and associate with youths. From shame I have not yet shown these pictures to your aunt.

Shahbáz. Sharf Nissá! Why do you talk like a child? These pictures were inside a book of M. Jourdan's. As he opened his book he looked, and his eye fell on these. He brought them and gave them to me and said: "Take them and show them to your betrothed. Tell her the girls and married women of Paris this year wear this sort of clothes; last year they had another kind of clothes. Next year they will wear an-

بر دارد بیاورد . بگوید خانم میخواهد هر چه بخواهد وعدهٔ کند . خلاصه سرِ شب وقتِ چراغ روشن کردن باید مستعلی شاه خانهٔ ما حاضر شود

خان پری چشم خانم! الآن میفرستم . امّا باید مستعلی شاه از حاتم خان آقا وشهباز بیگ پنهانی اینجا بیاید . خدا نکرده! اگو شهباز اورا در اینجا به بیند هم اورا میکشد وهم مرا زنده نمیگذارد

شهر بانو خانم البتّه! من همین حالا میروم بیرون هر دورا روانه میکنم بسرکشیء ایلخی ومیسپارم پس از آمدن در اطاقِ شرف نسا بخوابند که امشب اینجا آب گرم کرده سرِ شرف نسارا خواهم شست . تو بر خیز برو پسرترا روانه کن پیِ درویش!

(هر دو میروند . بعد)

شرف نسا خانم (تنها ایستاده) اوخ! شکر خدایا! دلم یکخورده آرام گرفت . خراب شود ولایتی که جادو وجادوگر در آنجا نباشد! اگر درویشی که دایم گفت نمیشد بیشك موسی ژوزدان شهبازرا میبرد روز گارمرا سیاه میکرد

(در اینحال در باز میشود شهباز بیگ میآید تو)

شهباز بیگ شرف نسا! دردت بجانم! دانستی

Khánum wants him. Let him promise him whatever he wishes for. Musta'lí Sháh must be without fail in our house in the evening at the time when the lamps are lit.

Khán P. On my eyes be it, Lady. I will send at once. But Musta'lí Sháh must come unknown to Hátam Khán Áká and Shahbáz Beg. If—which God forbid! —Shahbáz sees him here, he will both kill him and not leave me alive.

Shahr B. Certainly! I will go out at once and will send both of them to inspect the troop of horses, and will enjoin them after they return to sleep in the room of Sharf Nissá, because to-night I propose to heat water here and wash Sharf Nissá's head. Get up and send your son after the darvish.

(*Both go out. Afterwards*)

Sharf N. (*standing alone*). Oh, thank God! my heart has gained a little ease. That country becomes desolated in which there is no magic and no magician. If the darvish my nurse spoke of were not here, no doubt M. Jourdan would have carried off Shahbáz, and would have blackened my fate.

(*Meanwhile, the door opens and Shahbáz enters.*)

Shahbáz. Sharf Nissá, on my soul be your grief! Do

خان پری خانم ! چاره آنست که آن وقت بشما گفتم . چه لازم است از حالمخان آقا یا از دیگری منّت بکشی ؟ بفرست در همسایگی از دهِ آغجه بدیع درویش مستعلی شاه‌را که از قزلباش آمده است بیاورند . هر طوریکه دل خواهِ خودتست این کاررا صورت بدهد . من در جادویِ او یك قدرتی دیده ام که اگر بخواهد در یکساعت مرا از پرهٔ شوهرم جدا میسازد

شهر بانو خانم خان پری ! من هم قوّتِ جادویِ اورا شنیده ام . امّا چون کار کارِ مشکلی است باز تشکیك دارم . هیچ از آن کارهائیکه کرده است میدانی بگوئی ؟ به بینم درست و دلگرم میشوم

خان پری خانم ! منلمی ناز زنِ کریمِ کدخدایِ آغجه بدیعی‌را او طلاق گرفته بفاسقش نداد ؟ دخترِ مردکه صفر علی مغانی‌را او بعاشقش نرسانید ؟ پدرش‌را که بدادنِ دختره راضی نمیشد بجادو نکشت ؟ شوهرِ شاه صنمِ دخترِ کربلائی قنبر جوادلورا برایِ اینکه زنِ دیگر نبرد از یکساله راه بر نگردانید ؟ هیچ چی از دستِ او رهائی ندارد

شهر بانو خانم نورِ دیدم خان پری ! پس زودتر بفرست علیمردانرا الآن بفرست مستعلی شاه‌را از آغجه بدیع

Khán P. Lady, the remedy is the one I told you at that time. How is it right that you should be under an obligation to Hátam Khán or anyone else? Send into the neighbourhood for Darvísh Musta'lí Sháh, who has come from Kizilbásh, from the village of Ághjah Badí'. He will manage this affair for you in any way you may wish. I have seen power in his magic, that he, if he wished, could separate me in an hour from the side of my husband.

Shahr B. Khán Parí, I too have heard of the power of his magic. But since the affair is one of difficulty, I am still in doubt. Say, do you know anything of the things he has done? I should like to ascertain correctly before I become warm in the affair.

Khán P. Lady! Did he not divorce Salmí Náz, the wife of Karím, the head-man of Ághjah Badí', and give her to her lover? Did he not bring the daughter of that man Safr Alí Maghání to her lover? Did he not kill by magic her father, who would not consent to give his daughter? Did he not bring back from a journey of a whole year the husband of Sháh Sanam, the daughter of Kambar Jawádlú of Karbalá, in order that he might not marry another wife? Nothing * can escape from his hand.

Shahr B. Light of my eye, Khán Parí! Then send now quickly your son Alí Mardán that he may bring Musta'lí Sháh from Ághjah Badí'. Let him say the

* *Chí* is an abbreviated form of *chíz*.

مجلس سیّم

باز در همانجا واقع میشود . شهر بانو خانم توی خانه نشسته . شرف نسا خانم هم در گوشهٔ پشم شانه میکند . درینحال در باز شده خان پری دایهٔ شرف نسا خانم اندرون میآید

خان پری سلام علیك

شهر بانو خانم الیك سلام ! خان پری ! فهمیدی چه شد ؟ (شرف نسا خانم گوش میدهد) همچو شد که شهباز میرود پاریس . حال ترا برایِ آن خواستم که اگر چارهٔ داری بکنی . خودت میدانی حاتم خان آقا مردِ دهن بینی است . اوّل خوب حرف زد . اما آخر سست شد . از بعضیِ سخنانِ بی پایِ موسی ژوردان وشهباز فریب خورد . امّا من یا باید بمیرم یا نگذارم شهباز پاریس برود . راستی اشكِ چشمِ شرف نسارا نمیتوانم به بینم . هر گز خدا راضی میشود وشهباز برود پاریس پیِ خوشگذرانی بچهٔ پانزده سالهٔ گل رخسارهٔام آه بکشد از دیده خون بریزد همچو ابریشم زرد شود ومثلِ نخ باریك بریسد

THIRD ACT.

Occurs in the same place. Shahr Bánu Khánum sitting in the house. Sharf Nissá Khánum in one corner combing wool. Meanwhile the door opens, and Khán Parí, Sharf Nissá Khánum's nurse, comes in.

Khán Parí. Peace be on you!

Shahr B. Upon you be peace, Khán Parí! Have you understood what has happened? (*Sharf N. listens.*) This has happened, that Shahbáz is going to Paris. I have summoned you now for this that, if you have any remedy, you may carry it out. You know yourself that Hátam Khán Áká is a time-serving man.* At first he spoke well about it, but then became indifferent. He was deceived by a few groundless words of Monsieur Jourdan and Shahbáz. But I must either die, or not allow Shahbáz to go to Paris. In fact, I cannot bear to see the tears in the eyes of Sharf Nissá. If God should ever permit it, and Shahbáz go to Paris in pursuit of enjoyment, my rosy-cheeked child of fifteen years will heave sighs, will pour blood from her eyes, become yellow like silk, and be spun thin as a thread.

* Lit. "one who looks in the mouth."

بر دارد بیاورد . بگوید خانم میخواهد هر چه بخواهد وعده کند . خلاصه سرِ شب وقتِ چراغ روشن کردن باید مستعلی شاه خانهٔ ما حاضر شود

خان پری چشم خانم! الآن میفرستم . امّا باید مستعلی شاه از حاتم خان آقا وشهباز بیک پنهانی اینجا بیآید . خدا نکرده ! اگو شهباز اورا در اینجا به بیند هم اورا میکشد وهم مرا زنده نمیگذارد

شهر بانو خانم البتّه ! من همین حالا میروم بیرون هر دورا روانه میکنم بسرکشیء ایلخی ومیسپارم پس از آمدن در اطاقِ شرف نسا بخوابند که امشب اینجا آب گرم کرده سرِ شرف نسارا خواهم شست . تو بر خیز برو پسرترا روانه کن پیِ درویش !

(هر دو میروند . بعد)

شرف نسا خانم (تنها ایستاده) اوخ ! شکر خدایا ! دلم یکخورده آرام گرفت . خراب شود ولایتی که جادو وجادوگر در آنجا نباشد ! اگر درویشی که دایم گفت نمیشد بیشك موسی ژوزدان شهبازرا میبرد روز گارمرا سیاه میکرد

(در اینحال در باز میشود شهباز بیک میآید تو)

شهباز بیک شرف نسا ! دردت بجانم ! دانستی

Khánum wants him. Let him promise him whatever he wishes for. Musta'lí Sháh must be without fail in our house in the evening at the time when the lamps are lit.

Khán P. On my eyes be it, Lady. I will send at once. But Musta'lí Sháh must come unknown to Hátam Khán Áká and Shahbáz Beg. If—which God forbid! —Shahbáz sees him here, he will both kill him and not leave me alive.

Shahr B. Certainly! I will go out at once and will send both of them to inspect the troop of horses, and will enjoin them after they return to sleep in the room of Sharf Nissá, because to-night I propose to heat water here and wash Sharf Nissá's head. Get up and send your son after the darvish.

(*Both go out. Afterwards*)

Sharf N. (*standing alone*). Oh, thank God! my heart has gained a little ease. That country becomes desolated in which there is no magic and no magician. If the darvish my nurse spoke of were not here, no doubt M. Jourdan would have carried off Shahbáz, and would have blackened my fate.

(*Meanwhile, the door opens and Shahbáz enters.*)

Shahbáz. Sharf Nissá, on my soul be your grief! Do

لپك لپكِ چنگيها باشد (دستش‌را دراز میکند بسوی چارقدش)

شهباز بیگ (بخاطر جمعی خنده کنان) الله اکبر! زنِ عموم نمیدانم با کدام قراولها مرا دوستاق خواهد کرد

شهر بانو خانم (فریاد کنان) خواهی دید میتوانم بکنم یا نه! اگر من نتوانستم بکنم تو هر چه میتوانی بکن!

حاتم خان آقا کارِ زنها خطاست

(موسی ژوردان تعجّب میکند و شهباز بیگ متغیّر وساکت میماند)

پرده می افتد

---

allow Shahbáz to go to Paris, may this head-dress be the head-dress of harpers! (*Stretches her hand towards her head-covering.*)

Shahbáz (*laughing composedly*). God is great! I do not know with what sentries my aunt will hold me in confinement.

Shahr B. (*crying aloud*). Do you want to see whether I can do it or not? If I cannot do it, do what you will.

Hátam. The ways of women are wrong.

(*M. Jourdan is astonished, and Shahbáz Beg, embarrassed, remains silent.*)

The Curtain falls.

معرفت میکند. نیك وبدرا میبیند. از دولت بخشش میگیرد . سرِ سال در قراباغ حاضر میشود. ما هم مشغولِ تدارکِ عروسیٔ اومیشویم . وقتی که آمد انجام میدهیم

شهر بانو خانم (داد و فریاد کنان از جا بر خاسته) مرد! خیالت کجاست؟ چه میگوئی؟ نه پاریس رفتنِ اورا میخواهم نه کسبِ معرفت کردنش‌را ونه از دولتِ فرنگ بخشش گرفتنش‌را . اینها همه بهانه است . شهباز میخواهد پاریس برود با دختران وعروسانیکه در انجمنها میانِ مردم روباز میگردند خوشگذرانی بکند بگوید بخندد والسلام

حاتم خان آقا (تنگ آمده) ضعیفه! برایِ خدا داد مکن! بس است! دیگر چه بکنم؟ میتوانی نگذار برود! اگر بادرا بقفس میتوان کرد واگر مرغیکه در آسمان میپرد میتوان از پریدن باز داشت شهبازرا هم با زور میشود نگاه داشت . رخصت ندهم میجهد بکردهٔ اسبِ خودی آنطرفِ ارس میرماند. بعد از آن از کجا پیداش کنم؟ مگر اورا نمیشناسی که چه قدر لجوج است؟

شهر بانو خانم (دیگر بلندتر داد کرده) من از او هم لجوجتر ام . نمیگذارم! اگر شهبازرا گذاشتم پاریس برود این

see what is good and what is evil. He will receive a present from the State. At the end of a year he will be in Karábágh. We will employ ourselves in preparing for his wedding, and will complete it when he returns.

Shahr B. (*calling out for justice, and rising from her seat*). Husband! Where are your thoughts? What are you saying? I do not want him to go to Paris, nor to acquire knowledge, nor to obtain a present from the French State. These are all an excuse. Shahbáz wishes to go to Paris to spend a good time with the unmarried girls and married ones who go to men's assemblies without veils, to talk and laugh; and so my salutation!

Hátam (*embarrassed*). O weak one! For God's sake do not make a fuss. It is enough! What else can I do? If you are able, do not let him go. If you can put the wind in a cage, and if you can prevent a bird from flying that flies in the sky, you can as well hold Shahbáz in your keeping by force. If I do not give him leave, he will leap on the loins of his horse and get himself to the other side of the Aras. After that, whence can I produce him? You do not know how self-willed he is.

Shahr B. (*calling for justice again more loudly*). I am more self-willed than he is. I will not allow it. If I

باید آورد . مثلا یك ماه پیش ازین از جایِ دوردستِ قراباغ آدمِ خوشبختی که اسمش‌را فراموش کرده ام زیر پایش اسبِ کهیلانی آمده مهمانِ شما شد . اگر بقراباغ نمیآمد این قدر دولت‌را از کجا بدست میآورد ؟

حاتم خان آقا حکیم صاحب ! به بین این حرف چه قدر آشکار است ! راست میفرمائید . اگر او بقراباغ نمیآمد هر گز بآن دولت نمیرسید

شهباز بیگ عمو جان ! قربانِ سرت ! همچو که هر دو بفایدهٔ سفر اقرار آوردید اگر خوشبختیء مرا میخواهید مرخصم بفرمائید با موسی ژوردان بروم . هر گز همچو فرصتی بدست نمیافتد

حاتم خان آقا (قدری فکر کرده) شهباز تا کی میتواند پاریس برود بر گردد حکیم صاحب ؟

موسی ژوردان رفتن و بر گشتنش یکسال زیادتر نمیکشد . چون فایدهٔ که از رفتنِ او منظور است عمده آموختنِ زبانِ فرنگست کمتر از یك سال بماند بالکلّیّه دست نمیدهد

حاتم خان آقا (رو بزنش کرده) ضعیفه ! دیگر چه بکنیم ؟ بگذار برود ! کلاهت‌را بگردانی سال میآید میگذرد . جوانست . دلش میخواهد برود پاریس‌را به بیند . حکیم صاحب مردِ خوبی است . در حضورِ او کسبِ

I must bring before you. For example: a month ago there came from a distant part of Karábágh a prosperous man, whose name I have forgotten; he rode a Kahilání horse and became your guest. If he had not come to Karábágh, how could he have obtained such riches?

Hátam. Doctor! See how clear this speech is! You say truly: if he had not come to Karábágh, he would never have attained to such wealth.

Shahbáz. Dear Uncle! May my head be your sacrifice! Since you are both agreed as to the advantages of travel, if you desire good fortune for me, give me leave to go with Monsieur Jourdan. Never will such a chance occur again.

Hátam (*after a short reflection*). In how long will Shahbáz be able to go to Paris and return, Doctor?

M. Jourdan. To go and return will not take more than a year. Since the profit which is expected from his going is especially the learning of the French language, it will not be obtained at all if he remains less than a year.

Hátam (*turning towards his wife*). O feeble one! What else can we do? Let him go. As you turn round your cap a year comes and goes. He is young. His heart desires to go and see Paris. The Doctor is a good man. In his presence he will acquire knowledge, will

آنرا در کوههایِ قراباغ جسته ام که برایِ سرما خورده در نهایت نافع است . جنابِ لینه در درجهٔ ششّم و جنابِ تورنفورت در درجهٔ پنجم فرض میکند . امّا من در درجهٔ چهارم فرض خواهم کرد . وماهیّت وخواصِ همهِ نباتاتیکه پیدا کرده ام ازین قرار نوشته بعالم معلوم خواهم نمود . واسم ورسمِ من ازینجهة از اسم ورسمِ غورغ قلّیفوردِ حامیء جنابِ لینه ارفع و اجلّ بوده خدمت نمایانم برایِ علوم از خدمتِ مجمع علمایِ ژرمانیا که در تجسّس وپیدا کردنِ ناخوشیء قارتوفل [سیبِ زمینی] بوطنِ خودهایشان نمودند اعلا و افضل خواهد شد

حاتم خان آقا حکیم صاحب ! واللّه ! هیچ نفهمیدم چه گفتی . قیلیفورد کیست ؟ لینه کدامست ؟ تورنفورت چه کسی است ؟ چرا آنها زحمت کشیده بعلف درجه قرار داده اند ؟ ژرمانی چیست ؟ قارتوفل که بود ؟ چرا مریض شده وچه بزرگ شخصی بوده است که وطن باین مرتبه باعتدالِ مزاج و طولِ عمرِ او طالب امست ؟ (اهلِ مجلس کمی سکوت کرده موسی ژوردان خندیده) حکیم صاحب ! گویا شهبازرا هم میخواهید ببرید ازین معمّاها بیاموزید ؟

موسی ژوردان حاتم خان آقا ! ببخشید ! راست میفرمائید . الحال فهمیدم که برایِ شما چه قسم مثل

rejoiced that I have discovered it on the hills of Karábágh, for it is exceedingly profitable in cases of chill. Linnæus classes it in the Sixth and Tournefort in the Fifth Class, but I shall put it in the Fourth Class. And I shall make known to the world the specialities and properties of all these plants that I have found when I have described them in this method. And my name and fame in this matter shall be higher than the name and fame of George Clifford, the patron of Linnæus; and my more brilliant service to science will be higher and more excellent than the service all the learned men of Germany, by inquiry into and discovering of the potato (ground-apple) disease, have done to their country.

Hátam. Doctor! By God! I have not understood what you have said. Who is Clifford? What kind of a man is Linnæus? Of what sort is Tournefort? Why have they taken the trouble to classify plants? What is Germany? Who was potato? Why did he become diseased? and how great a man was he that his native land should seek the restoration of his health and the prolongation of his life? (*The people of the assembly remain silent for a short time, and M. Jourdan laughs.*) Doctor! Perhaps you wish to take Shahbáz and teach him some of these riddles.

M. Jourdan. Hátam Khán Áká! Pardon me! You say right. I have now understood what kind of instance

آلپ ودر آمریکا و افریقا و کوههایِ شویساریا میباشد . امّا حال من بسببِ آمدنِ اینجا بدار العلمِ پاریس اثبات خواهم کرد که حکمایِ مذکور بالکلّیّه سهو کرده اند . این نباتات در کوههایِ قراباغ بکثرت موجود است و ماهیّتِ این نباتات‌را تحقیق و خواصّش‌را بتجربه مشخّص کرده در اینخصوص جهتِ استحضارِ اطبّا تصنیفِ جدید در عالم مشهور خواهم نمود . مثلا این علف که می بینید بزبانِ لاتین اسمش (با دست بسویِ علفی اشارة کردة) آقانتوس است . بتجربهٔ من بدردِ دل بسیار فایده دارد . جنابِ لینه ایرا در درجهٔ سیّم فرض میکند وجنابِ تورنفورت در درجهٔ چهارم فرض میکند . امّا من در درجهٔ دویّم فرض خواهم کرد ، واسمِ این علف بلاتین سراستروم آلپینم است . دردِ چشم‌را نهایتِ منفعت دارد . جنابِ لینه دردرجهٔ هفتم فرض میکند وجنابِ تورنفورت در درجهٔ ششّم . امّا من در درجهٔ دهّم فرض خواهم کرد . اسمِ این گیاه بلاتینی کاملینا آفریکناست . علاجِ دردِ دندان منحصر است باین . جنابِ لینه در درجهٔ پنجم وجنابِ تورنفورت در درجهٔ سیّم فرض میکند . ولی من در درجهٔ هشت فرض خواهم کرد . اسمِ این علف بلاتینی قومبراتوم است . تا این زمان در یوروپا هر گز مشهور نبود . از نباتاتِ آمریکا میدانند . حال من خیلی مسرورم که

were only to be found on the heights of the Alps and in America and Africa, and on the hills of Switzerland; but now, in consequence of my coming here, I shall establish in the University of Paris that the said learned men were altogether in error. These plants are in abundance on the hills of Karábágh, and having ascertained the peculiarites of these plants and determined their qualities by experiment, I shall in this respect promulgate in the world, for the edification of the physicians, a new classification. For instance, this plant which you see, its name in the Latin language (*pointing with his hand to a plant*) is Acanthus. By my experience, it is very useful in heart complaints. Linnæus places it in the Third Class, Tournefort puts it in the Fourth Class, but I shall class it in the Second Class. The name of this plant in Latin is Serastrum Alpinum. It is very profitable in complaints of the eye. Linnæus assigns it to the Seventh Class, and Tournefort to the Sixth, but I assign it to the Tenth Class. The name of this grass in Latin is Kámelina Africana. It is a special cure for toothache. Linnæus puts it in the Fifth Class; Tournefort places it in the Third Class; I shall assign it to the Eighth Class. The name of this plant in Latin is Compratum. Up to this time it was never known in Europe: they know it as an American plant. Now I am much

یکی ازین مشورتخانها بسلکِ ارکانِ مشورت داخل نشده اید. اگرچه با قاعدهٔ که شما تقریر میکنید ایراد نمیتوانم بگیرم لکن اگر رخصت میدهید منهم میخواهم چند کلمهٔ عرض کنم

حاتم خان آقا بفرمائید حکیم صاحب! شما هر چه بگوئید خوش است

موسی ژوردان (با وقار) حاتم خان آقا! قصدِ من این بود که شهباز بیک‌را پاریس برده اوّلاً خودم متوجّهِ تربیتِ او شده زبان و علومِ فرنگ‌را بقدر مقدور بوی تعلیم کنم. ثانیا اورا بدولتِ خودمان شناسانیده در عوضِ نیکي و زحمتهائیکه اینجا در حقِ من کشیده اید از دولت بخششی گرفته باز بگردانم. زیراکه من از علما و حکمایِ دارِ العلم تحتِ حمایتِ خاصّهٔ دولت واز مقرّب ومعتمدانِ اعلیحضرتم. امّا چون از تقریرِ شما مشخّص شد که منکرِ فوایدِ سفر اید بنابر آن بر من لازم میشود که فوایدِ سفررا موافقِ واقع با مثل بشما حالی کنم. اگر مثلا من بقراباغ نمیآمدم (دستش‌را بجیبِ خود دراز کرده دفتری در آورده باز نموده چند تا علفی که با سلیقه چیده شده بود نشان میدهد) اگر من بقراباغ نمیآمدم که میدانست در ییلاقهایِ قراباغ این علفها موجود است؟ پیشتر ازین اطبّا و حکمایِ ما جنابِ لینه و تورنفورت و بارترام چنین گمان کرده اند که این نباتات همین در کوههایِ

have entered into one of those council houses in the ranks of the lords of council. Although I cannot concur in the rule that you set forth, if you will allow me, I will also say a few words.

Hátam. Speak, Doctor! Whatever you say is pleasant.

M. Jourdan (*impressively*). Hátam Khán Áká! My intention was this, that having taken Shahbáz Beg to Paris, I should myself attend to his education in the first instance, to teach him as far as possible the language and sciences of France; in the second place, having brought him to the notice of our Government, to send him back with a present from the Government in return for the goodness and pains you have taken for me here. For I am one of the learned Doctors of the University under the special protection of the State, and am near the person of and one of the confidants of his High Majesty. But, as it has been shown from what you have said that you dispute the advantages of travel, it becomes me on that account that I should make you acquainted with the benefits of travelling, according to what they are in reality, by an example. If, for instance, I had not come to Karábágh (*here he stretches out his hand into his pocket and brings out a book, which he opens, and shows some plants which have been cleverly gathered*),—if I had not come to Karábágh, who would have known that these plants existed in the highlands of Karábágh? Up to this day our physicians and learned men, Linnæus and Tournefort and Bartram, believed that these plants

حنا می بندیم . فرنگیها نمی بندند . ما سرمانرا میتراشیم . آنها نمیتراشند . ما با کلاه می نشینیم . آنها سر برهنه می نشینند . ما کفش پا میکنیم ایشان چکمه . ما با دست غذا میخوریم آنان با قاشق . اینجا آشکار پیشکش میگیریم . آنجا پنهان میگیرند . ماها بهمه چیز باور میکنیم آنها بهیچ چیز معتقد نمیشوند . زنانِ ما لباسِ کوتاه میپوشند . زنانِ آنها بلندتر میپوشند . میانِ ما زنِ زیاد گرفتن عادت است . در پاریس شوهرِ زیاد کردن

شهباز بیگ عمو ! اینرا حالی نشدم

حاتم خان آقا چرا حالی نشدی ؟ فرزند ! بسیار زن بردن عبارت از آن است که یك مرد بیك زن اکتفا نکند . وبسیار شوهر کردن هم عبارت است از آنکه یك زن بیك مرد اکتفا نکند . عادتِ اوّلی میانِ ما هست . دوّیمی در پاریس است بنابرِ کتابهائیکه موسیٰ ژوردان این زمستانِ دراز مضمونِ آنهارا متّصل برایِ ما حکایت میکرد . باقی چیزهارا ازین رو فرض کن ! از نیّتِ بی فایدهٔ پاریس رفتن بیفت !

موسی ژوردان (ریشخند کنان) خاخاخا ! حاتم خان آقا ! تعجّب میکنم مثلِ شما مردِ کهن سالِ مطّلع از قواعدِ منطقیّه با اینهمه عقل و فراست چرا تا این زمان در

our hands, and the French do not. We shave our heads, and they do not shave theirs. We sit with our hats, and they sit with their heads bare. We put on slippers; they boots. We eat food with our hands; they with a spoon. Here we take offerings openly; there they take them secretly. We believe everything; there they trust in nothing. Our women wear their clothes short; their women wear longer. Among us it is the custom to take more than one wife; in Paris to take more than one husband.

Shahbáz. Uncle, I had not learnt that.

Hátam. Why did you not know it, boy? The reason for having many wives is that one man is not satisfied with one woman, and the reason for having many husbands is that one woman is not satisfied with one man. The first is the custom among us, the second in Paris. According to the books, the contents of which Monsieur Jourdan has all through this long winter explained to us, gather other things from these! Give up the useless idea of going to Paris.

M. Jourdan (*laughing in his beard*). Ha, ha, ha! Hátam Khán Áká! I wonder why a man of ancient years like you, acquainted with the laws of logic, with such wisdom and intelligence, should not up to this time

من زیادتر احترامش میکردند با وجودِ اینکه غیر از فرنگی وترکی زبانِ دیگر نمیدانست

حاتم خان آقا فرزند! تو هنوز بچهٔ . اینها همه حرفِ مفت است . از برایِ انسان عقل لازم است . برایِ یك زبان زیادتر دانستن عقل بیشتر نمیشود . آدم باید بهر زبانی که دارد فی الجمله فهیم واز رسوم و عاداتِ اهلِ زمانه مطّلع باشد کارِ خودش‌را پیش ببرد

شهباز بیگ یکی از اهلِ زمانه هم مردمانِ پاریس است . بحرفِ خودِ شما رسومِ آنهارا نیز باید دانست

حاتم خان آقا چه عیب دارد؟ میل داری رسومِ آنهارا هم یاد بگیر!

شهباز بیگ درین صورت اگر پاریس نروم رسومِ آنهارا چه طور یاد بگیرم؟

حاتم خان آقا خیلی آسان است . چنانچه من خودم غیر از قراباغ جائی نرفته ام محضِ دیدنِ موسی ژوردان وشنیدنِ اختلاطهایِ او همه رسومِ آنهارا بلدم

شهباز بیگ قبول ندارم عمو! شما چه طور از رسومِ اهلِ پاریس خبر دارید؟

حاتم خان آقا در یکساعت من بشما حالی میکنم بچم . برایِ من یقین حاصل شده هر رسمی که ما داریم رفتارِ اهلِ پاریس برِ خلافِ آنست . مثلا ما دستمانرا

because he had learnt French in Warsaw, notwithstanding that he knew no other language but French and Turkish.

Hátam. My son, you are a child still. That is all idle talk. For men understanding is necessary. Wisdom is not increased by knowing one more language. A man should understand every language he has perfectly, and should be informed of the customs and practices of the men of the age, to succeed in business.

Shahbáz. One of the peoples of the age are the men of Paris. By your own saying, one should know their customs.

Hátam. What is there wrong in that? If you desire it, learn their customs as well.

Shahbáz. In this respect, how shall I learn their customs if I do not go to Paris?

Hátam. That is very easy. In the same way that I have been nowhere but in Karábágh, and, from merely seeing Monsieur Jourdan and hearing his conversations, have become acquainted with all their customs.

Shahbáz. I do not agree to that, Uncle. How do you know the customs of the people of Paris?

Hátam. In one hour I will put you up to it, my child. As far as I am concerned, it has been established that whatever customs we have, the habits of the people of Paris are the opposite. For instance, we put henna on

جوانِ زیرك و صاحب سواد زبانِ فرنگ نداند. من تعهّد میکنم اورا پاریس برده زبانِ فرنگی یاد داده راهش میاندازم. چونکه بآن زبان خیلی شوق دارد زود یاد میگیرد حال از مجالست وهمنشینیٔ من پارهٔ کلماترا حفظ کرده است

حاتم خان آقا (رو بشهباز بیک میکند) شهباز! راست است که میخواهی پاریس بروی؟

شهباز بیک بلی عمو! بإذنِ شما با موسی ژوردان میروم. پس از آن خودم بر میگردم میآیم

حاتم خان آقا برای چه بچم؟

شهباز بیک براىِ آموختنِ زبانِ فرنگ عمو!

حاتم خان آقا زبانِ فرنگی بچه دردِ تو میخورد؟ عزیزم! براىِ شما زبانهاىِ عرب وفارس وترك وروس لازم است. الحمد للّه در مدرسهائیکه از شفقتِ دولتِ علیّهٔ خودمان باز شده است همهرا خوانده و آموختهٔ

شهباز بیک عمو! زبانِ فرنگ بمن بسیار لازم است. پارسال که مرا بجهةِ اذنِ نهر کندن بتفلیس فرستادید تارووردی بیکِ پسرِ اللّه وردی بیک براىِ اینکه در ورشو زبانِ فرنگ آموخته بود در مجالس از

Shahbáz, so clever and well educated, should not know the French language. I undertake to take him to Paris, and, after teaching him the French language, to send him back on his way. Since he has a great liking for that language, he will soon learn it. Already from companionship and association with me he has acquired some words.

Hátam (turns to Shahbáz). Shahbáz, is it true that you wish to go to Paris?

Shahbáz. Yes, Uncle. With your permission, I will go with Monsieur Jourdan. Afterwards I will return of my own accord.

Hátam. With what object, my child?

Shahbáz. To learn the French language, Uncle.

Hátam. For which of your ills is French suited, my dear? For you Arabic, Persian, Turkish, and Russian are necessary. Thank God, all this you have read and learnt in the colleges which have been opened by the kindness of our own exalted Government.

Shahbáz. Uncle, French is very necessary for me. Last year, when you sent me to Tiflis to obtain leave to dig the canal, Tárvardí Beg, the son of Allah Wardí Beg, had more respect paid to him in the assemblies than I

مجلسِ دویم

در همان روز در اطاقِ اوّلی واقع میشود . اطاق با گلیم و غالیء پاکیزه فرش شده . از یکطرف جوالهایِ آرد چیده و در طرفِ دیگر خیگهایِ روغن و مفرشهایِ پشم گذاشته . حاتم خان آقا در صدرِ اطاق رویِ فرش نشسته . زنش شهر بانو خانم پهلویِ راستِ شوهرش یشماق بسته چارقدِ سفید بسر انداخته یکزانو نشسته است . و در مقابلِ حاتم خان آقا پسرِ برادرش شهباز بیگ یکیه بدستهء خنجر نموده منتظر است به بیند عموش چه خواهد گفت . و در رویِ یکی از مفرشها که پشم دارد یك غالیچهء انداخته شده است پهلویِ راستِ شهباز بیگ گذارده اند . موسی ژوردان در لباسِ فرنگی پا رویِ پا انداختهء سر برهنهء سیکاری دست گرفته سوزانیده میکشد . دخترِ بزرگش شرف نسا پیش از اینها خلوتی آمده رفته در پشتِ گلیمِ گردك که در جلوِ بارها آویزان است کمین کرده تا به بیند چه گفتگو خواهند کرد . در اینحال

حاتم خان آقا (رو بموسی ژوردان کرده) حکیم صاحب ! شنیده‌ام شهباز مارا بفرنگستان میبرید . چه کیفیّتی‌ست ؟

موسی ژوردان بلی حاتم خان آقا ! خودم میخواستم اینرا بشما بگویم . حیف است مثلِ شهباز بیگ

18

SECOND ACT.

Takes place on the same day in the outer room. The room is spread with carpets and clean rugs. On one side bags of meal are piled, and on the other leathern bottles of oil and woollen coverings. Hátam Khán A'ká sitting on a carpet in the front of the room, his wife Shahr Bánú Khánum sits on one knee on the right side of her husband with a veil fastened on and a white head-covering. Opposite Hátam Khán his nephew, Shahbáz Beg, leaning on the hilt of his dagger, waits to see what his uncle will say. On the face of one of the woollen carpets a rug has been thrown, and placed on the right side of Shahbáz Beg. Monsieur Jourdan, in French clothes, with his legs crossed, and with his head bare, takes a cigar in his hand and lights it. The elder daughter, Sharf Nissá, before they have assembled, has come in privately and made herself a hiding-place behind the carpet that is hung before the doors, that she may hear what they will talk about. Meanwhile

Hátam (*turning to M. Jourdan*). Doctor, I have heard that you are taking away our Shahbáz to France? What is the state of the case?

M. Jourdan. Yes, Hátam Khán A'ká. I wished to say this to you myself. It is a pity that a young man like

کردهٔ. یقین که شرف نسا هم ازین حرفها پریشان است. خاخاخا! مادر و دختر دو تا پولِ عقل ندارید. بهرِ حرفِ مفت از جا در میروید

شهر بانو خانم (فریاد کنان) تو همیشه همه چیزرا سهل می پنداری. بچهٔ جاهل است. شاید آن فرنگی پارهٔ حرفها زده عقلش‌را دزدیده باشد. خون نمیشود! مردی هر دو تارا صدا کنی پرسی به بینی که این چه حرفی است

حاتم خان آقا خیلی خوب! ضعیفه! برایِ خدا داد نکن! الآن صدا میکنم. پیش خود رفت. جویا میشوم. حوصله‌ات تنگ نشود!

پرده میافتد

---

joking with her. It is certain that Sharf Nissá is in despair at such talk. Ha, ha, ha, ha! Mother and daughter, both of you have no coin of intelligence; at every idle word you go off your heads.*

Shahr B. (*crying out*). You always make light of everything. He is an ignorant boy. Perhaps that Frenchman has said a few words and stolen away his judgment. May there be no blood. If you are a man, send for both and inquire and see what has been said.

Hátam. Very well, O weak one! For God's sake don't make a noise. I will summon them at once. He has overstepped himself. I will see to it. Do not be anxious.†

The Curtain falls.

---

* Lit. "go out of your place."
† Lit. "Let not your sense be tightened."

کارِ واجبی هست (گلچهره میدود) . این فرنگیها چه قدر مردمانِ ناشکر و نمك نشناس میشوند! هیچ نیکی نمیفهمند. منِ بیعقل! باز هر روز غذایِ سرِ نهارِ موسی ژوردان کره باید باشد. سر شیر باید باشد. سرِ شام پلو (پلاو) باید باشد. ولایتِ خودش که میروند نگوید. زنانِ ایلاتِ قراباغ بیمعرفت میشوند حرمتِ مهمانرا نمیتوانند بجا بیاورند. ده بیا! بعد ازین بمردم خوبی کن! تمامِ خوبیهام بباد رفت

(درین حال در باز شده حاتم خان آقا داخل میشود)

حاتم خان آقا خیر باشد خانم! چه شده است که مرا همچو بتعجیل خواستهٔ؟

شهر بانو خانم (ترس رو) چه میخواستی بشود؟ بیا ببین آن خس و خاشاك ورچینِ بخورد و بخواب مهمانِ عزیزت میگویند برادرزادهٔاترا از راه در برده همراهِ خود بپاریس میبرد

حاتم خان آقا چه طور موسی ژوردان شهبازرا بپاریس میبرد؟ که میگفت؟

شهر بانو خانم من میگویم. شهباز خودش بشرف نسا گفته است

حاتم خان آقا (با قهقهه غیرِ طبیعی) خاخاخاخا! شهباز میداند که دلِ دخترت نازك است. با او شوخی

house. Go and tell him to come here quickly. It is an important matter. (*Gulchahrah runs away*). What thankless and unloyal men these Frenchmen are. They understand nothing that is good. What a fool I am! There must be butter every day for Monsieur Jourdan's breakfast. There must be cream. In the evening there must be piláo.* When he goes away to his own country will he not say: The Eilát† women of Karábágh are uneducated; they cannot do honour to a guest. Come now! After this, do good to people. All my goodness has gone to the winds.

(*In the meanwhile Hátam Khán opens the door and enters.*)

Hátam. May good befall you, Lady! What has happened that you have called me in such haste?

Shahr B. (*with a sour face*). What did you wish to happen? Come, see how that collector of grass and rubbish they call your dear guest at board and bed has led your nephew off the road, and is carrying him off to Paris with him.

Hátam. How can Monsieur Jourdan carry Shahbáz off to Paris? Who has said so?

Shahr B. I say so. Shahbáz himself has told Sharf Nissá.

Hátam (*laughing unnaturally*). Ha, ha, ha, ha! Shahbáz knows your daughter's heart is tender. He has been

---

* *Piláo*, a Persian dish made with rice, spices, &c.

† Belonging to the nomad tribes.

شرف نسا خانم من چه میدانم گفته است! پسرها با دخترها و عروسها در یکجا بازی میکنند میگویند میخندند

شهر بانو خانم (دلتنگ) واه! اینکه همان حرفِ اوّلی است. غیر ازین چه حرف زده است؟

شرف نسا خانم حرفِ دیگر خیلی زد. آنها خاطرم نماند. هم این یکی خاطرم مانده بود. من چه میدانم؟

شهر بانو خانم (خشمناک) اللّه اکبر! دختر! آخر من چه طور بجانم خان اقا بگویم که: پسرِ برادت شهباز بیگ در قراباغ جایِ خود نشسته پاسوزِ دخترانِ پاریس شده باتّفاقِ موسی ژوردان میرود. دختر شانزده ساله است. شرف نسا خانم از اینجا بآنجا بدختران و عروسانِ پاریس حسد برده هنوز نه کسی میرود نه کسی میآید. اشکِ چشمش‌را مثل سیل جاری کرده عزا گرفته است

شرف نسا خانم (از جا برخاسته) واه خدا! خاك بسرم! زنکه چه حرفها میزند! زمین زیرِ پایم لرزید. بر خیزم فرار کنم (زود از اطاق بیرون آمده میرود)

شهر بانو خانم (رو بدختر کوچك کرده) گلچهره! باباست پشت خانه با چوپانان حرف میزد. برو بگو زود اینجا بیآید!

Sharf N. How should I know what he has said? Boys play in the same place with unmarried girls and married women, and talk and laugh.

Shahr B. (*sorrowfully*). Oh, these are the same first words again. Besides this what has he said?

Sharf N. He said many other things. I do not remember them. This is what has remained in my mind. How should I know?

Shahr B. (*angrily*). God is great! Daughter, how can I at last say to Hátam Khán Áká: "Your brother's son, Shahbáz Beg, sitting in his own place in Karábágh, has burnt his feet * with the girls of Paris, and is going with Monsieur Jourdan? Your daughter of sixteen years, Sharf Nissá Khánum, envies the unmarried girls and brides of Paris from this place to that. No one comes or goes. She weeps tears from her eyes like a flood and mourns."

Sharf N. (*rising from her place*). Oh God! Dust on my head! What is the woman saying? The earth trembles under my foot. I will rise and flee away. (*She quickly leaves the room.*)

Shahr B. (*turning to her little daughter*). Gulchahrah! your father was talking to the shepherds behind the

* That is, "longs for."

است ؟ من هنوز طفلم . بخواهشِ خود باین زودی زن نخواهم برد و عروسی نخواهم کرد مگر زور باشد

شهر بانو خانم (فریاد کنان) بلی که زور است . البتّه! اگر شرف نسا بچّه نمیشد دو سال پیش ازین میبایست عروسیء تو شده باشد . مثلِ شما جوانانِ جاهل از زن نبردن همه براهِ بد می افتند پیِ دزدی و دلکی میروند

شهباز بیگ آدم از گرسنگی و برهنگی پیِ دزدی ودلکی میرود . الحمد لله من کم و کسری ندارم

شهر بانو خانم (بریشخند) به بینی کدام گداها دزد شدند راه زدند . ترا بخدا ! بعقلت نناز ! برو پیِ کارت ! تو بکلّی از راه در رفتهء . (شهباز سرش‌را پائین انداخته میرود) مگر حاتم خان آقا و شهر بانو خانم مرده اند یکمردکهٔ فرنگی شهبازرا از راه در برده پاریس ببرد ؟ دختر شرف نسا ! فراموش کردم . بگو ببینم آن خس و خاشاك ورچین شهبازرا چه زبانها تابیده بپاریس میبرد ؟

شرف نسا خانم چه میدانم چه گفته است ! گفته است در پاریس دختران و عروسانِ خوشگل در مجالس میانِ مردم روباز میروند

شهر بانو خانم دیگر چه حرف زده ؟

still a boy, and of my own free will will not marry so soon. I will not marry except by force.

Shahr B. (*shouting*). Yes. Force indeed! Certainly! If Sharf Nissá had not been a child, your wedding should have been two years ago. From not being married, ignorant young men like you fall into bad ways and take to thieving and beggary.

Shahbáz. A man takes to thieving and beggary from hunger and nakedness. Thank God, I have no scarcity or want.

Shahr B. (*laughing scornfully*). You see how many beggars have become thieves and highwaymen. I adjure you by God, do not boast of your wisdom. Go about your business. You have gone out of the way altogether. (*Shahbáz goes away with bowed head.*) Are Hátam Khán Áká and Shahr Bánú dead together, that a Frenchman should lead Shahbáz out of the road and take him to Paris? Daughter Sharf Nissá, I had forgotten. Speak and let me see with what speeches this collector of grass and rubbish has twisted Shahbáz and is taking him off to Paris.

Sharf N. How do I know what he has said? He has said that in Paris unmarried girls and pretty brides go to parties unveiled among men.

Shahr B. What else has he said?

شهباز بیگ (تبسم‌کنند) اگر بروم چه میشود زنِ عمو؟ میروم باز بر میگردم. برایِ شرف نسا هم از کهکهائی که دختران فرنگ بسرشان میزنند سوقات می آورم

شرف نسا خانم کهکهائی که دخترانِ فرنگ سر میکنند برایِ من لازم نیست. پاریس که رفتی بخر سرِ آنها بکن که از قراباغ بعشقِ آنها هوا بر داشته پرواز میکنی!

شهر بانو خانم خوب میگوید. کهکهائیکه میخری سرِ دخترانِ فرنگ بزن! بشرف نسا لازم نیست. خوب! بگو به بینم تو سر خودی یا جایِ پدرت بزرگی داری؟

شهباز بیگ البتّه! از عموم اذن نگیرم که نمیروم. موسی ژوردان خودش از او رخصتم‌را خواهد گرفت

شهر بانو خانم (خشمناک) بسیار خوب! تو از راه در رفته‌ئی. خودت‌را گم کرده‌ئی. برو! من در این ساعت حاتم خان آقارا صدا میکنم. به بینم موسی ژوردان چکاره است برادرزادهٔ اورا فریفته پاریس میبرد. والله! کاری بسرش می آرم. راهِ آمد و شدش‌را گم کرده پاریس‌را هم فراموش کند. بسیار خوب! تو برو! من حالا حاتم خان آقارا صدا کنم. به بینم بیست روز بعروسیٔ تو مانده چه طور بپاریس میروی

شهباز بیگ چه طور بیست روز بعروسیٔ من مانده

Shahbáz (half laughing). What if I am going, Aunt? If I go I shall come back. I will bring some of the feathers the French girls wear on their heads as a present for Sharf Nissá.

Sharf N. The feathers the French girls put on their heads are not suited to me. If you go to Paris, buy them and put them on the heads of those for whose love you are flying away from Karábágh.

Shahr B. She says well: "Buy feathers and put them on the heads of French girls; they are not fit for Sharf Nissá." Good! Speak, that I may see if you are independent, or have any preference for your father.

Shahbáz. Certainly. If I do not get leave from my uncle, I shall not go. Monsieur Jourdan himself will procure permission for me.

Shahr B. (angrily). Very good! You have missed the road and lost yourself. Go! I will at once summon Hátam Khán Áká. I will see how Monsieur Jourdan will deceive his nephew and take him to Paris. By God! I will give him something to do that he shall lose the road both to come and go, and forget Paris. Very good! Go! I will now call Hátam Khán Áká. I will see how you will go to Paris when twenty days are left before your wedding.

Shahbáz. How twenty days left to my wedding? I am

خودمان؟ برایِ چه؟ در فرنگ چه داد و ستد داود؟ مرده شویِ پاریس مرده است؟

شرف نسا خانم چه میدانم؟ بچه جاهل است. موسی ژوردان عقلش‌را دزدیده که در پاریس دختران و عروسان روباز در مجالس نشست وبر خاست میکنند. چیزهایِ دیگر هم بسیار گفته است. آنهم جبون بسرش زده دیوانه شده میگوید: باید یکدفعه بروم پاریس‌را به بینم. اوّل از عموم رخصت میخواهم. اگر نگذارد شب سوار میشوم میجهم. آنسمتِ ارس موسی ژوردان‌را پیدا کرده ما هم رفته تماشایِ پاریس‌را خواهم کرد

شهر بانو خانم (جورابی که دستش میبافت انداخته رو بدخترِ کوچك مینمایدِ) دختره گلچهره! برو شهبازرا از آن اطاق صدا کن بیآید! به بینم این چه حرفی است (گلچهره میرود) گفتنم: حاتم خان آقا! مرد! عروسیء این بچه‌هارا زودتر انجام بده! خلاص کن! من از شهباز میترسم. روزی هزار خیال میکند. نشنید. پشتِ گوش انداخت. آخر همچو شد

(در اینحال در باز شده شهباز بیک اندرون میآید)

شهباز بیک زنِ عمو! خیر باشد! چه خبر است؟

شهر بانو خانم (روی در هم کشیده) شهباز! همچو میشنوم بفرنگ بپاریس میروی. این چه حرف است؟

seeds and rubbish? Why? What business has he in France? Is the corpse-washer dead in Paris?

Sharf N. How should I know? He is an ignorant child. Monsieur Jourdan has stolen his wits by telling him that in Paris both unmarried girls and brides go to parties* unveiled. Many other things, too, he has said. He has got this folly into his head and gone mad. He says: "I must go once and see Paris. I will first ask leave from my uncle. If he will not allow me, I will jump on horseback at night and find Monsieur Jourdan on the other side of the Aras, and we will see Paris together."

Shahr B. (*throwing away the stocking she is knitting in her hand, and turning to her younger daughter*). Daughter Gulchahrah, go and tell Shahbáz from that room to come. Let me see what he is talking about. (*Gulchahrah goes.*) I said: "Hátam Khán Áká, husband! complete the marriage of these children quickly. Finish it off! I am afraid of Shahbáz. Every day he gets a thousand ideas into his head." He would not listen. He threw it behind his ear.† It has come true in the end.

(*Meanwhile the door opens and Shahbáz enters.*)

Shahbáz. Aunt, may it be well with you! What is the news?

Shahr B. (*frowning*). Shahbáz, as I hear, you are going to Paris? How is this?

* Lit. "Do sitting down and rising up."
† Or, "thrown it to the winds."

رزدای کاغذ مینوشت از چنگیازِ شماخی وعدهٔ گرفته برایِ عروسی روانه کند

شرف نسا خانم (میانِ انگشتِ هست و انگشتِ بزرگ لبِ زیرینرا گرفته سرهرا بلند کرده) واه نعم! چه حرفها میزنند سهباز بیگ؟ ده روز بعد ازین ازینجا میرود. نمیدانم بابام تدارکِ عروسیرا برایِ که می بیند؟

شهر بانو خانم (متعجب) شهباز میرود؟ کجا میرود؟ همراهِ که میرود؟ چه میگوئی؟ ترا بخدا! پیشِ خود حرف مساز! حالا فهمیدم که راستی گریه میکردهٔ. راستست که دخترچهها بیعقل میشوند. اشکِ چشمشان توی آستینشان است. بگو به بینم که گفته است شهباز میرود؟

شرف نسآ خانم (سرهرا پائین انداخته) خودش

شهر بانو خانم خوب! کجا میرود؟

شرف نسا خانم چه میدانم؟ بفرنگ. بپاریس. خدا نیست و نابودشان کند. انشاء الله زبانم هم بر نمیگردد

شهر بانو خانم خوب! شهباز همراهِ که بپاریس میرود؟

شرف نسا خانم با مهمانان موسی ژوردان

شهر بانم خانم با آن فرنگیء خس و خاشاك ورچینِ

Beg Razdáí, to despatch for the bridal the promised harpists of Shamákhí.

Sharf N. (*taking her under lip between her thumb and middle finger, and lifting up her head*). Alas, Mother, what is it that Shahbáz is saying? Ten days hence he is going away. I do not know for whom my father is preparing a bridal.

Shahr B. (*astonished*). Shahbáz going away? Where is he going? With whom is he going? What are you saying? I adjure you by God, don't talk to yourself! Now I can understand that you have really been crying. Truly the young girls are losing their senses! The tears of their eyes are in their sleeves. Speak, and let me see who has said that Shahbáz is going away.

Sharf N. (*hanging down her head*). He himself.

Shahr B. Good! Where is he going?

Sharf N. How should I know? To France, to Paris. There is no God, or he would annihilate them! Please God, my tongue will turn round no more!*

Shahr B. Good! With whom is Shahbáz going to Paris?

Sharf N. With our guest, Monsieur Jourdan.

Shahr B. With that Frenchman, our own collector of

* Meaning, "I shall be dead by that time."

دروغ میگوید . هیچ پشم نمیزد . همی گریه میکرد . گفتم گریه مکن ! تکانم داده انداخت . پشتم بزمین خورد

شهر بانو خانم شرف نسا ! گریه کردن چه چیز است ؟ بتو چه شده است گریه بکنی ؟ الحمد لله پدرت زنده . مادرت زنده . نامزدِ قشنگ و خوب پیش روت . خوردنی زیاد . پوشیدنی فراوان . ناخوشیت چه چیز است دیگر گریه بکنی ؟

شرف نسا خانم ــ نه نه ! بخدا ! گریه نمیکردم . (یك نشگان از گلچهره میگیرد) ای ! زمین خورده من کی گریه میکردم ؟

(گلچهره از نو تنم وایرا از سر میگیرد . بعد از آن باز)

شرف نسا خانم نه نه ! بخدا ! گریه نمیکردم . الحمد لله پدرم زنده . مادرم زنده . برایِ چه دیگر گریه بکنم ؟

شهر بانو خانم (خنده کنان) چرا نگفتی دختر جان : نامزدم پیشِ روم ؟

شرف نسا خانم نامزدم کیست ؟

شهر بانو خانم چه طور نامزدت کیست ؟ مگر پسرِ عموت شهباز بیگ نامزدِ تو نیست ؟ پدرت بیست روز بعد ازین بیاریء خدا عروسی برایِ شما خواهد کرد که در تمامِ قراباغ تعریفش‌را بکنند . پریروز بقربان بیگ

no! By God! she is telling an untruth. She was not combing wool at all; she was going on crying. I said to her, "Don't cry!" She pushed me and threw me down with my back on the ground.

Shahr B. Sharf Nissá, what is this crying? What has happened to you that you are crying? Thank God! your father is alive; your mother is alive; you have a betrothed fair and good; more than enough to eat; plenty of clothes! What else displeases you that you cry?

Sharf N. No, no! By God! I was not crying. (*Pinches Gulchahrah.*) Oh! when have I fallen down crying? (*Gulchahrah again calls out to her mother, and Sharf Nissá goes on.*) No, no! By God! I was not crying. Thank God my father is alive; my mother is alive! Why else should I cry?

Shahr B. (*laughing*). My dear daughter! Why did you not say: "My betrothed is before my face?"

Sharf N. Who is my betrothed?

Shahr B. Why "Who is my betrothed?" Why, is not your cousin Shahbáz Beg your betrothed? Twenty days hence your father will, by God's help, have such a bridal for you that all Karábágh shall praise it. The day before yesterday he wrote a letter to Kurbán

بگو ببینم برایِ چه گریه میکنی ؟ اگر نگفتی میروم ننمرا صدا میکنم . ده بگو ببینم چرا گریه میکنی
(چارقدش‌را از سرش میکشد)

شرف نسا خانم (دلتنگ سخت تکانش میدهد) گمشو لکاته! دست نمیکشد نمیگذارد کارم‌را بکنم
(گلچهره می افتد بعد بلند میشود گریه کنان میدود پیشِ مادرش)

شرف نسا خانم (تنها) آخ لکاته! حالا میرود بمادرم خبر میدهد . خدایا! اگر بیآید بپرسد: چرا گریه میکردی ؟ چه خواهم گفت ؟ آه! هر گز نمیتوانم بگویم برایِ چه گریه میکردم. بهترش اینست حاشا بکنم بگویم که : هیچ گریه نمیکردم
(چشمهایش‌را با دستمال پاك میکند . درینحال در باز هده شهر بانو خانم داخل میشود)

شهر بانو خانم دختر! این بچه‌را چرا تکان داده انداخته ؟

شرف نسا خانم بچه زیرِ گل برود! مگر آرام میگیرد ؟ از صبح تا بحال نگذاشته دو چنگ پشم شانه بزنم شیطانی میکند . گاه پشم بر میدارد گاهی چارقدم‌را میکشد . منهم بجان آمدم یکخورده دورش انداختم . گریه کنان دویده سرِ تو آمده است . خون که نشده است

گلچهره (گریه کنان دستهایش‌را بچشهایش میمالد) نه نه! والله

may cry. Speak, and let me see why you are crying. If you won't speak, I will call Mother.* Come! speak and let me see why you are crying. (*Pulls her head-dress off her head.*)

Sharf N. (*angrily giving her a hard push*). Make yourself scarce, minx! † She will not cease. She will not let me do my work.

(*Gulchahrah falls and rises again, and runs crying to her mother.*)

Sharf N. (*alone*) Oh the minx! Now she is going to Mother to tell her! O God! if she comes and asks me, "Why did you cry?" what shall I say? Oh! I shall never be able to tell her why I was crying. I had better tell a lie and say I have not been crying.

(*She wipes her eyes with her handkerchief. Meanwhile the door opens and Shahr Bánú Khánum enters.*)

Shahr B. Daughter, why did you push this child down?

Sharf N. Bury the child!‡ Will she not rest? From morning till now she has not let me comb two handfuls of wool. She is playing monkey-tricks.§ Sometimes she carries off the wool; sometimes she pulls my head-dress. I got desperate, and pushed her a little farther off. She ran crying to you. There has been no blood shed!

Gulch. (*crying and rubbing her eyes with her hands*). No,

---

* A domestic term of endearment for a mother.

† In reality a much more opprobrious term than "minx."

‡ Lit. "Let the child go under the earth!"

§ Lit. "She is acting like a devil."

موسيو ژوردان حکيم نباتات و مستعلي شاه مشهور بجادوگو

مجلس اوّل

در ولايت قراباغ در سالِ هزار و دويست و هصت و سه يکروز از عيدِ نوروز گذشته در قشلاقِ تکلهٔ مغان واقع ميشود

(شرف نسا خانم در اطاقِ دويمی آهسته گريه کنان پشم شانه ميزند . گلچهره پيشِ روی او بازی ميکند)

گلچهره آغا باجی ! چرا گريه ميکنی ؟

شرف نسا خانم (دستِ اورا گرفته تکان داده) گم شو !

گلچهره (باز هيطانی کرده دست بطرفِ او دراز ميکند) آغا باجی ! ترا بخدا ! چرا گريه ميکنی ؟

شرف نسا خانم (باز زيرِ دستش زده) گفتم گم شو ! کار دستمست . بگذار کارم را بکنم !

گلچهره تو که کار نميکنی . همه‌اش را گريه ميکنی .

MONSIEUR JOURDAN AND MUSTA'LI SHAH.

FIRST ACT.

Takes place in the Province of Karábágh, in the year 1263 (Hijra), one day after the feast of the New Year, in the winter quarters of the Taklah-Mugháns.

(*Sharf Nissá Khánum, in the second room, quietly weeping, is combing wool. Gulchahrah is playing before her.*)

Gulch. Mistress* Sister! Why are you crying?

Sharf N. (*taking her hand and pushing her*). Make yourself† scarce!

Gulch. (*mischievously stretches out her hand towards her*). Mistress Sister, I adjure you by God! Why are you crying?

Sharf N. (*striking her hand again*). I told you to make yourself scarce. I have work to do. Let me do my work.

Gulch. You are not doing any work. It is all‡ that you

---

* *A'ghá* and *A'ká* are different forms of the same word.

† Lit. " Be lost ! "

‡ " It is all for it that," &c.

افرادِ اهلِ مجالس

موسی ژوردانِ پاریسی حکیمِ نباتات چهل ساله

حاتم خان آقا تکله مغانیء قراباغی بزرگِ اوبهٔ خود شصت و پنج ساله

شرف نسا خانم دخترِ بزرگِ او شانزده ساله

گلچهره دخترِ کوچکِ وی نه ساله

شهر بانو خانم زنش چهل وپنج ساله

شهباز بیک برادرزاده ونامزدِ دخترِ بزرگِ حاتم خان آقا بیست و دو ساله

خان پری دایهٔ شرف نسا خانم چهل ساله

درویش مستعلی شاهِ عراقی مشهور بجادوگر پنجاه ساله

غلامعلیء عراقی شاگردِ او سی ساله

DRAMATIS PERSONÆ.

	Age.
Monsieur Jourdan, of Paris, Botanical Professor .	40
Hátam Khán A'ká Taklah Mugháni, of Karábágh, head of his house	65
Sharf Nissá Khánum, elder daughter of above .	16
Gulchahrah, younger daughter of above . . .	9
Shahr Bánú Khánum, wife of above . . .	45
Shahbáz Beg, nephew of above, betrothed to elder daughter of Hátam Khán A'ká	22
Khán Parí, nurse of Nissá Khánum . . .	40
Darvísh Musta'lí Sháh, of Irák, reputed magician .	50
Ghulám Alí, of Irák, pupil of the magician . .	30

موسي ژوردان حکیم نباتات و مستعلي شاه مشهور بجادوگر

ترجمهٔ میرزا جعفر قراجه‌داغی

MONSIEUR JOURDAN

AND

MUSTAʻLI SHAH,

BOTANICAL PROFESSOR AND MAGICIAN.

Translated from the Turkish

BY

MIRZA JÁFAR KARÁJAHDÁGHÍ.

مردمان وحشی نیستید. از شما قباحت دارد پی کارهای بلند بشوید اینقدر حریص وراغب دُزدی ودُلکی شدن بس است. هیچ میدانید دولت رُوس چه خوبیها بشما کرده وشمارا از چه نوع بلاها محافظت میکند؟ بر شما لازم است که بزرگِ خودتانرا بشناسید حقّ ولینعمتی اورا بجا بیآورید همیشه بامر ونهی او مُطیع بشوید رسوم بندهگی وآداب انسانیترا یاد بگیرید. مگر نمیشنوید کسانی که دزدی ودلکی نمیکنند وبصنعت وتجارت مشغولند چه قدر آسوده وخوش گذران هستند؟

lofty deeds. To have been so far covetous and given to robbery and crime is enough. Do you know at all what benefits the Russian rule has conferred on you, and from what kind of misfortunes it protects you? It is necessary that you should acknowledge your chief, that you should perform what is due to a benefactor to him, and always be subject to his rule. Remember the customs of service and the ways of humanity. Do you not hear how those who do not rob or commit crime, and are employed in trade and commerce, lead happy and contented lives?

مشهدی قربان آ دَوْر سرت گردم! نخواستم دست کشیدم کاش که پسر مرا ازین خطا برهانی!

دیوان بیگی (رو بفوق کرده) جناب فوق! راضی هستی این عمل‌را بصلح کوتاه کنی؟

فوق چه طور صلح آقا؟

دیوان بیگی یعنی پول بگیری ازین پسره دست بکشی

فوق پول بگیرم دست بکشم؟ چشم اقای دیوان بیگی به پول گرفتن راضیم. بسیار خشنود هم میشوم که پول بگیرم

دیوان بیگی (بمشهدی قربان) مشهدی! پسر تو مقصّر است. من نمیتوانم این عمل‌را بالمرّه بپوشانم امّا پس از آنکه این نسه‌را تو راضی کردی بیك بهانه از امنای دولت توّقع توانم کرد که تاروردی‌را ببخشند. بیشك بخشیده میشود

تاروردی آقا بچه بهانه توّقع خواهید کرد؟

دیوان بیگی مینویسم از احمقی این عمل از او سر زده است

تاروردی (تعظیم کرده) بلی آقا چنین است. دَورت بگردم!

دیوان بیگی ای جماعت الحال برای شما عبرت باشد. دیگر وقتیست منتقل بشوید بر اینکه شما

Kurbán M. Oh! may I be the guard of thy head! I did not wish to withdraw my hand. Would that thou wouldst release my son from this fault?

Díván Begí (turning to Fauk). Mr. Fauk, art thou willing to cut the matter short by an arrangement?

Fauk. What kind of arrangement, Ákú?

Díván Begí. That is, that thou shouldst take money, and withdraw thy hand from this youth.

Fauk. Take money and hold my hand? On my eyes, Ákú Díván Begí, I agree to take money. I shall be very content to take money.

Díván Begí (to Mashadí Kurbán). Mashadí, thy son is in fault. I cannot all at once hush up this affair, but after thou hast satisfied this German, I hope that on one excuse the officers of Government may pardon Tárvardí. Without doubt he will be pardoned.

Tárvardí. Ákú, on what excuse do you rely?

Díván Begí. I will write that this affair has been brought about through folly.

Tárvardí. Yes, Ákú (*saluting him*), so it is. May I be the guard of thy head!

Díván Begí. O people, this will be an example to you. Again, it is time for you to be changed, for you are not wild men. It is shameful for you to refrain from

دیوان بیگی احمق! اگر بتو ترسو میگفتند چه میشد که خودترا بمهلکه انداختی ?

تاروردی آ دَورت بگردم! آن وقت دختره مرا نمیخواست. این دخترا که می بینی دختر عمو ونامزدِ من است. بمن گفتند "اگر بهادری نکنی اسم در نیآری هرگز این دختر بتو زن نخواهد شد" من هم از جا در رفته براه‌زنی رفتم. از قضا بخرمنِ پدرسكِ صاحب دُچار شدم

دیوان بیگی بایرام! تو بسیار بد کاری کردهٔ. امّا چون بمردانگی بتقصیر خود اقرار آوردی از گناه تو میگذرم بشرطیکه من بعد ازین کارها نکنی. کمالوف! از دختره بپرس " ازین دو تا جوان کدام یکی‌را میخواهی شوهر کنی ? " (مترجم از دختر میپرسد)

پریزاد (بمترجم) بدیوان بیگی عرض کن "من هرگز بتاروردی نمیروم اگر بخواهند مرا بتاروردی بدهند بیشك خودم‌را هلاك میکنم"

مترجم (بدیوان بیگی) دختر تاروردی‌را نمیخواهد

دیوان بیگی پس معلوم میشود میخواهد ببایرام برود. مشهدی قربان! دست از این دختر بکَش بگذار برود ببایرام. پیداست که پسرهٔ زیرکیست منهم اورا یساولِ خود میکنم بکار شما هم میخورد

Díván Begí. Fool! If they called thee a coward, why shouldst thou cast thyself into fatal peril?

Tárvardí. Oh, may I be thy guard! The girl did not desire me at that time. This girl thou seest is the daughter of my uncle, and my betrothed. They said to me: "If thou dost not do some bold deed, and dost not make thyself a name, this girl will never be thy wife." I, too, went astray, and went out to rob on the highway. By destiny I met this dog-father bear.

Díván Begí. Bairám, thou hast done a very evil deed. But since thou hast confessed thy fault in a manly way, I pass by thy crime on condition that thou wilt heareafter not do such things. Kamáloff, ask the girl "Which of these two youths dost thou desire for thy husband?"

(*The Interpreter asks the girl.*)

Parízád (*to Interpreter*). Represent to the Díván Begí: "I will never go to Tárvardí. If they will give me to Tárvardí, I will certainly destroy myself."

Interpreter (*to the Díván Begí*). The girl does not desire Tárvardí.

Díván Begí. Then it seems she wishes to go to Bairám. Mashadí Kurbán, withdraw thy hand from this girl. Let her go to Bairám. It is clear that the youth is clever. I, too, will make him one of my own policemen. He will be useful to you as well.

هرگز بدزدی نرفته بودم بعد از ینهم دیگر هرگز نمیروم
(قزاقها میخواهند دستهای تاروردیرا به بندند)

مشهدی قربان ای امان نگذارید! که هلاك میشوم . روشنی چشمم همین یك پسررا دارم (تراکمه و زنها میروند تاروردیرا از دست قزاقها بگیرند)

دیوان بیگی (زود طپانچه اشرا بالا کرده) بر گردید! هر کس پا پیش بگذارد شکمشرا پر دود خواهم کرد
(همه تراکمه و زنها عقب میکشند)

دیوان بیگی (بقزاقها) ببندید بازوهای اینرا (قزاقها باوزهای تاروردیرا می بندند) بایرام! تو آزادی

بایرام آقا مقصّر منم . بعرض من گوش کنید

دیوان بیگی تو چرا مقصّری ؟ چه میگوئی ؟

بایرام آقا تاروردیرا من یاد داده بدزدی فرستادم

دیوان بیگی چرا ؟

بایرام برای آنکه میخواست خاطر خواهِ مرا از دستم بگیرد

دیوان بیگی مگر خاطر خواهِ تو اینست ؟ (اشارة بپریزاد میکند)

بایرام بلی اینست دَوْر سرت گردم!

تاروردی آقا قربانِ سرت! مرا از راه دربردند. من یك نفر آدم فقیرِ آرام بودم گفتند "تو ترسوئی" من هم از ترس این که بمن ترسو نگویند براهزنی رفتم

never been out to rob before, and will never go again.

(*The Kossacks proceed to tie Tárvardí's hands.*)

Kurbán M. Oh, mercy! Do not allow it! I shall be ruined. I have only this son, the light of my eye.

(*The Turkomans and women go to take Tárvardí out of the Kossacks' hands.*)

Díván Begí (*quickly raising his pistol*). Back! Anyone who advances a step, I will fill his belly with smoke. (*All the Turkomans and women draw back.*)

Díván Begí (*to the Kossacks*). Tie this man's arms. (*The Kossacks tie Tárvardí's arms.*) Bairám, thou art free!

Bairám. Ákâ, I am to blame. Hear my petition.

Díván Begí. Why art thou to blame? What sayest thou?

Bairám. Ákâ, I instigated Tárvardí, and sent him to rob.

Díván Begí. Why?

Bairám. Because he would have taken my beloved out of my hand.

Díván Begí. Then is this thy beloved? (*Points to Parízád.*)

Bairám. Yes, this is she. May I be the guard of thy head!

Tárvardí. Ákâ, may I be a sacrifice for thy head! They led me astray. I was a poor man and at ease. They said: "Thou art a coward!" I went out on the highway for fear they should call me a coward.

دیوان بیگی (بصوت بلند) شمشیرها از غلاف بیرون بکشید! نگذارید کسی از جایش حرکت کند! (سکوت میکنند) جناب فوق پیش بیآ. به بین آدمیکه در بیشه بشما دُچار شده بود میان اینها میتوانی بشناسی؟

فوق چشم! جناب دیوان بیگی نگاه کنم به بینم (بنا میکند یکی یکی بروی مردم نگاه کردن. تاروردی پُشت بوی میکند. فوق ببازوش میچسبد)

تاروردی مرا برای چه میگیری بندهٔ خدا؟

فوق روت‌را اینطرف کن. چانه‌ات‌را چرا بستهٔ؟

تاروردی دندانم درد میکند

فوق (بروی او نگاه کرده) آقای دیوان بیگی این همان آدم است

تاروردی آقا دروغ میگوید. من مه مال است علیل بود. دو ماه است هم ناخوشِ بستریم

دیوان بیگی الآن معلوم معشود (دستمال سرش‌را تکانداده میاندازد زمین) این جای زخمها روی تو چه چیزاست؟

تاروردی آقا دندانم درد میکرد حجامت کرده ام

دیوان بیگی خیر عزیزِ من جای ناخنِ خرس است. قزاقها به بندید دستهای این‌را

تاروردی (روی پای او افتاده) آقا والله من پیش ازین

Dívàn Begí (in a loud voice). Draw your swords from your sheaths! Allow no one to move from his place. (*They are silent.*) Mr. Fauk, step forward. See, canst thou recognise among these the man who met thee in the wood?

Fauk. On my eyes be it! O Dívàn Begí, I will look and see. (*He begins to look at each man's face. Tárvardí turns his back to him. Fauk touches his side.*)

Tárvardí. Why dost thou touch me, servant of God?

Fauk. Turn thy face this way. Why hast thou tied up thy chin?

Tárvardí. I have a toothache.

Fauk (looking at him). Dívàn Begí Áká, this is the same man.

Tárvardí. Áká, he is lying. I have been ill for three years, and for two months have been sick in bed.

Dívàn Begí. Now it is becoming known. (*Pushes the cloth on his head and throws it on the ground.*) What are these marks of wounds on thy face?

Tárvardí. Áká, my teeth ache. I have been scarified.

Dívàn Begí. No, my friend. These are the places of the bear's claws. Kossacks, bind this man's hands.

Tárvardí (looking down to his feet). Áká, by Allah, I had

کریم به بینم چه طور معلوم میکنی . دختر حرکت نکن ! وا ایست جای خود ! به بینم ترا از دستِ یساولِ دیوان بیگی که میتواند بگیرد بِبَرَد ؟

مشهدی قربان با دیوان بیگی مارا مترسان رودهاترا بپات می‌پیچم (قمه‌اش‌را کشیده پیش میرود . کریم هم قمه کشیده بسر همدیگر حمله میکنند . داد وفریاد بلند میشود . تراکمه‌ها میانه افتاده سوا میکنند . درینحال تاروردی سرش‌را پیچیده میرسد)

تاروردی که میتواند نامزِد مرا اینجا نگاه بدارد ؟ والله همه‌را درینجا میکشم ریز ریز میکُنم (مردم جلوش‌را میگیرند) وَیلَم کنید ! والله همه‌را ریز ریز خواهم کرد !

کدخدا آ تاروردی چه میگوئی ؟ یساول دیوان بیگی‌را ریز میکنی ؟

تاروردی یساولِ دیوان بیگی یعنی خیلی آدم است . من از خود دیوان بیگی وغُوبورناتُور ونَچالِنك هم نمیترسم . اوف ! جای زخمم چه بد درد میکند ! گویا که کاردش میزنند

مشهدی قربان ای زنهار دیگر قال وقیل نکنید بروید بیرون

بایرام (آهسته به پریزاد) پریزاد تو هم حالا برو تا به بینم چه باید کرد . وقتیکه دیوان بیگی آمد میخواهم عرض بکنم (درین بیْن دیوان بیگی وارد میشود)

Karím. Let me see how thou wilt tell me. Girl, do not move! Stand where thou art! Let me see who can carry thee off from the hand of a policeman of the Díván Begí.

Kurbán M. Don't frighten me with the Díván Begí: I will twist* thy bowels round thy feet. (*Comes forward, drawing his sword. Karím also draws his sword, and they attack each other. An outcry is raised. The Turkomans come between and separate them. Meanwhile, Tárvardí comes in with his head bound up.*)

Tárvardí. Who can keep my betrothed here? By Allah! I will kill all here: I will tear them in pieces. (*The men stop him.*) You hinder me! By Allah, I will tear you all to pieces!

Chief. O Tárvardí, what art thou saying? Wilt thou tear in pieces the Díván Begí's policemen?

Tárvardí. There are many of the Díván Begí's policemen. I am not afraid of the Díván Begí himself, or the Governor, or the Director. Ooph! How badly my wound hurts me! One might say they were putting a knife in it.

Kurbán M. Oh! be cautious not to chatter any more. Go out.

Bairám (*in a low tone to Parízád*). Parízád, go thou as well now, and let me see what should be done. When the Díván Begí comes, I will make a request to him. (*At this juncture the Díván Begí arrives.*)

---

* The text should probably be *mípícham*, "I will twist." "I will twist thy entrails round thy feet."

مرا بدبخت خواهد کرد ؟ والله یا اورا میکشم یا خودرا بکشتن میدهم

پریزاد منهم بی شبهه خواهم مُرد . من هرگز زنِ قاروردی نمیتوانم بشوم (درینحال مادر شوهرِ پریزاد وسایر تراکمه‌ها داخل میشوند)

صونا (مادر شوهرِ پریزاد) ای دختر ای بی شرم ! اینجا چه کار داری ؟ تو باین منزل بیگانه پیش آدمِ غیر چرا آمدهٔ ؟ برو بیرون ! جوانمرگ شده بیرون برو !

کریم (درینحال رسیده) ای زنکه نفست بگیرد ؟ من هرگز نمیگذارم تو آن دختره‌را از اینجا بیرون بکنی . قاروردی‌را دلش نمیخواهد . بزور نمیتوانید این‌را باو بدهید . دختره مالِ بایرام است

مشهدی قربان بتو چه دخل دارد باین عملها دخیل بشوی ؟ تو چه کارهٔ ؟ دخترِ برادرِ خودم است اختیارش‌را دارم . بهر که میخواهم میدهم تو پرچانگی نکن

کریم تو هیچ وقت حقّ نداری بآن دختره بزرگی کنی

مشهدی قربان بتو معلوم میکنم که بزرگی میتوانم کرد یا نه . دختره بیا برو بیرون !

Allah! I will either kill him or give myself to be slain.

Parízád. I, too, will not hesitate to die. I can never be Tárvardí's wife. (*Meanwhile the mother of Parízád's betrothed and all the Turkomans enter.*)

Sooná (*mother of Parízád's betrothed*). Oh girl, oh shameless one! What business hast thou here? Why dost thou come to a strange man in this strange place? Get thee out! Be * , and go out!

Karím (*coming in*). O woman, may thy breath be stopped! I will never allow thee to turn the girl out of this place. Her heart does not desire Tárvardí. You cannot give her to him by force. The girl belongs to Bairám.

Kurbán M. What right hast thou to interfere in this business? Who art thou? She is the daughter of my own brother, and I have power over her. I will give her to whom I choose. Do not thou chatter.

Karím. Thou hast never had a right to command the girl.

Kurbán M. I will tell thee whether I can command her or not. Girl, come, go out!

---

* Omitted in the translation. The meaning of *javánmarg* is doubtful. It is a Turkish word.

پریزاد   تا تو خلاص شوی کار از کار میگذرد . ترا چرا گرفتند ؟ بتو که بی تقصیر بودی این مصیبت چرا رو داده است ؟

بایرام   من تقصیری جز این ندارم که چاه‌کَن همیشه تَهِ چاه است . من برای دیگري چاه کندم خودم بچاه افتادم . اکنون تو راضی میشوی که من خودم‌را بدنام کرده اسمِ چُوغُولی بسر خود بگذارم ؟ تارووردی‌را نشان بدهم ؟

پریزاد   نشان بده . من از دست او بجان آمده ام

بایرام   هیچ غصّه نخوا انشاء اللّه اگر نمردم باین زودی ترا خوش‌بخت میکنم

پریزاد   آخ بایرام ! خوش‌بختی من دیگر رفت . مسیه روزی بسیار نزدیك است

بایرام   این چه حرفست پریزاد ؟ چه میگوئی ؟ گِریه چرا میکنی ؟ ترا بخدا بگو به بینم مسیه روزی نزدیك است یعنی چه ؟

پریزاد   کار از کار گذشته است . تدارك طُوی حاضر شده فرمایشِ عَموم‌را هم اعلام کرده اند . یکروز بعد دست بکارند برای عُروسی

بایرام   ترا بتارووردی میدهند ؟ خدایا دیوان کُن ! ایخدا این چه کاریست ؟ دیگر این ظالم از هر طرف

Parízád. Until thou art freed one thing goes beyond another. Why have they seized thee? How has this misfortune befallen thee when thou art innocent?

Bairám. I have no fault but this, that the well-digger is always at the bottom of the well. I dug a pit for another, and have myself fallen into the well. Now wilt thou consent to my giving myself a bad name by adding traitor to my name? Shall I point out Tárvardí?

Parízád. Name him. I am in despair on his account.

Bairám. Be not enraged. If, please God, I do not die, I will soon make thee happy.

Parízád. Oh, Bairám! All good fortune for the future has forsaken me. The dark day is very near.

Bairám. What talk is this, Parízád? What art thou saying? Why dost thou weep? I adjure thee by God, speak, that I may see what that means, "the dark day is near."

Parízád. The matter has gone beyond itself. Preparations for the wedding are being made, and they have notified my uncle's order for it. In another day they will commence the bridal ceremonies.

Bairám. Will they give thee to Tárvardí! O God, be Thou the Judge! O God, what thing is this? Shall this tyrant again make me unhappy on every side? By

بایرام خواهش میکنم زود خودرا بزلیخا برسانی احوال مرا باو بگوئی

کریم زلیخا زنِ نماز؟

بایرام آری

کریم احوالت را بگویم؟

بایرام ایه!

کریم دیگر حرفی غیر از این؟

بایرام غیر از این دیگر حرفی نیست

کریم خوب! میروم (رویش را آنطرف کرده) غریب آدم است اگر بگریزد گریخته است ها! (میرود)

بایرام (تنها) خدایا زلیخا خواهد فهمید؟ مطلب مرا حالی خواهد شد؟ دیگر روی پریزادرا خواهم دید؟ زلیخا زنِ حیله‌کاریست باو اعتبار میتوان کرد؟ اوخ! ای خدا قُربانِ کَرَمت! پریزاد می آید (در ینحال پریزاد داخل میشود وزلیخا هم از آن دور میآید

بایرام اخ! غزال من آهوی من شکار من! این توئی آمدهٔ؟ بیآ ببغلت بگیرم. ای دَوْر سرت گردم! باش تا سیرَت به بینم. الحال که ترا دیدم همهٔ درد وغمم فراموش شد. دردت بجانم! چراگریه میکنی؟ نور چشمم مبادا از جانب من ترس داشته باشی! نترس حقّ آشکار خواهد شد من هم خلاص میشوم

Bairám. I wish thee to go quickly to Zuleikha, and tell her my condition.

Karím. Zuleikha, wife of Namáz?

Bairám. Yes.

Karím. To tell her thy condition?

Bairám. Aye.

Karím. Any other word than this?

Bairám. No other word than this.

Karím. Good! I will go. (*Turns in that direction*). He is a poor man. If he runs away, he has run away. Ha! (*Goes.*)

Bairám (*alone*). O God, will Zuleikha understand? Will she understand my meaning? Shall I see Parízád's face again? Zuleikha is a tricky woman; can she be trusted? Ah! O God, may I be the sacrifice of Thy bounty! * Parízád comes! (*Parízád enters, and at a distance from her, Zuleikha comes as well.*)

Bairám. Oh! my gazelle, my deer, my prey! Art thou come, indeed? Come, let me embrace thee. Oh! may I watch round thy head! Stay! let me gaze on thee to my fill! Now that I have seen thee, all my pain and grief are forgotten. May thy pain be on my soul! Why dost thou weep? Light of my eye, be not afraid for me! Fear not, the truth will become clear and I shall be freed.

---

* "May I be an offering of Thy grace!"

دیوان بیگی   با پدرت ؟

بایرام (هرمگین)   خیر

دیوان بیگی   با خویش وقومت ؟

بایرام.   خیر . امّا اگر ممکن نشود اختیار با شماست

دیوان بیگی (روش‌را آنطرف کرده) نمیدانم این فقیر چه دردی دارد (بعد ببایرام متوجّه شده) قَول بده فرار نکنی رُخصتت میدهم

بایرام   .بخدا که فرار کُن نیستم

دیوان بیگی   ای یساول کریم ! دستهای این‌را باز کن خودت هم آنجا بنشین که فرار نکند . ای کمالوف ! من باید بیُورت برگردم برای جستن دزدها بنائی بگذارم ولازم است نمسه فوق خودش هم حاضر باشد

مترجم   بلی آقا (بیرون میروند)

بایرام (بکریم یساول)   کریم ! دیوان بیگی خوب مردی بوده است امّا نمیداند که دوستی من وشما قدیمی است

کریم   یعنی ازینطرف غرض تو چیست ؟ میخواهی وَیلَت کنم در رَوِی ؟

بایرام   خیر بدیوان بیگی قَول داده ام هیچ جا نمیروم . مقصودم این نیست

کریم   مقصودت چیست ؟

Díván Begí. Of thy father?

Bairám. No.

Díván Begí. Of thy relatives and family?

Bairám. No; but if it is impossible, the power is with you.

Díván Begí (turning away his head). I know not what grief this poor man has. *(Then turning to Bairám)* Give me thy word that thou wilt not run away. I give thee leave.

Bairám. By God, I am not one to run away.

Díván Begí. Policeman Karím! Loose his hands. Sit there thyself, that he may not run away. O Kamáloff, I must go home and set to work to look for the robbers, and it will be necessary to have the German Fauk present.

Interpreter. Very good, Ákká!

Bairám (to Policeman Karím). Karím! The Díván Begí is a good man, but he does not know that we are old friends.

Karím. What dost thou want in these words? Dost thou wish me to release thee and let thee go?

Bairám. No; I have given my word to the Díván Begí. I will go nowhere. That is not my object.

Karím. What is thy object?

دزد تا چاره دارد رفیقش‌را ویل نمیکند پس از راه زدن از هم سوا نمیشوند. امّا شما این‌را از کجا خواهید دانست؟ یقین است که شما هرگز بدزدی نرفته اید

دیوان بیگی هرچند من بدزدی نرفته ام امّا دزد زیاد گرفته ام میدانم راست میگوئی

بایرام آقا اگر من مقصّر میشدم چنانکه عادتِ دزدان است جنگ نکرده گیر نمی افتادم

دیوان بیگی راست است. پس مقصّر کیست؟

بایرام درست نمیدانم. امّا اگر بدانم هم گفتنش بسیار مشکل است

دیوان بیگی چرا؟

بایرام برای آنکه آدم چه طور میتواند امثال واقرانِ خودرا بدست بدهد؟

دیوان بیگی پس میخواهی تنها بدبخت بشوی؟ من دلم برای تو میسوزد ولی چاره نیست عرض وسخنی داری بگو

بایرام آقا یك عرضی دارم اگر قبول بکنید

دیوان بیگی بگو به بینم چیست

بایرام نمیتوانم جرئت بکنم آقا

دیوان بیگی چرا جرئت نمیکنی؟ بگو به بینم

بایرام آقا اگر اذن بدهید میخواهم حلّیّت بخواهم

As long as he can avoid it, a robber does not leave his comrades. After a highway robbery they do not separate. But how will you find this out? Certainly you have not got to the thief yet.

Díván Begí. Although I have not got to the thief, I have caught many thieves. I know thou sayst what is true.

Bairám. A'ká, if I had been in fault, I should, after the manner of robbers, have fought so as not to be taken.

Díván Begí. True, true! Then who is in fault?

Bairám. I do not rightly know. But if I knew, it would be very hard for me to say.

Díván Begí. Why?

Bairám. For this reason: how can a man give up his own equals and comrades?

Díván Begí. Then wilt thou be punished alone? My heart burns for thee; but there is no help for it. Say it, if thou hast a petition or word to speak.

Bairám. A'ká, I have a petition, if you will accept it.

Díván Begí. Speak! Let me hear what it is.

Bairám. I cannot be so bold, A'ká.

Díván Begí. Why not be bold? Say, and let me see.

Bairám. A'ká, if you will allow me, I wish to take leave.

کدخدا از کجا توان یافت ؟ همه گریخته قایم شده اند

دیوان بیگی اگر تقصیر ندارند چرا میگریزند قایم میشوند ؟

کدخدا زنها همه پُشتِ آلاچیق گوش میدادند البتّه بآنها خبر میدهند که دیوان بیگی میخواهد شمارا بگیرد آنها هم از ترس نمیشود که بگریزند ؟

دیوان بیگی خوب ! تو هم برو پی کارت . از این حرفها بهیچ وجه کاری ساخته نخواهد شد . همه خواهند گفت " نمیدانیم چیزی نفهمیده ایم جائی نرفته ایم ." چاره چیست ؟ چه باید کرد ؟ ای قزاقها دوستاق‌را اینجا بیاورید (قزاقها بایرام‌را دست بسته حاضر میکنند) تو بی تقصیری خودرا بچه دلیل اثبات میکنی ؟

بایرام آقا شما ولایتها دیده اید بزرگی کرده اید فکر بکنید به بینید من تنها میتوانم براه زنی ویا آدم لُخت کردن بروم ؟

دیوان بیگی دِه ! پس رفیقهات‌را چرا نمیگوئی ؟

بایرام من که گفتم رفیق ندارم

دیوان بیگی رفیق داشتهٔ . ترا گذاشته اند در رفته اند

بایرام هرگز این کار با دزدی کردن درست نمیآید .

Chief. Whence could I get them? All have fled and concealed themselves.

Dívan Begí. If they are not in fault, why do they run away and hide?

Chief. The women were all listening behind the tents. They will certainly have given information that the Díván Begí wishes to seize them. Might they not run away from fear?

Díván Begí. Good! Go thou, too, about thy business. Nothing will be accomplished in such a conversation. All will say: "We know nothing; we have understood nothing; we have gone nowhere." What remedy is there? What must be done? Kossacks, bring the prisoner here. (*The Kossacks bring Bairâm with his hands tied.*) How dost thou prove thyself innocent?

Bairám. Áká, you have seen many countries, have done great deeds. Think and see. Could I alone commit highway robbery, or go out to plunder men?

Díván Begí. Come! Then why not name thy comrades?

Bairám. I said I had no accomplices.

Díván Begí. Thou hadst accomplices. They had left thee and gone away.

Bairám. This affair can never fit in with a robbery.

نجف   ما که نگفتیم آقا. شما خودتان خرس‌را آوردید با ما روبرو کنید. جنگل شمس الدینلو خرس زیاد است همه کس میتوانند یکیرا بگیرند. ازین لازم نمی آید که خرسها ومیمونها عرّاده سوار شده محالّاترا گردش کنند

دیوان بیگی   حالا دزدهارا نشان نخواهید داد؟

نجف   آقا دزد کجاست که نشان بدهیم؟

دیوان بیگی   دزدها معلوم است طریق گرفتنِ آنهارا هم خود میدانم امّا برای شما بد خواهد گذشت

نجف   الحکمُ للّه! از تقدیراتِ قضائی نمیتوان گریخت

دیوان بیگی   دِه! پس از پیشِ چشمم گُم شوید. این قدر وقت هم عبث اوقات خودم‌را صرف شماها کردم خودم خوب میدانم که چه باید بکنم (همگی بیرون میروند)

دیوان بیگی (پیش خود)   چه بکنم؟ ظاهراً همچو مینماید بایرام مقصّر نباشد اگر چه گُذارش بتقصیرِ او بسیار دلالت میکند. ای کدخدا تو آن بچهائی‌را که بجمعیّت شیاطین دُچار شده اند میشناسی؟

کدخدا   نمیشناسم آقا

دیوان بیگی   نشنیدهٔ کی‌ها بوده اند؟

کدخدا   آقا مردمان تراکمه از کجا خواهیم شنفت؟

دیوان بیگی   میشود تجسّس نموده پیدا کرد

Najaf. Did we not say so, Áká? You yourself bring the bear face to face with us. In Shams-ood-deenlo's jungle there are plenty of bears. Everyone can catch one. From this it is not established that bears and monkeys ride in carts and travel round the district.

Díván Begí. Now, will you point out the robbers?

Najaf. Áká, where is the thief that we should point him out?

Díván Begí. The thieves are known. I myself know the way to catch them, but it will be the worse for you.

Najaf. God's order! None can flee from the decrees of destiny.

Díván Begí. Come, make yourselves scarce out of my sight. I have wasted so much time uselessly on you. I know well what I must do. (*All go out.*)

Díván Begí (to himself). What shall I do? Clearly, as it appears, Bairám may not be in fault, although the circumstances evidently point to his crime. O chief! dost thou know those children who met the devils?

Chief. I do not know them, Áká.

Díván Begí. Hast thou not heard who they were?

Chief. Áká, how should I know Turkoman men?

Díván Begí. They could be produced by spies.

نجف آقا عبث زحمت نکشید . چیزی که اصل ندارد کجاش‌را اثبات خواهی کرد ؟

(در ینحال یساولها خرس‌را میآورند)

دیوان بیگی (بمترجم) کمالوف ! بگو دلیل اینکه من بیخود نمیگویم اینست

مترجم (اشاره بطرف خرس کرده) دیوان بیگی میفرماید اینست شاهد که من بیجا نقل نمی گویم

نجف خوب ! این شاهد ادای شهادت بکند به بینم

مترجم (بدیوان بیگی) آقا ! عرض میکند که خرس ادای شهادت بکند به بینم

دیوان بیگی (تُند کرده) مگر خرس ادای شهادت میتواند بکند ؟ فو کمالوف تو احمق ! هم اینرا بمن باز میگوئی ! مگر خودت نمیتوانی جوابش‌را بدهی ؟ ماطوی ! تو که ترکی میدانی ؟

قزاق (ببانگ بلند) هرگز نمیدانم آقا

دیوان بیگی از قزاقها کسی است بداند ؟

قزاق هرگز کسی نیست بداند . از فوج نُمرهٔ بیست ویکم سوتنیقوف قزاق میخواست زبانی یاد گیرد

دیوان بیگی نَفست بگیرد ! خیلی لازم است که میخواست یاد بگیرد (رو بنجف کرده) آجانم خرس چه طور میتواند ادای شهادت بکند ؟

Najaf. Áká, do not take useless trouble. How canst thou prove a thing that has no root?

(*At this point the police bring in the bear.*)

Díván Begí (*to Interpreter*). Kamáloff, say this is the proof that I am not speaking absurdly.

Interpreter (*pointing to the bear*). The Díván Begí says this is the witness that I do not tell vain tales.

Najaf. Good! This is the witness. Let him give his evidence, that I may see.

Interpreter (*to the Díván Begí*). Áká, he prays that the bear may give evidence, that he may see it.

Díván Begí (*sharply*). But how can a bear give evidence? O Kamáloff, thou fool! Dost thou repeat this to me? Canst thou not answer this thyself? Matthew, dost thou know Turkish?

Kossack (*in a loud voice*). I never know it, Áká.

Díván Begí. Does any of the Kossacks know it?

Kossack. There is never nobody that knows it. No. 21 of the regiment, Kossack Sútníkoff, wished to learn it.

Díván Begí. Hold your tongue! It was very proper that he should desire to learn it. (*Turning to Najaf*) O my dear fellow! How can a bear give evidence?

نجف   آقا عبث زحمت نکشید . چیزی که اصل ندارد کجاش‌را اثبات خواهی کرد ؟

(در ینحال یساولها خرس‌را میآورند)

دیوان بیگی (بمترجم) کمالوف ! بگو دلیل اینکه من بیخود نمیگویم اینست

مترجم (اشارهٔ بطرف خرس کرده) دیوان بیگی میفرماید اینست شاهد که من بیجا نقل نمی گویم

نجف   خوب ! این شاهد ادای شهادت بکند به بینم

مترجم (بدیوان بیگی) آقا ! عرض میکند که خرس ادای شهادت بکند به بینم

دیوان بیگی (تُند کرده) مگر خرس ادای شهادت میتواند بکند ؟ فو کمالوف تو احمق ! هم اینرا بمن باز میگوئی ! مگر خودت نمیتوانی جوابش‌را بدهی ؟ ماطوی ! تو که ترکی میدانی ؟

قزاق (ببانگ بلند) هرگز نمیدانم آقا

دیوان بیگی   از قزاقها کسی است بداند ؟

قزاق   هرگز کسی نیست بداند . از فوج نُمرهٔ بیست ویکم سوتنیقوف قزاق میخواست زبانی یاد گیرد

دیوان بیگی   نَفست بگیرد ! خیلی لازم است که میخواست یاد بگیرد (رو بنجف کرده) آجانم خرس چه طور میتواند ادای شهادت بکند ؟

Najaf. Áká, do not take useless trouble. How canst thou prove a thing that has no root?

(*At this point the police bring in the bear.*)

Díván Begí (*to Interpreter*). Kamáloff, say this is the proof that I am not speaking absurdly.

Interpreter (*pointing to the bear*). The Díván Begí says this is the witness that I do not tell vain tales.

Najaf. Good! This is the witness. Let him give his evidence, that I may see.

Interpreter (*to the Díván Begí*). Áká, he prays that the bear may give evidence, that he may see it.

Díván Begí (*sharply*). But how can a bear give evidence? O Kamáloff, thou fool! Dost thou repeat this to me? Canst thou not answer this thyself? Matthew, dost thou know Turkish?

Kossack (*in a loud voice*). I never know it, Áká.

Díván Begí. Does any of the Kossacks know it?

Kossack. There is never nobody that knows it. No. 21 of the regiment, Kossack Sútníkoff, wished to learn it.

Díván Begí. Hold your tongue! It was very proper that he should desire to learn it. (*Turning to Najaf*) O my dear fellow! How can a bear give evidence?

دیوان بیگی   ای جانِ من خبرِ سوارهای پائین‌را تاتارها بمن نداده است . ملقانیها گفته اند

نماز   ملقانیها از همه زیادتر با ما دشمن است همیشه میانِ ما وآنها سرِ زمین وخاك جنگ وجدل میشود . اکنون همچو معلوم است همچو بطور استادی سخن ساختن وشیطانت کاری از اینها بوده . در سرِ هیچ مسلمانی هرگز این قسم شیطان فکری نمیشد . من بعد بملقانیها خدمت کردن بالای چشم

دیوان بیگی   بجهنّم ! الحال دزدهارا بدهید بعد هر چه میتوانید بکنید

نجف   از زمینِ خالی که نمیتوان دزدی ساخت . بچهای ما کسی‌را لُخت نکرده اند

دیوان بیگی   کمالوف ! چه باید کرد ؟ راستی راستی اینها بحرفهای من باور ندارند

مترجم   واللّه آقا بقدر سر موئی باور نمیکنند

دیوان بیگی (رو بقزاقی کرده)   ماطوی !   برو بیساولها بگو که آن خرس‌را بکشد بیآورد اینجا

قزاق   چشم !   (میرود)

دیوان بیگی (بنجف)   من الحال ثابت میکنم که حرفهای من راست است ملقانیها نساخته اند

Díván Begí. My dear fellow, the Tartars did not inform me of these horsemen from below. The Mulkánís told me.

Namáz. The Mulkánís are more hostile to us than all. There is contention and strife between us and them on account of soil and land. Now, it is known this talking like a schoolmaster and this devil business has arisen from them. This kind of devil has never entered into the thoughts of any Mussulman. After this, be it on my eyes to do service to the Mulkánís!

Díván Begí. Hell! Now give me the robbers, and after that do what you can.

Najaf. No one can steal from empty ground. Our children have robbed no one.

Díván Begí. Kamáloff, what must we do? Truly these people do not believe what I say.

Interpreter. By Allah, Áká! They do not believe it a single hair's end.

Díván Begí (turning to a Kossack). Matthew, go and tell the police to drag and bring the bear here.

Kossack. On my eyes be it! (*Goes*).

Díván Begí (to Najaf). I will now prove that my words are true. The Mulkánís have not made it up.

نجف در عرّاده ؟

دیوان بیگی بلی

نجف تنها ؟

دیوان بیگی خیر با جانوران خودش

نجف مگر او پادشاهِ جانوران است ؟

دیوان بیگی این سؤالها دیگر بتو نمیرسد بعقل خودت زور بزنی

نجف من بعقل خودم زور نمیزنم . امّا خرس ومیمون عرّاده سوار شده بسیاحت نمیروند . یقین است که شیاطین بوده‌اند با این شکل نمایان شده‌اند

دیوان بیگی خدایا اینها چه طایفه است ! حال بیا باینها مطلب حالی کن بایرام هرگز گردن نمیگیرد . اینها هم آشکارا میخواهند بمن مشتبه کنند . خوب ! آن بچه‌هارا که بجمعیّتِ شیاطین دُچار شده اند بمن بنمائید

نجف میخواهی چکنی آقا ؟

دیوان بیگی لازم دارم

نماز آقا بحرف دشمنان مارا بتُهمت نینداز

دیوان بیگی کدام دشمنان ؟

نماز این همه امیرلو در چار دَورِ ما دشمن است

Najaf. In a cart?

Díván Begí. Yes.

Najaf. Alone?

Díván Begí. No; with the animals.

Najaf. Then is he the king of beasts?

Díván Begí. These questions do not become thee. Strengthen thy understanding.

Najaf. I cannot strengthen my understanding; but bears and monkeys do not travel about in carts. It is certain that they were devils who appeared in these forms.

Díván Begí. O God, what a set these are! Now, come, explain this to them. Bairám will never confess. These people evidently wish to make me doubtful. Good! Show me those children who met with the devils.

Najaf. What wilt thou do, Áká?

Díván Begí. I must have them.

Namáz. Áká, do not accuse us on the word of our enemies.

Díván Begí. What enemies?

Namáz. These Amirlú,* on all four sides, are our enemies.

---

* A Turkish name of a Tartar tribe. Also *Mulkání* in the next page.

آورد ولایق شأن شما پذیرائی وراه آوردِ شمارا بعمل میآوریم "

دیوان بیگی (خشمناک) مردکه چه نامربوطات میگوید ! گردو وفندق‌را من میخواهم چکنم؟ راهنمائی آنها برای من چه لازم است ؟ من راهیکه آمدم خودم بهتر از تو بَلَدم احتیاج براهنمائی شما ندارم . شما دُزدهارا بمن بدهید

نجف چه دزد آقا ؟

دیوان بیگی چه طور چه دزد ؟ یك ساعت است با تو حرف میزنم باز میپرسی چه دزد !

نجف آخر من هم خدمت شما عرض کردم آقا بچهای ما سرِ کسی نریخته اند الّا اینکه بجمعیّت شیاطین برخورده اند

دیوان بیگی . تو که همه‌را جفنگیات حرف میزنی

نجف آقا شما دنیا دیده اید عقل دارید . هیچ شده است که خرس ومیمون وگورکَن عرّاده سوار بشود شهر بشهر سیاحت کند ؟

دیوان بیگی من مگر میگویم خرس ومیمون عرّاده سوار شده بودند!

نجف پس چه طور گفتی آقا ؟

دیوان بیگی من گفتم حافظِ آنها سیاحت میکرد

son of nuts and filberts, in accordance with your rank, and will make offerings to you."

Díván Begí (*angrily*). How absurdly the man is talking! Do I want nuts and filberts? What should I do with them? Are their offerings* proper for me? I know the way I have come better than thou dost, and do not want your offerings. Give me the thieves.

Najaf. What thief, Áká?

Díván Begí. How "what thief?" I have been talking to thee for an hour, and still thou askest "what thief?"

Najaf. I have already represented to you, Áká, that our sons have attacked no one, but they came across a troop of devils.

Díván Begí. Thou art talking all nonsense.

Najaf. Áká, you have seen the world. You are wise. Has it ever happened that bears and monkeys and hyenas have travelled about in a cart from town to town?

Díván Begí. But I say there were a bear and monkey in the cart.

Najaf. What have you said, Áká?

Díván Begí. I said their keeper was travelling.

---

* Lit. "Offerings to bring us on our way," or propitiatory offerings.

آب یاری کشت بگرمسیر رفته بودند . جمعیّتِ شیاطین بر میخوردند . شیاطین‌ها میان عرّاده برای خودشان میرفتند اینها احمقی کرده بسوی عرّاده تفنگ انداخته اند که جنّها بترسند فرار کنند . میبایست باسم الله بگویند نگفته اند . جنّها خشمناك شده چون بهر شکل میتوانند بروند بشکلِ خرس بر گشته بر سرِ اینها ریخته دندان گرفته اند . حالا دشمنان ما این‌را یك نقلی ساخته بزرگ جنّهارا پوق اسم گذاشته شمارا سر در کم میگذارند

دیوان بیگی (خشمگین بزبان روسی) مَردَکه‌را به بین گردرا گردو میخواند

نجف (رو بمترجم کرده) نفهمیدم آقا چه میفرمایند؟

مترجم دیوان بیگی میفرمایند گردو وفُندُق در میانِ شماها خیلی میشود؟

نجف (بمترجم) آری دَورِ سرت گردم ! بدیوان بیگی عرض کن این درّه باسم فندق درّه معروف است معدن گردو وفندق است . انشاء اللّه وقتِ چیدن وتکانیدنِ فندق وگردو جوال جوال خدمت ایشان میآریم پذیرائی دیوان بیگی بفراخورِ شأن او سرِ چشم ما

مترجم (بدیوان بیگی بزبان روسی) آقا ! نجف عرض میکند که " وقت گردو وفندق جوال جوال خدمت شما خواهیم

the country to water the fields. They met a company of devils. The devils were going in the cart of their own accord, and they foolishly fired off their guns towards the cart, so that the Jinns might be frightened and run away. They ought to have taken the name of Allah: they did not utter it. When Jinns are angry they can assume any form. Taking that of a bear, they turned round; they fell on them and seized them with their teeth. Now our enemies have made a big story of this. They call the Jinns by the name of Pauk, and they have put your head in your sleeve.*

Díván Begí (*angrily in Russian*). Look at the man: he calls what is round a nut.†

Najaf (*turning to the Interpreter*). I have not understood. What does the Áká say.

Interpreter. The Díván Begí says: "Are there many nuts and filberts among you?"

Najaf (*to Interpreter*). Yes; may I keep guard round thy head! Represent to the Díván Begí that this valley is known by the name of the Valley of Filberts; it is a mine of nuts and filberts. Please God, at the time of picking and shaking down the filberts and nuts, we will bring sacks as presents to him, to please the Díván Begí, in accordance with his dignity. On our eyes be it!

Interpreter (*to the Díván Begí, in Russian*). Áká, Najaf represents: "We will bring sacks to you at the sea-

---

* "Put your head in your sleeve," that is, "deceived you."

† "He calls what is round a nut," probably means that he is uttering platitudes. The explanation in the French edition is "Il prend Pirée pour un nom d'homme."

هم یك خرسِ ینگی دُنیا ویك میمون بُرازیل ودو تاگُورکَن بزرگ وجانوران دیگر بوده است . یك راس اسب عرّاده هم از تفنگهائی که دزدها میاندازند کُشته شده خرس ینگی دنیا زخم برداشته میمون هم گریخته گم شده است . مظنّه که اسباب توی عرّاده نیز غارت شده باشد . خرسِ مجروح در جنگل پیدا شده ویکی از دزدها هم گیر آمده است . الحال بنا بر اخبار صریحه معلوم میشود روزیکه این اتّفاق افتاده است مه تا سوار پُر اسباب ویراق وقتی که از اوبهٔ شما پائین میرفتند دیده اند . بی شكّ آنها از بچّههای شما هستند باید آنهارا الحال بمن بدهید والّا شمارا بدبخت میکنم

نجف آقا شما البتّه آدمِ با عقلی هستید که محال باین بزرگیرا بشما سپرده اند . دشمنان ما خدمت شما خلاف عرض کرده اند . شما باید هیچ وقت باین حرفهای واهی باور نکنید

دیوان بیگی واهی یعنی چه ؟ در میان بلوك من دزدی باین آشکاری واهیست ؟

نجف آقا حقیقتِ اینرا از من بپرسید من راستشرا بشما عرض کنم

دیوان بیگی بگو منهم آنرا میخواهم

نجف چند نفر از بچّهای اوبهمان روز چهار شنبه برای

came up to his cart. In the cart there were an American bear and a Brazilian monkey, a couple of large hyenas, and other beasts. A horse in the cart was killed by the shots the robbers fired from their guns, the American bear was wounded, and the monkey ran away and has been lost. It is suspected that the goods in the cart have also been stolen. The bear has been found wounded in the jungle, and one of the robbers has also been captured. Now, according to precise information received, on the day that this took place, three men on horseback, well armed, were seen as they went down from your village. No doubt they are some of your children. You must give them up to me at once, or else I shall have to punish you.

Najaf. Áká, you certainly must be an intelligent man that they should have given such a large district into your charge. Our enemies have represented falsely to you. You must never believe such false words.

Díván Begí. What is the meaning of false? Is such an open robbery in the middle of my district false?

Najaf. Áká, ask me the particulars of this, and I will represent them to you truly.

Díván Begí. Speak! That is what I wish as well.

Najaf. On Wednesday some of our children had gone into

مترجم آقا بایست که اینها همه در یك مرتبه بوده باشند

دیوان بیگی خوب! هر کدام که با عقلتر محسوب میشود

مترجم همچو میدانم که همگی بیَك عقل بوده باشند

دیوان بیگی لا اله الاّ اللّه! آخر البتّه یکی از اینها نسبت بآن دیگرها زبان‌فهم وسخندان خواهد بود که باو متوجّه شده سؤال وجواب کنم . یکدفعه با همهٔ ایشان که نمیتوان حرف زد

مترجم در ینصورت نجف بایست از آنها فهمیده وسخندان‌تر بوده باشد چونکه زبان روسی‌را هم کمی بلد است

دیوان بیگی خوب نجف بالاتر وا ایستد (مترجم نجف‌را سرِ صف میگذارد) ای نجف حرف‌را تا آخر گوش کن بعد جواب بده

نجف چشم آقا

دیوان بیگی (کاغذی از بغلش در آورده) از اهل مملکتِ خارجه جناب فوق حافظِ جانوران عریضه بمن داده است که پس پریروز در عرض راه تفلیس با جانورانِ خود میآمده است قدری از عرّاده عقب‌تر بوده است. اتّفقا چند نفر راه‌زن سرِ عرّاده ریخته اند . در عرّاده

Interpreter. A'ká, they must all be of one rank.

Díván Begí. Good! Whoever is accounted the most intelligent.

Interpreter. As far as I know, they are all of equal intelligence.

Díván Begí. There is no God but Allah! Surely there must be one among them who, with reference to the others, is one who undertands languages, and is intelligent, so that I may turn to and make inquiries of him. I cannot talk to all of them at once.

Interpreter. In that case Najaf must be the most intelligent and clever, since he knows Russian a little.

Díván Begí. Good! Let Najaf stand at the head. (*The Interpreter puts Najaf at the head of the row.*) O Najaf, hear my words to the end, and then answer.

Najaf. On my eyes be it, A'ká.

Díván Begí (bringing a paper out of his pocket). The respected Fauk, of foreign parts, a keeper of animals, has presented a petition to me, saying that three days ago * he was coming with his animals along the Tiflis road, and was following his cart at a short distance. By chance some highwaymen

* "The day before the day before yesterday."

از اسبان اثری ندیدیم . دیگر نمیدانم این چه سِرّی است

نجف میخواهی چه سِرّ بشود ؟ طاوس درّه جای اجنّه است . روز چهار شنبه بیرون رفته اید بجمعیّتِ شیاطین دُچار شده اید . جز این چیزی نیست

تاروردي بلی

تراکمه‌ها بیشِك جمعیّت شیاطین راست شده‌الله واگر نه میمون وخرس در عرّاده چه میکرد ؟

نجف امّا تاروردی تو زخم داری بر خیز ازینجا برو . دیوان بیگی اینجا خواهد آمد به بینیم با ما چه حرف دارد (تاروردی پا میشود میرود)

(در ینحال دیوان بیگی میرسد . همه سر پا میایستند)

دیوان بیگی (روی کُرسی نشسته) کدخدا تو زبان رُوسی بلدی . به گو به بینم اینها کیستند ؟

کدخدا اینها اهل اوبه هستند . این نماز است این نجف است این هم مشهدی قربان است مردیست محترم دولتمند

دیوان بیگی دولتش خیلی لازم بود انشاء الله دولت نشان دادنِ شمارا بشما مینمایم (رو بمترجم میکند) کمالوف ! این حضرات‌را بمناسبتِ مرتبهٔ هر کس ترتیب بده مرتبه هر که بالاتر است بالاتر بایستند

After this we saw no trace of the cart or of the horses. I know nothing more of this mystery.

Najaf. Dost thou wish to know what the mystery is? The level part of the valley is the abode of Jinns. You went out on a Wednesday and came across a company of devils. There is nothing but this.

Tárvardí. Well.

Turkománs. No doubt they were truly a company of devils. If not, what were the monkey and bear doing in the cart?

Najaf. But, Tárvadí, thou art wounded. Rise and go away from this place. The Díván Begí wishes to come here. Let us see what he has to say to us. (*Tárvardí rises and goes. Meanwhile the Díván Begí arrives. All rise.*)

Díván Begí (*sitting on a chair*). Chief, thou art acquainted with Russian. Speak, and let me see who these are.

Chief. These are the people of the village. This is Namáz. This is Najaf. This is Kurbán Mashadí, a respectable and rich man.

Díván Begí. His wealth is very necessary. Please God, I will show you the signs of the wealth you point out to me. (*Turning to the Interpreter*) Kamáloff, arrange these gentlemen according to the rank of each. Whoever is the highest, let him stand at the head.

مجلس سیّم

واقع میشود در محالّ شمس الدینلو در اوبهٔ میانِ الاچیق . تاروردی سرش‌را بسته کدخدا مشهدی قربان نجف نماز وسایر ترالمه‌ها نشسته اند

نجف تاروردی ! بگو به بینم بسرت چه آمده ؟ که زخمت زده است ؟

تارودی آ دورِ سرت گردم ! من ولی اروج رفته بودیم گرمسیر جهت آب یاری غلّه . در طاوس درّه بعرّادهٔ دُچار شدیم . ولی گفت "من و اروج شوخی شوخی آدمهای این عرّاده‌را خواهیم ترساند ." تفنگ انداختند گویا آدمها گریختند عرّاده خالی ماند . ولی و اروج رفتند اسبانِ عرّاده‌را بیآورند . منهم رفتم نزد صندوقهائیکه توی عرّاده بود . اوّل از صندوقی میمونی بیرون جست واز صندوق دیگری خرسی بلند شده مرا بغل گرفته زمینم زد خفَقه میکرد . یك دفعه تفنگی خالي شد . خرس مرا ویل کرد برخاستم گریختم . پس از آن نه از عرّاده ونه

THIRD ACT.

Takes place in the encampment of Shams-ood-deenloo, in the village in a felt tent. Tárvardí, with his head tied up, the headman Kurbán Mashadí, Najaf, Namáz, and all the Turkománs sitting.

Najaf. Tárvardí, speak and let me see what has happened to thy head. Who has wounded thee?

Tárvardí. Let me watch round thy head!* I, Walí, and Arúj, had gone to the country to water the flocks. In the level of the valley we came across a cart. Walí said: "I and Arúj, by way of a joke, will frighten the men of this cart." They fired off their guns. Perhaps the men ran away, the cart was left empty. Walí and Arúj went to bring the horses of the cart. I, too, approached the boxes that were in the cart. First, out of a box there jumped a monkey, and from another box a bear got up and hugged me: throwing me down on the ground he was suffocating me. A gun went off. The bear released me. I got up and ran away.

* "May I revolve round thy head," that is, "guard thy head."

بایرام من تقصیری نکرده‌ام که گردن بگیرم آقا

دیوان بیگی من هرگز آدمی باین منکری ندیده‌ام . بچها ! دستهای این‌را محکم به بندید مراقب باشید نگریزد واگر نه خودتان جواب خواهید داد . پسر از اینجا باوبهٔ شما چه قدر راه است ؟

بایرام یک فرسخ

دیوان بیگی ما برویم آنجا باید عمل‌را زود وگرم گرم تحقیق کرد . امّا حالا باید بدفترخانه رفت . الحمد للّه کار آنقدر است که آدم نمیداند کدام یکیش‌را برسد . مترجم کجاست ؟

مترجم اینجایم آقا

دیوان بیگی برویم . خدایا این چه کاریست چه خدمتی است ! باید بهمهٔ چیز متحمّل شد هر حرفِ مفتی‌را گوش داد وجواب گفت هر روز هر روز از جان گذشت . امّا این احمقها باز نفهمند که ما همهٔ این عذابهارا برای اینها میکشیم . یساولها ! این پسره‌را پشت سر من بیآورید (همه میروند . مجلس خالی میماند ــ پس از آن میمون از درخت پائین میآید جست وخیزی میکند از چشم ناپدید میشود)

پرده میافتد

Bairám. Ákà, I have committed no fault to confess to.

Díván Begí. I have never seen such an obstinate man. Children, tie this man's hands tight. Be careful that he does not run away. If he does, you will answer for it. Son, how far is it to your village?

Bairám. One farsakh.

Díván Begí. We will go there. We must inquire into this affair quickly and while it is hot; but we must now go to the office. Thank God that the affair is such that no man knows to which of them * it may be brought home. Where is the interpreter?

Interpreter. Here I am, Ákà.

Díván Begí. Let us go. O God! what a business is this! What a service is this! One must bear everything, listen to every idle word, and give an answer. Every day, every day give up one's life. But these fools will not understand that we take all this trouble for their sakes. Policemen, bring this youth after me. (*All go off. The stage remains empty. The monkey then comes down from the tree, jumps about and disappears.*)

* "To which one in particular it can be brought home."

The Curtain falls.

نزدیکی پی شکار میگشتم . دیدم یکی داد میزند بعجز والتماس امداد میخواهد . پیشتر دویدم دیدم یك خرس یك آدمی‌را خَفَه میکند تفنگ‌را انداختم خرس‌را زدم زخمی کردم . من جز این کاری نکرده‌ام

دیوان بیگی بلی بسیار خوب حرف میزنی . میخواهی باین حرفها سرِ مارا به پیچانی ؟ کار خود پیداست در جائیکه تقصیر واقع شده است تو همانجا گیر آمدهٔ . بهتر این است رفیقهات‌را بگوئی

بایرام من حقیقتش‌را عرض کردم

دیوان بیگی پسر من دلم برای تو میسوزد . از حالتت پیداست جوانِ خوش سر وصورتی پسرِ خوبی . هیچ میدانی دُزدیکه با یراق واسباب گرفتند چه تنبیه ولَسَق دارد ؟

بایرام چرا نمیدانم ! تنبیهش چوبِ دار است

دیوان بیگی بلی که چوب دار است . اگر بخودت هم رحم نکنی باری بر پدر ومادرت رحم بکن . هیچ کسی‌را در دنیا دوست میداری ؟

بایرام همین تشویشم برای اوست . آقا یك معشوقهٔ دارم

دیوان بیگی خوب . پس گردن میگیری ؟

this neighbourhood to hunt. I saw a man crying out and begging and praying for help. I ran forward and saw a bear suffocating a man, and fired my gun at and hit the bear and wounded him. I have done nothing but this.

Díván Begí. Yes; thou talkest very well. Thou wouldst with these words turn our heads round. Thy own affair is clear. In the place where a crime has been committed thou hast been caught. Thou hadst better name thy comrades.

Bairám. I have told the truth.

Díván Begí. My son, my heart burns for thee! From thy condition it is clear that thou art a respectable young man, and thy appearance is that of a boy of good family. Dost thou know what is the punishment and chastisement of a thief caught with arms and property in his hands?

Bairám. How should I not know? His punishment is the stick of the gallows.

Díván Begí. Yes, the stick of the gallows. If thou pity not thyself, have compassion on thy father and mother. Dost thou love no one on earth?

Bairám. My trouble is on that account. Áká, I have one whom I love.

Díván Begí. Good! Then thou wilt confess?

نزدیکی پی شکار میگشتم . دیدم یکی داد میزند بعجز والتماس امداد میخواهد . پیشتر دویدم دیدم یك خرس یك آدمی‌را خَفَه میکند تفنگ‌را انداختم خرس‌را زدم زخمی کردم . من جز این کاری نکرده‌ام

دیوان بیگی بلی بسیار خوب حرف میزنی . میخواهی باین حرفها سرِ مارا به پیچانی ؟ کار خود پیداست در جائیکه تقصیر واقع شده است تو همانجا گیر آمدهٔ . بهتر این است رفیقهات‌را بگوئی

بایرام من حقیقتش‌را عرض کردم

دیوان بیگی پسرِ من دلم برای تو میسوزد . از حالتت پیداست جوانِ خوش سر وصورتی پسرِ خوبی . هیچ میدانی دُزدیکه با یراق واسباب گرفتند چه تنبیه ونَسَق دارد ؟

بایرام چرا نمیدانم ! تنبیهش چوب دار است

دیوان بیگی بلی که چوب دار است . اگر بخودت هم رحم نکنی باری بر پدر ومادرت رحم بکن . هیچ کسی‌را در دنیا دوست میداری ؟

بایرام همین تشویشم برای اوست . آقا یك معشوقهٔ دارم

دیوان بیگی خوب . پس گردن میگیری ؟

this neighbourhood to hunt. I saw a man crying out and begging and praying for help. I ran forward and saw a bear suffocating a man, and fired my gun at and hit the bear and wounded him. I have done nothing but this.

Díván Begí. Yes; thou talkest very well. Thou wouldst with these words turn our heads round. Thy own affair is clear. In the place where a crime has been committed thou hast been caught. Thou hadst better name thy comrades.

Bairám. I have told the truth.

Díván Begí. My son, my heart burns for thee! From thy condition it is clear that thou art a respectable young man, and thy appearance is that of a boy of good family. Dost thou know what is the punishment and chastisement of a thief caught with arms and property in his hands?

Bairám. How should I not know? His punishment is the stick of the gallows.

Díván Begí. Yes, the stick of the gallows. If thou pity not thyself, have compassion on thy father and mother. Dost thou love no one on earth?

Bairám. My trouble is on that account. Áká, I have one whom I love.

Díván Begí. Good! Then thou wilt confess?

دو نفر تان پائینِ راها نگاه کنید . دو نفر هم اسبهارا بگیرید . باقی این بهادررا به بندد

بایرام مرا به بندند؟ ترا بخدا همچو مفرما . من چه تقصیر دارم ؟

دیوان بیگی چه طور تقصیر نداری ؟ پس این صندوقهای شکسته عرّاده لُعنت شده تفنگ انداختن تقصیر نیست ؟ تاکی با زاکون مخالفت خواهید کرد ؟ از فرمانِ امنای دولت بیرون خواهید رفت ؟ هر چه که عقل وهوشتان کم هم بوده باشد اقلاً اینقدرها دستگیر تان بشود که دولت رُوس شمارا از لزگیها وقپچاقها محافظت میکند شما هم بشکرانهٔ این کارها تابعِ نظام بشوید اگر چه هرگز نظام وضابطهرا نفهمیده اید . اِیهِ با تو این گفتگوها سودی ندارد . رفیقهات گو؟

بایرام من رفیقی چیزی ندارم

دیوان بیگی اسبهای این عرّادهٔ کجاست ؟

بایرام نمیدانم

دیوان بیگی " نمیدانم ندیدهام " عادت قدیمی تان است . همچو خیال میکنی بنمیدانم گفتن جان در میبری ؟

بایرام آقا شما بحرف من گوش بدهید . من درین

another highway robbery. Kossacks! Two of you keep guard down the road; two of you take the horses; let the others bind this brave man.

Bairám. They are to bind me? I adjure thee by God, do not give such an order. What fault have I committed?

Díwán Begí. How hast thou committed no fault? Is it no crime to break open boxes, to rob a cart, to fire off a gun? How long will you oppose the law? Will you disobey the order of the officers of the State? However little may be your intellect and understanding, they may at least assist you to this extent, that the Russian Government protects you from Lesghians and Kipcháks. In gratitude for these things you should submit to public order. Although you have never understood public order and law— Oh! it is of no use speaking to thee. Name thy accomplices.

Bairám. I have no accomplices.

Díván Begí. Where are the horses of this cart?

Bairám. I don't know.

Díván Begí. "I don't know; I have not seen"? That is your old style. Dost thou think to save thy life by saying "I don't know"?

Bairám. Áká, listen to my words! I had come into

دیگر براه‌زنی نمیروم کسی‌را لعنت نمیکنم . توبه توبه توبه! اوف خدایا تو رها کن! خدایا تو بدادِ من برَس! هرگز دیگر باینچنین راها نمیروم (خرس رویش‌را میخراشد میزند برمین میجهد بگردة اش . بنا میکند بفشار دادن وخفَه کردن . در ینحال بایرام سرِ تَپّه پیدا شده)

بایرام این چه صدائی است میآید؟ یقین خرس است آدم خفه میکند

تاروردی (فریاد کنان) ای خداپرست امداد کن مرا برهان! (بایرام تفنگ‌را دراز کرده خرس‌را نشان میکند میاندازد — وقتیکه تفنگ خالی میشود گُلوله خرس‌را از روی تاروردی کنار انداخته خرس زود برخاسته طرف دود دویدة میرود میان جنگل ناپدید میشود)

تاروردی (روی زمین پهن شده) ای خدا! گُلوله بمن نخورده باشد! خیر انشاء الله نخورده است . بر خیزم فرار کنم (زود برخاسته فرار میکند)

بایرام (پائین آمدة بنزدیك عرّادة میرسد) این چه عرّاده است؟ این خرس این آدم از کجا باینجا افتاده؟ همچو میدانم خرس‌را مجروح کرده‌ام خون ریخته است . اما خرس کجا رفته باشد؟ آن آدمیکه خلاص کردم چه شد؟ (درین اثنا دیوان بیگی قزاقها ومترجم میرسند)

دیوان بیگی باز راه زنی‌را بنا گذاشته اند . قزاقها!

a highwayman, or rob anybody. Repentance, repentance, repentance! O God, save me! O God, listen to my cry! I will never again go upon such paths. (*The bear scratches his face, throws him down on the ground, and jumps round him: he begins to squeeze and suffocate him. At this juncture Bairám appears at the top of the hillock.*)

Bairám. What is this noise that's coming? Surely it is a bear that is suffocating a man.

Tárvardí (*crying out*). O worshipper of God, help me; save me!

(*Bairám aims at the bear and shoots. When the gun goes off, the bullet throws the bear off from Tárvardí's face. The bear quickly rises, runs towards the smoke, and disappears in the jungle.*)

Tárvardí (*lying with his face on the ground*). O God! may the bullet not have struck me! No! Thank God, it has not hit me. I will get up and run away. (*Runs away, rising in haste.*)

Bairám (*coming down, approaches the cart*). What kind of cart is this? How has the bear fallen on the man here? I believe I have wounded the bear: there is blood spilt. But where can the bear have gone? What has become of the man I saved?

(*At this juncture the Díván Begí, Kossacks, and the Interpreter approach.*)

Díván Begí (*head of Police*). They have committed

میبرم . بگذار این‌را به بیند مشغوف بشود . آیا چه طور بگیرم ؟ میمونِ من نترس پیش بیآ میمونِ قشنگم پیش بیآ ! (میرود بطرف میمون – میمون از پیشش میجهد) به بین به بین پدر ملك صاحب ! کم مانده بود سرِ من بیافتد . ها ! صبر کن به بین من ترا چه طور خواهم گرفت (میدود عقبِ سرِ میمون . میمون اینطرف آنطرف میجهد – بعد میرود سرِ درختی تقلید اورا در میآورد) نگاه کن به بین فکرش اینست من پُشتِ سر او بدرخت بالا بروم چه طور میمون شیطان است ! اوف ! غریب خسته شدم . این چه تاجر سفیهی بوده است که میمون‌را بعرّاده گذاشته میگرداند ! من همچو دانستم این خانه خراب مال معقولی برداشته میبرد بفروشد بسرش ریخته لُخت کردیم ! من چه میدانستم که این قدر نادُرست بوده است که تیر ما بسنگ خورد ! چه طور دلم تنگ میشود ! امّا دست خالی بخانه نمیتوان برگشت . آن یکی صندوق‌را به بینم چه دارد . فامّا صندوق بزرگ است یقین که میان این مال معقول خواهد بود . درِ سرش هم چه قدر بزرگ است ! (میزند دَرش‌را بشکند) آه سبحان اللّه چه خِرِّ خِرّی میآید ! (دَررا بلند میکند خرسی بیرون آمده اورا بغل میکند) ای وای ! خرس ! اي نماز ! ای زلیخا ! ای پریزاد ! خانه‌ام خراب شد . ای هرای ! ای امان ! امدادم کنید ! ای دوستانِ خدا بدادم برسید ! وای امان ! غلط کردم

Parízád. Let her see and go frantic over him.* Ah! how shall I get hold of him? Don't be afraid, my monkey! Come here, my pretty monkey, come here! (*He approaches the monkey. The monkey jumps away.*) See, see, son of a dog! He is nearly ready to fall on my head. Ha! Wait and see how I will catch thee. (*He runs after the monkey. The monkey jumps here and there; then he runs up a tree and mimics him.*) See, now! He thinks I shall follow him up to the top of the tree. What a devil of a monkey it is! Oof! I am wonderfully tired. What an idiotic merchant this has been to carry about a monkey in a cart! I think this scoundrel† must be carrying off the property of some nobleman to sell, which we have attacked (have poured on his head) and robbed him of! How could I have known that it would have turned out so badly, that my arrow should strike a stone? How distressed I am! But I cannot go home empty-handed. Let me see what that box contains. But indeed this box is a big one! Certainly there must be some good things in this. How big its lid is, too! (*Strikes the lid to break it.*) Oh! glory to God! What groans are coming from it! (*Lifts up the lid. A bear comes out and hugs him.*) Oh, oh! A bear! Oh, Namáz! Oh, Zuleikha! Oh, Parízád! My house is ruined! Oh, help! Oh, mercy! Help me! O friends of God, come and assist me! I have done wrong. I will never again be

* *Mashghúf* also means "inflamed with love."
† Lit. "man of a bad house."

ولی حرف ویل نگو ای سفیه! تو یکجوجه نمیتوانی بکشی خودت فرار نکن. آدم کشتنت پیشکشِ تو.

اروج الحال بر میگردیم خیال نگیردت. درِ صندوقهارا باز کن

تاروردی بچشم! (ولی و اروج زودی میروند دور میافتند)

تاروردی (تنها) باز من تنها ماندم ضرر ندارد. از که میترسم؟ صاحبانِ مال‌را که گریزانده ایم. واه چه صندوقهای بزرگست! یقین که توش همه تافته است. پریزاد تا عمر دارد هی! پیراهن زیرجامهٔ تافته بپوشد. قورومساق نماز نصفش‌را حالا از من خواهد خواست غلط میکند. چه کرده است که نصفش‌را باو بدهم؟ شاید در میانِ صندوق شال تَرمه باشد یا خزینهٔ شاهی باشد. زودتر نگاه کنم به بینم چه دارد. (میرود نزدیك صندوقها) همچو مینماید میانِ صندوق چیزی حرکت میکند (تا درِ صندوق‌را بلند میکند یك دفعه میمون از صندوق بیرون میجهد) الله اکبر! این چه بود؟ میان صندوق میمون چه میکند؟ این طور هم مال تاجری میشود؟ چه قسم تاجرهای بیمعنی در دنیا هستند! (میمون باو دندان غَرَچه میکند) آخ پدرسك صاحب هی! چه دندان غرچه است بمن میکنی؟ (میمون تقلیدش‌را میآورد) به بین به بین تقلیدِ مرا درمیآورد. خوب شد این‌را برای پریزاد پیشکش

Walí. Don't talk nonsense, fool! Thou canst not kill a chicken. Don't run away thyself. I make thee a present of the men to be killed.

Arúj. We will come back at once: don't imagine things. Open the boxes.

Tárvardí. On my eyes be it!

(*Walí and Arúj quickly run off to a distance.*)

Tárvardí (*alone*). It is none the worse that I am alone again. Whom should I be afraid of, now that we have put to flight the owners of the goods? Ah! what large boxes they are! They must certainly be stuffed full. Ha! Parízád will have enough for life. She may wear chemises and drawers of silk stuff. That scoundrel Namáz will now demand half of it of me. He is mistaken. What has he done that I should give him half? Perhaps in the box there may be a Cashmere shawl or a royal treasure. Let me quickly look and see what there is. (*Approaches the boxes.*) It seems to me there is something moving in the box. (*As he lifts up the box a monkey suddenly jumps out of it.*) God is great! What is this? What is a monkey doing in the box? Have merchants this kind of goods? What senseless merchants there are in the world! (*The monkey grins at him with its teeth.*) Oh! Sir Dog-father! What teeth! Art thou grinning at me? (*The monkey mimics him.*) See, see! he is mimicking me. Very good! I will take him as a present for

فوق ترا بخدا ! تأمّل کن الآن میگریزم (بنا میکند بدویدن)

تاروردی (تنها) چه طور ترساندمش ! همچو مرد رندی هم میشد که من کردم . اگر پریزاد درین حالت مرا میدید از ترس زَهْرَه اش آب میشد (در این اثنا ولی و اروج جلو اسبی که عرّاده‌را بسته بودند گرفته میکشند ودر عرّاده هم دو تا صندوق بوده است)

تاروردی (رو بطرف ولی واروج کرده) همه گریختند ؟

ولی خاطر جمع باش همه گریختند

تاروردی (خنده کنان) چه قدر ترسو بوده اند هوی ! در دنیا همچو آدمها هم بوده است ! خوب توی عرّاده چه هست ؟ غنیمت مان چیست ؟

ولی توی عرّاده دو تا صندوق کُنده ایست هرگز حرکت نمیتوان داد . تاروردی تو زود آنهارا بشکن اسبابش‌را در بیار یکجائی جمع کن . من واروج برویم . از اسبهای عرّاده یکی گُلوله خورده دو تا خویش بجنگل گریخته بگیریم بیآوریم چیزهارا باز کنیم ببریم

تاروردی خیلي خوب شما بروید اسبهارا بر گردانید . من الحال صندوقهارا بشکنم اسبابش‌را یکجا جمع میکنم امّا زود بر گردید که اینجا نمیتوان زیادتر معطّل شد میترسم آدم بَسَرم بریزد خونِ نا حقّ بکنم

Fauk. I adjure thee by God! Reflect! I will flee at once. (*He begins to run.*)

Tárvardí (*alone*). How I frightened him! I made him become like a drunken man. If Parízád had seen me now, her bile would have turned into water through fright.

(*In the meanwhile Walí and Arúj have seized the horse fastened to the cart and are pulling him along. There are some boxes in the cart.*)

Tárvardí (*turning to Walí and Arúj*). Have they all run away?

Walí. Rest assured! They have all run away.

Tárvardí (*laughing*). What cowards they were! There are such men in the world! Good! What is there in the cart? What is our booty?

Walí. There are a couple of heavy chests in the cart: we can never move them. Tárvardí, break them open quickly, and collect the things out of them together. I and Arúj are going. Of the horses in the cart one has been shot; two have run off into the jungle. We will catch them and load up the things on them to carry them off.

Tárvardí. Very good! You go and turn back the horses. I will break open the boxes and collect the things together in one place; but come back quickly, for we must not delay here long. I fear if any man come upon me I may unjustly shed blood.

فوق والله در همهٔ سفر خودم زیاده بر این چیزی پیدا نکرده‌ام. بگیر! خلاصم کن!

تاروردی بخاطرِ خدا بگذار بر گرد بروم بأوبه

فوق ای امان فقیرم مرا نکُش

تاروردی مگر تو دُزد نیستی؟

فوق من مرد فقیر نمسهٔ هستم. تو کیستی؟

تاروردی من که هستم؟ قورومساق! نمی بینی من راه زنم؟ میان این جنگل دویست تا رفیقهای من یَلَه افتاده اند. شما چند نفرید؟

فوق من تنها یك نفرم

تاروردی دِه! پس زود در رو که حالا میکُشمت

فوق راست میگوئی که تو تنها نیستی؟

تاروردی نمی شنوی صدای قیل وقالِ رُفقای من است می آید!

فوق آه! ای خُدا هست ونیستم همگی غارت خواهد شد. آخ ماریا آداموونا ماریا آداموونا این چه بدبختی بود رو داد! بعد از این چه خواهم کرد؟ (گریه میکند)

تاروردی رفیقهام نزدیك است برسند. دِه! گُم شو زودی بهر جهنّمی که میخواهی برو! دیر کردی شکمت را پر دود میکنم

Fauk. By Allah! In all my travels I have never made more than this. Take it, and release me.

Tárvardí. For God's sake, let me go back to the village.

Fauk. Oh, mercy! I am a poor man: don't kill me!

Tárvardí. But art thou not a robber?

Fauk. I am a poor German. Who art thou?

Tárvardí. Who am I? Kurumsák! Dost thou not see I am a highwayman? In the midst of this jungle about two hundred of my comrades are lying in wait. How many are you?

Fauk. I am one man alone.

Tárvardí. Come, then! Be off quickly or I shall kill thee now.

Fauk. Dost thou say truly that thou art not alone?

Tárvardí. Dost thou not hear? It is the talking of my comrades who are coming.

Fauk. Oh! O God! My life and death will all be plundered. O Máriá Ádámuwaná! O Máriá Ádámuwaná! What ill luck has befallen me! After this, what can I do? (*Weeps.*)

Tárvardí. My comrades are close at hand. Come! Make thyself scarce, and go quickly to any hell thou desirest! If thou delayest I will fill thy belly with smoke.

بجنگل انداخت . ما شاء الله هی شیرم چه کارها کردیم هی ! (ناگاه چشمش بفوق میفتد) ای وای ! خدا ! جائی بدی شب کرده ! به بیعی این که خواهد بود ؟

فوق ای وای ! این دُزد خواهد بود یقین مرا میکُشد (بنا میکند بلرزیدن)

تاروردی ای داد ! یقین اینهم دزد است اینجا آمده است تفنگ هم دوشش انداخته . وای امان ! اگر بیندازد کارِ من خراب است (اینهم بنا میکند بلرزیدن)

فوق آخ ماریا آداموونا ! ماریا آداموونا ! کجا ماندهٔ ؟

تاروردی عجب پریزادرا گرفتیم خوب عروسی کردیم ! فارغ وآسوده نشسته بودیم کار از برای خود پیدا نمودیم !

فوق خدایا چه قدر مُهیب است !

تاروردی ای خدا چه تفنگ بلندی دارد ! من هیچ همچو تفنگِ درازی ندیده ام

فوق خوب است که بسمتی فرار کنم

تاروردی باید در رفت شاید تفنگ‌را بسوی من دراز کرد انداخت . تا وقت است خودی بکنار بکشم (هر دو یکدفعه میدوند بی اختیار بهمدیگر میخورند وهر دو کیسهٔ هائرا بیرون آورده بیکدیگر دراز میکنند)

تاروردی بخدا هست ونیستِ من همین است . بگیر ! دست از من بردار !

bushes. As it has pleased God, what brave deeds have we done, my lion! Oh! (*His eye falling suddenly on Fauk.*) Alas! O God! I have slept in an evil place. Dost thou see who this can be?

Fauk. Alas! this must be a robber. He will certainly kill me. (*Begins to tremble.*)

Tárvardí. Oh, justice! this is certainly a robber too. He has come here with a gun on his shoulder. Oh, mercy! If he shoots, I am done for. (*He also begins to tremble.*)

Fauk. O Máriá Ádámuwaná, O Máriá Ádámuwaná! Where hast thou remained?

Tárvardí. I had taken Parízád in a strange way. I had had a beautiful wedding; I was sitting at my ease. I had prepared for myself a nice business!

Fauk. O God! How terrible he is!

Tárvardí. O God! What a long gun he has! I have never seen such a long gun.

Fauk. I had better flee away somewhere.

Tárvardí. I must get away. Perhaps he will aim at me with his gun and shoot. Whilst I have time I had better get out of the way. (*Both of them run, and unintentionally meet each other. Both hold out their purses to each other.*)

Tárvardí. By God! My life and death are all the same. Take it; let me go.

ولی بس است پر وعظمان نده ! می بینی در بالا یك سیاهی مینماید رهگذر خواهد شد

تاروردی (کج کرده نگاه میکند) راستی رهگذر است آیا که باشد؟ والله میآید. میدانید ایه ؟ شما پیش پیش بروید من پُشتِ سرتان‌را نگاه دارم

ولی آری بتو بسیار امید توان بست ! اروج جلو برویم به بینیم کیست می آید. ای تاروردی بخدا اگر فرار کنی میان اوبه هم بتو برسم بسزاست میرسانم. خودت بدان !

مُلاقات تاروردی با فوق نمسه

تاروردی دِه ! به بین عشقبازی آخرش همین است. هرگز از خاطرم خطور میکرد دُزد بشوم راهزنی بکنم زلزله ولوله بعالم بیندازم ؟ خُدایا عشقبازی چه قدر دردِ بَدی بوده است !

فوق به به ! بسیار خوب کردم که پیاده شدم راهی رفتم شکوفه چیدم. چه شکوفهای خوبی ! چه قدر عطر خوب دارد ! اینهارا بماریا آداموونا پیشکش خواهم کرد (غفلتاً بتاروردی بر خورده) آخ ! وای خدایا این کیست ؟ وای امان خدا حفظ کن !

تاروردی هیچ نفهمیدم چه میکنند. اسبِ عرّاده‌را آنجا لُنگ کرده اند کالسکه‌چی هم گریخت خودی

Walí. Enough! Do not preach to us too much! Thou seest something black appearing up above. It is probably a traveller.

Tárvardí (*bending down and looking*). True: it is a traveller. Oh! who can he be? By Allah, he is coming. Ah! do you know it? You go on in front, and I will keep watch behind you.

Walí. Yes, we can bind many hopes on thee! Arúj, let us go near and see who it is that is coming. Tárvardí, by God, if thou run away, I will punish thee in the midst of the village. Look out!

(*The meeting of Tárvardí and Fauk the German.*)

Tárvardí. There!* See, this is the end of making love. Could it have ever entered my thoughts that I should become a thief, commit highway robbery, bring trembling and groaning into the world? O God! what grievous pain has love-making become!

Fauk. Good, good! I did very well to come on foot along the road to pick flowers. What beautiful flowers! What a delicious scent they have! I will give them as an offering to Máriá Ádámuwaná. (*Accidentally meeting Tárvardí.*) Alas! O God, who is this? Oh, mercy! God preserve me!

Tárvardí. I don't understand at all what they are doing. They have stopped the horse of their cart there, and the driver has run away and thrown himself into the

---

* *Dih* is somewhat equivalent to "There!" in English. It is a very common expression.

ولی بس است پر وعظمان نده ! می بینی در بالا یك سیاهی مینماید رهگذر خواهد شد

تاروردی (کج کرده نگاه میکند) راستی رهگذر است آیا که باشد؟ والله میآید. میدانید ایه ؟ شما پیش پیش بروید من پُشتِ سرتان‌را نگاه دارم

ولی آری بتو بسیار امید توان بست ! اروج جلو برویم به بینیم کیست می آید. ای تاروردی بخدا اگر فرار کنی میان اوبه هم بتو برسم بسزات میرسانم . خودت بدان !

مُلاقات تاروردی با فوق نمسه

تاروردی دِه ! به بین عشقبازی آخرش همین است . هرگز از خاطرم خطور میکرد دُزد بشوم راهزنی بکنم زلزله ولوله بعالم بیندازم ؟ خُدایا عشقبازی چه قدر دردِ بَدی بوده است !

فوق به به ! بسیار خوب کردم که پیاده شدم راهی رفتم شکوفه چیدم. چه شکوفهای خوبی ! چه قدر عطر خوب دارد ! اینهارا بماریا آداموونا پیشکش خواهم کرد (غفلتاً بتاروردی بر خورده) آخ ! وای خدایا این کیست ؟ وای امان خدا حفظ کن !

تاروردی هیچ نفهمیدم چه میکنند . اسبِ عرّاده‌را آنجا لُنگ کرده اند کالسکه‌چی هم گریخت خودی

Walí. Enough! Do not preach to us too much! Thou seest something black appearing up above. It is probably a traveller.

Tárvardí (bending down and looking). True: it is a traveller. Oh! who can he be? By Allah, he is coming. Ah! do you know it? You go on in front, and I will keep watch behind you.

Walí. Yes, we can bind many hopes on thee! Arúj, let us go near and see who it is that is coming. Tárvardí, by God, if thou run away, I will punish thee in the midst of the village. Look out!

(*The meeting of Tárvardí and Fauk the German.*)

Tárvardí. There!* See, this is the end of making love. Could it have ever entered my thoughts that I should become a thief, commit highway robbery, bring trembling and groaning into the world? O God! what grievous pain has love-making become!

Fauk. Good, good! I did very well to come on foot along the road to pick flowers. What beautiful flowers! What a delicious scent they have! I will give them as an offering to Máriá Ádámuwaná. (*Accidentally meeting Tárvardí.*) Alas! O God, who is this? Oh, mercy! God preserve me!

Tárvardí. I don't understand at all what they are doing. They have stopped the horse of their cart there, and the driver has run away and thrown himself into the

---

* *Dih* is somewhat equivalent to "There!" in English. It is a very common expression.

ولی یواش عزیزِ من خیلی دیر دستگیرت شده است . بخدا اگر پا پس بگذاری همین تفنگ‌را بشکمت خالی خواهم کرد . دیوانه ! احمق ! خودت بعجز والتماس مارا تا اینجا آوردهٔ حالا میخواهی مارا بگذاری بَرَوی ؟

تاروردی منکه نمیخواهم شمارا بگذارم بروم من برای خیریّتِ شما میگویم که برگردید شاید رهگذر زیادتر از ما باشند بلکه مثل ما بزنِ بهادر شدند گرفتند سر ومغز مان‌را خورد کردند

ولی هر که از مُرغ میترسد اَرزَن نمیکارد . حال وقت کردنِ این خیالات نیست . باید رهگذرها لُنگ کرد وتو هم باید با ما یکجا باشی والّا خواهی دید . میخواهی فردا عالمی‌را بما بخندانی ؟ پا پس گذاردی این تفنگ‌را مرِ دلت خالی خواهم کرد (تفنگ‌را بطرف وی دراز میکند)

تاروردی الله اکبر ! برای اینکه بما ترسو نگویند باید خودمان‌را ببلاها بیندازیم ؟ ای برادر گُوشَتْ بمن باشد به بین چه میگویم . تو رشادت‌را پُر بَد فهمیدهٔ میدانی که رشادت وبهادری چیست ؟ سردارِ بهادران کُور اوغلی گفته است که ” بهادری ده تاست . نُه تاش گریختن است یکی پیش چشم نیآمدن “ من میگویم از این دو تا کار بهر کدامش میخواهید عمل بکنید

Walí. Gently, my friend. Your reflection comes very late. By God! if thou turnest back now, I will empty my gun into thy belly. Madman! Fool! Thou thyself with entreaties and prayers hast brought us here, and now wouldst leave us and go away?

Tárvardí. I do not wish to leave you and go, but I say for your own good that it would be better to turn back. The travellers may be more than ourselves, and, moreover, if they are as valorous as we are, they might seize and shorten our heads and brains.

Walí. "Whoever fears the bird does not sow millet." This is not the time to entertain such thoughts. We must stop the travellers, and thou must be with us in the same place, or else thou shalt see. Dost thou wish to make the world laugh at us to-morrow? If thou turnest back thy foot, I will empty this gun into thy heart. (*He points the gun at him.*)

Tárvardí. God is great! In order that people may not call us cowards, must we throw ourselves into these calamities? O brother, thy ear!* Thou shouldst see what I say. Thou hast understood courage as full of evil. Dost thou know what courage and valour are? The chief of brave men, Kur Aughlí, has said, "Bravery has ten parts: nine of these are flight, and one is not to be visible." I say, do according to whichever of these two you wish.

---

* *Gúsh-at.* These must not be mistaken for the single word *gusht.*

بود . بروم بلکه بتوانم با گلوله بزنمش که پهلوی تاروردی زده باشم (میرود ـ خم کرده یوسفی کنان کمی بعد از آن تاروردی با همراهانش رسیده آن طرف واین طرف‌را نگاه می کنند)

تاروردی زود زود احتیاط داشته باشید باید که آینده توی راه بوده باشد

اروج بلی هست هست صدای پای اسب میآید . ولی چقماق تفنگ‌را سرپا بکش که همه مان یکدفعه تفنگها خالی کنیم

تاروردی وا ایستید وا ایستید ! همچو میدانم که تفنگ نیندازیم بهتر است

ولی تفنگ نیندازیم بهتر است یعنی چه ؟ آنوقت چه طور لخت میتوان کرد ؟ بعد باید دست خالی باوبه برگردیم همه خلق‌را بخودمان بخندانیم ؟

تاروردی بچه سبب خلق بما خواهند خندید ؟ میگوئیم افتادیم سرِ راه خیلی هم پائیدیم کسی‌را ندیدیم

ولی هیچکس این‌را باور نمیکند . من نمیتوانم این‌را بکنم

تاروردی نمیتوانی بکنی ؟ منهم نمیتوانم سرِ فقیر وبینوای بیکس بریزم . من همچو عمل گناه‌را داخل نمیشوم . در مرد رحم ومروّت هم خوب چیزیست . راستش اینست که من نمیمانم بر میگردم میروم

it with a bullet, as I would the ribs of Tárvardí. (*He goes, stooping down like Joseph. Shortly afterwards Tárvardí comes with his companions, looking about them.*)

Tárvardí. Quick! quick! Be cautious, for there may be somebody coming on the road.

Arúj. There is! there is! The sound of a horse's foot is coming. Walí, cock thy gun, that we may all shoot at the same moment.

Tárvardí. Hold hard! hold hard! I think we had better not fire.

Walí. "We had better not fire": what does that mean? Then how shall we be able to rob? Then shall we have to return empty-handed to the village, and make all the people laugh at us?

Tárvardí. Why should people laugh at us? I will say we went on the road and lay long in ambush, but saw no one.

Walí. No one will believe this. I cannot do this.

Tárvardí. Thou canst not do it? I, too, cannot fall on any poor, miserable creature; I will not venture upon such a crime. Mercy and generosity are also good things in a man. This is the truth of it, that I will not remain; I will turn back and go.

مجلس دوّیم

واقع میشود در محالّ شمس الدینلو میان درّة . یکطرف درّة تلّی هم نمودار است

بایرام (تنها) ای مرد ! شکاری هم دست نمی افتد نه آهوئی نه درّاجی باری خرگوشی هم پیدا نمی شود که تیری خالی کنم. دلم تنگ آمده چه بخت بدی داشته‌ام ! من گیرم پریزاد مرا دوست میدارد از دستش چه برمیآید؟ از فرمانِ عَموش تجاوز میتواند بکند؟ از عهدهٔ همه اهل اوبه میتواند برآید؟ میان ماها بخواهش دختر که گوش میدهد؟ امّید نیست اقبالم نخواهد آورد . زلیخا وعدهٔ خودرا بانجام نمیرساند جرئت نخواهد کرد . نماز مرد طمعکار شیطان خیالیست که هرگز فریفتنِ مثلِ تاروردی دولتمندی‌را رضا نخواهد داد . خدایا چکنم؟ باین درد چگونه طاقت بیاورم چه طور صبر نمایم ؟ چه نحو آرام بگیرم ؟ از این غصّه بچه قسم فراغت بیابم؟ اخ ! چه صدای خش خشی می آید؟ باید پشت این بوطه باشد. جانور خواهد

SECOND ACT.

Takes place in the camping ground of Shams-ood-Deenloo in the middle of the valley. On one side of the valley a low hill is visible.

Bairám (*alone*). O man! I can get no game, neither antelope nor francolin. Even a hare does not make its appearance for me to shoot an arrow at. My heart is distressed. What bad luck I have had! I believe that Parízád loves me; yet what can she manage to do? Can she avoid her uncle's order? Can she escape from the control of all the people of her village? Who among us listens to the wish of a girl? There is no hope; fortune will not bring her to me. Zuleikha does not fulfil her promise; she will not have the courage. Namáz is an avaricious man with diabolical ideas, who will never consent to take in a rich man like Tárvardí. O God, what shall I do? In this grief, how shall I gain strength? how can I be patient? In what direction shall I find relief? From this calamity, in what way shall I obtain a reprieve? Ah! what scratching noise is that coming? It must be behind this butt; it may be an animal. Let me go; moreover, I may strike

تاروردی غم مغرور خواهند شد بیشك خواهند شد . یا ما که اسم خودم‌را گُم میکنم یا آدم لُعنت نکرده بر نمی گردم (میروند)

نماز زلیخا خبر نداری ؟ با تاروردی شرط بستیم هر چه که بیآورد نصفش‌را بمن بدهد

زلیخا تاروردی یعنی چیزی خواهد آورد که نصفش‌را هم بتو بدهد؟ تو چرا این خیالِ خام‌را باید بکنی؟ بیشك دست وپاش‌را خورد کرده روانه خواهند نمود

نماز خیر کسی چه میداند؟ میشود خیری اوغور شان بیآید . ترسو همیشه از خود ترسوتررا دُچار میشود . در آخر کار بهر جا منجر بشود خیرِ ماست : از یکطرف اسب از یکطرف پول (دست‌هاش‌را بهم میمالد ومیرود)

پرده میافتد

Tarvardí. Do not grieve! They will be; no doubt they will be. Either I will lose my reputation, or I shall not return if I have not robbed some man. (*They go.*)

Namáz. Zuleikha, dost thou not know? I have made a condition with Tárvardí to give me half of whatever he may bring.

Zuleikha. Will, then, Tárvardí bring home anything to give thee half of it? Why shouldst thou entertain this vain idea? No doubt they will send him off after shortening his hands and feet.

Namáz. No. Who knows anything? It may be that some good augury may attend them. A coward always meets with a greater coward than himself. In the end, to whatever place the affair may lead, it will be for our advantage. On one side a horse, and on the other side money. (*He rubs his hands together and goes off.*)

The Curtain falls.

زلیخا خوب! بس است. کارِ گذشته‌را حالا بیخود بیخود بزبان آوردن بتو مانده است

تاروردی من برای رفتن مضایقه نمی کنم امّا هیچ یراقی دربر ندارم نمیدانم چه بکنم. برای یراق خانه هم بروم پدرم خواهد فهمید

نماز خانه چرا میروی؟ شمشیر وتفنگ وطپانچهٔ مرا بردار قَمَه هم کمرِ خودت هست بگذار من ترا بپوشانم یراق برت کنم (بر میدارد یراقهارا بوی میبندد)

تاروردی دیگر چه بردارم؟

نماز بس است دیگر با اینها یك قشون‌را آدم جواب میدهد. زیاده بر این دیگر بچه کارت میخورد؟

زلیخا واه امان تاروردی چه قدر مُهیب شدی! بمحض دیدنِ تو همه فرار خواهند کرد (در اینحال ولی و اروج داخل میشوند)

اروج ما هم حاضریم

تاروردی برویم که برویم!

نماز بروید بروید! اوغور بخیر باشد! دستِ پُر بر گردید!

زلیخا تاروردی با پریزاد هر دو بهم پیر شوید! پسر ودختر زیاد به بینی! پسرهات هم مثل خودت بهادر باشد!

Zuleikha. Good! That 's enough. Just now it has been left to thee to bring upon thy tongue senselessly things that have passed away.

Tárvardí. I make no objection to going; but I have no arms on my person. I don't know what I shall do. If I go home for arms, my father will understand.

Namáz. Why go home? Take* my sword and gun and pistol. Thou hast a dagger in thy belt, too. Allow me to put them on thee, to fit the arms on thy body. (*He lifts up the arms and fastens them on him.*)

Tárvardí. What else shall I put on?

Namáz. It is enough. With these one man can reply to a batallion. Of what use would more be to thee?

Zuleikha. Oh, mercy, Tárvardí; how terrific thou hast become! They will all run away as soon as they see thee. (*At this point Walí and Arúj enter.*)

Arúj. We are here as well.

Tárvardí. Let us go, then: let us go.†

Namáz. Go, go! Good augury to you! May you return with your hands full!

Zuleikha. May Tárvardí and Parízád both grow old together! Mayst thou see plenty of sons and daughters! May thy sons be as valiant as thyself!

---

* مرا for *man-rá.*

† "Let us go," put very strongly.

نماز یعنی از این آسانتر چه میشود ؟

تاروردی عجب چیز آسانی پیدا کردهٔ . من والله از بسکه از پدرم میترسم از آن جهت این کار برای من خیلی دشوار مینماید

نماز آدم که ترسید ازین بهانها میآورد . نمیروی خودت بدان (درینحال زلیخا داخل میشود) زلیخا ! برو به بچّها بگو دیگر زحمت نکشند تاروردی زِه زَد

تاروردی من کی زه زدم !

زلیخا من الآن بپریزاد ملاقات کردم چگونگی‌را توی گوشش خواندم چنان مشعوف شد که نگو. گفت "الحمد لله الحال دیگر نمیگویند تاروردی میترسد . بعد ازین منهم خجالت نمی کشم اگر بگویم دوستش میدارم . تا امروز همه دخترها بمن طعنه میزدند هر کُدامشان‌را که میدیدم سرم‌را پائین میانداختم "

نماز واضحست دخترهای ما هرگز جوانی‌را که راه‌زنی نکرده باشد آدم لُغت نکند میل نمی نمایند. یکی همین زلیخا این‌را هم خوشگل می کشد

زلیخا ترا بخدا ! گوشتِ بَدَنمان‌را نریز کم حرف بزن

نماز والله راست میگویم همین زلیخا مگر اوّل بمن میآمد اگر براه‌زنی دست نمی گذاردم ؟ زنکه چنین است یا خیر؟

Namáz. That is, what is easier than this?

Tárvardí. You have produced a wonderfully easy thing. By God, this affair appears very difficult for me, because I am afraid of my father.

Namáz. The man who is afraid brings forward such excuses. Look out for thyself if thou wilt not go. (*At this point Zuleikha enters.*) Zuleikha, go to the boys and say they need take no further trouble. Tárvardí gives up.

Tárvardí. When did I give up?

Zuleikha. I have just met Parízád, and told her of thy proceedings. She was interested beyond saying. She said: "Thank God! They will not say again that Tárvardí is frightened. After this, too, I shall not be ashamed when I say I love him. Up to to-day all the girls reproached me. I held down my head before any of them whom I saw."

Namáz. It is evident that none of our daughters will ever show their fancy for a young man who has never been a highwayman and does not rob men. This Zuleikha alone considers him agreeable.

Zuleikha. By God! Do not tear off the flesh of our body. Talk less.

Namáz. By Allah, I say the truth. Would this same Zuleikha have come to me at first if I had not taken to highway robbery? Wife, is it so or not?

نماز البتّه هم اسب هم قیمت اسب گیرتان میاید . از همچو خیری هم آدم رو گردان میشود ؟

ولی دیگر چه باید کرد ؟ چون تاروردی ناچار خواهش میکند قولِ اورا نباید رد کرد . من حاضرم

اروج من هم حاضرم از رفیق که نمیتوان عقب ماند

تاروردی امّا فکر درستی بکنید

نماز (سخن اورا بریده) تاروردی از شما بسیار ممنون شد توقّع دارد که روز فرصت‌را فوت نکرده بروید یراق بپوشید بیائید که برای گردش هیچ همچو وقتی بدست نمی افتد

ولی اروج برویم (میروند)

تاروردی نماز میدانی ؟ یك چیزی‌را بالمرّه فراموش کردیم . پدر من مرد مشهدی هرگز راضی نمیشود که منَ راه‌زنی بروم

نماز از پدرت اذن بگیر برو

تاروردی عجب میگوئی ! بپدرم بگویم که اذن بده بروم راه‌زنی ؟

نماز همچو چرا میگوئی ؟ بگو " میروم گرمسیر برای آب‌یاری غلّه " البتّه رخصت خواهد داد . بعد بیفت براهِ چاپار خانه . اینکه دیگر نقلی ندارد

تاروردی چه طور نقلی ندارد ؟

Namáz. Certainly; you will obtain both a horse and the price of a horse. Can a man turn aside his head from such a benefit?

Walí. What else must one do? Since Tárvardí is helpless to obtain his wish, we must not oppose what he says. I am ready to go.

Arúj. I, too, am ready. I cannot lag behind my comrade.

Tárvardí. But reflect well.

Namáz (*cutting short his words*). Tárvardí is much obliged to you. He hopes that you will not lose the day; but go and arm yourselves and come, for no such time as this can come for an expedition.

Walí. Let us go, Arúj. (*They go.*)

Tárvardí. Namáz, dost thou know? One thing we have completely forgotten. My father, a pilgrim of Mashad, will never agree to my going out to rob on the highway.

Namáz. Go and get leave from thy father.

Tárvardí. Thou talkest strangely. Shall I say to my father: "Give me leave to become a highwayman?"

Namáz. Why say so? Say: "I am going to the country to water the flocks." He will certainly give thee leave. Then off on the road to the post-station! There is no other tale to be told.

Tárvardí. How is there no other tale to be told?

واجبتان زمین مانده است مجال ندارید حیف نیست از شما ؟ میترسید لقمهٔ زیاد گیر تان بیآید انکار کنید توی اوبه بیکار بیکار میگردید هم اسم ورسم پیدا میکنید وهم پول و مالتان زیاد میشود ؟ مگر لقمهٔ زیاد سر می شکند ؟

اروج من که میخورم اسم ورسم بچه چیزِ من لازم است ؟

ولی آری برای این اروج کچل اسم ورسم خیلی لازم است !

نماز پسره چه قدر آدم بی غیرتید ! هرگز با تاروردی نان و نمک نخورده‌اید گویا نمیدانید که اوبهٔ ما از این دولتمندتر کسی نیست همیشه کار تان نخواهد خورد ؟ کم کس از او خیر برده است ؟

تاروردی نماز ! چرا اینقدر اصرار میکنی ؟ بگذار به بینم من خودم هم میخواهم فکر درستی بکنم

نماز خیر نمك بحرامی میکنند . کوچك باید بحرف بزرگِ خود باشد

ولی اروج چه میگوئی ؟ برویم ؟

اروج چه میدانم ؟ والله میروی برویم

ولی برار میشود قیمت اسبی بدست آورد ! دو سال است میخواهم یك اسبی بخرم نمیتوانم پول پیدا کنم

to it. Is it not a pity for you? Do you fear that a little bit more should fall to your portion that you refuse it? You wander about the village without anything to do. You will both acquire a name and fame, and your money and property will be increased. Will a little extra morsel break your head?

Arúj. I am eating dirt. For what are name and fame necessary for me?

Walí. Yes; for this bald Arúj name and fame are exceedingly desirable.

Namáz. Boys, what unambitious men you are! Have you ever eaten bread and salt with Tárvardí? It seems you do not know that in our village there is no one richer than he is. Will he not look after you? Few have surpassed him in bounty.*

Tárvardí. Namáz, why dost thou persecute them so? Let me see. I wish, too, to think well about it.

Namáz. No; they betray their salt. The small should be at the call of his own superior.

Walí. Arúj, what sayest thou? Shall we go?

Arúj. What do I know? By God! if thou goest, let us go.

Walí. It will be convenient to get the value of a horse. I have been wanting to buy a horse for two years, but I cannot produce the money for one.

---

* "Few have borne away from him the ball of goodness," a simile from the national game of *chaugán*, which resembles polo.

اروج من گُه میخورم من که دزدی رفته‌ام ! من هیچ دزدی بز ومیش هم بلد نیستم

نماز پس چه چه میگوئید ؟ مگر جوان نیستید ؟ نمیتوانید تفنگ بیندازید ؟

ولی میتوانیم تفنگ بیندازیم امّا بشکار ومُرغ . بآدم تفنگ انداختن کار ما که نیست

نماز که بشما میگوید برای آدم تفنگ بیندازید ؟ سوار میشوید — میروید بکِشت — میافتید توی راهِ چاپار خانه . در آن اثنا کاروانِ شتردار با بازرگانان ارمنی راست رویتان می نمایند . همچو برای ترساندن از بالای سرشان تفنگ خالی میکنید اینکه ضرری ندارد . آنها ترسیده هر یکی بطرفی میپاشند مال وحالشان میریزد میماند جمع میکنید در میدارید میائید . چه کار مشکلی است ؟

ولی ایه ! ما کجا این قبیل کارها کجا ؟ ما مردمانِ چوپان ودزدی کردن برای ما چه شایستگی دارد ؟

تاروردی نماز بیا اینطرف . هیچ میدانی ؟ زور نگو . اصرار هم مکن . میبینی که میترسند . دیگر چرا پاپی میشوید؟ همه که مثل من نخواهد شد . ویل کن بروند

نماز نه . بگذار به بینم . ولی قباحت ندارد . کار

Arúj. I eat dirt in going on a robbing expedition! I am not up to stealing sheep and goats.

Namáz. Then what are you talking about? Are you not young men? Can you not fire off a gun?

Walí. We can fire off a gun, but at game and birds. It is not our business to fire guns at men.

Namáz. Who tells you to fire guns at men? You get on horseback. You go out into the fields. You find on the road a post-station. Meanwhile a camel caravan with Armenian merchants appears straight before your face. To frighten them you empty a gun over their heads. This will do no harm. They in fright scatter themselves in all directions. Their property and goods are scattered about. It lies there. You collect it, and bring it in. What difficulty is there in this?

Walí. Ah! where are we and where are such affairs? We are shepherds, and how can robbery be suitable for us?

Tárvardí. Namáz, come this way. Dost thou know anything? Do not speak loud. Do not be obstinate. Thou seest they are afraid. Why do you persecute them any more? All will not be as I am. Let them go.

Namáz. No. Let me see! Walí is not ashamed. A deed worthy of you has fallen through. You are not up

تاروردی کاش بشود ! بعضی مردم حرفهای پوچ در بارهٔ من نزنند من همه اش‌را بتو میدهم . من که در قید مال وپول نیستم

نماز همه اش‌را بمن میدهی ؟ والله خوب میگوئی بارك الله ! الحال دانستم خون امیر اصلان در رگت است . وعده‌ات‌را فراموش نکنی

تاروردی ایمرد تو رفیق بده آخرش به بین

نماز آنست رفیقهات می آیند (در این بین زلیخا ولی پسر خاتون واروج پسر نصیب داخل میشوند)

ولی واروج سلام علیك !

نماز علیك سلام

ولی نماز خیر است چه عجب مارا یاد کردهٔ ! تازهٔ بود ؟

نماز تاروردی خواهش کرده است همپای او گردش بروید

اروج گردش کدام است ؟

نماز دیگر چه پرسش است ! گردش‌را خودت نمیدانی ؟

ولی من در عمرم هرگز گردش نرفته‌ام غیر از دزدی میش وبز از من کاری ساخته می شود ؟ اروج‌را نمیدانم

Tárvardí. So be it! That some men may not speak vain words of me, I will give it all to thee. I am not in want of property or money.

Namáz. Wilt thou give it all to me? By God, thou sayest well! God bless thee! Now I know the blood of Amír Aslán is in thy veins. Do not forget thy promise.

Tárvardí. Ah, man! Give me a companion, and thou shalt see in the end.

Namáz. There are thy companions coming.

(*Meanwhile Zuleikha enters with Walí, son of Khátún, and Arúj, son of Nasíb.*)

Walí and Arúj. Peace be with you! *

Namáz. With you be peace! *

Walí. Namáz, all 's well. Why hast thou strangely remembered us? Is there anything new?

Namáz. Tárvardí wishes you to go on an expedition with him.

Arúj. What is an expedition?

Namáz. What next will you ask? Dost thou not know thyself what an expedition is?

Walí. In my life I have never been on an expedition. Can I do anything but steal a sheep or goat? I know nothing about Arúj.

---

* Provincial forms of the usual salutations.

تاروردی   من نمیروم ! می بینی که چه طور میروم . برو آنهارا صدا کن بعد معلوم میشود

زلیخا   خوب ! میروم (رُوش‌را کناره کرده) احمق ! همه حرفهای‌ما باور کرد . انشاءالله خواهد رفت (میرود)

نماز (آهسته)   نگاه کن تاروردی اگر بختت یاری کرد هر چه آوردی باید برابر خودت بمن قسمت بدهی ها قایم نکنی برای شما عیب دارد . هر چه که بیاورید آب کردنش پای من بشرطیکه از همه چیز بالمناصفه برای من قسمت باشد

تاروردی   ایه ! مسجد دُرُست نشده کور عصایش‌را زد . هنوز بگذار به بینم چه میشود

نماز   ای مرد چه چیزاست که از تو برنیآید ؟ من هم زنِ ناقص العقل نیستم ترا نشناسم ! مگر تو نوۀ امیر اصلانِ خرس کُش نیستی ؟

تاروردی   نماز ترا بخدا شنیدۀ او چه کارها کرده است ؟

نماز   چه طور نشنیده ام ! خالو صفر دوست او نبود ؟ عملهای اورا یك بیك برای من نقل نکرده است ؟ انشاء الله ما هم مثل آنها همدیگررا دوست خواهیم گرفت . امید دارم شکاری که گیرت بیفتد از من قایم نکنی

Tárvardí. I shall not follow it up? Thou shalt see how I will follow it up. Go, call them, and thou shalt know.

Zuleikha. Good, I am going. (*Turning her face aside.*) Fool! He has believed all I said to him. Please God, he will go. (*Goes off.*)

Namáz (*speaking low*). Look here, Tárvardí. If fortune attend thee, whatever thou bringest thou must share equally with me. Ha! thou must not conceal it: it would be wrong in you. Whatever you bring, to discover it is my affair on condition that everything is shared equally with me.

Tárvardí. Ah! The blind man has struck with his stick the mosque that has not been built * Wait a little to see what happens.

Namáz. Man, what is it that thou canst not do? I am not a stupid woman not to know thee. Art thou not nephew to Amír Aslán the bear-killer?

Tárvardí. Namáz! By God, hast thou heard what deeds he has done?

Namáz. How should I not have heard? Was not Safar's uncle his friend? Did he not relate to me his deeds one by one? Please God, we will take each other as friends in like manner. I hope thou wilt not conceal from me the prey thou mayst capture.

---

* A proverb equivalent to "Do not count your chickens before they are hatched."

نماز رفیق میخواهی چکنی ؟
تاروردی میخواهم بروم گردش
نماز ای مرد حرف مفت نزن. تو و کاروان زدن !
تاروردی والله راست است میگویم رفیق پیدا کن
نماز جفنگ نگو. من که صلاح نمی بینم کار تو نیست
تاروردی ای مرد تو چه طور آدمی ؟ بتو چه؟ رفیق بمن ده بعد به بین کارم هست یا نه !
نماز حالا که دست نمیکشی ولی پسر خاتون اروج پسر نصیب را صدا میکنم برمیداری میبری
تاروردی همین دو تارا ؟
نماز دو تا بس است
تاروردی رامتی بس است . باشد! پس آدم بفرست صدا شان کند
نماز زلیخا برو آنهارا صدا کن اینجا
زلیخا ایمرد تو بحرف او باور میکنی ؟ او همهٔ اینهارا لغو میگوید
نماز کم حرف بزن تاروردی جوانیش از که کمتراست ؟ دست وبازوش از دست وبازوی دیگران مظنّه کوچکتر است ؟
زلیخا من میشناسم اش او هرگزپی اینکارها نمیرد

Namáz. What wouldst thou have me do with a companion?

Tárvardí. I would start on a plundering expedition.

Namáz. O man! do not talk nonsense! Thou attack a caravan!

Tárvardí. By God! it is true. I say, procure me a companion.

Namáz. Don't speak absurdly. What I do not think proper is no business for thee.

Tárvardí. O man! what kind of a man art thou? What is it to thee? Give me a companion, and thou shalt then see if it is my business or not.

Namáz. Now since thou dost not hold back, I will call Walí, Khátún's son, and Arúj, Nasíb's son. Thou canst take them.

Tárvardí. Only two?

Namáz. Two are enough.

Tárvardí. Thou art right: it is enough. Let it be! Then send a man to call them.

Namáz. Zuleikha, go and call them here.

Zuleikha. Man, dost thou believe what he says? He is only joking.

Namáz. Talk less! To whose pluck is Tárvardí's inferior? Dost thou think his hand and arms are less than others'?

Zuleikha. I know him. He will never follow up* this affair.

---

* A common colloquial form for *na-míravad.*

چنان غیظم گرفته دلم جوش میزند که میخواهم الحال پا شوم راه بیفتم بروم آدم لُخت کنم تا بهمه معلوم نمایم که در حقّ من بد خیالی کرده اند

زلیخا آدم سرِ زبانش خیلی حرف میزند. گفتن تا کردن خیلی فرق دارد. اگر هنر داری بنما به بینم

تاروردی تو جائی نشان بده من الحال راه بیفتم

زلیخا راهِ شَماخی هر روز پانصد تا سوداگر میآیند ومیروند. برو یکی دو تارا لُخت کن بیآر به بینم راستی راستی اَزَتْ برمیآید هنر داری یا بیخود میگوئی

تاروردی آیا این تاجر طایفه با اسباب و یراق میگردند؟ یا لات ولوط وبی اسباب؟

زلیخا همچو میگیریم که با اسباب و یراق میباشند تو که با چوب جلو آنها نخواهی رفت. البتّه تو هم اسباب و یراق خواهی داشت

تاروردی معلوم که خواهم داشت امّا تنها رفتن قدری مشکل نیست؟

زلیخا تو هم همراه ببر. آدم که قحطش نیست. جوانمان کم است؟ ایه! تو کجا این کارها کجا!

تاروردی من کجا این کارها کجا! بخُدا خواهید دید که راست میگویم. نماز بیآ اینجا. ترا بخُدا رفیق از برام پیدا کن

that my heart boils, so that I will at once arise, take to the road, and rob some man, so that all may know that in truth they have formed a wrong idea of me.

Zuleikha. A man talks a good deal on the tip of his tongue. There is a deal of difference between saying and doing. If thou hast any merit, show it and let me see it.

Tárvardí. Point to some place, and I will at once start on the road.

Zuleikha. On the road to Shumákhí there come and go every day about five hundred merchants. Go and rob one or two, and bring it so that I may see whether thou canst in truth succeed and hast any merit, or art talking in vain.

Tárvardí. Ah! do these merchant bands go about with weapons and arms, or alone and unarmed?

Zuleikha. As we suppose they go armed; thou wilt not approach them with a stick. Certainly thou must have weapons and arms as well.

Tárvardí. I know what I shall have; but is it not a little difficult to go alone?

Zuleikha. Take someone with thee, too. There is no lack of men. Have we few young men? Ah! where art thou, and where are thy deeds?

Tárvardí. Where am I and where are my deeds? By God! you will see that I speak the truth. Namáz, come here! I adjure thee by God to produce a companion for me.

زلیخا دولتت زیاد است امّا هنر نداری هیچ عده است کسی‌را لعنت کنی ؟ یا آدمی‌را بزنی ؟

تاروردی خیر نه آدم لعنت کرده‌ام نه کسی‌را زده‌ام . آنهارا که سِبیِر میبرند بدار میکشند چشمم نمی بیند

زلیخا آدمی که مال داشته باشد از هیچ چیز نمیترسد . احتیاط کرده از ترس است . آخر از همین است که پریزاد نمی تواند بتو شوهر کند همه می گویند که جبون وترسو هستی

تاروردی که میگوید من جبونم ؟

زلیخا همهٔ زن ومرد دختر وپسر حتّی پسرهای کوچکی هم افسوس میخورند میگویند که " تاروردی چه جوان خوبیست هیچ مثل ندارد . امّا چه فائده که بیکاره وترسوست ؟ "

تاروردی که میگوید که من میترسم ؟ من هرگز ترس وخوف ندارم . من یك قدری با احتیاط حرکت میکنم والّا من چه ترسی دارم ؟

نماز ای زنکه کم حرف بزن . بس است

زلیخا نَفَس نزن ! تو کار نداری

تاروردی ای مرد بتو چه ؟ حرف نزن به بینم این چه میگوید . پس همچو بوده است پریزاد بجهت این نمیخواهد بمن شوهر کند . میگویند من جبونم . واللّه

Zuleikha. Thou hast plenty of wealth, but thou hast no merit. Dost thou rob anyone? Or beat a man?

Tárvardí. No! I have not robbed a man or beaten anyone. I do not look on those whom they carry off to Siberia and hang.

Zuleikha. The man who has property fears nothing. To be cautious is from fear. In fact, it is on this account that Parízád cannot make thee her husband. All say thou art a cowardly poltroon.

Tárvardí. Who says I am a coward?

Zuleikha. All, woman and man, girl and boy, down to small boys, are grieved and say: "What a good young man Tárvardí is! There is no one like him; but what does it profit him to be useless and cowardly?"

Tárvardí. Who says I am afraid? I am never frightened or afraid. I move with a little caution, but what do I fear?

Namáz. Wife, talk less. Enough!

Zuleikha. Hold thy tongue. Thou hast nothing to do with it.

Tárvardí. Man, what is it to thee? Do not speak, that I may see what she says. So it is on this account that Parízád will not make me her husband. They say I am a coward! By Allah! Rage has so seized on me

تاروردی پریزاد دیر میکند میگوید "هنوز جهازم حاضر نیست"

زلیخا راست میگوئی؟ بلکه جهت دیگر دارد

تاروردی یعنی چه جهت دیگر؟

زلیخا شاید دختره میل بتو نداشته باشد جای دیگر دلبستگی داشته باشد

تاروردی ایه! این را باش! دختره مرا نمیخواهد! حرفهای غریب میزنی. چه طور مرا نمیخواهد؟

زلیخا یعنی تو بنظرت که خیلی چیز هستی! برای چه ترا باید خواست؟ در همهٔ عمرت کاری که کردهٔ کدام است؟ اسمی که درکردهٔ کو تا دخترها ترا بخواهند؟

تاروردی چه اسم میخواهی در کنم؟

نماز زنکه چه کار داری؟ چه حرفی است میزنی؟ بتو چه؟

زلیخا بتو دخل ندارد. تو هیچ نگو. خودم میدانم

تاروردی راست میگوید نماز بتو دخل ندارد. خوب! زلیخا بگو به بینم من چه اسمی در کردهام یعنی چه اسم باید در کنم؟

زلیخا هرگز دزدی رفتهٔ؟

تاروردی خیر هرگز دزدی نرفتهام. برای چه دزدی بروم؟ مالم کم است؟ دولتم کم است؟

Tárvardí. Parízád makes the delay. She says, "My trousseau is not ready."

Zuleikha. Thou sayest well. But she has another reason.

Tárvardí. Why, what other reason?

Zuleikha. Perhaps the girl has had no fancy for thee: she may have set her heart somewhere else.

Tárvardí. Oh! let that be! The girl does not want me! Thou sayest strange words. Why does she not want me?

Zuleikha. That is, thou art something very great in thy own sight! Why should she want thee? Where is any fine thing thou hast done in all thy life? Where is the name of the deed thou hast done for which the girls should want thee?

Tárvardí. What wouldst thou have me name?

Namáz. Wife, what hast thou to do with it? What art thou talking about? What is it to thee?

Zuleikha. It has nothing to do with thee. Say thou nothing. I know very well.

Tárvardí. She says well, Namáz. It has nothing to do with thee. Good! Zuleikha, tell me what deed of renown I have done, that is, what must I do?

Zuleikha. Hast thou ever committed a robbery?

Tárvardí. No, I have never robbed. Why should I go to rob? Is my property small? Is my wealth too little?

نماز   زنکه چه داری بخوریم؟ بیآر به بینیم گرسنه مان است

زلیخا   واه چه میخواهی داشته باشم؟ گرسنه تان بود چرا بخانه تاروردی نرفتید آمدید سرِ من؟

نماز   هر چه داری بیآر چانه نزن (میرود کُنج خانه مشغولِ نگاه کردنِ یراقهای خود میشود)

زلیخا   برای شام دیگر چیزی نخواهد ماند

تاروردی   زلیخا خیلی سخت شدهٔ

زلیخا   چرا سخت نشوم؟ من از تو چه خیر دیده‌ام؟ اقلاّ یك دفعه بزبانت بیآوری که در عروسیم فلان چیزرا بتو می بخشم؟

تاروردی   عروسی کدام است؟

زلیخا   نمیدانی عروسی کدام است؟ بگو به بینم در عروسیت بمن چه خواهی بخشید؟

تاروردی   خوبست آنوقت یکجفت کفش بتو می بخشم. می بینم خیلی وقت است پا برهنه راه میروی

زلیخا (روش‌را آنطرف کرده آهسته) چه طور آدم سخت ونحسی است! (بعد بصدای بلند) سلامت باشی! خیلی راضی هستم عروسیت باین زودی سر میگیرد یا نه؟

تاروردی   پائیز

زلیخا   چرا همچو دیر؟

Namáz. Wife, what hast thou for us to eat? Bring it and let us see. We are hungry.

Zuleikha. Oh dear! What wouldst thou wish me to have? If you are hungry, why did you not go to Tárvardí's house but come upon me?

Namáz. Bring what thou hast. Don't chatter. (*Goes into the corner of his house and employs himself in inspecting his arms.*)

Zuleikha. There will be nothing left for the evening.

Tárvardí. Zuleikha, thou hast become very stingy.

Zuleikha. Why should I not be stingy? What good have I seen from thee? For once in a way at least promise that for my bridal thou wilt give me something.

Tárvardí. What bridal is that?

Zuleikha. Dost thou not know what bridal? Tell me what thou wilt give me at thy bridal.

Tárvardí. Good! At that time I will give thee a pair of shoes. I have seen thee for a long time going about bare-footed.

Zuleikha (*turning her face away, and in a low tone*). What a stingy, disagreeable man thou art! (*Then in a loud tone.*) Mayst thou be preserved! I am much pleased. Does thy bridal take place soon or not?

Tárvardí. In the autumn.

Zuleikha. Why so long hence?

زلیخا دروغ نمی گوید. بایرام‌را نمیشناسی مثل او جوان پاکیزهٔ درست قول در همهٔ اوبه‌مان مگر هست ؟

نماز خوب شد. من خودم میخواستم تاروردی‌را بخطائی بیندام. پدرش مشهدی قربان پولی بمن قرض داده بود یساول سرِ من گذارد تا گرفت. منهم تا تلافی باو نمیکردم دلم آسوده نمیشد

زلیخا پس چرا معطّلی ؟ همچو فرصتی دیگر دست میافتد ؟ اسب بگیری هم تلافی بکنی. تاروردی همین نزدیکیهاست برو صداش کن بیاید خانه نان بخورد بعد از آن همه کارهارا خودم درست میکنم

نماز بخدا ! خوب گفتی پا شوم بروم (میرود)

زلیخا (تنها) واللّه چه میدانم ؟ اگر تاروردی بحرف من بدزدی برود بیچاره هیچ تقصیری ندارد چه کند ؟ دختران این مملکت ویران شد کسی‌را که راه‌زنی ودزدی بلد نباشد نمیخواهند. که بدیوان بیگی باید گفت ” بیچاره بچه‌هارا در سر دزدی وراهزنی اذیت میکنی برای چه ؟ میتوانی دختران بلوك‌را قدغن کن از پسریکه دزدی نمیرود زهره ترك نشوند آن وقت من ضامن که گرگ ومیش باهم بچرد “ (درینحال نماز با تاروردی داخلِ خانه میشود)

Zuleikha. He will not lie. Thou knowest not Bairám. Is there any honourable youth and so true in what he says in all our village?

Namáz. Very good. I wished myself to get Tárvardí into a scrape. His father, Kurbán Mashadí, had lent me some money, and set the policeman at me till he got it. My heart will not be at rest till I have paid him out for it.

Zuleikha. Then why dost thou hesitate? Will such a chance come again? Thou wilt get a horse and pay him out as well. Tárvardí is in the neighbourhood. Go and call him to eat bread in our house. Afterwards I will make the affair straight.

Namáz. By God! thou sayest well. I will get up and go. (*Goes.*)

Zuleikha (*alone*). By Allah! How should I know? If Tárvardí at my word goes to rob, the wretched man will not be in fault. What can he do? The girls of this country have become corrupt; they will have no one who is not up to highway robbery or burglary. One must say to the Díván Begí: "Why shouldst thou punish these wretched children for stealing or highway robbery? If thou canst, prevent the girls of the country so that they may not vent their bile* on a youth who does not rob. Then I will stand security that the wolf and the lamb shall graze together." (*At this moment Namáz enters the house with Tárvardí.*)

---

* *Zuhrah-tírak*, or *tirák* is given in Richardson's dictionary as "broken in heart or the gall." The translation given is conjectural.

زلیخا بچه اش هم همراهش ؟

بایرام البتّه با بچه اش

زلیخا . ایمرد مثل تو جوان زیرك را میشود دوست نداشت ؟ خُدا نگهدارِ شاهباز من !

بایرام برو خوش آمدی ! خدایا حالا چه بکنم ؟ باری برَوَم درّه شکاری چیزی بگردم فکر وخیال از سرم بیرون برود

(وضعِ تماشا تغییر یافته صورت خانهٔ نماز بر پا میشود)

نماز وزلیخا

نماز تو میگوئی برای این کار بایرام اسب کُردی خودرا بمن میدهد ؟

زلیخا البتّه میدهد

نماز باور نمیکنم پنجاه طلا پیش خودم به بایرام شمردند اسب کُردی‌را نفروخت . اورا هرگز بمن نمیدهد

زلیخا او حالا بخاطرِ پریزاد از جانش هم میگذرد . تا چه رسد باسب ومال ؟

نماز بلکه دروغ بگوید ندهد

Zuleikha. Its calf with it as well?

Bairám. Certainly: with its calf.

Zuleikha. O man! has a clever young man like thee no friend? God preserve my royal falcon!

Bairám. Go! Thou art welcome. O God! what shall I do now? I will go and hunt round the valley, so that thought and anxiety may be driven out of my head.

(*The scene changing, the house of Namáz appears. Namáz and Zuleikha are present.*)

Namáz. Thou sayest Bairám will give me his own Kurd horse for this business?

Zuleikha. He will certainly give it.

Namáz. I don't believe it. They valued it to Bairám at fifty gold pieces in my own presence. He has not sold a Kurd horse. He will never give it to me.

Zuleikha. He is now giving up his life for Parízád's sake. What does he care for horse and property?

Namáz. But he will tell a lie and not give it.

بایرام بعد هر چه بشود خبرش‌را بمن میدهی

زلیخا میخواهی بدیوان بیگی خبر کنی؟

بایرام نه! خودم‌را مُفسدِ قلم نمیدهم این کارها پنهان نمی ماند. من همین قدر میخواهم خبردار شوم دلم آرام بگیرد

زلیخا بسیار خوب! بعد هر چه بشود خبرت میکنم. الحال میروم دیگر کار دارم وقت آمدنِ گاوکل است

بایرام برو بخدات میسپارم. بگیر این دستمال هم پیشکشی تو باشد

زلیخا واه! چه خوب دستمال است! تویش چه چیزاست؟

بایرام تویش هم کِشمِش است بده به بچّه‌هات

زلیخا الحقّ جوان باید مثل تو باشد درد وبلات بخورد. بجانِ تاروردی در عمر خود یك سیبِ پوسیدهٔ از دست او ندیده ام. سلامت باش! مرادت برسی!

(میرود)

بایرام (پشت سرش) وعده‌ات‌را فراموش نکنی

زلیخا (پشت سر برگشته) تو هم ماده گاویکه گفتهٔ فراموش مکن

بایرام بلی یك گاوِ شیردار جنسی که مثل نداشته باشد

Bairám. Then tell me of whatever may happen.

Zuleikha. Dost thou wish to inform the Díván Begí?

Bairám. No! I will not make myself an informer: things would not remain concealed. I wish to be so cautious that my heart may be at ease.

Zuleikha. Very well! I will tell thee afterwards whatever happens. I will go now: I have something to do. It is time for the cattle to come.

Bairám. Go: I commend thee to God. Take this handkerchief: I give it as a present to thee.

Zuleikha. Oh, what a beautiful handkerchief! What is in* it?

Bairám. There are raisins in it. Give them to the children.

Zuleikha. By God! A young man should be like thee to suffer thy grief and misfortunes! I swear by Tárvardí's soul, in the whole of his life I have never seen so much as a rotten apple from his hand. Peace be with thee! Mayst thou attain to thy desire! (*Moves off.*)

Bairám (*calling after her*). Do not forget thy promise.

Zuleikha (*turning round*). Do not forget the promised cow.

Bairám. Yes, a cow in milk, such as thou hast never had.

---

* "In it."

بایرام بیهرف

زلیخا تازه‌زاد با بچه‌اش ؟

بایرام بلی با بچه‌اش . خاطر جمع ! بی خلاف !

زلیخا ما چه باید بکنیم ؟

بایرام مثلاً تاروردی‌را بیک بهانهٔ خانه تان صدا کنید . همچو وانمود نمائید که " پریزاد از برایت بی اختیار است امّا از طعنهٔ سر وهمسر میترسد زن تو بشود زیرا که میگویند آدم تاجیك وترسوئی وهمه میدانند که از دستت هیچ کاری بر نمی آید. بیك دزدی وبزنِ بهادری اِسْمَت برده نشده . زدنت معلوم نیست گرفتنت معلوم نیست . کدام دختریست که بمثل تو پسری میل کند؟ تو هم یك هنری بنما آدمی لُخت کن پولی بیآر پارچهٔ بگیر اسبی ببر مالی بدُزد راهی بزن بگویند که تاروردی هم صاحب فلان هنر است . بعد از ان دختر هم مفاخرت کند که مثل تو شوهر دارد ." تاروردی احمق است باین حرفها باور نموده سفاهت کرده خودرا بهلاکت خواهد انداخت وپریزاد برای من خواهد ماند

زلیخا بخدا که خوب فکرِ کردهٔ ! بجهتِ مثل تو جوانی دست وپا باید کرد

بایرام دُرست حالیت شد چه گفتم ؟

زلیخا خاطرت جمع باشد

Bairám. Certainly.

Zuleikha. Lately calved: with its calf as well?

Bairám. Yes, with its calf. Be assured! Without fail!

Zuleikha. What must we do?

Bairám. Thus. You will send for Tárvardí to your house on some pretence. You will declare to him, "Parízád has lost control over herself for thee, but she fears to become thy wife on account of the reproaches of her friends and equals,* for they say thou art a cowardly Tájik, and all know that thou canst do nothing; no robbery nor brave deed is traceable to thy name; a blow from thee is unknown; a robbery by thee is unknown. What girl is there who would fancy a youth like thee? Do thou, then, show one brave deed: rob some man; bring some money; take some thing; carry off a horse; steal some property; commit a highway robbery, so that they may say, 'Tárvardí, too, is a man who has done so and so.' After that the girl can boast that she has such a husband." Tárvardí is a fool. Believing what you say, and committing some folly, he will throw himself into destruction, and Parízád will be left for me.

Zuleikha. By God! a capital idea. For the sake of such a youth as thou one may make any exertion.

Bairám. Hast thou taken in what I have said?

Zuleikha. Rest assured of it.

---

* *Sar va hamsar*, "her friends and equals."

زلیخا دختر میل نداشته باشد چه طور میتوانند شوهرش بدهند؟

بایرام ایه زلیخا ترا بخدا! تو چه حرفیست میزنی؟ بچه دختر ازش چه برمیآید؟ بخواهش او که نگاه میکند؟ از اوّل کمی آخ واوخ مینماید. بعد ناچار شده تن بقضا میدهد من می مانم باآه وناله ودرد وغم

زلیخا پس فکرت چه چیز است؟

بایرام فکرم اینست که از حالا چارهٔ سرِ خود را بکنم تاروردی‌را از میدان بردارم

زلیخا یعنی بکُشیش؟

بایرام نه! پریزاد باین معنی راضی نمیشود خودم هم صلاح نمیبینم. از کُشتنِ او چه حاصل؟ هم خودم خونی وفراری میشوم هم پریزاد از دستم در میرود

زلیخا راست میگوئی. پس چه طور میخواهی تاروردی‌را از میدان در کنی؟

بایرام گوش بده به بین چه طور میخواهم از میدان درش کنم. او خانهٔ شما زیاد میآید با شوهرت نماز خُور است. اگر تو وشوهرت بمن یاری بکنید کاری صورت بدهید اسب کُردی خودم‌را بشوهرت میبخشم ویك ماده گاوِ تازه‌زاد هم بخودت میدهم

زلیخا راستی یك ماده گاو؟

Zuleikha. If the girl does not desire it, how can they give him to her as a husband?

Bairám. By God, Zuleikha! What art thou saying? How can the girl* escape from him? Who attends to her wish? At first she will utter a few Ahs! and Ohs! Then helplessly she will surrender herself to her lot, and I shall be left with sighs and lamentation and grief and pain.

Zuleikha. Then what art thou meditating?

Bairám. I am now thinking that I will provide a remedy for myself: I will carry Tárvardí out of the field.

Zuleikha. That means that thou wilt kill him?

Bairám. No! Parízád will not agree to this proposal. I, too, do not think it would be the right thing. What profit would there be in killing him? I should myself become a fugitive murderer, and Parízád, too, would escape my hand.

Zuleikha. Thou sayest right. Then in what way wilt thou get Tárvardí out of the field?

Bairám. Listen! See how I will get him† out of the field. He often comes to your house. He is a friend of thy husband Namáz. If thou and thy husband will join with me, and give a shape to the affair, I will give thy husband a Kurd horse, and present thee with a lately-calved cow.

Zuleikha. Really a cow?

---

* "A child girl: by her what can be accomplished?"

† *Ash* in place of *úrá*, "him."

زلیخا (در اینحال از پشت سر او) سلام بایرام با که حرف میزنی ؟

بایرام (پشت سر برگشته) آه زلیخا توئی ! با که حرف دارم بزنم؟ پشت سر تاروردی حرف میزدم

زلیخا تاروردی بشما چه کرده است ؟

بایرام دیگر چه میخواستی بکند؟ روز مرا سیاه کرده صبر وقرارم‌را بریده نه روز آرام دارم ونه شب خواب . کم مانده است دیوانه بشوم مثل مجنون سر بکوه وبیابان نهم مانند سمندر آتش بگیرم بسوزم

زلیخا چرا ؟ چه شده است ؟

بایرام چه میخواهی بشود ؟ این تاجیك بی شعور میخواهد شوهر پریزاد بشود . ترا بخدا زلیخا راستش‌را بگو دختری مثل پریزاد هرگز رواست به همچنین تاجیکی برود ؟

زلیخا که میگوید پریزاد بتاروردی میرود ؟ خیال پریزادرا من بهتر میدانم اگر بکُشندش غیر از تو بکسی شوهر نمیکند . تاروردی بچشم او بقدرِ پشّهٔ نمیآید

بایرام از این چه حاصل که تاروردی بقدر پشّهٔ بنظر او نمیآید؟ امّا مثل این که پشّه بشیرینی حریص میشود تاروردی بپریزاد حریص است امروز وفرداست پدرش مشهدی قربان عقد کرده باو خواهد داد

Zuleikha (speaking at this point from behind him). Salám, Bairám! With whom art thou talking?

Bairám (turning round). Ah, Zuleikha! Is it thou? With whom should I have words to speak? I was talking at Tárvardí.

Zuleikha. What has Tárvardí done to you?

Bairám. What more wouldst thou have him do? He has made my day dark, has cut off my patience and ease of mind. I have no rest by day, nor sleep at night. Little remains to make me go mad, like Majnun to turn my head towards the hill and the desert, like the Salamander to take fire and burn.

Zuleikha. Why? What has happened?

Bairám. What wouldst thou have happen? This idiotic Tájik wishes to marry Parízád. By God!* Speak the truth, Zuleikha! Would it ever be right that a girl like Parízád should go to such a Tájik?

Zuleikha. Who says Parízád is to go to Tárvardí? I know Parízád's thoughts better. If they kill her she will have no husband but thee. Tárvardí in her eyes is not worth a gnat.

Bairám. What gain is it that Tárvardí in her sight is not worth a gnat? But Tárvardí covets Parízád as a gnat covets sweets. To-day or to-morrow Kurbán Mashadí, her father,† will marry and give her to him.

---

* "I adjure thee by God!" a common form of oath.

† S.O., but it should be "her uncle."

پریزاد چه کنم ؟

بایرام باری بآتش دل من آبی بزن برو

پریزاد آن آب است پیش روت توی رودخانه میرود هر چه دلت میخواهد بخور

بایرام سوزشِ دل من بآب خاموش میشود ؟

پریزاد پس با چه چیز خاموش میشود ؟

بایرام با یك جفت بوسه

پریزاد آن ترا بخدا بس است شوخیت نگیرد . بگذار بروم الآن پی من می آیند

بایرام (دست بگردنش انداخته دو تا بوسه گرفته ویل میکند. پشت سرش) زلیخارا زودتر روانه کن اینجا منتظرم

بایرام (تنها) آخ ! تاروردی تاروردی ! همچو گمان میکنی پریزادرا خواهم گذاشت که تو ببری ! این پسره عجب احمق است فکر نمیکند " هنر من چیست که بمیدان بایرام میروم نه مثل او تیرانداز نه شکار می توانم زد جوِ دو تا اسبرا قسمت نمیتوانم بکنم دُزدی نکرده ببهادری معروف نشده در عمر خود اسپی ندزدیده ام گاوی نبرده ام . شبرا از ترس سرمرا از چیت بیرون نمیتوانم دز بیآرم . با این دل چه گونه چشم داشت بمعشوقهٔ مثل بایرام کسی داشته باشم ! " والله اگر پریزاد اذنم میداد یکروز اورا زنده نمیگذاشتم !

Parízád. What shall I do?

Bairám. For once throw water on my heart's fire, and go.

Parízád. That water flows before thee in the river. Drink as thy heart may desire.

Bairám. Is the burning of my heart extinguished by water?

Parízád. Then by what will it be extinguished?

Bairám. By a pair of kisses.

Parízád. By God! That is enough for thy impudence! Let me go: they will at once follow me.

Bairám (*putting his arm round her neck, and snatching a couple of kisses, lets her loose, saying as she goes*) Send off Zuleikha quickly: I am waiting for her here. (*Alone.*) Ah, Tárvardí, Tárvardí! Thou thinkest that I will give up Parízád that thou mayest carry her off. This boy is a wonderful fool! He does not think, "What merit have I that I should enter the field with Bairám? I cannot shoot an arrow like him; I cannot hunt. How could I distinguish between two horses? I have not committed a robbery; I am not known for bravery; I have never in my life stolen a horse; I have not carried off a bullock. At night, through fear, I cannot put my head out of the tent. With such a heart how can I hope to look at the mistress of one like Bairám?" By God! If Parízád had given me leave, I would not have let him live a day!

نمیگذارد . صد هزار قیل وقال میکند ترا بشرارت میاندازد مقصّرت میکند دست دیوانت میدهد نمیدانم دیگر چه میکند

بایرام پس چه باید کرد ؟ تو بروِی زنِ تاروردی بشوی . من هم از کنار نگاه کنم !

پریزاد پس چه کنم ؟ راهی پیش پایم بگذار آنطور بکنم

بایرام بسیار خوب ! اگر من تدبیری بکنم که تاروردی از میدان در برود تو آزاد بشوی بآن راضی هستی ؟

پریزاد بشرطی پای کُشتنِ تاروردی در میان نباشد

بایرام خوب ! کشتن نباشد . طوری بشود که تاروردی از اینجا برود جای دوری بیفتد

پریزاد خوب ! باین راضِیَم

بایرام پس برو زود زُلیخا زنِ نمازرا بفرست بیآید اینجا با او حرف بزنم

پریزاد الآن میفرستم (میخواهد برود)

بایرام (دست اورا گرفته) وا ایست حرف میزنم

پریزاد چه میگوئی ؟

بایرام ای ظالم دلم آتش گرفته میسوزد مرا بهمین حالت میگذاری میروی !

will throw thee into difficulty, and make thee out in fault. He will take thee into Court. I don't know what else he may do.

Bairám. Then what must be done?* Thou wilt go and become Tárvardí's wife. I shall have to stand aside and look on!

Parízád. Then what shall I do? Set a path before my feet and I will follow it.

Bairám. Very well! If I, by stratagem, can make Tárvardí leave the course, that thou mayest be free, dost thou consent?

Parízád. On condition that there is no thought of killing Tárvardí.

Bairám. Good! There shall be no killing. The way shall be that Tárvardí shall leave this and go to a distant place.

Parízád. Good! To this I agree.

Bairám. Then go quickly, and send for Zuleikha, wife of Namáz, to come here. I would speak with her.

Parízád. I will send her at once. (*Is about to go.*)

Bairám (*takes her hand*). Stay! Let me speak.

Parízád. What sayest thou?

Bairám. O tyrant! My heart burns with fire. Thou art going and leavest me in the same plight.

---

* An instance of the use of the alternative in note *, page 67.

پریزاد پس در اینصورت گلولهٔ هم بمن بزن مرا هم بکُش ! بعد از تو من چرا باید دیگر در دنیا زنده بمانم ؟

بایرام تو چرا باید زنده نمانی ؟ تو زنده میمانی . اقلاً به پسرِ بزن بهادر شوهر میکنی که لا محاله طعنهٔ امثال خودت‌را نشنوی !

پریزاد امان ای بایرام برای خدا دلم‌را خون مکن ! درد خودم برای خودم بس است اگر پسرِ بزن بهادری قسمت من میبود نصیب تو میشدم

بایرام اگر بخواهی نصیب من بشوی دست خودت است

پریزاد چه طور دست خودم است ؟

بایرام همین طور که بمن اذن بده ترا بردارم فرار کنم

پریزاد کجا ؟

بایرام قراباغ , ایروان , سایر جاهای دور

پریزاد (کمی فکر کرده) خیر مادرم راضی نمیشود . چشمش همین بمن روشن است . مرا دور ببری روزگار مادرم سیاه میشود

بایرام پس بیا ببرمت آن سرِ محالِ خودمان

پریزاد این خیال که بیمعنی است . عموم مردیست پر زور دولتمند درین نزدیکیها هرگز مرا دست تو

Parízád. In that case, shoot a bullet and kill me too. After thee, why should I remain longer alive on earth?

Bairám. Why shouldst thou not live longer? Thou shalt live. At least, if thou makest the son of a valiant man thy husband, thou wilt, without a doubt, not have to hear the curses of all thy fellows.

Parízád. Mercy, O Bairám! For God's sake, do not make my heart bleed! My own grief is enough for me. If the son of a valiant man is destined to me, I would become thy lot.

Bairám. If thou wishest to become my lot, it is in thy own hand.

Parízád. How is it in my own hand?

Bairám. In this way, that if thou invite me I will carry thee off: I will run away.

Parízád. Where?

Bairám. To Karábágh, Eriván—any distant place!

Parízád (*reflecting a little*). No! My mother will not consent: I am the sole light of her eye. If thou carry me far away, her fate will be darkened.

Bairám. Come, then, I will carry thee to our own camp.

Parízád. This is an impracticable idea.* My uncle is a powerful man, wealthy, and in this neighbourhood will never leave me in thy hand. In a thousand talks he

* *Keh* is a common expletive in such sentences.

ندارم کومکی ندارم وعموم هرگز نخواهد که مرا بدیگری بدهد گله وایلخی که از پدرم مانده بدست غیر بیفتد

بایرام پس معلوم میشود عموت ترا نمیخواهد گله وایلخی‌را میخواهد وبخاطر آنها میخواهد ترا بآن پسر خُل دمنكِ خود بدهد که در عمر خود هرگز گنجشکی شکار نکرده وبرّهٔ نُدزدیده است

پریزاد چکنم! شاید در پیشانی من همچو نوشته شده است که باید زن تاجیکی شوم. سرنوشت‌را که میتوان تغییر داد؟

بایرام چه مرضی است! اگر خودت‌را باین استلخ انداخته خفه بکنی بهتر از زن تاجیك شدن هم نیست؟

پریزاد البتّه مُردن صد مراتب بهتر از زن تاروردی شدن است امّا از تو میترسم. اگر رخصت بدهی یکروز با این درد خودرا زنده نمیگذارم

بایرام خدا نکند! حرف همچو آمد گفتم. بعد از تو من برای چه در روی دنیا زندگانی میکنم؟ بمرگ تو هرگز راضی نمیشوم وترا زنِ تاروردی هم نمیتوانم به بینم. همین فردا گُلولهٔ پهلوی تاروردی میزنم بعد بسرِ من هرچه باید بیآید بیآید

uncle has authority over both of us. I have no brother; I have no help; and my uncle will never give me to another, lest the flocks and horses my father left should fall into others' hands.

Bairám. So it appears thy uncle does not want thee: he wants thy flocks and horses; and for the sake of these he will give thee to that stupid imbecile son of his own, who in all his life has never hunted a sparrow or stolen a lamb.

Parízád. What can I do? Perhaps it is written on my forehead that I must become the wife of a Tájik. Who can change his destiny?

Bairám. What dost thou wish? If thou wilt throw thyself into this tank and be suffocated, would it not be better than to be the wife of a Tájik?

Parízád. Certainly! To die is better a hundred times than to be the wife of Tárvardí. But I am afraid of thee. If thou give me leave, I will not with this grief remain one day alive.

Bairám. God forbid! I spoke carelessly. After thee, why should I live on the face of the earth? I will never consent to thy death, and I cannot see* thee Tárvardí's wife. I will to-morrow put a bullet into Tárvardí's side,† and after that let what will fall on my head.

---

* "I am not able that I should see." The use of the present subjunctive with *tavánistan* and *báyistan,* in place of the 3rd pers. sing. of the past tense indic., is almost universal in modern Persian.

† Prepositions are frequently omitted, as in this case.

حکایت خِرس قولدور باسان (دُزد افگن)

مجلس اوّل

واقع میشود میان دَرّه در زیر درخت بلوط بزرگی پریزاد سر سنگی نشسته بایرام اسباب ویراق در بر کردهٔ چست وچاپل پیش روی او ایستادهٔ چشم بوی دوخته است

بایرام الحمد لله! آخر میسّرم شد که در زیر این درخت بلوط ترا به بینم دیداری تازه کرده درد دل بکنم. پُشت سرت چرا نگاه میکنی؟

پریزاد ای امان میترسم

بایرام نترس زیاد معطّلت نمیکنم. حال بگو به بینم تو بخانهٔ تاروردی خواهی رفت؟ زن این تاجیك خواهی شد؟ وبعد میان دختران فهریّه خواهی کرد که گویا تو هم شوهر داری؟

پریزاد چکنم؟ از دستم چه برمیآید؟ پدرم مُرده منم ومادرم واختیار هر دو در دست عَموم است. برادر

THE BEAR THAT KNOCKED DOWN THE ROBBER.

FIRST ACT.

Takes place in a valley. (Parízád sitting on a stone beneath a large oak-tree. Bairám, having arms in his hands, stands alert and active before her, with his eye fixed on her.)

Bairám. Thank God! At last I have managed to see thee under this oak-tree, so that, seeing thee once again, I may tell thee my heart's pain. Why dost thou look behind thee?

Parízád. Forgive me! I am afraid.

Bairám. Fear not!* I will not delay thee for long. Now, speak that† I may see whether thou wilt go to Tárvardí's house. Wilt thou be the wife of this Tájik? And afterwards, wilt thou, too, boast among the girls that thou hast a husband?

Parízád. What can I do? What is in my power? My father is dead. I and my mother are alone, and my

---

* A common negative form in modern Persian in place of *ma-tars*.

† "Say that I may see," or "tell," a common expression in modern Persian.

افراد اهل مجالس

بایرام جوانِ رشیدی

پریزاد دخترِ برادرِ مشهدی قربان

نماز بیگ وزّلیخا زنِ او

تارووردی پسرِ مشهدی قربان

ولی پسر خاتون

اروج پسرِ نصیب

فوق نسه حافظِ جانوران

دیوان بیگی

کمالوف مترجم

نجف وسایر تراکمه‌ها وکدخدا

ماطوی قزاق باچند قزاقهای دیگر

کریم یساول

صونا مادرِ شوهرِ پریزاد

مشهدی قربان پدرِ تارووردی

DRAMATIS PERSONÆ.

Bairám, a brave young man.

Parízád, daughter of the brother of Kurbán Mashadí.

Namáz Beg.

Zuleikha, his wife.

Tárvardí, son of Kurbán Mashadí.

Walí, son of Khátún.

Arúj, son of Nasíb.

Fouk the German, keeper of animals.

Díwán Begí, Agent of Police.

Kamáloff, interpreter.

Najaf, and Turcomans and heads of families.

Matthew Kossack, with some other Kossacks.

Karím, policeman.

Soná, mother of Parízád's husband.

Kurbán Mashadí, father of Tárvardí.

حکایت خِرس قُولدُور باسان (دُزد افگن)

ترجمه میرزا جعفر قراجه‌داغی

THE BEAR THAT KNOCKED DOWN THE ROBBER.

A PLAY IN THREE ACTS.

Translated from the Turkish

BY

MIRZA JÁFAR KARÁJAHDÁGHÍ.

W. H. ALLEN & CO.,
13 WATERLOO PLACE, PALL MALL.
AND AT CALCUTTA.

1890.

خدایا چه مردمانِ بیدینی در دنیا خلق کردهٔ ! مرد که از دروغ میخواسته است که بحاجی غفور پسر ثابت کند . ای حضرات همچو جرئتی هم میشده است ؟ آقا جبّار شما بمن احمق بگوئید که " باین مرتبه هم صاف صادقی میشود که هر چه هر کسی میگوید باور میکنی "

آقا جبّار (روش‌را بکنار گرفته آهسته تر) دروغگو خانه اش خراب شود ! تو صاف صادقی الحقّ همه میدانند (بعد بلندتر میگوید) ای مرد بر خیزید برویم . زحمت آقارا کم کنیم . امروز آقا خیلی زحمت کشیدند پُر حرف زدن دیگر چه فایده دارد ؟ (اوّل حاکم هرع متفکر میخیزد میرود . بعد همگی بر خاسته میروند)

مجلس تمام میشود

پرده میافتد

---

man as this has been done. O God, what irreligious men thou hast created in the world! The man wished falsely to prove a son for Hájí Ghafúr. O your Honours! has there been such audacity? Áká Jabbár, tell me I am a fool, and say, "Thy simplicity and sincerity has gone to such a length that thou believest whatever anyone tells thee."

Jabbár (*in a low tone, turning his face aside*). May the liar's house be ruined! Truly all know you are simple and sincere. (*Then speaking more loudly*) O man, rise and let us go: let us give the Áká less trouble. To-day, Áká, you have had a deal of trouble. Of what use is it to chatter any more?

(*First the Judge rises thoughtfully and goes*; *then all rise and go.*)

The Play is finished.

The Curtain falls.

فرّاش باشی (بحاکم شرع) آقا شاهزاده پرسیدند که وارث بودنِ خواهرِ حاجی غفور خدمت شما ثابت شد؟

حاکم شرع بلی ثابت است. امّا شاهزاده چه میدانند که چه قسم این ثبوت حاصل شده است؟

فرّاش باشی بلی حاجی داروغه خیالِ آقا مردان وآقا سلمان‌را فهمیده بشاهزاده حالي کرده بود وشاهزاده ببُطلانِ عمل آنها لازمهٔ تدبیر بجا آوردند. حالا تقصیر این دو نفر بثبوت رسیده است. بمن فرمایش شده که آنهارا الآن بحضور شاهزاده بَبَرم

حاکم شرع آقا سِلمان هم در این کار حیله میکرده است؟

فرّاش باشی بلی در باطن آن هم باآقا مردان شریك بوده است (آقا مردان وآقا سلمان‌را بر میدارد میرود)

حاکم شرع عزیز بیگ امروز آدمِ خواهرِ حاجی غفور شما هستید. خبرش کن دو ساعت بعد از این مبلغی که از حاجی غفور مانده است برداشته با حضورِ چند نفر شاهد معتبر آورده باو تسلیم میکنم

عزیز بیگ بلی چشم آقا مرخّص میشوم (از مجلس بیرون میرود)

آقا بشیر (دست بدست میزند) په! فرزندت بمیرد! مرد همچو دروغی‌را هم میشد ساخت که این ساخته بود!

Chief F. (*to the Judge*). A'ká, the Prince has asked whether it has been established before you that Hájí Ghafúr's sister is his heir.

Judge. Yes; it is proved. But how does the Prince know in what manner this proof has been obtained?

Chief F. Yes. Hájí Dárogha had understood the idea of A'ká Mardán and A'ká Salmán, and explained it to the Prince, and the Prince carried out the necessary plot to frustrate their work. Now the crime of these two men has been proved. He has ordered me to take them at once into the presence of the Prince.

Judge. Has A'ká Salmán also played tricks in this business?

Chief F. Yes; in his heart he has also associated himself with A'ká Mardán. (*He carries off A'ká Mardán and A'ká Salmán and goes.*)

Judge. Azíz Beg, you are this day the man of Hájí Ghafúr's sister. Inform her that in two hours from this time I will bring the sum of money left by Hájí Ghafúr and hand it over to her in the presence of some respectable witnesses, whom I will take with me.

Azíz. Yes, on my eyes be it. A'ká, I take my leave. (*Goes out of the assembly.*)

Bashír (*striking his hands together*). Pah! May your son die! Would it might be done to such a lying

چون از برای کار ناحقّ داده بود برکت هم نکرد. امشب همه پانزده تومان‌را پاك باختم. حریف بدی‌را دُچار آمده بودم که لیلاج شاگردش نمیشد. دیگر جز این نمیدانم آقا نه حاجی غفوررا دیده‌ام ونه میشناسم (آقا مردان بالمرّة آب دهنش خشکیده)

حاکم شرع (رو بشاهدهای دیگر کرده) شما چه میگوئید؟

شاهدهای دیگر (همه یکجا) بلی ما هم همین طوری که رفیق مان تقریر کرد همان‌را میگوئیم

حاکم شرع (بحاشیه نشینان) شما حالا پیش من اقرار میکردید بر اینکه آقا مردان مرد دینداریست. این همه تقریرات شما که کردید دلالت میکند بنادرستی وتقلّبات خود شماها سُبحان الله تعالی عُلوًّا کَبیرًا نمی فهمم یعنی چه!

آقا بشیر. خیر آقا! این دلیل میشود بر صاف وصادقی ما که بحرفهای او باور کرده دیندارش می پنداشتیم

آقا رحیم (آهسته بآقا ستّار) دُروغگو خانه اش آتش بگیرد! به بین آقا بشیرِ تا دُرُست برای عذرخواهی چه جهتی پیدا کرد. آقا هم یقین باور کرده همچو گُمان خواهد کرد که ما واقعًا مردمانِ صاف وصادقیم

(در این حال فرّاش باشی شاه‌زاده داخل میشود)

father of a gambler with me. Since it was given for an unrighteous act, it had no blessing. To-night I have played away all the 15 tumáns. I met an evil companion to whom Leiláj* would not be a pupil. I know nothing more than this. A'ká, I neither saw Hájí Ghafúr nor do I know him. (*The saliva of A'ká Mardán's mouth at once dries up.*†)

Judge (*turning to the other witnesses*). What do you say?

The other Witnesses (*all at once*). Yes, we say the same also in the way our comrade has set forth.

Judge (*to the Assessors*). You were just stating to me that A'ká Mardán was a pious man. All these explanations you gave me are a proof of wickedness and your own lies. Glory to God Almighty in his sublime grandeur, I do not understand what this means.

Bashír. No, A'ká; this is a proof that in our purity and sincerity we believed him and thought him a pious man.

Rahím (*in a low tone of voice to A'ká Sattár*). May the house of the liar be burnt! See what an effort that wicked A'ká Bashír made to excuse him. The A'ká will himself certainly believe that we are in truth pure and righteous.

(*At this juncture the Chief of the Prince's Faráshes enters.*)

---

* Leiláj is a legendary prince of scoundrels.
† A great sign of fear among Orientals.

آقا مردان خوب است ساکت باش ! (متوجّه میشود بحاکم شرع) آقا من شاهدهای چند دارم همان روزی‌را که این سربازها میگویند در بغل حاجی غفور پسر یك ماههٔ اورا دیده اند وپرسیده اند که " این مالِ کیست ؟ " گفته است " پسري خودم است " اینست . ساهدها حضور ایستاده اند (اشارة بشاهدهای خود میکند) هر کدام آدمِ صاحب سُواد ومعتبر ودیندار است

آقا ستّار (بتوجّه تمام) آقا مردان ظاهرا این جوان پسر حاجی شریف است ؟

آقا مردان بلی خُدا رحمتش کند! از صلحای قوم بود

آقا ستّار بلی از آن طور مرد بی شك اولاد صالح خواهد ماند. حاجی شریف خیلی مرد صالحی بود

حاکم شرع (رو بشاهدها گرفته) هر چه که میدانید بگوئید

هپو هر چه که میدانم بگویم ؟

حاکم شرع بلی بهر چه عِلم دارید بگوئید

هپو آقا دیروز آقا مردان مرا با رُفَقامان خانهٔ خود دعوت کرده یکی پانزده تومان پول داد که امروز بیائیم حضور شما بگوئیم که وقت وبائی ما در بغل حاجی غفور پسر یك ماهه‌اش‌را دیده ایم . بابای قُمارباز گرفتم بردم

Mardán. It is well: be silent! (*Turns to the Judge.*) Áká, I have several witnesses. On the same day these soldiers speak of, they saw in the arms of Hájí Ghafúr his child a month old, and asked him, "Whose property is this?" He said, "It is my own son." This is he. The witnesses are standing in your presence. (*Points to his own witnesses.*) They are all men of education and respectable and religious.

Sattár (*with great kindness*). Áká Mardán, apparently this young man is a son of Hájí Sharíf?

Mardán. Yes: may God have mercy on him! He was of the heads of the tribe.

Sattár. Yes; the children of that kind of man will no doubt remain virtuous. Hájí Sharíf was a very good man.

Judge (*turning to the witnesses*). Say whatever you know.

Hapú. Shall I say whatever I know?

Judge. Yes; speak with whatever knowledge you have.

Hapú. Áká, yesterday Áká Mardán invited me to his own house with my friends. He gave each 15 tumáns, saying, "Let us come to-day into your presence and say that at the time of the plague we saw his child of a month old in the arms of Hájí Ghafúr." I took this

آقا سلمان آقا من شاهدها دارم که حاجی غفور دمِ مرگ اقرار کرده است که " من غیر از خواهرم سکینه خانم وارث دیگر ندارم "

حاکم شرع شاهدها ادای شهادت نمایند

آقا سلمان (رو بسربازها کرده) شهادت خودتان‌را بیان بکنید

سرباز اوّل آقا من با رفیقهای خود یك روز پیش از وفات حاجی غفور بعیادتِ او آمدیم وپرسیدیم که " از پسر ودختر چه داری ؟ " گفت که " غیر از خواهرم سکینه خانم در دنیا کسی‌را ندارم "

حاکم شرع بگو که " أَشْهَدُ بِاللّٰهِ همچو شنیدم "

سرباز أَشْهَدُ بِاللّٰهِ که همچو شنیدم (رنگ آقا مردان از روش پریده تعجب میکند وهم چنین آقا سلمان)

حاکم شرع (بسربازهای دیگر متوجّه میشود) شما چه طور شنیدید ؟ یکی یکی بگوئید

سرباز دوّیم أَشْهَدُ بِاللّٰهِ من هم همچو شنیدم

سرباز سیّم أَشْهَدُ بِاللّٰهِ من هم بهمین مِنوال شنیدم

آقا مردان (با کمال دلتنگی) پس آن وقت در بغل زنش طفل کوچکی ندیدید ؟

سرباز اوّل خیر ! بچهٔ کوچك جای دیگر دیده ایم . میخواهید آنرا هم بگوئیم ؟

Salmán. A'ká, I have witnesses that Hájí Ghafúr at the time of his death stated, "Except my sister Sakínah Khánum I have no heirs."

Judge. Let the witnesses give their evidence.

Salmán (turning to the soldiers). Explain your evidence.

First Soldier. A'ká, I and my friends one day before the death of Hájí Ghafúr came to visit him (in his illness), and asked him, "What sons and daughters have you?" He said, "I have no one in the world but my sister Sakínah Khánum."

Judge. Say, "I heard this: God be my witness!"

Soldier. God be my witness that I heard this. (*The colour flies from A'ká Mardán's face: he is amazed; the same with A'ká Salmán.*)

Judge (turns to the other soldiers). What did you hear? Speak one by one.

Second Soldier. God be my witness that I heard the same.

Third Soldier. God be my witness that I also heard the same.

Mardán (with extreme anxiety). Then at that time did you not see a little child in the arms of his wife?

First Soldier. No! We saw a little child at another place. Do you wish me to tell you that too?

حاکم شرع   خوب ! این کار چندان تو در تو ودر هم نیست که طولی داشته باشد باین دو ساعت میتوان این کاررا قطع وفصل نمود. طرفَین را در خصوص ادّعاهایشان شاهد وثبوت لازم است

آقا مردان   بلی آقا الآن شاهدها حاضر میشوند

آقا ستّار (بحاکم شرع)   آقا دیروز دو نفر بچه یتیم خدمت شما آوردند که بی صاحب است . فرمودید که " یك بندهٔ خدای ودیندار پیدا میکنیم میسپاریم " من همچو صلاح میدانم که آنهارا بآقا مردان بسپارید. مثل اولاد خود متوجّه میشود چونکه همیشه طالب حسنات است

حاکم شرع   خیلی خوب ! آقا مردان قبول میکنید ؟

آقا مردان   با سر وجان آقا ! مثل اولاد خودم متوجّه میشوم

حاکم شرع   خداوند عالم بشما أجر خیر بدهد !

(در این حال در باز میشود . آقا سلمان وعزیز بیک باتّفاقِ چهار نفر سرباز داخل میشوند وقدری بعد از آنها آقا عبّاس با زینب خانم زنِ حاجی غفور وچهار نفر شاهد وارد میشوند . زینب خانم در یك سمت میان چادر شب نشسته . آقا سلمان عزیز بیک وآقا عبّاس هم در سمتِ دیگر سر پا میایستند)

حاکم شرع   آقا سلمان میگویند از حاجی غفور اولاد مانده است . شما بخلاف این حرف اثباتی داری ؟

Judge. Good! This affair is not so complicated* that it need take long. In these two hours we can cut short and decide the business. Witnesses and proofs are necessary with regard to their claims on both sides.

Mardán. Yes, Áká; the witnesses will be present at once.

Sattár (to the Judge). Áká, yesterday two men brought an orphan child before you, saying it was without an owner. You ordered, "We will procure a pious servant of God, and give it over to his charge." I think it would be right to hand them over to the care of Áká Mardán. He will attend to them as to his own children, for he is always in search of good deeds.

Judge. Very good! Áká Mardán, do you agree?

Mardán. With my head and life, Áká; I will care for them as my own children.

Judge. May the Lord of the world give you a good reward!

(Meanwhile the door opens. A'ká Salmán and Azíz Beg in company with four soldiers enter, and shortly after them A'ká Abbás with Zínab Khánum, wife of Hájí Ghafúr, and four witnesses arrive. Zínab Khánum sits veiled† on one side. A'ká Salmán, Azíz Beg, and A'ká Abbás also stand up on the other side.)

Judge. Áká Salmán, they say that Hájí Ghafúr has left children. Have you any proof to the contrary?

---

* Lit. "in and in and folded together."
† Lit. "in a veil of night."

مرافعه کرد. واضح است که مال حاجی غفور باید باو برسد. در این صورت برای سایر قوم وخویش او راهِ مرافعه نمی ماند

آقا مردان (با کمال فروتنی) آقا اگر چگونگی‌را خدمت شما عرض بکنم نوع غرض بنظر میآید. آقا بشیر عرض کند که چه کیفیتی است

آقا بشیر آقا کیفیت اینهارا من خدمت شما عرض بکنم. حاجی غفور یک همشیره دارد سکینه نام بیک جوان عزیز بیک نام از اهل ظلمه عشق پیدا کرده است بطوری که از برای او بی‌اختیار است میخواهد زن او بشود. پسره نزدیکش نمیرود که "من بی مال و بی پول ترا میخواهم چه کنم"؟ حالا دختره دست وپا میکند که بلکه بمال حاجی غفور وارث بشود باین جهت پسره اورا بَبَرد. عَمّه اش خواست بآقا حسن تاجر بدهد که آدم متشخّص و دولتمندی است قبول نکرد. حالا وکیل بخود گرفته شهود اقامه کرده که "از حاجی غفور اولاد نمانده است وباید شصت هزار تومانی که از او مانده است بمن برسد." طایفهٔ اناث ناقص العُقول. همچو خیال گرفته است که با این حیله و تدبیر میتواند بدولت حاجی غفور صاحب شود. امّا خیر! خیالِ بیجا کرده است بیجهت خودرا بزحمت میاندازد

of Hájí Ghafúr goes to him. In this case, there is no way left to come to Court for all his family and relatives.

Mardán (with complete humility). Áká, if I represent the circumstances to you, you will see how necessary it may be. Áká Bashír will relate the particulars.

Bashír. Áká, let me state the particulars of these things to you. Hájí Ghafúr has a sister called Sakínah: she fallen in love with a young man of the name of Azíz Beg, one of the tax-gatherers. As she is beyond her own control with regard to him, she wishes to become his wife. The youth does not approach her, saying, "I, being without property or money, desire you. What shall I do?" Now the girl is exerting* herself to become heir to Hájí Ghafúr's property. For this purpose the youth would marry her. Her aunt wished to give her to Áká Hassan, the merchant, who is a distinguished and wealthy man. She has refused. She has now appointed a pleader for herself, and has produced witnesses to say, "Hájí Ghafúr has left no children, and the 60,000 tumáns which he has left come to me." A lot of silly women! She has got the idea that she can by this plot and device become master of Hájí Ghafúr's wealth. But no! She has entertained a vain idea, and throws herself uselessly into trouble.

---

* Lit. "makes hand and foot."

آقا مردان الحمد لله! حالا دیگر همه‌را میشناسد وقتی که صدا میکنی میآید

آقا جبّار بایست که حالا هفت‌ماهش تمام شده باشد؟

آقا مردان بلی دُرُست هفت ماه دارد

حاکم شرع چه طور؟ مگر از حاجی غفور بچه چیزی مانده است؟ پس من شنیده ام که اولادي ندارد

آقا بشیر خیر آقا خدمت شما دروغ عرض کرده اند. یك طفل کوچکی دارد ومثل پارهٔ ماه. دیروز که از نماز بر گشتیم دمِ دَر بغل آقا مردان دیدیمش. گویا که با حاجی غفور یك سیبی بوده اند دو نصف شده است

آقا ستّار آقا چشم وابروي حاجی غفور که در خاطر شما است؟

حاکم شرع بلی حاجی غفور دیر وقتی نیست که مرده است

آقا ستّار چشم وابروی این بچه هم معاینه گویا چشم وابروی حاجی غفور است

حاکم شرع من این طور نمیدانستم. خوب! آقا مردان از حاجی غفور که اولاد ذکور مانده است دیگر نباید

Mardán. Thank God, he can now recognise all other people. When you call him he comes.

Jabbár. He must now be fully seven months old.

Mardán. Yes; he is just seven months old.

Judge. How is that? Has any child* been left by Hájí Ghafúr. I heard that he had no children.

Bashír. No, Áká; they have made false representations to you. He has a little son like a piece of the moon. Yesterday, as we were returning from prayers, we saw him in the arms of Áká Mardán near the door. You might say that Hájí Ghafúr had been an apple and become two halves.

Sattár. Áká, do you remember the eye and eyebrow of Hájí Ghafúr?

Judge. Yes: it is not long since that Hájí Ghafúr died.

Sattár. The eye and eyebrow of this child is, you might say, the reflection of Hájí Ghafúr's eye and eyebrow.

Judge. I did not know this. Good! Áká Mardán, as male offspring of Hájí Ghafúr is left, there is no more necessity to try the case. It is clear that the property

---

* Lit. "a child thing."

آقا بشیر   آخر من هم همین‌را عرض میکنم که ما شاء الله بفراست شما والله نظر شما کیمیاست . از اهل مجلس هیچ کس در حقّ آن ضعیفه بدگمان نبرد. امّا شما بیك نظر فرمودید که " من در عمل این ضعیفه شبهه دارم " واقعاً همان طور هم بوده است

حاکم شرع   مکرّر من در همچو کارها موافقِ واقع حُکم کرده ام

آقا بشیر   راست گفته اند که ارباب الدُوَل مُلهَمون . این نوعِ بروزات اگر الهام نباشد پس چیست ؟

آقا رحیم   آقا بشیر خیلی تعجب میکنی . جناب اقدس آلهی بهر یکی از بندکانِ خود که لطف خاصّی داشته باشد اورا در فضیلت بر گزیده وسر آمدِ اهل زمانه اش میکند . جناب اقدس آلهی در کاردانی لطف خاصّی باآقا دارد . تو اسمش‌را میخواهی ؟ الهام بگذار من میگویم این لطف خاصِ آلهی است

آقا جبّار   بلی اختیارش‌را داری . هر کدامش‌را بگوئی جایز است . آقا مردان همچو نیست ؟

آقا مردان   البتّه البتّه یقین است غیرِ این نیست

آقا رحیم   آقا مردان بچهٔ حاجی غفور در چه حال است ؟

Bashír. That is in reality what I now represent, that by the grace of God, and with your intelligence, by Allah, your penetration was alchemy. None of the people of the Court thought evil of the woman, but you, with one glance, said, "I have doubts in this woman's business." In reality it has so turned out.

Judge. I have repeatedly given orders in such cases according to what had been the case.

Bashír. They have said truly, "The possessors of wealth are inspired." If this kind of judgment is not an inspiration, what is it?

Rahím. Áḱá Bashír, you are much astonished. The most holy God, whomsoever of His servants He has in His special favour, him He selects in merit, and makes him chief of the people of his time. The most holy God has peculiar pleasure in the judgment of the Áḱá. Do you desire his name? Let alone inspiration. I tell you this is the peculiar grace of Allah.

Jabbár. Yes; you have His authority. Whatever you call him, it is allowable. Áḱá Mardán, is it not so?

Mardán. Certainly, certainly; it is certainly not otherwise.

Rahím. Áḱá Mardán, in what condition is Hájí Ghafúr's child?

مجلس سیّم

واقع میشود در محکمهٔ مرافعه .

(حاکم شرع در صدر اوطاق روی مُسْنَد نشسته طرف راستش‌را آقا رحیم وپهلوی چپش‌را آقا جبّار گرفته . آقا بشیر وآقا ستّار هم که دایم الحضور واز حاشیه نشینانِ محکمهٔ مرافعه هستند برای خودشان صفی بسته . سمتِ پائین هم آقا مردان وکیلِ زنِ حاجی غفور تمجمج کنان می نشینند)

آقا بشیر (رجوع بحاکم شرع کرده) آقا ما شاء اللّه بذهن وفراست شما میدانید که اصلِ عملِ ضعیفهٔ دیروزی که بشکایت آمده بود چه چیز بوده است ؟ خود ضعیفه سه تومان از جیب شوهرش در آورده کُولُکش هم زده دروغکی صورتش‌را خونی کرده موی سرش‌را کَنده از دست شوهره بشکایت آمده است

حاکم شرع نگفتم که این ضعیفه بنظر من همچو میآید که تهمت میزند؟ شکایت این را دُرُست باید تحقیق کرد

THIRD ACT.

Takes place in the judgment hall of the Court. The Judge sits on a cushion in the centre of the room. A'ká Rahím takes his right hand, and A'ká Jabbár his left. A'ká Bashír and A'ká Sattár, who are permanent Assessors of the Court, have made a line for themselves (sit in a row). On the lower side also A'ká Mardán, pleader for Hájí Ghafúr's wife, sits down in a sprightly manner.*

Bashír (*turning to the Judge*). A'ká, as Allah would have it! Do you know from your own intelligence and acuteness what was the origin of the woman who yesterday came to complain? The woman herself took three tumáns out of her husband's pocket, and beat him with a stick, falsely made her face bloody, tore out the hair of her head, and came to complain against her husband.

Judge. Did I not say it appeared to me that the woman was making a false charge? We must investigate this complaint thoroughly.

---

* *Tamajmaj* is not found in the dictionaries. The word is probably *tamahmah*, " sprightliness."

آقا مردان خیر هیچ گفتنِ تان لازم نیست. او همچو بداند که شما شاهد او هستید شمارا ببرد محکمهٔ شرع در آنجا همان طوری که حالا گفتید از این قرار ادای شهادت بکنید. آقا سلمان حقّی پیش شما ندارد طلبی از شما ندارد. اگر بگوید "چرا همچو شهادت میدهید؟" بگوئید "ما همچو میدانیم وهمچو هم شهادت میدهیم" بردارید پولهارا. چلو آورده اند بروید آن اوطاق نهارتان‌را بخورید تشریف ببرید. امّا یك توقّعی از شما دارم. باید این صدا کردنِ من وآمدنِ شمارا باینجا کسی نفهمد برای حفظ این سِرّ محض رضای خدا من یکی یك کُلاهِ بُخارا از خودم بشما وعده میکنم

سربازها آقا در این خصوص خاطر جمع بشوید

آقا مردان آقا کریم بچه‌هارا بَبَر آن اوطاق چلو بخورند راه بیندازِ بروند

آقا مردان (بتنهائی) هنوز تا اینجا خوب میآید. حال برخیزم بروم محکمه. حاشیه نشینان‌را بپزم آمادهٔ کار نمایم که فردا وقت مرافعه بقدر لزوم آنها گوش ودُم بجنبانند (بر خیزد میرود)

پرده میافتد

Mardán. No; it is unnecessary for you to say anything. Let him think you are his witnesses and take you to the Court-house. There give your testimony to the same purport as you have now said. Áká Salmán has no right over you: he has no claim upon you. If he says, "Why do you give such evidence?" tell him, "We give evidence according to what we know." Take your money. They have brought the rice. Go into that room, eat your breakfasts, and go away. But this I expect from you: no one must understand about my sending for you and your coming here. To keep this secret I promise each of you, for the sake of God, a Bukhara hat from myself.

Soldiers. Áká, in this respect rest assured.

Mardán. Áká Karím, take the children into that room to eat their rice. Put them then on the road to go away. (*Alone*) It is still going well up to this point. Now I must get up and go to the Court. I must prepare the Assessors to get the affair ready, that to-morrow at the trial they may wag their ears and tails according as it may be necessary. (*Rises and goes.*)

The Curtain falls.

غفّار سیّمین از سربازها. آه ایه! خاطرم آمد حاجی غفور گفت "آنِ زن من است آن بچه هم مالِ من است یک ماه است مادرش زائیده است."

نظر سرباز چهارمی. آه آه! به بین ما این مطلب‌را چه طور فراموش کرده ایم! راستی که آن روز آدم سرِ خودرا هم فراموش میکرد. خوب! مگر آن روز حاجی غفور بما نگفت "تا اهل شهر جمع شوند از خانه و زن واز این طفلِ من متوجّه بشوید دُزد ودَلّهٔ شهر باینها اذیّت نرساند"؟

بدل سرباز اوّلی وسایرین (همه یکجا) بلی بلی زن وبچه اش‌را بما سپرد!

آقا مردان خدا از شما راضی باشد پسرانم! من هم خیالم این بود که این کار باید خاطر شما بیفتد. بگرید نذر این یتیم‌را خرج بکنید. انشاء الله بعد از تمام شدنِ مرافعه باز یکی ده تومان بشماها میرسد. نیکی وراستی هیچ وقت گُم نمیشود. فرزندانم هم چنانکه بمن گفتید در محکمهٔ مرافعه نیز از همین قرار شهادت بدهید بردارید پولهارا

یکی از سربازها آقا ما باآقا ملمان قول داده ایم بطرف او شهادت بدهیم. حالا باید باو بگوئیم که "نمیتوانیم شاهد تو بشویم"؟

Bashír. That is in reality what I now represent, that by the grace of God, and with your intelligence, by Allah, your penetration was alchemy. None of the people of the Court thought evil of the woman, but you, with one glance, said, "I have doubts in this woman's business." In reality it has so turned out.

Judge. I have repeatedly given orders in such cases according to what had been the case.

Bashír. They have said truly, "The possessors of wealth are inspired." If this kind of judgment is not an inspiration, what is it?

Rahím. Áká Bashír, you are much astonished. The most holy God, whomsoever of His servants He has in His special favour, him He selects in merit, and makes him chief of the people of his time. The most holy God has peculiar pleasure in the judgment of the Áká. Do you desire his name? Let alone inspiration. I tell you this is the peculiar grace of Allah.

Jabbár. Yes; you have His authority. Whatever you call him, it is allowable. Áká Mardán, is it not so?

Mardán. Certainly, certainly; it is certainly not otherwise.

Rahím. Áká Mardán, in what condition is Hájí Ghafúr's child?

زینب خانم بگیر اینجا بیآر (آقا کریم زود میرود قونداقِ هفت ماهه‌را از آن اوطاق میآورد)

آقا مردان بچه‌هام دُرُست فکر بکنید. چه طور میشود شما بچه‌را آنجا ندیده باشید؟ آیا مروّت است که پولِ پدرِ این یتیمِ بی زبان‌را دیگری بخورد واین یتیمِ بیچاره با آه وحسرت توی کوچه‌ها وپُشتِ دَرها بماند! امّا میشود که شما در آن های وهو ودست پاچگی ملتفتِ این طفل نشده باشید. وقت همچو وقتی بود که آدم سرِ خودرا فراموش میکرد. آقا کریم نذرِ این بچه‌را از طاقچه بردار بیآر اینجا به بینم (آقا کریم زود از طاقچه چهار تا کاغذِ پیچیده بر داشته بنزد آقا مردان میگذارد)

آقا مردان عزیزان من سوای اینکه الله تعالی بی شك اجرِ شمارا بشما میرساند این یتیم در میان هر یکی از این کاغذها سی تومان گذارده برای شما نذر کرده است. این بچه مثل آن ملعون آقا سلمان نیست که هم بکار ناحقّ تکلیف بکند وهم از خِسّت نخواهد چیزی بکسی بدهد

(یك دفعه یکی از سربازها بیگی از رفیقهای خود رو کرده میگوید)

قهرمان من همچو خاطرم میآید همان ساعتی که پیش حاجی غفور بودیم صدای بچه بگوشم میآمد

قهرمان اینك بخاطرمن هم میرسد که در کُنجِ خانه زنی نشسته بود بغلش هم قونداقی داشت

and bring it here. (*A'ká Karím goes quickly, and brings a child of seven months in long clothes from the other room.*)

Mardán. My children, think well. How can it be that you should not have seen the child there? Ah! It is generosity that another should enjoy the money of the father of this speechless orphan, and this wretched orphan should live in lanes and behind doors in sighing and sorrow! But it may be that in that time of lamentation and trouble you may not have paid attention to this boy. The time was a time when a man forgot his own head. A'ká Karím, bring the offering of this child out of the cupboard that I may see it. (*A'ká Karím takes out of the cupboard four pieces of paper folded up, and places them near A'ká Mardán.*)

Mardán. My friends, in addition to this, that Almighty God without doubt gives each of you his due, this orphan has put an offering of thirty tumáns in these papers for you. This child is not like that cursed A'ká Salmán, who gives you trouble in an unrighteous affair, and also from baseness will give nobody anything.

(*Suddenly one of the soldiers turns to one of his comrades, and says*): My Kahramán, it comes to my mind that at the hour when we were with Hájí Ghafúr, the cry of a child came to my ear.

Kahramán. I also remember that there was a woman sitting in the corner of the house, who had in her arms a child in long clothes.

وخسیس و سخت است ! غیر از خودش نمیخواهد یك قاز بیکی خیر برسد . خوب ! در دعوای شصت هزار تومان بعملِ نا حقّ شهادت میطلبد برای مثل شما جوانان رعنا یکی بیست سی تومان خرجی دادن‌را جان میکَنَد. والله همچو ملعونی در هیچ جای دنیا بهم نمیرسد. خُدا ببلای ناگهانش مُبتلا کند! کارش ناحقّ عملش بَد خودش هم خسیس هم سخت

سرباز کارش چه طور ناحقّ است مگر آقا ؟

آقا مردان همین طور ناحقّ است که پسرِ هفت ماههٔ حاجی غفوررا آشکار میخواهد مُنکِر بشود . یك دفعه زیرش میزند دولت که از پدرش مانده است میخواهد بخواهرش بخوراند. لیکن این کاررا خُدا بر نمیدارد . همچو هم مینماید بچه الآن زنده است نمیتوانند زنده زنده مُنکِرش بشوند. همچو چیزی‌را هم میتوان مُنکر شد؟ من وکیلِ آن طفل بیچارهٔ بی پدرم . سی تومان نذر کرده بودم که هرکس در بارهٔ این طفل شهادت بدهد جلو او بشمارم . خیلی بشما گمان میبردم همچو می دانستم که شما بچه‌را دیده اید پولهارا هم شمرده حاضر گذاشتم بودم . امّا چه فائده که شما میگوئید بچه خاطر مان نمیآید . امّا میشود که اگر طفل‌را به بینید خاطر تان بیآید . آقا کریم آن طفل‌را از خانه از مادرش

ignoble and hard he is. With his own exception, he does not wish good to the extent of one *káz* to reach anyone. Good! In a claim for sixty thousand tumáns, he seeks for evidence of an unrighteous deed. He roots up his life to give their expenses of twenty or thirty tumáns to such fine young men as you. By Allah! no such accursed one is to be met with in any place in the world. May God make him involved in sudden misfortune! His business is unjust; his way of going on bad: and he himself is base and hard.

Soldier. But how is his business unjust, Áká ?

Mardán. It is unjust in this way, that he wishes to deny openly the seven months' son of Hájí Ghafúr. When once he strikes him down, the wealth that has been left by his father he would give his sister. But God will not permit this affair. As it seems, the child is now living. They cannot deny him whilst he is alive. Can such a thing be denied? I am the advocate of that wretched, fatherless child. I promised thirty tumáns to whoever would give evidence on the part of this child. I would count it out before him. I had great suspicions of you, as I thought you had seen the child. I had counted the money and had it ready. But of what use is it when you say you do not remember the child? But it may be that if you see the boy it will come to your mind. Áká Karím, take that boy from the house from its mother, Zínab Khánum,

ودختر بزرگ وکوچك اولاد داری؟" گفت "جز یك نفر خواهر دیگر کسرا ندارم"

آقا مردان بلی میشود . چونکه پسرش طفلِ یکماهه بوده است اولاد بحساب نیآورده است . امّا بچه آن وقت بغل مادرش بود . غیر از شما دیگران بچه‌را بغل او دیده اند . من همچو دانستم که بلکه شما هم دیده باشید . عیب که نه داشت . خوب ! شما حالا در این خصوص چه شهادت خواهید کرد چونکه میان وَرَثه دعوا بر میّت واقع شده است ؟

سرباز ما آن طوری که دانسته ایم شهادت خواهیم کرد . در این خصوص وکیلِ خواهرِ حاجی غفور هم از ما جویا شد . بهمین قرار جواب دادیم

آقا مردان بلی حالا معلوم شد که شما چرا همچو حرف میزنید چونکه نَفَسِ آن حرامزادهٔ بیدین بشما خورده است از آن جهت شما از بودنِ بچه مُنکِر میشوید . یقین که در این باب یکی بیست تومان هم بشما وعده کرده است نصفش را هم بشما داده است

سرباز خیر آقا او یك پوش هم بما وعده نکرده حتّی جزوی خرجی هم خواستیم گفت "شاهد باید بی غرض باشد . اجر تان‌را از خدا بخواهید"

آقا مردان های ملعون ! هی به بینید بچه مرتبه لئیم

children, boy or girl, big or little, have you?" He said: "I have but one sister."

Mardán. Yes, it may be so. Since his son was a child a month old, he did not reckon him among children. But the child was at that time in its mother's arms. Others than you saw the child in his arms. I thought you might have seen it as well. It does not signify. Good! What evidence will you now give in this respect, since among the heirs a claim has been made on his death?

Soldier. We will give evidence in the manner that we know. In this matter the pleader of Hájí Ghafúr's sister has made inquiries from us. We answered him in the same words.

Mardán. Yes; now we know why you talk in this way, since the spirit of that irreligious rascal has taken hold of you. On that account you deny the existence of that child. It is certain that in this matter he has promised each of you twenty tumáns. He has already given you half of it.

Soldier. No, Áká; he has not even promised us a trifle. We asked him for a little for expenses. He said: "A witness must be disinterested. Ask for your reward from God."

Mardán. Oh, the cursed one! Ha! see how low and

غفّار سیّمین از سربازها . آه ایه ! خاطرم آمد حاجی غفور گفت " آنِ زن من است آن بچه هم مالِ من است یك ماه است مادرش زائیده است."

نظر سرباز چهارمی . آه آه ! به بیین ما این مطلبرا چه طور فراموش کرده ایم ! راستی که آن روز آدم سرِ خودرا هم فراموش میکرد . خوب ! مگر آن روز حاجی غفور بما نگفت " تا اهل شهر جمع شوند از خانه و زن واز این طفلِ من متوجّه بشوید دُزد ودَلّهٔ شهر باینها اذیّت نرساند " ؟

بدل سرباز اوّلی وسایرین (همه یکجا) بلی بلی زن وبچه اش‌را بما سپرد !

آقا مردان خدا از شما راضی باشد پسرانم ! من هم خیالم این بود که این کار باید خاطر شما بیفتد . بگرید نذر این یتیم‌را خرج بکنید . انشاء اللّه بعد از تمام شدنِ مرافعه باز یکی ده تومان بشماها میرسد . نیکی وراستی هیچ وقت گُم نمیشود . فرزندانم هم چنانکه بمن گفتید در محکمهٔ مرافعه نیز از همین قرار شهادت بدهید بردارید پولهارا

یکی از سربازها آقا ما باآقا ملمان قول داده ایم بطرف او شهادت بدهیم . حالا باید باو بگوئیم که " نمیتوانیم شاهد تو بشویم " ؟

Ghaffár (*the third of the soldiers*). Aye, aye! It has come into my mind that Hájí Ghafúr said, "That woman is my wife. That child is also my property. His mother bore him a month ago."

Nazar (or *Jabbár*), *the fourth soldier*. Oh, oh! See how we had forgotten this matter. You are right that on that day men were forgetting their own heads. Good! But did not Hájí Ghafúr say to us that day, "Look after my house and wife and this child until the towns-people come together again, so that the thieves and rascals of the town may not do them any harm"?

Badal, the first soldier, and all (*all at once*). Yes, yes; he gave his wife and child into our charge.

Mardán. May God be pleased with you, my sons! I also thought that this affair would come back into your minds. Take the orphan's offering and spend it. Please God, after the trial is over, another ten tumáns may reach you. Goodness and truth are never lost. My children, give evidence in the same manner, just as you have said to me, in the judgment hall of the Court, and take your money.

A Soldier. Áká, we have promised Áká Salmán that we will give evidence on his side. Must we say to him now, "We cannot be your witnesses"?

زینب خانم بگیر اینجا بیآر (آقا کریم زود میرود قونداقِ هفت ماهه‌را از آن اوطاق میآورد)

آقا مردان بچه‌هام دُرُست فکر بکنید. چه طور میشود شما بچه‌را آنجا ندیده باشید؟ آیا مروّت است که پولِ پدرِ این یتیمِ بی زبان‌را دیگری بخورد واین یتیمِ بیچاره با آه وحسرت توی کوچه‌ها وپُشتِ دَرها بماند! امّا میشود که شما در آن های وهو ودست پاچگی ملتفت این طفل نشده باشید. وقت همچو وقتی بود که آدم سرِ خودرا فراموش میکرد. آقا کریم نذرِ این بچه‌را از طاقچه بردار بیآر اینجا به بینم (آقا کریم زود از طاقچه چهار تا کاغذِ پیچیده بر داشته بنزد آقا مردان میگذارد)

آقا مردان عزیزان من سوای اینکه الله تعالی بی شك اجرِ شمارا بشما میرساند این یتیم در میان هر یکی از این کاغذها سی تومان گذارده برای شما نذر کرده است. این بچه مثل آن ملعون آقا سلمان نیست که هم بکار ناحق تکلیف بکند وهم از خِسّت نخواهد چیزی بکسی بدهد

(یك دفعه یکی از سربازها بیگی از رفیقهای خود رو کرده میگوید)

قهرمان من همچو خاطرم میآید همان ساعتی که پیش حاجی غفور بودیم صدای بچه بگوشم میآمد

قهرمان اینك بخاطرمن هم میرسد که در کُنجِ خانه زنی نشسته بود بغلش هم قونداقی داشت

and bring it here. (*A'ká Karím goes quickly, and brings a child of seven months in long clothes from the other room.*)

Mardán. My children, think well. How can it be that you should not have seen the child there? Ah! It is generosity that another should enjoy the money of the father of this speechless orphan, and this wretched orphan should live in lanes and behind doors in sighing and sorrow! But it may be that in that time of lamentation and trouble you may not have paid attention to this boy. The time was a time when a man forgot his own head. A'ká Karím, bring the offering of this child out of the cupboard that I may see it. (*A'ká Karím takes out of the cupboard four pieces of paper folded up, and places them near A'ká Mardán.*)

Mardán. My friends, in addition to this, that Almighty God without doubt gives each of you his due, this orphan has put an offering of thirty tumáns in these papers for you. This child is not like that cursed A'ká Salmán, who gives you trouble in an unrighteous affair, and also from baseness will give nobody anything.

(*Suddenly one of the soldiers turns to one of his comrades, and says*): My Kahramán, it comes to my mind that at the hour when we were with Hájí Ghafúr, the cry of a child came to my ear.

Kahramán. I also remember that there was a woman sitting in the corner of the house, who had in her arms a child in long clothes.

وخسیس و سخت است ! غیر از خودش نمیخواهد یك قاز بیکی خیر برسد . خوب ! در دعوای شصت هزار تومان بعملِ نا حقّ شهادت میطلبد برای مثل شما جوانان رعنا یکی بیست سی تومان خرجی دادن‌را جان میکَنَد. واللّه همچو ملعونی در هیچ جای دنیا بهم نمیرسد. خُدا ببلای ناگهانش مُبتلا کند! کارش ناحقّ عملش بَد خودش هم خسیس هم سخت

سرباز کارش چه طور ناحقّ است مگر آقا ؟

آقا مردان همین طور ناحقّ است که پسرِ هفت ماههٔ حاجی غفوررا آشکار میخواهد مُنکِر بشود . یك دفعه زیرش میزند دولت که از پدرش مانده است میخواهد بخواهرش بخوراند. لیکن این کاررا خُدا بر نمیدارد . همچو هم مینماید بچه الآن زنده است نمیتوانند زنده زنده مُنکِرش بشوند. همچو چیزی‌را هم میتوان مُنکر شد؟ من وکیلِ آن طفل بیچارهٔ بی پدرم . سی تومان نذر کرده بودم که هرکس در بارهٔ این طفل شهادت بدهد جلو او بشمارم . خیلی بشما گُمان میبردم همچو می دانستم که شما بچه‌را دیده اید پولهارا هم شمرده حاضر گذاشتم بودم . امّا چه فائده که شما میگوئید بچه خاطر مان نمیآید . امّا میشود که اگر طفل‌را به بینید خاطر تان بیآید. آقا کریم آن طفل‌را از خانه از مادرش

ignoble and hard he is. With his own exception, he does not wish good to the extent of one *káz* to reach anyone. Good! In a claim for sixty thousand tumáns, he seeks for evidence of an unrighteous deed. He roots up his life to give their expenses of twenty or thirty tumáns to such fine young men as you. By Allah! no such accursed one is to be met with in any place in the world. May God make him involved in sudden misfortune! His business is unjust; his way of going on bad: and he himself is base and hard.

Soldier. But how is his business unjust, Áká?

Mardán. It is unjust in this way, that he wishes to deny openly the seven months' son of Hájí Ghafúr. When once he strikes him down, the wealth that has been left by his father he would give his sister. But God will not permit this affair. As it seems, the child is now living. They cannot deny him whilst he is alive. Can such a thing be denied? I am the advocate of that wretched, fatherless child. I promised thirty tumáns to whoever would give evidence on the part of this child. I would count it out before him. I had great suspicions of you, as I thought you had seen the child. I had counted the money and had it ready. But of what use is it when you say you do not remember the child? But it may be that if you see the boy it will come to your mind. Áká Karím, take that boy from the house from its mother, Zínab Khánum,

ودختر بزرگ وکوچك اولاد داری ؟" گفت " جز یك نفر خواهر دیگر کسرا ندارم "

آقا مردان بلی میشود . چونکه پسرش طفلِ یکماهه بوده است اولاد بحساب نیاورده است . امّا بچه آن وقت بغل مادرش بود . غیر از شما دیگران بچه‌را بغل او دیده اند . من همچو دانستم که بلکه شما هم دیده باشید . عیب که نه داشت . خوب ! شما حالا در این خصوص چه شهادت خواهید کرد چونکه میان وَرَثه دعوا بر میّت واقع شده است ؟

سرباز ما آن طوری که دانسته ایم شهادت خواهیم کرد . در این خصوص وکیلِ خواهرِ حاجی غفور هم از ما جویا شد . بهمین قرار جواب دادیم

آقا مردان بلی حالا معلوم شد که شما چرا همچو حرف میزنید چونکه نَفَسِ آن حرامزادهٔ بیدین بشما خورده است از آن جهت شما از بودنِ بچه مُنکِر میشوید . یقین که در این باب یکی بیست تومان هم بشما وعده کرده است نصفش را هم بشما داده است

سرباز خیر آقا او یك پوش هم بما وعده نکرده حتّی جزوی خرجی هم خواستیم گفت " شاهد باید بی غرض باشد . اجر تان‌را از خدا بخواهید "

آقا مردان های ملعون ! هی به بیبید بچه مرتبه لئیم

children, boy or girl, big or little, have you?" He said: "I have but one sister."

Mardán. Yes, it may be so. Since his son was a child a month old, he did not reckon him among children. But the child was at that time in its mother's arms. Others than you saw the child in his arms. I thought you might have seen it as well. It does not signify. Good! What evidence will you now give in this respect, since among the heirs a claim has been made on his death?

Soldier. We will give evidence in the manner that we know. In this matter the pleader of Hájí Ghafúr's sister has made inquiries from us. We answered him in the same words.

Mardán. Yes; now we know why you talk in this way, since the spirit of that irreligious rascal has taken hold of you. On that account you deny the existence of that child. It is certain that in this matter he has promised each of you twenty tumáns. He has already given you half of it.

Soldier. No, *Áká*; he has not even promised us a trifle. We asked him for a little for expenses. He said: "A witness must be disinterested. Ask for your reward from God."

Mardán. Oh, the cursed one! Ha! see how low and

سرباز آقا نسبت بما چه خدمت بود ؟

آقا مردان فرزند خدمت چندانی نبود . یك کلمه حرف میخواستم از شما بپرسم

سرباز بفرمائید آقا دو کلمه بپرسید

آقا مردان حاجی غفور مرحوم‌را که شما دفن کردید ؟

سرباز بلی آقا دفن کردیم . چه طور مگر ؟

آقا مردان مرحبا بجوانمردی شما ! وجود خیلی غنیمت است نه این که شما مجاهد اسلام هستید بلکه روز تنگی هم شماهائید که بکار همهٔ مردم میائید . در وقت وبائی در شهر یك متنفّسی نمانده بود امّا شما دست از جانِ خود شُسته شهررا از دست ندادید . جناب اقدس آلهی بشما اجر جزیل بدهد ! خوب فرزندم حاجی غفوررا که شما زنده دیدید ؟

سرباز بلی زنده دیدیم آقا

آقا مردان آن وقت پهلوی او میان قونداق طفلِ یکماههٔ اش‌را هم که دیدید ؟

سرباز خیر آقا ندیدیم

آقا مردان میشود که آن وقت بغلِ مادرش بوده است

سرباز خیر آقا ما از حاجی غفور پرسیدیم که " پسر

A Soldier. A'ká, what service did you wish from us?

Mardán. My son, it was not much of a service. I wished to ask you a single word.

Soldier. Speak, A'ká. Ask two words.

Mardán. Did you bury the late Hájí Ghafúr?

Soldier. Yes, A'ká, we buried him. What then?

Mardán. Bravo, for your courage! Your existence is a great boon, not only that you are defenders of Islám, but, moreover, in the day of distress it is you who are useful to men. At the time of the plague there was not a living soul in the town; but you washed your hands of life and did not forsake the town. May the most holy Allah give you great reward! Well, my son, did you see Hájí Ghafúr alive?

Soldier. Yes, Áká; we saw him alive.

Mardán. Did you at that time see a child of a month old in long clothes in his arms?

Soldiers. We did not see it.

Mardán. It may be that at that time it was in its mother's arms.

Soldier. No, Áká. We asked Hájí Ghafúr: "What

سرباز آقا نسبت بما چه خدمت بود ؟

آقا مردان فرزند خدمت چندانی نبود . یك کلمه حرف میخواستم از شما بپرسم

سرباز بفرمائید آقا دو کلمه بپرسید

آقا مردان حاجی غفور مرحوم‌را که شما دفن کردید ؟

سرباز بلی آقا دفن کردیم . چه طور مگر ؟

آقا مردان مرحبا بجوانمردی شما ! وجود خیلی غنیمت است نه این که شما مجاهدِ اسلام هستید بلکه روز تنگی هم شماهائید که بکارِ همهٔ مردم میآئید . در وقت وبائی در شهر یك متنفّسی نمانده بود امّا شما دست از جانِ خود شُسته شهررا از دست ندادید . جناب اقدس الهی بشما اجر جزیل بدهد ! خوب فرزندم حاجی غفوررا که شما زنده دیدید ؟

سرباز بلی زنده دیدیم آقا

آقا مردان آن وقت پهلوی او میان قونداق طفلِ یکماههٔ اش‌را هم که دیدید ؟

سرباز خیر آقا ندیدیم

آقا مردان میشود که آن وقت بغلِ مادرش بوده است

سرباز خیر آقا ما از حاجی غفور پرسیدیم که " پسر

A Soldier. A'ká, what service did you wish from us?

Mardán. My son, it was not much of a service. I wished to ask you a single word.

Soldier. Speak, A'ká. Ask two words.

Mardán. Did you bury the late Hájí Ghafúr?

Soldier. Yes, A'ká, we buried him. What then?

Mardán. Bravo, for your courage! Your existence is a great boon, not only that you are defenders of Islám, but, moreover, in the day of distress it is you who are useful to men. At the time of the plague there was not a living soul in the town; but you washed your hands of life and did not forsake the town. May the most holy Allah give you great reward! Well, my son, did you see Hájí Ghafúr alive?

Soldier. Yes, A'ká; we saw him alive.

Mardán. Did you at that time see a child of a month old in long clothes in his arms?

Soldiers. We did not see it.

Mardán. It may be that at that time it was in its mother's arms.

Soldier. No, A'ká. We asked Hájí Ghafúr: "What

داروغه بسیار خوب . خدا حافظ ! (همه میروند . بعد دَر باز شده چهار نفر سربازها با آقا کریم میآیند)

سربازها سلام علیکم !.

آقا مردان علیکم السلام ! فرزندانِ من بفرمائید بنشینید شما خیلی خوش آمده اید خیلی خیلی خوش آمده اید ببخشید بشما زحمت دادم

یکی از سربازها خیر آقا خدمت مثل شما کسانِ محترم آمدن بر ماها خیلی فخر است

آقا مردان مرحبا پسر من ! آدمِ با ادب همه جا همیشه عزیز میشود . نهار خورده اید ؟

سربازها خیر اینجا میآمدیم مجال نکردیم دیگر نهار بخوریم

آقا مردان آقا کریم از بچه‌های ما یکی‌را بفرست بازار چلو کباب خوبِ چهار نفری با یخ وافشره گرفته بیآورد . کبابش زیاده‌تر باشد که بزرگ بکشند . خیلی زیاده بگیرد ها !

سرباز شما چرا زحمت میکشید آقا ؟ خودمان میرویم بازار نان میخوریم

آقا مردان چه زحمت دارد عزیز من ؟ وقتِ نهار است چرا باید نهار نخورده گرسنه از خانهٔ من بیرون بروید ! بخدا خوش میآید

Dáro. Very good! God protect you! (*All go. Afterwards the door opens, and four soldiers come with A'ká Karím.*)

Soldiers. Peace be on you!

Mardán. On you be peace! My children, give your commands. Sit down. You are very welcome. You are very, very welcome. Pardon the trouble I have given you.

A soldier. No, A'ká! To come to such an honourable man as you is for us a great honour.

Mardán. Bravo, my son! Polite men in every place are always prized. Have you had breakfast?

Soldiers. No. We were coming here. We were unable to eat breakfast any more.

Mardán. A'ká Karím, send one of my children to the bazaar to bring some good rice and roast meat for four men, with ice and "sharbat." Let there be plenty of roast that they may have a good meal.* Let him bring a great deal, ha!

A Soldier. Why do you take so much trouble, A'ká? We will ourselves go to the bazaar and eat bread.

Mardán. What trouble is it, my friend? It is breakfast time. Why should you leave my house hungry without having eaten breakfast? By God, it is welcome!

* Lit., "that they may draw it large."

شیدا   آقا مردان مگر خدا از همچو کاری هم راضی میشود ؟

آقا مردان   چرا راضی نمیشود عزیز من ؟ اگر از اصلِ عمل خبر داشته باشی خودت میگوئی که راضی میشود . بیچاره زنِ حاجی غفور که ده سال صاحب خانه ودولت بوده است حالا رواست از همه این خانه و دولت محروم بشود ؟ این همه مال و دولت‌را یك دخترهٔ سُست ولنگ بردارد با یك پسرهٔ ناقولای اهل ظلمه بخورند باین جهت که دختره‌را بغی خواهد گرفت. بنا بقول علمای ما اهل ظلمه مردودِ درگاهِ آلهی است

شیدا   بلی بلی بخدا که راست گفتی !

داروغه   آقا مردان اُجرتِ بچه‌هارا معیّن کن

آقا مردان   مگر آقا کریم معیّن نکرده است ؟ گفته‌ام یکی سی تومان بآنها بدهیم بخودت هم معلوم است که چه پایه برسد

داروغه   آقا مردان نصفِ اُجرتِ بچه‌ها باید پیش بری

آقا مردان   چشم ! البتّا میرمسد . شما تشریف ببرید . دو ساعت دیگر آقا کریم پنجاه تومان برای شما ونصف اجرت بچه‌هارا خدمت شما میآورد

Shaidá. A'ká Mardán, is God also pleased with such an affair?

Mardán. Why should he not be pleased, my friend? If you had known the affair from its beginning, you would yourself say that he would be pleased. Hájí Ghafúr's wretched wife, who for ten years was lord of his house and wealth, is it right that she should now be deprived of all this house and wealth? A feeble, limping girl carries off all this property and wealth, that she with a low-born son of tax-gatherers may enjoy it. On this account it is that he will go wrong with the girl. According to the words of our learned men, tax-gathers are rejected from Allah's Court.

Shaidá. Yes, yes! By God, you speak the truth!

Dáro. A'ká Mardán, settle these children's pay.

Mardán. Why, has not A'ká Karím settled it? I told him we would give each of them thirty tumáns. You yourself know on what footing it stands.

Dáro. A'ká Murdán, you must produce half the children's pay.

Mardán. On my eye be it! Certainly it shall come. You go away.* In two hours more A'ká Karím will place at your service fifty tumáns for you, and half the pay of the children.

---

* Lit., "carry away honour."

اینهارا نبینید هر چهار تا هر روز در مسجد نماز جماعت میخوانند

آقا مردان بسیار خوب! حالا میدانند که باید چه قسم شهادت بدهند؟

داروغه خیر آنرا تو خودت باید تعلیمشان بکنی

آقا مردان بلی باید بگویند که "یك هفته پیش از فوت حاجی غفور هر چهار تایمان وقت غروب بزیارت اهل قبور میرفتیم از در خانهٔ حاجی غفور میگذشتیم دیدیم دم در ایستاده است یك بچهٔ قونداق کرده بغلس است. سلام دادیم احوال گرفتیم که "حاجی این بچه مال کیست؟ گفت از خودم است سه هفته است که تولد شده است. اولادم منحصر بهمین است غیر از این ندارم"

داروغه (رو بشاهدها کرده) چه‌ها شنیدید؟

هپو بلی شنیدیم

آقا مردان چنین صور میتوانید بگوئید یا نه؟

حنیفه البته حرف تازه نیست که گفتنش دشوار باشد

آقا مردان بسیار راضي شدم. فرزندانم خدا از شما راضی باشد!

You do not see men like them who all four every day join in common prayer at the mosque.

Mardán. Very good! Now, do they know what kind of evidence they must give?

Dáro. No. You must instruct them in it yourself.

Mardán. Yes; they must say: "A week before Hájí Ghafúr's death, all four of us at sunset were going to visit the dead. We passed by the door of Hájí Ghafúr's house, and saw him standing at the door holding a child in long clothes in his arms. We saluted him, and asked how he was, saying, 'Hájí, whose property is this child?' He said, 'It is my own. He has been born three weeks. My children are confined to this one: I have no other.'"

Dáro (*turning to the witnesses*). Children, have you heard?

Hapú. Yes; we have heard.

Mardán. Can you speak in this way or not?

Hanífah. Certainly; they are not new words that it should be difficult to say them.

Mardán. I am very pleased. My children, may God be pleased with you!

آقا مردان الحمد للّه همگی مردمان خوب ومعقول است . امّا صنعت هپو قدری تُهمت دارد . ممکن است در حقّ او گُمانِ بد ببرندش

داروغه نترس ! هپو یك نادُرُست کهنه تولکی است که هر روش‌را میخواهی میزند . میخواهی که ساعت دیگر تاجر متشخّص بشود ؟ پیشت بیآید که خودت مشتبه بشوی . مگر نمیدانی که این از نطفهٔ که عمل آمده است ؟ این پسرِ حیدر قُلیِ پاشنه بُریده است . وقتی که روزرا در اَهَر دیده اند شبش‌را دو شبانه‌روز راه طی کرده پیاده به تبریز آمده از خانهٔ مرحوم قایم مقام مجری جواهرش‌را برداشته باز در همان شب باَهَر بر گشته دِم صُبح دالانِ کاروانسرا خوابیده است . همه عالم باین عملِ او حیران مانده بودند . بخاطرِ همین هُنرش پس از آن که کارش بروز کرد نکُشتندش پاشنه‌اش‌را بُریدند مُرخّص کردند

آقا مردان آ این پسرِ حیدر قُلی پاشنه بریده است ؟ خیلی خوب ! امّا اسمش‌را عَوَض میکنیم . اینها بمسائل شرعیه خودشان البتّه که عارفند ؟

داروغه خاطرت جمع باش همه اهل سواد اند . تو بمیری ! که همه پاپوش‌را بر شیطان میدوزند . همچو

Mardán. Praise be to God, all are good, respectable men. But Hapú's occupation is a little suspicious: it is possible they might have a bad opinion of him.

Dáro. Don't be afraid. Hapú is an old improper rascal, who turns his face whichever way you wish. Do you wish him in another hour to become a distinguished merchant? Let him come to you that you yourself may (not?) doubt him. But do you not know from whose seed he has come? He is the son of Haidar Kulí the "cut-heel." When in the daytime they had seen him in Ahr, he travelled for two full days at night, came to Tabríz on foot, carried off a casket* of jewels from the house of the late Governor, and returning to Ahr the same night, in the morning was sleeping in the entrance to the Karavánserá. All the world were astonished at this deed of his. On account of his skill, when the affair came to light, they did not kill him, but cut off his heel and dismissed him.

Mardán. Ah! is this the son of Haidar Kulí "cut-heel"? Very good! But we will change his name. These must certainly know what are judicial questions?

Dáro. Rest assured, they are all educated† people. May you die if they do not all sew slippers for the devil.

---

* "An ointment-box" in Richardson's dictionary.
† Lit. "people of ink."

آقا مردان (بتنهائی) انشاء الله پیش آمد کار بخیراست . حالا وقتی است که آقا کریم شاهدهارا بیاورد (یك دفعه در باز شده آقا کریم وداروغه با چهار نفر دیگر میآیند داخل میشوند)

داروغه سلام علیك !

آقا مردان علیك السلام ! حاجی داروغه پیدا کردید یا نه ؟

داروغه گم نکرده بودیم که پیدا کنیم . سؤال غریبی میکنی آقا مردان . معلوم میشود که هنوز هم مرا دُرست جا نیاوردهٔ

آقا مردان (اوّل آقا کریمرا کنار کشیده) آقا کریم تو پا شو برو آقا ملمانرا به بین سربازهائکه گفته بود بشما نشان بدهد بردار بیار پیش من . (بعد بداروغه متوجّه شده) حاجی اینهارا بمن نشان بده به بینم اینها کهها هستند

داروغه این هپو قُمارباز است که دیروز از اردبیل آمده است . اینهم شیدا قزوینی معروف است روزها صرّافی دارد شبها عیّاری میکند . این یکی هم قربان علی همدانی است شب هر کاری که بخواهی از دستش بر میآید امّا روزها در بازار جوراب فروش است . این دیگری هم حنیفهٔ مراغهٔ ایست روزها دست فروشی میکند شبها پیش خودم است

Mardán (*alone*). Please God, the upshot of the affair is good. It is time now for A'ká to bring the witnesses.

(*Suddenly the door opens. A'ká Karím and the Dárogha come in with four other men.*)

Dárogha. Peace be on you!

Mardán. On you be peace! Hájí Dárogha, have you discovered it or not?

Dáro. We had not lost it that we should find it. You ask me a strange question, A'ká Mardán. It appears that you have not yet recognised me.

Mardán (*first taking A'ká Karím to one side*). A'ká Karím, rise up and go. See A'ká Salmán, that he may point you out the soldiers he mentioned. Bring them to me. (*Then turning to the Dárogha.*) Hájí, point these out to me that I may know who they are.

Dáro. This is Hapú, the gambler, who yesterday came from Ardabíl. This, too, is Shaidá. He is a noted inhabitant of Kazvín. By day he is a banker; at night he is a cheat. This one, too, Kurbán Alí of Hamadán, does at night whatever you wish him to do; but by day he sells stockings in the market. This other, Hanífah, is an inhabitant of Marághah. By day he is a pedlar; at night he is with me.

آقا سلمان، بلی گرفتم بلد شدم . چهار نفر سرباز است بدل قهرمان غفّار وجبّار کوچهٔ ورجی

آقا مردان بایست حالا من بفرستم آنهارا بیآورند کولِ شان بزنم بر خلاف شهادت ندهند اوّل تو برو آنهارا بگو از روی صداقت بحق شهادت بدهند . چون طایفهٔ سرباز از بی چیزی نوعی از فرقهٔ گداها میباشند آنها از شما خواهند پرسید که "آقا بعد از شهادت بما چه التفات میکنی ؟" آن وقت تو بگو "بچه‌هام در همچو کاری مزد خواستن خوب نیست . محض رضای خدا شهادت بکنید روز قیامت اجرِ خیر بشما میرسد"

آقا سلمان بسیار خوب !

آقا مردان هیچ میدانی که شهادت سرباز بچه نوع است ؟

آقا سلمان میدانم . آنها خواهند گفت "ما دو ساعت پیش از فوت حاجی غفور بخانهٔ او رسیدیم خودش بما گفت "من میمیرم در دنیا جز یك خواهر کس‌را ندارم بعد از آن که مُردم شما مرا دفن بکنید"

آقا مردان خیلی خوب ! امّا باید سربازها این حرفرا برگردانند بگویند "پسرِ یك ماههٔ در شیر داشت".
حالا برخیز برو (آقا سلمان بر میخیزد میرود)

Salmán. Yes; I have remembered and found out. There are four soldiers, Badal, Kahramán, Ghaffár, and Jabbár, in Varjí Street.

Mardán. I must at once send to fetch them. I must recommend* them not to give any contrary evidence. First, do you go and tell them to give true evidence loyally. As soldiers as a body are, from poverty, in the category of beggars, they will ask you, "Áká, after giving evidence how will you gratify us?" Then say to them, "Children, it is not proper that you should ask for a reward in such a case as this. Only give evidence to please God, and in the Day of Judgment its recompense will reach you."

Salmán. Very good!

Mardán. Do you know at all what kind of evidence the soldiers' is?

Salmán. I do know. They will say, "Two hours before the death of Hájí Ghafúr we had gone to his house. He himself said to us, 'I am dying. Except my sister, I have no one in the world. After I am dead, bury me.'"

Mardán. Very good; but the soldiers must change these words, and say, "I have a child of one month at the breast." Now get up and go. (*A'ká Salmán rises and goes.*)

---

* Lit. "strike them on the shoulders."

آقا کریم خوب خوب! دیگر قسم نخور مقصودت‌را فهمیدم. چشم! خاطرت جمع باشد. میگویم دیگر بتو پدر نگوید آقا آقا بگوید (میرود. بعد آقا سلمان میرسد)

آقا سلمان سلام علیك!

آقا مردان علیك السلام ها! بگو به بینم چه طور شد؟

آقا سلمان من که وکیل شدم گذشت. حالا بگو به بینم چه خیال داری؟

آقا مردان حالا خیال دارم شاهدهارا حاضر کنیم برداریم برویم سرِ مرافعه. بگو به بینم بشما چه وعده کردند؟

آقا سلمان پانصد تومان حقّ النفس بمن وعده کردند چون که گفتند "شاهدهایِ‌ما حاضر است وعملِ ما هم واضح است کار پوسیده وپنهانی نداریم" مَنهم راضی شدم

آقا مردان خیلی خوب کردی. حالا بینی که از طرف حقّ چندان خیری بآدم عاید نمیشود. امّا زن حاجی غفور از سی هزار تومان میگذرد. این سی هزار تومان از برای من وشما وآقا کریم خواهد رسید. اسم شاهدهارا یاد گرفتی؟ جای ایشان‌را بَلَد شدی؟

Karím. Good, good! Do not swear any more: I understand your object. On my eye be it! Rest assured! I will tell her not to call you "father" any more. She must say, "A'ká! A'ká!" (*Goes. Afterwards A'ká Salmán comes.*)

Salmán. Peace be to you!

Mardán. On you be peace. Ha! tell me, how has it gone off?

Salmán. I have become the advocate: that is over. Now tell me what you propose.

Mardán. I propose to get the witnesses present, and take them and go into Court. Tell me what they have promised.

Salmán. They have promised me a fee of 500 tumáns. As they said, "Our witnesses are ready, and our case is clear: we have nothing hidden or concealed," I, too, consented.

Mardán. You have done very well. Now, you see that so much benefit does not come to a man from what is right. But Hájí Ghafúr's wife is getting out of the 30,000 tumáns. These 30,000 tumáns will come for me and you and A'ká Karím. Have you remembered the witnesses' names? Have you found out their place?

وپیش حاکم شرع مُقَرّب و معروفم دِلی پیدا کند. والّا میترسم وقتِ مرافعه قادر بر اقرار نباشد رسوا شویم

آقا کریم بخدا خوب خیالی کردهٔ امّا خیر! وقت مرافعه ملاحظه‌اش را میکنیم اگر میسّر شد اقرار ضعیفه‌را پُشتِ سَرِ شاهدها میاندازیم آن وقت واهمه اش برداشته میشود دیگر واهمه نمیکند

آقا مردان ده تو پا شو. برو پیش داروغه. بگو شاهدهارا همراهِ خود بردارد بیآرد. پانصد تومان بخودش وعده کن پنجاه تومان نقد باقی نسیه. شاهدها هم یکی سی تومان پانزده تومانش‌را نقد پانزده دیگرش باشد. بعد از اتمامِ کار میدهیم تا داروغه سرش توی حساب نباشد. نمیتوان این کاررا از پیش بُرد بسکه شیطان است یک دفعه دیدی سرپوش از روی کار برداشته است از او پنهان داشتن ممکن نیست

آقا کریم بسیار خوب! بِرَوم (پا میشود برود)

آقا مردان ای ترا بخدا وا ایست! چیزی بخاطرم آمد بگویم. اما فراموش نکن هر وقت زنِ حاجی غفوررا دیدی پیش خود بیک طوری اشاره‌اش بکن میان صحبت بمن پدر خطاب نکند. مرگ تو! چیزی بخیالت نرسد. همچو خوش ندارم که هرگز طایفهٔ اناث برای خوش آمدی بمن پدر پدر خطاب کنند. چه لازم شده است اسمم‌را بگویند!

I was intimate with and accredited to the Prince and the Judge, and she might open her heart. Otherwise, I fear lest at the hearing in Court she might not be up to the statement and we might be disgraced.

Karím. By God! It was a good idea. But no. At the time of hearing I will observe her. If it is possible, we will postpone the woman's statement till after the witnesses. Then her doubts will be relieved, and she will no longer doubt.

Mardán. There, get up. Go to the Dárogha (Chief of Police). Tell him to bring the witnesses with him. Promise him 500 tumáns for himself—50 tumáns in cash, the rest on credit; to each of the witnesses 30 tumáns—15 tumáns in cash, and let the other 15 be; we will give them after the affair is finished, so that the Dárogha may not be calculating in his head that we cannot carry this affair through. He certainly is a devil. You see that if once the cover is lifted from the face of the affair, it would be impossible to conceal it from him.

Karím. Very good; I will go. (*He rises to go.*)

Mardán. Oh! by God! Stop! Something has come to my mind to say to you. But do not forget, whenever you see Hájí Ghafúr's wife, in some way signify to her that she must not call me "father" in company. By thy death! do not imagine anything. I have no wish that women, by way of flattery, should ever style me "father, father." What necessity is there to give me a name?

وپیش حاکم شرع مُقَرَّب و معروفم دِلی پیدا کند. والّا میترسم وقتِ مرافعه قادر بر اقرار نباشد رسوا شویم

آقا کریم بخدا خوب خیالی کردهٔ امّا خیر! وقت مرافعه ملاحظه‌اش را میکنیم اگر میسّر شد اقرار ضعیفه‌را پُشتِ سَرِ شاهدها میاندازیم آن وقت واهمه اش برداشته میشود دیگر واهمه نمیکند

آقا مردان ده تو پا شو. برو پیش داروغه. بگو شاهدهارا همراهِ خود بردارد بیآرد. پانصد تومان بخودش وعده کن پنجاه تومان نقد باقی نسیه. شاهدها هم یکی سی تومان پانزده تومانش‌را نقد پانزده دیگرش باشد. بعد از اتمامِ کار میدهیم تا داروغه سرش توی حساب نباشد. نمیتوان این کاررا از پیش بُرد بسکه شیطان است یك دفعه دیدی سرپوش از روی کار برداشته است از او پنهان داشتن ممکن نیست

آقا کریم بسیار خوب! بَرَوم (پا میشود برود)

آقا مردان ای ترا بخدا وا ایست! چیزی بخاطرم آمد بگویم. اما فراموش نکن هر وقت زنِ حاجی غفوررا دیدی پیش خود بیك طوری اشاره‌اش بکن میان صحبت بمن پدر خطاب نکند. مَرگ تو! چیزي بخیالت نرسد. همچو خوش ندارم که هرگز طایفهٔ اناث برای خوش آمدی بمن پدر پدر خطاب کند. چه لازم شده است اسمم‌را بگوید!

I was intimate with and accredited to the Prince and the Judge, and she might open her heart. Otherwise, I fear lest at the hearing in Court she might not be up to the statement and we might be disgraced.

Karím. By God! It was a good idea. But no. At the time of hearing I will observe her. If it is possible, we will postpone the woman's statement till after the witnesses. Then her doubts will be relieved, and she will no longer doubt.

Mardán. There, get up. Go to the Dárogha (Chief of Police). Tell him to bring the witnesses with him. Promise him 500 tumáns for himself—50 tumáns in cash, the rest on credit; to each of the witnesses 30 tumáns—15 tumáns in cash, and let the other 15 be; we will give them after the affair is finished, so that the Dárogha may not be calculating in his head that we cannot carry this affair through. He certainly is a devil. You see that if once the cover is lifted from the face of the affair, it would be impossible to conceal it from him.

Karím. Very good; I will go. (*He rises to go.*)

Mardán. Oh! by God! Stop! Something has come to my mind to say to you. But do not forget, whenever you see Hájí Ghafúr's wife, in some way signify to her that she must not call me "father" in company. By thy death! do not imagine anything. I have no wish that women, by way of flattery, should ever style me "father, father." What necessity is there to give me a name?

آقا عبّاس پول حاضر است آورده ایم. پیش از وقت آقا کریم اشاره کرده بود

آقا مردان دِه بگذارید بروید (آقا عبّاس پولهارا در میان کیسه پیش آقا مردان میگذارد. میخواهند پا شوند بروند که نصیر فرّاشِ شاهزاده داخل میشود میرسد)

نصیر فرّاش سلام علیکم! آقا مردان شاهزاده فرمایش فرمود " امشب یك ساعت حضورِ من بیاید کار واجبی دارم باو رجوع خواهم کرد "

آقا مردان عرض کن " چشم " (فرّاش میرود. بعد اسد نوکرِ حاکم شرع میآید)

اسد سلام علیکم! آقا مردان آقا فرمود " امشب او هم با ما بخانهٔ حاجی سمیع مهمانی خواهد رفت یا نه؟ کار لازمی بود بایست آنجا بگویمش "

آقا مردان عرض کن " خواهم رفت خدمت شما میرسم " (آقا عبّاس وهمشیرهٔ اش میروند. بعد ازان)

آقا کریم این فرّاش شاهزاده و نوکر ِآقا نفهمیدم از کجا پیدا شدند

آقا مردان من میدانستم که زنکه از تکالیفِ من واهمه خواهد کرد. پیش از وقت یکی یکقران باینها داده حاضر کرده بودم که بیآیند پیش ضعیفه این پیغامهارا بمن بدهند تا ضعیفه همچو بداند که من نزد شاهزاده

Abbás. The money is ready; we have brought it. Áká Karím had already pointed it out.

Mardán. There, leave it and go. (*A'ká Abbás places the money, in a purse, before A'ká Mardán. They are about to rise and go, when Nasír, the Prince's messenger, eaters.*)

Nasír. Peace be on you! Áká Mardán, the Prince commands: "Come, to-night, at one o'clock, into my presence. I have important business, and will refer it to him."

Mardán. Represent to him: "On my eye be it!" (*The Messenger goes. Afterwards, Asad, the Judge's servant, comes.*)

Asad. Peace be on you! Áká Mardán, the Áká has said: "Will he also come to-night with me as a guest to Háji Samía's house or not? I must speak to him there about an important matter."

Mardán. Represent to him: "I will go. I will come in your service." (*A'ká Abbás and his sister go. After this*)

Karím. I do not understand whence this Prince's messenger and the Judge's servant appeared.

Mardán. I knew the woman would be shy of my task. I had previously given each of them a *krán*, and got them to come and give me these messages in the woman's * presence, so that the woman might know that

---

* Lit., "the weak female."

زینب خانم بخدا که پنداری شبیه است ! امّا میترسم وقت مرافعه زبانم بگیرد نتوانم بگویم

آقا مردان زینب خانم سبب ترس تو اینست که خودت باور نمیکنی که این را تو زائیدهٔ . اوّلا باید بطورِ یقین باور کنی که این طفل پسر تُشت واگر نه البتّه در مجلس مرافعه خودت‌را میبازی زبانت میگیرد . واهمه نکن قول بده که همچو اقرار بکنی

زینب خانم بلی قول میدهم اگر بتوانم

آقا مردان انشاء اللّه میتوانی . پس آن طور خوب است که خواهر شوهرت همه دولت‌را بَبَرد با گردن کلفتی بخورد سبیلش‌را بتابد ؟

زینب خانم بخدا راست میگوئی . اینست که دل مرا میسوزاند وکیلِ سکینه خانم دروغ مرا در نیآرد ؟

آقا مردان قاه قاه قاه ! به بین از که میترسد ! احتیاط نکن . او هرگز یك کلمه بخلافِ تو حرف نخواهد زد . برخیزید بروید بدهید وکالت نامه‌را بنویسند حاضرِ کنند . فردا باید دست بکار شُد . مَنهم کار دیگر دارم آدم دیگر پیش من خواهد آمد هزار تا کار دارم . آقا کریم‌را هم ببرید پانصد تومان‌را بدهید بیاآورد

Zínab. By God, if you think there is a likeness! But I am afraid that at the time of the trial my tongue will stick and I shall be unable to speak.

Mardán. Zínab Khánum, the reason for your fear is this, that you do not yourself believe that you have borne it. In the first place, you must believe firmly that this child is your son. If not, certainly when the Court assembles you will lose yourself and your tongue will stick. Have no doubt. Give me your word that you will give such a statement.

Zínab. Yes; I give my word, if I can.

Mardán. Please God, you can. Then, is it all right that your husband's sister should carry off all the money, should eat with the "bull-neck," and he should twist his moustache?

Zínab. By God, you speak the truth. It is this that burns my heart: will not Sakínah Khánum's pleader expose my falsehood?

Mardán. Ha, ha, ha! See whom she is afraid of! Do not be afraid. He will never utter a syllable opposed to your word. Rise and go; * write out the authorization to plead, and let them bring it. To-morrow we must put our hands to the work. I, too, have something more to do. Another man will come to me. I have a thousand things to do. Take away Áká Karím too. Give him five hundred tumáns to bring.

---

* This kind of expression, with two or three imperatives together, is common in modern Persian.

منتقل میشود . نصفش‌را تو ببر نصفش‌را بده بمن وَاللّهُ خَیْرُ الرَّازِقِین

زینب خانم آ قربانِ سرت . همچو کار دُروغی‌را هم میتوان پیش بُرد؟

آقا مردان اگر خواهر حاجی غفور کسی‌را میداشت پیش نمیرفت؟ امّا حالا او کسرا ندارد که مقابلِ ما وایستد حرف بزند . اگر بآقا حسن تاجر شوهر میکرد باز این کار خیلی دشوار بود . حالا آقا حسن خود وقوم وخویشِ پُر زورش همگی با دختره دشمن شده اند میخواهند که این دولت بدختره وُصلت ندهد . دختره مانده است تنها با یك نفر نامزد جوان که آنهم از دستش کاری ساخته نمی شود

زینب خانم پس آن بچه که میگفتی کجاست؟

آقا مردان الآن می بِبیش . آقا کریم بچه‌را از آن اوطاق از دایه‌اش بگیر بیآر به بیند (آقا کریم میرود بچه‌را بیآورد)

زینب خانم بچه‌را دایه شیر میدهد؟

آقا مردان خیر مادرش شیر میدهد امّا دایهٔ تُست دیگر (آقا کریم طفل‌را دست گرفته بر میگردد . آقا مردان میگیرد میدهد بزینب خانم)

آقا مردان بگیر اینست پسر تو . می بینی که چشم وابروش بِعَیْنِها چشم وابروی حاجی غفور است

transferred to you. Take half of it; give half to me. "God is the best provider."

Zínab. Oh! May I be offered for thy head! * Can such a false business succeed?

Mardán. If Hájí Ghafúr's sister had anyone, it would not succeed. But at present she has no one who can oppose me in talking. If she were to make A'ká Hassan, the merchant, her husband, the matter will again become very difficult. Now, A'ká Hassan himself and his tribe and his powerful relatives have all become the girl's enemies. They desire that this wealth may not be obtained by the girl. The girl remains alone with one young man, her betrothed, who, too, cannot manage the affair.

Zínab. Then, where is the child you spoke of?

Mardán. You will see† him at once. A'ká Karím, take the child from that room from its nurse, and bring it to us to see. (*A'ká Karím goes and brings a child.*)

Zínab. Does the nurse give the child milk?

Mardán. No; its mother gives it milk; but yours is another nurse. (*A'ká Karím takes the child's hand and turns it round. A'ká Mardán takes it and gives it to Zínab Khánum.*)

Mardán. Take it; this is your son. Do you not see that its eye and eye-brow are exactly the eye and eye-brow of Hájí Ghafúr?

---

* Sometimes *kurbán* is used alone.

† *Biní-ash* for *bíní-ash.*

زینب خانم آقا مردان شمارا بخدا ! تکلیفی بمن بکنید که بتوانم از عهده برآیم . این کار مشکلی است . من چه طور بهمچو دروغی اقرار کنم ؟ بخدا که از رُوم بر نمیآید هرگز این حرف‌را بزنم

آقا مردان حرفهای غریب میزنی زینب خانم . نمیفهمم یعنی چه ؟ چرا از رُوت بر نمیآید ؟ برای چه خجالت میکشی ؟ همهٔ عالم میدانند پیشهٔ زنان زائیدن است خجالت یعنی چه ؟ مگر هرگز آبستن نشدهٔ چه نزائیدهٔ . هرکه دلش ماهی بخواهد خودش‌را بآبِ سرد میزند . باید این اقراررا بکنی جز این دیگر چاره نیست

زینب خانم مقصود تان از این اقرار چه چیز است آقا مردان ؟

آقا مردان مقصودم آن است که مال ودولت حاجی غفور بتو برسد . از برای انجام این مطلب جز این علاجی پیدا نمیشود زیرا که تو خودت نمیتوانی وارثِ او بشوی امّا پسرت وارثِ شرعی اوست . پس از آنکه بودنِ پسرت بثبوت رسید همه دولت باو میرسد . آن وقت من بسیار آسان خودرا قیّمِ او میتوانم بکنم وبعد از پنج وشش ماه دیگر که گذشت شهرت میدهم که طفل فوت کرد ودر آن صورت همه دولت شرعاً بتو

Zínab. Áká Mardán, I adjure you by God! Give me a task that I am able to perform. This is a difficult matter. How can I depose to such a lie? By God! I have not the face ever to say such words.*

Mardán. You are saying strange things, Zínab Khánum. I do not understand what there is in it. Why have you not the face for it? Why are you ashamed? The whole world knows that the occupation of women is to bear children. What is modesty? You have never conceived and borne a child. Whosever heart desires a fish he throws himself into cold water. You must give this statement: there is no remedy but this.

Zínab. What is your object in this statement, Áká Mardán?

Mardán. The object is that the property and wealth of Hájí Ghafúr may come to you. To accomplish this object there appears no remedy but this, because you cannot yourself inherit, but your son is his lawful heir. After the existence of your son has been established, all the money goes to him. After this I can very easily make you his guardian, and after five or six months more have passed, will spread a report that the child has died, and in that case all the money will by law be

* Lit. "it does not come up from my face."

آقا عبّاس خوب! ما راضی هستیم . دیگر چه تکلیف دارید؟

آقا مردان تکلیف سیّومی اینست که زینب خانم باید در مجلس مرافعه حاضر شود و در حضورِ حاکمِ شرع اقرار کند از حاجی غفور پسرِ هفت ماههٔ در شیر دارد

زینب خانم ای وای آقا مردان! این بسیار کار مشکلی است ! من این دروغ‌را چه طور میتوانم بگویم که هفت ماهه پسری در شیر دارم ?

آقا مردان هیچ مشکلی ندارد . زنده‌گی حاجی غفور حامله بودی یک ماه پیش از وفات او پسري زائیدهٔ الآن هفت ماهه است . این حرف چه نقلی دارد ?

زینب خانم آقا مردان من ترا جای پدر خود میدانم هرگز نمیتوانم از حرف تو بیرون بروم . امّا این تکلیف خیلی مشکل است . من بچه نزائیده مردم بمن نمیگویند بچه‌ات کو?

آقا مردان در این خصوص غم مخور. بچه حاضر است وتو حامله بودی زائیدهٔ . بچه‌را در بغل تو وحاجی غفور دیده اند . الآن هم هستند که شهادت بدهند . از این جهتها احتیاط نکنی توهمین قدر اقرارت‌را بکن دیگران تصدیق میکنند

Abbás. Good! We agree. What else have we to do?

Mardán. The third duty is this: that Zínab Khánum must be present in Court, and depose in the presence of the Judge that she has a sucking child of seven months of age by Hájí Ghafúr.

Zínab. Alas! Áká Mardán, this is a very difficult business. How can I tell this falsehood, that I have a sucking child of seven months?

Mardán. There is no difficulty. You were pregnant during Hájí Ghafúr's life, and bare a son one month before his death. He is now seven months old. What difficulty is there in this?*

Zínab. Áká Mardán, I know you to be in my father's place: I can never depart from your word. But this task is very difficult. I have not had a child. Will not people say to me: "Where is your child?"

Mardán. Do not grieve in this particular. There is a child ready, and you were pregnant and bare it. They saw it in the arms of you and Hájí Ghafúr. There are now people who will bear testimony to this. For these reasons do not be afraid. Give your deposition to this effect: others will confirm it.

---

* Lit. "What story have these words?"

زینب خانم وای امان! چرا زیاد میخواهی آقا مردان؟

آقا مردان هرگز زیاد نیست خانم. تو در این ارث هیچ حقّ نداری این سی هزار تومان‌را هم من بشما می بخشم

زینب خانم چه طور حقّ ندارم! سالها زحمت کشیده خانهٔ حاجی غفور نشسته همه دسته کلیدهای صندوقها دستِ من میبوده هر چه میخواسته‌ام در میداشتم خرج میکردم. در زنده‌گی حاجی غفور خواهرش اختیار پنج قازرا نداشت. حالا چه شده است که باید من کنار وایستم این چنگی بیآید همه پولهارا بردارد ببَرد با یك جوانِ گردن کُلُفتی بخورد وبنوشد و کیف کند!

آقا مردان در مرافعه گوش باین حرفها نمیدهند

زینب خانم چو طور گوش نمیدهند؟ مرافعه کننده مگر نباید انصاف داشته باشد؟ ده سال زیادتر این دولت دستِ من بود حالا باید من از آن بی نصیب بشوم!

آقا مردان بلی حالا باید بی نصیب بشوی. تو حرف مرا گوش کن. بنصف قانع شو والاّ در یك فلوسِ آن دولت حقّ نداری. آقا عبّاس مطلب دستش است میداند هر چه من میگویم دُرست میگویم

Zínab. Oh, mercy! Why do you want so much, Áká Mardán?

Mardán. It is not at all too much, Khánum. You have no title to this inheritance. I give you these 30,000 tumáns.

Zínab. How have I no title? For years I underwent hardships, sat in Hájí Ghafúr's house, having all the keys of the boxes in my hand, and whatever I wished I obtained and spent it. In Hájí Ghafúr's lifetime his sister had no control over even five *kaz.** Now what has happened that I must stand aside, and this harper† should come and carry off all the money, should eat and drink and enjoy herself with a bull-necked young man?

Mardán. In the Court they will not listen to such words.

Zínab. Why should they not listen? Must not he who holds the Court do justice? For more than ten years this money was in my hands, and now must I have no part of it?

Mardán. Yes, you must now have no part of it. Listen to what I say. Be satisfied with a half, or else you have no title to one *falús* of that money. Áká Abbás, the pith of the affair is in her hand. She knows that whatever I say I say what is correct.

---

* A small coin.

† A term of abuse, as wandering minstrels are generally dissolute.

کرده اید پولی که حاجی غفور سپرده داشت بخواهرش ندهد که با او ادّعائی دارید. حاکم شرع هم پول را نگهداشته بشما وخواهر حاجی غفور خبر داده است که وکیل گرفته بمرافعه بفرستید دعوای خودتان را حالی بکنید. حالا من که وکیل خود شدیم. امّا زینب خانم باید من هر چه میگویم بشنود وبتدابیرِ من عمل کند که بلکه این کار بطورِ دلخواه انجام بگیرد

آقا عبّاس البتّه بی آن که نمیشود. بفرمائید به بینم بزینب چه تکلیف دارید

آقا مردان اوّلا زینب خانم باید حالا بجهت بعضی مخارج لازمه پانصد تومان بمن بدهد. آخر بحساب خواهد آمد. خودش بآقا کریم حالی کرده بود که بعد از مردنِ حاجی غفور در صندوق هزار تومان داشته است وخواهرش هم هرگز نمیدانسته است آنرا برداشته است

زینب خانم مضایقه ندارم. سایر تکالیف تان را بفرمائید

آقا مردان تکلیف دیگر اینست که باید بنصفِ دولتِ حاجی غفور قانع بشوی یعنی از آن پولی که شصت هزار تومان است سی هزار تومانش از آنِ تو باشد سی هزار تومان نصف دیگرش از من وآقا کریم وسایر رُفَقا ویاران وهمدستانِ ما باشد

Court. And you, having agreed to my word, have sent a man to the Judge, and given him notice not to give Hájí Ghafúr's money entrusted to him to his sister, for you have a claim on it. The Judge has kept the money, and given notice to you and Hájí Ghafúr's sister that, having appointed pleaders, you should send them to the Court to set forth your claims. Now, I have become your pleader, but Zínab must hear whatever I say, and act according to my plans, so that this business may end as she desires.

Abbás. Certainly; it will not do without. Tell us what duty you impose on Zínab.

Mardán. In the first place Zínab Khánum must now give me 500 tumáns for necessary expenses. It will be accounted for in the end. She explained to Áká Karím that after Hájí Ghafúr's death there were 1,000 tumáns in a box, and his sister never knew it. She has taken this.

Zínab. It does not matter. Tell me all I have to do.

Mardán. The next duty is this. You must be content with half of Hájí Ghafúr's money. That is to say, of that cash, which was 60,000 tumáns, 30,000 tumáns shall be your property, and 30,000 tumáns, the other half, shall belong to me and Áká Karím and all our friends and companions and assistants.

زیادتر تأثیر می بخشد. شاید که از من هم خوشش بیآید (آقا لباسش‌را پوشیده ریشش‌را شانه کرده می نشیند. در آن بین در باز شده زینب زنِ حاجی غفور وآقا عبّاس برادرِ زنش داخل میشوند).

آقا عبّاس سلام علیکم!

آقا مردان علیکم السلام! خوش آمدید صفا آورید. بفرمائید بنشینید (زنِ حاجی غفور روش‌را گرفته با برادرش می نشیند)

آقا مردان آقا عبّاس من با تو حرف میزنم زینب خانم هم گوش بدهد هر وقت موقع شد جواب بدهد. حالا شش ماه است حاجی غفور مرده است. اصلِ حرف میانمان باید آشکار وبی پرده باشد. همه می دانند که زینب خانم زنِ دائمی حاجی غفور نبود از مال ودولت او بحسب اِرث هرگز حِصّه ندارد. امّا من این کیفیت‌را دانسته آقا کریم‌را پیش شما فرستادم وحالی کردم که اگر شما از حرف من بیرون نروید وبا تدبیر من عمل کنید من طوری میتوانم بکنم واین مال ودولت بزینب خانم بَرَم. چونکه خواهر حاجی غفور بیکس است خویش وقومی ندارد که کاری از دستشان برآید. مگر دختره یك نامزد جوانی دارد آنهم در کارِ مرافعه حریفِ من نمیتواند بشود. وشما هم بر قول من راضی شده پیش حاکم شرع آدم فرستاده اعلام

my words will create a greater impression. Perhaps she will be pleased with me.

(*The A'ká puts on his clothes, combs his beard, and sits down. Meanwhile the door opens, and Zínab, Hájí Ghafúr's wife, and A'ká Abbás, the brother of his wife, enter.*)

Abbás. Peace be on you!

Mardán. On you be peace! You are welcome. You have given us pleasure. Give your commands. Sit down. (*Hájí Ghafúr's wife sits, with her face covered, with her brother.*)

Mardán. A'ká Abbás, I will talk to you. Let Zínab Khánum also listen. Let her give an answer whenever there is occasion. It is six months since Hájí Ghafúr died. The origin of our conversation must be open and without concealment. All know that Zínab Khánum was not the permament* wife of Hájí Ghafúr. She can never have a share in his property and money by way of inheritance; but I, knowing this circumstance, sent A'ká Karím to you, and explained that, if you do not depart from what I tell you, and act according to my plan, I can manage in such a way that I will bring this property and money to Zínab Khánum. For Hájí Ghafúr's sister has no friends; she has neither relative nor tribe that the affair should come off through their hands. But the girl has a young man affianced to her. Neither can he oppose me in the business of the

---

* That is, one of the four legitimate wives allowed to Mussulmans.

آقا مردان یعنی من چه طورم که پسند نکند نخواهد ؟

آقا کریم خودت نمیدانی مگر ؟ سر وصورتت هم چندان مقبول نیست

آقا مردان ای مرد نمیدانم مگر من بچشم شما چه طور آمده‌ام بگذار بآئنه یك نگاهی بکنم به بینم (بآئنهٔ بَدَن نُما نگاهی میکند) آقا کریم ترا بخدا کجائی مرا تو عیب میگیری ؟ اگر ریختنِ دندانهام‌را بگوئی نَزْلَه ریخته است . از پیری نیست . امّا لوپهام قدری گُود افتاده است . آنهم چندان پیداش نیست ریش روش‌را پوشانده است

آقا کریم ده خوب است ! بس است ! دیگر بنشین زمین حالا زنکه میآید

آقا مردان صبر کن تاکُلیجهٔ ترمه‌ام‌را بپوشم جُبّهٔ ماهوتم‌را هم دوش بگیرم ریشم‌را شانه بکنم بعد بیآیم بنشینم (مشغولِ زینت کردنِ خود میشود)

آقا کریم از تو اینها چه لازم است ؟ بنشین زمین

آقا مردان خیر آ خیلی لازم است . زنانِ ما همیشه خود شان‌را از مردها پنهان میکنند امّا برای تماشا کردن خودها بی اختیارند . زنِ حاجی غفور اگر مرا آراسته به بیند البتّه زیادتر حساب میبرد سخنم هم

Mardán. What kind of a man am I that she should not approve of me, and should not desire me?

Karím. Don't you know yourself? Your head and figure are not so very agreeable.

Mardán. Man, I don't know what kind of a man I may be in your eye. Let me have a look in the mirror. (*He looks in a reflecting* glass.*) By God! Áká Karím, where can you find a blemish in me? If you speak of losing my teeth, catarrh has made them fall out: it is not from old age. But my jaw-bone has rather fallen in. That also is not so palpable: my beard has covered it over.

Karím. Well, that is all right, then. Enough! Sit down on the ground. The woman is coming now.

Mardán. Have patience, till I put on my Cashmere overcoat. Let me put my cloth cape over my shoulders, and comb my beard. Then I will come and sit down. (*He employs himself in adorning himself.*)

Karím. Why do you require all this? Sit down on the ground.

Mardán. No; indeed it is very necessary. Our women always conceal themselves from men, but are beyond their own control to see things. If Hájí Ghafúr's wife sees me adorned, it will certainly carry greater weight:

---

* Lit. "body-showing."

آقا مردان   میخواهم چه کنم؟ میل بکند عقدش میکنم دیگر زنِ من نمیشود ؟

آقا کریم   چه میدانم میل بکند نکند؟ قدری وقت شما گذشته است . زنکه جوان است

آقا مردان   خیر آقا کریم تو بمیری! وقت من چندان نگذشته است . من حالا دُرست پنجاه ویکسال دارم

آقا کریم   نه همچو میدانم . هفتاد هم داشته باشی

آقا مردان   خیر آ جان تو! میدانی من که از مادر متولّد شده‌ام یکسال بعد از زلزلهٔ بزرگِ تبریز

آقا کریم   تو که زن داری

آقا مردان   من که از زن نداشتن نمیخواستم ببرمش . میگفتم بخواستِ خدا اگر این مال ودولت‌را باسم آن زنکه از دستِ خواهرِ حاجی غفور بیرون بکنیم دیگر چرا زنکه بدیگری برود ؟ زنکه‌را هم خودم بَبَرم دولتش هم دستِ من باشد. مصلحت تو هم در اینست . از دیگری برای تو چه خیر خیزد ؟

آقا کریم   البتّه در این صورت خوشگل یا بدگل چه تفاوت دارد ؟ بگذار عفریته بوده باشد بهتر شما اگر بیآید میل بکند بَبَرش . امّا بدگل نیست عقلم قبول نمیکند که ترا بخواهد پسند کند

Mardán. What do I want to do? If she is inclined, I will marry her. None else becomes my wife.

Karím. How do I know whether she will be inclined or not? Somewhat of your time has passed: the woman is young.

Mardán. No, Áká Karím, may you die! So much of my day has not gone: I am now exactly fifty-one years old.

Karím. I don't think so. You may be even seventy.

Mardán. No, by your soul! You know I was born a year after the great earthquake of Tabriz.

Karím. You have a wife.

Mardán. I did not want to marry her because I had no wife. I said, "God willing, if I can get this property and money in the name of this woman out of the hand of Hájí Ghafúr's sister, why should the woman go to anyone else? I will marry the woman myself, and shall get her money. This is the best thing for you. What good will you get from anyone else?*

Karím. Really, in that case what difference does it make if she is pretty or ugly? Suppose she had been a female Afrít, you had better marry her if she is disposed. But she is not ugly. I cannot agree† that she will approve of you.

---

* Lit. "What good will arise for you?"

† Lit. "My intelligence will not accept."

بودی در حقّ خود مشتبه میشدی. گفتم: " امروز پیش حاکم شرع معتبرتر از آقا مردان کسی نیست. هرگز حرفش دو تا نمیشود هر چه بگوید همان است. دربخانهٔ دیوان هم میان وکلاء شرع او معروفست وبس حتّی برای بعضی کارها حضورِ شاهزاده هم آمد ورفت دارد. در کاردانی افلاطونِ عصرِ خودش است. باید هرچه بگوید از حرف او بیرون نروِید وبهیچ وجه واهمه واحتیاط نکنید. همین با تدبیرات او بدولت حاجی غفور مالك میتوانی شد والّا تو در این ارث هیچ حقّ نداری." زنکه خودش وبرادرش آقا عبّاس هر دو راضی وخوشحال شدند. الآن پیش شما خواهند آمد که هر چه بگوئی دستور العمل بدهی رفتار کنند

آقا مردان بسیار خوب! بسیار خوب! بگو به بینم آقا سلمان‌را هم توانستی بوکیلی آن طرف جا بیندازی یا نه؟

آقا کریم بلی آقا سلمان حالا پیش سکینه خانم است. از آنجا که فارغ شد اینجا خواهد آمد

آقا مردان مرحبا آقا کریم! واللّه زبان تو افسون دارد! خوب! بگو به بینم زنِ حاجی غفور خوشگلِ هست یا نه؟

آقا کریم میخواهی چه کنی؟

been there yourself you would have doubted your own truth. I said: "To-day with the Judge there is no one more esteemed than A'ká Mardán. His word never falls asunder: whatever he says, that is the thing. In the audience-hall of the Diván also he is pre-eminent for knowledge of religious law among the advocates, and he has even the privilege of coming and going for some affairs into the presence of the Prince. He is for knowledge of affairs indeed the Plato of the age. Whatever he says you must not depart from his word, and do not in any way be suspicious or cautious. By his management also you will become owner of the wealth of Hájí Ghafúr. Otherwise, you have no right to this inheritance." The woman herself and her brother A'ká Abbás were both contented and happy. They will come to you immediately that they may proceed upon whatever you tell them is the rule of conduct.

Mardán. Very good! very good! Let me know whether you will be able to place A'ka Salmán as pleader on the other side, or not.

Karím. Yes; A'ká Salmán is now with Sakínah Khánum. When he is done with there, he will come here.

Mardán. Bravo, A'ká Karím! By God! your tongue has magic in it. Good! Tell me if Hájí Ghafúr's wife is pretty or not.

Karím. What do you want to do?

مجلس دویم

واقع میشود خانهٔ آقا مردان پسرِ حلوائی

آقا مردان (تنها نشسته) نمیدانم آیا چه شد آقا کریم نیآید چرا دیر کرد. بلکه عمل وکیل شدنِ آقا سلمان اورا معطّل کرده است. اگر این کار آن طوری که من میگویم سر بگیرد جز اینکه پول زیادی گیرم خواهد افتاد در شهر شهرت من بعرشِ بَرین خواهد رسید. یعنی واقعا این وکیلی برای کسی که راه وحالش‌را بلد باشد خزینه است که تمامی ندارد. الحمد للّه من درین باب قصوری ندارم! (درین گفتگو در باز شدهٔ آقا کریم داخلِ اوطاق میشود)

آقا کریم (با بشاشت) سلام علیك! مژده‌ام‌را بده همه کارهارا صورت دادم

آقا مردان (نیم خند) یقین باور بکنم؟

آقا کریم جانِ خودت! شمارا نزد زنِ حاجی غفور نوعی. تعریف کرده بنظر داده‌ام که اگر خودت هم آنجا

SECOND ACT.

Takes place in the house of A'ká Mardán, the confectioner's son.

Mardán (*sitting alone*). I don't know what can have happened. A'ká Karím does not come: why has he delayed? Perhaps the business of A'ká Salmán's becoming the advocate has made him wait. If this business turns out in the way I say, in addition to my getting more money, it will happen that my renown in the town will reach the highest heaven; that is, in reality, this being an advocate is an inexhaustible treasure for anyone who is *au fait* at its ways and conditions. Praise God that I am not wanting in this respect.

(*During this soliloquy the door opens, and A'ká Karím enters the room.*)

Karím (*gaily*). Peace be on you! Congratulate me. I have managed all the business.

Mardán (*half laughing*). May I really believe this?

Karím. Upon your soul! I have so praised you to Hájí Ghafúr's, wife and brought it before her, that if you had

سکینه خانم خیلی خوب حاضر میکنم میفرستم . امّا آقا سلمان میگویند آقا مردان آدم بسیار مُحیل است از حیله‌های او غفلت نکنی

آقا سلمان خاطرت جمع باشد حیله‌های او بمن کارگر نمیشود . عزیز بیگ اسم وجای سربازهارا بنویس برای من بفرست

عزیز بیگ بسیار خوب . تا یك ساعت دیگر میرسد

(آقا سلمان بر خاسته میرود . عزیز بیگ وسکینه خانم میمانند)

عزیز بیگ مَنهم پا شوم بروم احوالاترا بشاهزاده حالی کنم

سکینه خانم بنشین . اسم وجای سربازهارا بنویس برای آقا سلمان بفرست بعد برو (عزیز بیگ می نشیند بنویسد)

پرده میافتد

Sakínah. Very good; I will prepare and send it. But, Áká Salmán, they say Áká Mardán is a very tricky man. Do not be careless of his stratagems.

Salmán. Be at ease; his stratagems will not avail with me. Azíz Bey, write the name and place of the soldiers and send them for me.

Azíz. Very good. It will reach you in an hour.

(*A'ká Salmán rises and goes. Azíz Beg and Sakínah Khánum remain.*)

Azíz. I, too, will rise and go, and will relate the circumstances to the Prince.

Sakínah. Sit down. Write down the name and place of the soldiers and send them for Áká Salmán, and go afterwards.

(*Azíz Beg sits down to write.*)

The curtain falls.

سکینه خانم آقا سلمان این کار طولی ندارد زود تمام میشود. یکی مرافعه دارد اگر شاهد هم لازم بشود از زبان برادرم آن سرباز است میتوانی بشهادت ببری. توقّع دارم برای خاطر من این کار مرا گردن بگیری

آقا سلمان اسم وجای سربازهارا خودتان میدانید؟

سکینه خانم بلی عزیز بیک اسم ومکان آنهارا روی کاغذ نوشته بشما میدهد

آقا سلمان حالا که توقّع میکنید قبول میکنم بشرطی که طول نداشته باشد والّا گر طولانی باشد بسیار معطّل شدن ممکنم نمی شود

سکینه خانم خیر یك روز کار دارد. آقا سلمان برای زحمتِ این یك دو روزهات هم پانصد تومان حقّ النفس بشما میدهم

آقا سلمان بی آن هم میشود خانم. من محض خاطرِ شما بود باین کار اقدام میکنم از سرِ طمع نیست

سکینه خانم خودم میدانم آقا سلمان. من هم این مبلغرا خرجِ جیبِ بچه‌هات بتو میدهم

آقا سلمان خانم دیگر مرا مرخّص بفرمائید بَرَوَم سربازهارا به بینم احوال بپرسم که وقتِ مرافعه شهادت شان‌را ادا کنند. وشما هم وکالت‌نامه باسم من بنویسانید بدهید بیاورند

Sakínah. Áká Salmán, this business will not last long, but will soon be finished. It is only one suit. If witnesses are wanted, there are those four soldiers, who can give evidence from the mouth of my brother. I hope that for my sake you will undertake * this affair for me.

Salmán. Do you know the names and places of the soldiers?

Sakínah. Yes; Azíz Bey will write their names and residences on paper and give them to you.

Salmán. Now since you expect it, I accept it on condition that it is not a long affair. Otherwise, if it is protracted, it is impossible to wait very long.

Sakínah. No; it is an affair of a day. Áká Salmán, for the trouble of these one or two days I will give you a fee of 500 tumáns.

Salmán. It will be done without that, Khánum. I will engage in this business simply for your sake: it is not from avarice.

Sakínah. I myself know it, Áká Salmán. I will give this sum to you for your children's pocket-money.

Salmán. Khánum, give me permission to go away again, that I may see the soldiers, and ask them the circumstances, so that at Court time they may give their evidence. And do you make out a deed of appointment as pleader in my name, and give it them to bring to me.

---

* Lit., "take it on your neck."

سکینه خانم آقا سلمان خودتان میدانید که هفت وهشت ماه قبل از وبائی تمام مردم گریخته متفرّق شده بودند. حاجی غفور مرد با توکّلی بود میگفت "من جائی نخواهم رفت" امّا برای احتیاط شصت هزار تومان پولِ موجود میانِ صندوقها با ثبوت وشاهد بُرد بخانهٔ حاکم شرع سپرد که "اگر احیانا بمیرم بعد بوارثِ شرعی من بده." حاکم شرع همان مبلغ را برداشته مثل سایر مردم از شهر بیرون رفت. همسایهای ما هم همه رفته بودند. خانهٔ ما هم من بودم وبرادرم با یک زنِ صیغه. اتّفاقاً برادرم ناخوش شد. کسی هم شهر نبود مگر یک دسته سرباز از جانب دیوان گذاشته بودند خانهای مردم‌را محافظت کنند مُردهارا بقبرستان ببرند. آن روز چهار تا سرباز خانهٔ ما آمدند. برادرم بآنها گفت "من می میرم غیر ازین همشیره‌ام در دنیا وارثی ندارم. بعد از مُردنِ من مرا بقبرستان نقل کنید." برادرم برحمت خدا رفت حالا زنِ برادرم که صیغه است هیچ اِرث باو نمیرسد میخواهد وارثِ برادر من شود. با من بمرافعه وا ایستد. آقا مردان پسَرِ حلوائی وکیلِ او شده است. توقّع دارم زحمت قبول کرده تو هم در این خصوص از جانب من وکیل باش

آقا سلمان سکینه خانم من از وکیلی دست کشیده‌ام دیگر وکیلِ کسی نمیشوم

Sakínah. Áká Salmán, you yourself know that seven or eight months before the plague all the people ran away and were scattered. Hájí Ghafúr was a resigned man, and used to say: "I will not go anywhere." But by way of caution he took 60,000 tumáns of money he had, in strong boxes and before witnesses, and gave them into the Judge's house, saying: "If I should die at any time, give it to the lawful heir." The Judge, taking the money, went like all the people out of the town. All my neighbours also went. I was at home, and my brother with a *síghah* wife. By chance my brother fell sick. There was no one in the town, but they had left a handful of soldiers on the part of the Diván to take care of people's houses, and to take the dead to the burial-ground. That day four soldiers came to our house. My brother said to them: "I am dying. I have no heir in the world but this sister. After I die transport me to the burial-ground." My brother died.* Now my brother's wife, who is *síghah,* to whom the inheritance does not go, wishes to become my brother's heir. She is taking me into Court. Áká Mardán, son of the confectioner, has become her pleader. I hope that you will accept the trouble and be my advocate in this particular.

Salmán. Sakínah Khánum, I have given up being a pleader, and cannot plead again.

---

* Lit., "went to the mercy of God."

شیطان میدوزد . اگرچه من از او خوش دلی ندارم امّا هنرش‌را مُنکِر نمیتوان شد . کاش کار شما بخوبی بگذرد !

عزیز بیک من خودم الآن میروم صداش میکنم

(عزیز بیک وآقا کریم بر میخیزند بروند)

آقا کریم خانم خدا حافظ !

سکینه خانم خوش آمدی آقا کریم . من هرگز خوبی شمارا فراموش نخواهم کرد (هر دو میروند) گل صباح ! آنجا تُشَکْ بینداز پشتی هم روش بگذار

(گل صباح زود تشك‌را انداخته پشتی‌را میگذارد که صدای پای از حَیاط میآید . عزیز بیک و آقا سلمان داخل میشوند . سکینه خانم بالا نشسته . پهلوش هم گل صباح برپا ایستادهٔ است)

آقا سلمان سلام علیك !

سکینه خانم علیك السلام ! آقا سلمان خوش آمدی صفا آوردی بفرما بنشین (اشارهٔ بروی تُشَك میکند . آقا سلمان می نشیند پائین . دستش هم عزیز بیک می نشیند)

سکینه خانم (بصدای حزین) آقا سلمان من خواهرِ حاجی غفورم . امید دارم مرا بدختری قبول کرده درین روزِ تنك اعانت خودرا از من مضایقه نکنی

آقا سلمان خانم فرمایش کن به بینم مطلب چه چیزاست

Although I am not on good terms with him, still his skill cannot be denied. May your business prosper!

Azíz. I will at once go and summon him. (*Azíz Beg and A'ká Karím rise to go.*)

Karím. Khánum, God protect you!

Sakínah. Welcome, A'ká Karím. I will never forget your goodness. (*Both go away.*) Gul Sabáh! Put a couch there, and put a pillow on it.

(*Gul Sabáh quickly throws down a couch and puts a pillow on it, when the sound of a foot is heard from the inner court. Azíz Beg and A'ká Salmán enter. Sakínah Khánum sits on it, and Gul Sabáh stands by her side.*)

Salmán. Peace be on you!

Sakínah. On you be peace! A'ká Salmán, you are welcome. You have brought pleasure to me. Give your orders; sit down. (*She points to the couch. A'ká Salmán sits below it. Azíz Beg also sits near him.*)

Sakínah (*in a sorrowful voice*). A'ká Salmán, I am the sister of Hájí Ghafúr. I hope that you will look on me as a daughter, and in this evil day not refuse me your assistance.

Salmán. Khánum, explain, that I may see what your object is.

آقا کریم نه ! آدم کاملی که بنظرم نمی آید . آدم خیلی است امّا حریفِ آقا مردان نمیتواند بشود . آو! یکی خاطرم آمد اگر راضی بشود چون که مدّتیست از وکیلی دست کشیده است . حریفِ آقا مردان او میتواند بشود وبس

سکینه خانم کیست ؟

آقا کریم آقا سلمان پسرِ الکچی . اگر راضی بشود اورا وکیل کنید

سکینه خانم اورا که میتواند به بیند حرف بزند ؟

آقا کریم آدمِ غیر لازم نیست . خانم صداش کنید همیی جا خودتان حرف بزنید. میشود که نفس خودتان باو اثر بکند راضی بشود . نفس طایفۀ اناثیه تأثیرِ دیگر دارد

سکینه خانم پس آقا کریم نمیشود خودتان اورا به بینی روانه‌اش کنی بیآید اینجا ؟

آقا کریم خیر خانم در سرِ یك کارِ جزوي از او قهرم . آدم دیگر روانه کن بیآرد

سکینه خانم پس شما چه طور بعضی چیزهارا باو تعلیم خواهید کرد ؟

آقا کریم وکیلی دیگر میشد تعلیم من لازم بود امّا برای آقا سلمان لازم نیست . او خودش پاپوش برای

Karím. No; I can see no really good man. There are many men, but they cannot oppose Áká Mardán. Ah ! one has come to my mind, if he will consent. For a long time he has given up pleading. He could oppose Áká Mardán, and he alone.

Sakínah. Who is he?

Karím. Áká Salmán, son of the spikenard-seller. If he will consent, make him your pleader.

Sakínah. Who could see and talk to him?

Karím. He is not a disreputable man. Let the Khánum send for him. You can speak to him here yourselves. It may be that your representation will have an effect on him and he will consent. The words of women have a greater effect.

Sakínah. Then, Áká Karím, could you yourself not see him, and start him off here?

Karím. No, Khánum. I have fallen out with him about a trifling affair. Send another man to bring him.

Sakínah. Then how will you give him instructions in certain matters?

Karím. If another man were pleader, my instructions would be necessary, but it is unnecessary for Áká Salmán. He himself sews slippers for the devil.*

* That is, "is up to any devilry."

آقا کریم   در همچو کارها تجربهٔ شما بسیار کمتر است . آقا مردان هر چه بخواهد بکند راهش‌را پیدا میکند . در مقابلِ او غفلت نباید کرد

سکینه خانم   چه طور بکنیم که غفلت نکرده باشیم ؟

آقا کریم   مثلاً وکیلِ خودتانرا بمن بشناسانید به دانم کیست به بینمش از بعضی حیله‌های آقا مردان آگاهی بدهمش . هوشیار میشود غفلت نمی کند

سکینه خانم   هنوز هیچ وکیلِ ما معلوم نیست

آقا کریم   چه طور معلوم نیست ! مگر براي این کار وکیل معیّن نکرده اید ؟

سکینه خانم   خیر نمیدانیم که‌را وکیل کنیم . خودمان هم در این خیال ایم

عزیز بیگ   راستی آقا کریم کسی‌را سِراغ داری نشان بدهی ما هم اورا وکیل کنیم ؟

آقا کریم   خیر همچو آدمی که حریفِ آقا مردان بشود سراغ ندارم . من همچو میدانستم شما وکیل‌تانرا حاضر دارید

عزیز بیگ   خیر حاضر نداریم خواهش میکردیم که آدم کاملی پیدا کنیم و کیلش نمائیم . باز فکر بکن به بین کسی بخاطرت میرسد ؟

Karím. Your experience in such affairs is very small. Áká Mardán can provide a road to do whatever he wishes. One must not be careless in opposing him.

Sakínàh. What shall we do not to be careless?

Karím. For example, you should make me acquainted with your pleader, that I may know who he is, may see him and make him aware of the stratagems of Áká Mardán. He will be on the alert and will not be careless.

Sakínah. As yet we know of no pleader.

Karím. How do you not know? Have you not fixed upon a pleader for this business?

Sakínah. No; we do not know whom to appoint our pleader. We are thinking about it.

Azíz. You are right. Áká Karím, do you know anyone to mention, and we will make him our pleader?

Karím. No; I can point out no man who could oppose Áká Mardán. I thought you had your pleader ready.

Azíz. No, we have no one ready. We wished to secure a good man and make him our advocate. Think again, and see if anyone comes to your mind.

سکینه خانم خیلی خیلی راضی شدم آقا کریم حقّ آشنائی‌را فراموش نکردی در همچو وقتی خواهرِ دوست قدیمی‌را یادآور شدی

آقا کریم البتّه خانم دوستی برای همچو روزها خوب است . چون این آقا مردان از آن کهنه تولکهای حرامزادهٔ ایست که نقشش در مابیْن زمین وآسمان هم نمیرمد من میشناشم این بود . بر خود واجب دانستم که پیش از وقت در دوستی شمارا از حیلهٔ او خبردار کنم واگر نه کار از موقع که گذشت بعد دیگر چاره پیدا نمیشود

سکینه خانم آقا مردان بمن چه میتواند بکند آقا کریم ؟

آقا کریم چه میتواند بکند؟ شنیدم که وکیلِ زنِ برادرت شده از طرف او با شما مرافعه خواهد کرد . در این کارها خیلی ماهر وعیّار است شما نمیتوانید مقابل او حرف بزنید . با او برابری کردن خیلی کار مشکلی است

سکینه خانم در مرافعه چه میتواند کرد ؟ برادرم اولاد ندارد وارثِ پولش بشود . زنِ صیغه هم که نمیتواند ادّعاي وارثی بکند . در همچو عملِ واضحی آقا مردان یا دیگری چه دشمنی وچه ضرري میتواند بمن برساند؟

gratitude* I bore to Hájí Ghafúr I have come to inform Sakínah Khánum of their thoughts.

Sakínah. I am exceedingly pleased, A'ká Karím, that you have not forgotten the dues of friendship, and have remembered the sister of your old friend.

Karím. Certainly, Khánum, friendship for such days is good. Since this A'ká Mardán is one of those old base-born rascals whose figure is not to be found between earth and heaven, I recognise him as such. I thought it incumbent on me, out of friendship for you, to inform you of their plot beforehand. If not, when the thing had occurred, no further remedy might be discovered.

Sakínah. What can A'ká Mardán do to me, A'ká Karím?

Karím. What can he do? I hear that as advocate for your brother's wife he will take you into Court. In these affairs he is exceedingly astute and rascally. You cannot speak against him. To be even with him is a difficult matter.

Sakínah. What can he do in the Court? My brother has no children to inherit his money. A *síghah* wife cannot claim inheritance. In such a clear case what enmity and what loss can A'ká Mardán or anyone else inflict upon me?

---

* Lit. "salt-eating."

آقا کریم (در جائی نشسته متوجّهِ عزیز بیک میشود) مخدوم اسم شریف‌را بفرمائید

عزیز بیک اسم من عزیز بیک است

آقا کریم مبارك اسمی است . عزیز بیک من با شما حرف میزنم سکینه خانم هم گوش کند ؟

عزیز بیک بفرمائید با خود سکینه خانم هم میتوانی حرف بزنی . اورا مثل سایر دخترها تصوّر نکن پایش نیفتد . خودش هم حرّاف است از جواب دادن عاجز نیست

آقا کریم واللّه بسیار کار بجائی میکند . عزیز بیک معلومِ شما بوده باشد که مرا آقا کریم دلّال باشی میگویند . من با مرحوم حاجی غفور خیلی دوست بودم . حالا از برای یك کاری پیش آقا مردان پسرِ حلوائی بودم . غفلتاً آقا حسن تاجر پیدا شد سلام داد نشست گفت " آقا مردان شنیدم وکیلِ زینب زنِ حاجی غفور توئی . در این عمل من هم بکار شما بر میآیم حرف محرمانهٔ هم دارم میخواهم بشما بزنم . "
من دیدم که آنها حرف خلوتی خواهند زد بیرون آمدم ولی دانستم که تدبیرِ شان برای عداوتِ سکینه خانم است . محض نمك خوارگی که با حاجی غفور داشتنم آمدم سکینه خانم‌را از خیالِ آنها خبردار کنم

Karím (sitting down, turns towards Azíz Beg). Sir, tell me your honoured name.

Azíz. My name is Azíz Beg.

Karím. It is a name of good omen. Azíz Beg, I will talk to you: Sakínah Khánum can listen as well.

Azíz. Speak. You can talk to Sakínah Khánum as well. Do not consider her like all other girls. She does not become confused.* She can talk herself: she is not wanting in ability to answer.

Karím. By Allah! that is very convenient. Azíz Beg, it may have become known to you that they call me A'ká Karím, the chief broker. I was a great friend of the deceased Hájí Ghafúr. Just now I went on some business to A'ká Mardán, son of the confectioner. By chance, A'ká Hassan, the merchant, appeared, and saluted and sat down. He said, "A'ká Mardán, I have heard that you are the pleader for Zínab, wife of Hájí Ghafúr. In this affair I can be of use to you, and have some words to say to you in confidence." I saw that they wished to have some private conversation, and came out. Moreover, I knew that their trickery was on account of enmity to Sakínah Khánum. Simply on account of the

---

* Lit. "she does not fall from her feet."

است خاطر مرا میخواهد . وعده کرده است مرا سرِ شغلی بگذارد وظیفه قرار بدهد تیولاتِ پدرمرا هم بمن واگذار نماید

سکینه خانم صلاح اینست اوّل وکیلی بگیریم بعد تفصیلِ احوال‌را بشاهزاده معلوم بکنی او هم حکم بحق کند

عزیز بیگ بسیار خوب! که‌را میخواهی وکیل کنیم ؟ (درینحال گل صباح داخلِ اوطاق شده)

گل صباح مردکهٔ دَمِ در ایستاد میگوید "امر واجبی بود میخواستم با سکینه خانم حرف بزنم . کسی دارید که مابینِ ما واسطه شود حرف بزنیم؟"

سکینه خانم خوب شد که عزیز بیگ اینجاست . برو صداش کن بیاید به بینم چه میگوید (گل صباح میرود)

عزیز بیگ هر که اینجا بیاید باید مرا پیش تو به بیند

سکینه خانم چه میدانند تو که هستی؟ خیال میکنند که قوم نزدیکِ منی (آقا کریم داخل میشود خانم چادرِ سر میکشد)

آقا کریم سلام علیکم!

عزیز بیگ علیك السلام! بسم الله بفرمائید بنشینید خوش آمدی

him a deal of service. He is fond of me. He has promised to give me some berth, to fix a salary for me, and he will restore my father's fiefs to me.

Sakínah. This is the right way, that we should first take our pleader, and you should after this explain the case in detail to the Prince. He, too, will give orders for justice.

Azíz. Very good! Whom do you wish to have as pleader?

(*At this juncture Gul Sabáh enters the room.*)

Gul. There is a man standing at the door, who says, "I had an important matter to speak to Sakínah Khánum about. Have you anyone who can act between us while we converse?"

Sakínah. It is well that Azíz Beg was here. Go and call him here that I may see what he says. (*Gul Sabáh goes.*)

Azíz. Whoever comes here must see me with you.

Sakínah. What do they know as to who you are? They will think you are some near relation of mine.

(*A'ká Karím enters. The Khánum draws her veil over her head.*)

Karím. Peace be on you!

Azíz. On you be peace! In the name of God, speak. Sit down: you are welcome.

از برام نمانده است . برو هر چه میتوانی بکن نکنی از
تو کمتر کسی نیست !

آقا حسن (دلتنك شده) خوب ! بازئی سرِ تو بیاآورم که
در همه داستانها گفته شود مزه اش تا روز مرگ از
کامت بیرون نرود (پا میشود)

سکینه خانم برو برو! هر که از تو بترسد از تو کمتر
است . هر چه از دستت بر میآید در بارهٔ من کوتاهی
نکن وا! چه حرفها میزند خیال میکند کسی از او
میترسد؟ (آقا حسن میرود عزیز بیک میآید)

سکینه خانم ده ! بیاَ حالا فکری بکن به بینم کهرا
وکیل بکنیم . یك دشمنِ دیگر هم که برای خودمان
تراشیدیم

عزیز بیک از این قسم دشمنها صد تا باشد! صد تا
کلاغرا یك سنگ بس است . الآن پا بشوم میروم
تفصیلِ احوالرا همهگی بشاهزاده حالی میکنم خودشان
تدبیر این کاررا بکنند

سکینه خانم شاهزاده که مانعِ مرافعه نخواهد شد .
در هر صورت ما باید وکیلمانرا داشته باشیم

عزیز بیک شاهزاده مانع ِ مرافعه نمیشود امّا شرِّ
حیلهٔ مثل آقا حسنرا دفع میتواند کرد . باید مطلبرا
بشاهزاده معلوم بکنم . پدرم خیلی باو خدمت کرده

thought has remained in my breast. Go! do whatever you can. If you do not, there is no one more insignificant than you.

Hassan (*anxiously*). Good! I will bring such a game upon your head as has never been told in all the tales. The taste of it will not leave your palate till the day of your death. (*Stands up.*)

Sakínah. Go, go! Whoever fears you is more insignificant than you. Do not fail in whatever you can do with regard to me. Bravo! What does he say or imagine, that anyone is afraid of him? (*A'ká Hassan goes. Azíz Beg enters.*)

Sakínah. There!* Come, now think, that I may see whom I shall make my pleader. We have cut out another enemy for ourselves.

Azíz. There may be a hundred enemies of this sort. One stone is enough for a hundred crows. Now let me be stirring and go and explain all the details of the case to the Prince, that he himself may arrange this business.

Sakínah. The Prince will not forbid the Court. We must in any case have our pleader.

Azíz. The Prince will not forbid the Court, but he can prevent the evil tricks of such as Áká Hassan. I must make known the object to the Prince. My father did

* Lit., "give!" a common expression in modern Persian.

فرستادهٔ از بابتِ من . او هم عبث راضی شده بشما قول داده است . امّا عزیز من بتو میگویم من هرگز اهل این کار نیستم از این خیال بیفت . بعد از این دیگر اسمِ مرا بزبان نیآر و این حرفهارا نزن

آقا حسن خانم چه میشود که ؟ دلیلش‌را بفرمائید بفهمم که چرا من لایقِ خدمتِ شما نیستم

سکینه خانم دلیلش پیش خودم است . حرف من همین است که از من دست بردار

آقا حسن خانم آخر چه تقصیری از من صادر شده است که مرا از خودتان دور میکنید ؟

سکینه خانم برادر هیچ تقصیری صادر نشده است . امروز من وکیلِ خود هستم دلم نمیخواهد با تو همخوابه بشوم . دوستت نمیدارم . خواهشِ دل بزور نیست

آقا حسن خانم این حرف برای تو خیلی ضررها وارد میکند . همچو نفرمائید

سکینه خانم میدانم چه میخواهی بگوئی . هر چه میتوانی بکن هر چه از دستت برمیآید کوتاهی نکنی کوتاهی بکنی نامردی !

آقا حسن بعد خودت پشیمان میشوی ها ! یك فکر بکن به بین که چه حرفها بمن میفرمائی

سکینه خانم من فکرهام‌را کرده ام دیگر جای فکری

sented and has accepted it. But, my friend, I tell you that I am not one to agree to it. Give up this idea. After this do not mention my name, and do not talk in that way.

Hassan. Khánum, what is to happen, then? Tell me the reason why I am not fit for your service.

Sakínah. The reason is with me myself. My word is this: Give me up!

Hassan. Lady, in the end what fault have I committed that you send me away from you?

Sakínah. Brother, you have committed no fault. To-day I am my own advocate. My heart does not desire that I should become your wife. I do not love you. The desire of my heart is not strong.

Hassan. Khánum, such words do you much injury. Do not say so.

Sakínah. I know what you would desire to say. Do whatever you can. Do not hold back your hand from whatever it can attain to. If you hold back, you are a coward.

Hassan. Afterwards you yourself will repent. Ha! Think for once. See what it is you are saying to me.

Sakínah. I have thought it out. No further room for

عزیز بیک   حرفهای شما راست است امّا چه فائده که دلِ من آرام نمیگیرد

(درینحال صدای پا میآید · عزیز بیک میرود اوطاق دیگر · سکینه خانم چادر سرِ کردهٔ روش‌را میگیرد می نشیند · گل صباح و آقا حسن داخل میشوند)

آقا حسن   سلام علیکم!

سکینه خانم (آهسته)   علیکم السلام! آقا حسن برادر میشناسی من کیَم؟

آقا حسن   خیر خانم نمیشناسم

سکینه خانم   آقا حسن من سکینه خواهرِ حاجی غفورم . بشناس

آقا حسن (متعجب)   بلی خانم شناختم فرمایشت‌را بفرما من بندهٔ تو ام غلام تو ام نوکرتَم چاکرتَم

سکینه خانم   خیر آقا حسن تو نه بندهٔ من باش نه غلام من . تو برادرِ دنیا وآجرتِ من باش از من دست بردار . من ترا برای همین مطلب خواستم سخنِ من برای شما این بود

آقا حسن (متحیر شده)   خانم چرا مرا ببنده‌گی قبول نمیکنی؟ از من چه خطائی سر زده است؟

سکینه خانم   هیچ خطائی سر نزده است . سخن آشکار بهتر است . شنیده‌ام تو پیشِ عمّه ام خواستکار

Azíz. Your words are true, but of what profit are they when my heart is not satisfied?

(*Meanwhile the sound of a foot comes. Azíz Beg goes into the other room. Sakínah Khánum sits down with a veil over her head, covering her face. Gul Sabáh and A'ká Hassan enter.*)

Hassan. Peace be with you!

Sakínah (in a low tone). On you be peace! A'ká Hassan brother, do you recognise who I am?

Hassan. No, lady, I do not recognise you.

Sakínah. A'ká Hassan, I am Sakínah, sister of Hájí Ghafúr. Know me.

Hassan (astonished). Yes, Khánum, I know you. Give me your commands. I am your slave. I am your servant. I am your domestic.

Sakínah. No, A'ká Hassan. Be neither my servant nor my slave. Be my brother in this world and hereafter. Give me up. I sent for you for this purpose. This was what I had to say to you.

Hassan (in confusion). Khánum, why do you not accept my service? What fault has there appeared in me?

Sakínah. There has no fault appeared. Open speech is best. I have heard that you have sent to my aunt to demand me in marriage. She, too, has foolishly con-

من ترا دادم ورفت . دیگر زیاد حرف نزن خودت‌را خسته مکن (پا میشود راه میافتد میرود)

سکینه خانم (دل سوخته) ای وای خدا ! این چه میگوید ؟

(زبیده از در بیرون رفته دور میشود . عزیز بیک از اوطاق بیرون آمده)

عزیز بیک حالا دیدی اضطرابِ من بجا بود یا نه ؟ من میروم

سکینه خانم کجا ؟

عزیز بیک میروم آن پدر نامردِ آقا حسن‌را بسزاش برسانم . دیگر طاقت ندارم

سکینه خانم تو چه کار داری ؟ نرو ! وا ایست ! از دستت خطا در میآید . من خودم حالا آدم میفرستم آن پدر نامردرا صدا کند بیاید اینجا . خودم میگویم از این خیال بیفتد . گل صباح ! (گل صباح حاضر میشود) گل صباح برو پیش آقا حسن تاجر خلوتی بگو " یك ضعیفهٔ برای کار بسیار لازمی ترا خواسته است ." امّا اسمم‌را بروز نده (گل صباح میرود . بعد رو میکند بعزیز بیک)

عزیز بیک بخدا که هنوز بچهٔ از دهنت بوی شیر میآید . برو آینه نگاه کن به بین از خشم چشمهات‌را خون گرفته است . چرا اینقدر کم حوصلهٔ ؟ این پدر نامرد که مرا بزور نخواهد برد

Talk no more. Do not trouble yourself any more. (*Rises and goes off on her way.*)

Sakínah (*with a burning heart*). Alas! O God! What is this that she says?

(*Zubeïdah goes out of the door and departs. Azíz Beg comes out of the room.*)

Azíz. Now, do you see if my agitation was out of place or not? I am going.

Sakínah. Where?

Azíz. I am going to pay off that A'ká Hassan with the infamous father. I have no power to do anything else.

Sakínah. What have you to do? Do not go! Stay! You are making a mistake. I will now myself send a man, and will send for this man with an infamous father to come here. I will tell him myself: "Give up this idea." Gul Sabáh! (*Gul Sabáh appears.*) Gul Sabáh, go to A'ká Hassan the merchant, and say to him in private:* "A lady† has sent for you for a very urgent matter." But do not disclose‡ the name. (*Gul Sabáh goes. Afterwards she turns to Azíz Beg.*) Azíz Beg, by God! You are still a child: the smell of milk comes from your mouth. Go and look in the glass, and see how your eye of eyes is blood-shot. Why are you so wanting in intelligence?§ This man with an infamous father will not marry me by force.

---

* "Speak to him privacy," literally.
† Lit., "a weak woman."
‡ Lit., "Do not give to the day."
§ Lit., "of little stomach."

وکلای شیطان خیالِ مملکت غافلی . هیچ کسی میتواند از عملهای اینها سر در ببرد بفهمد که چه میکنند چه میگویند؟ مگر من بمیلِ خاطر قول میدهم می بینم چاره نیست میگویم باز بخوشی کنار بیآییم بهتر است .

سکینه خانم اگر حقِّ من همه از بیخ سوخت میشود من باآقا حسن شوهم نخواهر کرد . برو حالیش کن بگو دختره راضی نمیشود .

زبیده سکینه این حرفهارا نزن . من خیال ترا فهمیده ام . مقصود تو اینست برَوی زن عزیز بیگ بشوی خون مارا بخون اهل ظلمه بیآمیزی اهل ظلمه‌را بیآری سرِ خانهٔ ما بنشانی روح همه مُردهای مارا از خانوادهٔ ما بیزار کنی برای خودت نفرین کننده بسازی . هرگز همچو کاری تا امروز در خانوادهٔ ما دیده نشده . دختر تاجر مؤمن ومتّقی کجا زنِ اهل ظلمه شدن ! کجا !

سکینه خانم از کجا بشما معلوم شد من بعزیز بیگ شوهر خواهم کرد؟ نه باو شوهر میخواهم بکنم ونه بدیگری . خانهٔ خودم خواهم نشست . تو پا شو برو سفارشِ مرا باآقا حسن برسان

زبیده تو بچهٔ دختر عقلت نمیرسد خیرِ خودت‌را نمیدانی . من هرگز دیگر پیش او بخواهم رفت واین حرفهارا هم باو نخواهم گفت که دختر رضا نمیدهد .

No one can escape from their bad deeds. Does he understand what they do or what they say? But I give my word with my heart's sympathy. I see that there is no remedy. I say it will be better for us to draw aside with good grace.

Sakínah. If my right is all burnt* up from its root, I will not make A'ká Hassan my husband. Go and explain to him. Say that the girl will not consent.

Zubeïdah. Sakínah, do not speak in that way. I have understood your thoughts. Your purpose is this: to go and be the wife of Azíz Beg. You will mix our blood with the blood of tax-gatherers: you will bring tax-gatherers, and place them in our house, and will sadden the souls of all the dead of our family, and make them curse us for your own sake. No such deed has ever been seen in our family up to to-day. Where has the daughter of a believing and pious merchant become the wife of a tax-gatherer? Where?

Sakínah. Whence has it become known to you that I will marry Azíz Beg? I will neither marry him nor anyone else. I will remain in my own house. Get up, go and commend me to A'ká Hassan.

Zubeïdah. You are a chit of a girl. You have no sense. You do not know your own good. I will never go to him, and I will never say to him that the girl will not consent. I have given you, and the thing is finished.

---

* In the text opposite we find the 3rd pers. sing. of the past tense, instead of the past participle *súkhtah*, of the verb *súkhtan*, "to burn."

زبیده هم چرا؟ آن هم میرود با زنِ برادرت دست بیکی میکنند خویش وقومهاش هم بحرف او قوّت میدهند تصدیق مینمایند حقِّ ترا گم میکنند . دلیلش اینست . دلیلش طمع کاری وشیطان خیالی مردم که فکر وذکرِ شان خوردنِ مالِ صغیر وکبیر است . تو از کجا خبر داری؟ دلیل‌را که گوش میدهد؟

مکینه خانم بسیار خوب! بگذار گم بکنند گوش ندهند . نفهمیدیم یك نفر صیغهٔ خدمتکار چه طور میتواند وارثِ من شریك شود . گویا که دیگر در ولایت حقّ وحساب نیست هر که هر چه بکند دل بخواه است!

زبیده آ بچم از حیلهٔ مردم هرگز میتوان سر در کرد؟ زنِ حاجی رحیم در دولتِ حاجی رحیم چه حقّ داشت؟ دوازده هزار تومان نقد ویك حمّام از پسرش آقا رضا گرفتند بزنکه دادند . وکیلش با حیله بیله هبه‌نامهٔ دُرُست کرد بیرون آورد که حاجی رحیم در زنده‌گی خود دوازده هزار تومان نقد ویك حمّام بزنش هبه کرده است . پنج وشش نفر هم در این باب شهادت دادند . از بیچاره آقا رضا بداد وفریاد پولها وحمّام‌را گرفتند بزنکه دادند . وحال آنکه بهمه اهل شهر معلوم شد که این عمل حیله بوده است . تو مگر از آقا رضا پُر زورتری که هرگز دادش بجائی نرسید؟ از حیلهٔ

Zubeïdah. Why, too? He will go and join hands with your brother's wife. His relatives and tribe will support her word. They will give evidence and will lose you your right. The proof is this. Its proof is avarice, and the diabolical thought of men whose anxiety and talk is to eat up the property of small and great. How do you know? Who gives ear to proof?

Sakínah. Very good! Let them make away with it, and not listen. I do not understand how one serving *síghah** can become a partner in my inheritance. May be, that in the country there is no more right or reckoning. Everyone may do whatever he likes.†

Zubeïdah. Ah! my child. Can one ever evade the stratagems‡ of men? What right had Hájí Rahím's wife in Hájí Rahím's wealth? They took 12,000 tumáns in cash and a bath from his son A'ká Raza and gave them to the woman. Her pleader, by trickery, prepared a deed of gift and produced it, that Hájí Rahím in his lifetime made a present of 12,000 tumáns in cash and a bath to his wife. Five or six men bore testimony to this. They took the money and the bath from the wretched A'ká Raza, notwithstanding his protestations, and gave them to the woman. And now it has become known to all the people of the town that this was a trick. Are you more powerful than A'ká Raza, who never got his rights? You are ignorant of the tricks of the diabolically minded pleaders of the province.

* A woman married according to the *mata'a* rite, not equal to that by which the four lawful wives are married.

† Lit., "Whatever is pleasing to his heart."

‡ Lit., "draw in the head from."

وگره رو بروش میگویم . از سگ بی آبروترش میکنم راهش میاندازم

زبیده (دو دستی روی خودرا خراشیده) واه ! واه ! خدا ! وای ! زمانه بر گشته است ! دخترهای زمانه ذرّهٔ شرم وحیا در رویشان نمانده است ! سکینه من مثل تو دخترهٔ چشم سفید ندیده ام . ما هم یك وقتی دختر بودیم بزرگ داشتیم از شرم وحیا نمیتوانستیم پیش روی بزرگ‌ها مان سر بلند کنیم . از بی آبروی شماها است که طاعون و وبا از ولایت گم نمیشود

سکینه خانم خیر وبا و طاعون از نادرستی مردانِ حرامزاده است . پدر نامردی اسم شصت هزار تومان شنیده بخاطرِ او پی من بلند شده بخواستنِ من طالب میشود . اگر نه از راهِ میل ومحبّت که نمیخواهد مرا ببَرَد . اگر او مرا میخواست چرا درزنده‌گی برادرم یك کلمه دهن باز نمیکرد حرفی نمیزد ؟

زبیده زنده‌گی برادرت شاید در فکرِ زن بردن نبود . نقلِ شصت هزار تومان‌را خوب بخاطرم آوردی . هیچ میفهمی که اگر باآقا حسن شوهر نکنی شصت هزار تومان هم سوخت خواهد کرد ؟

سکینه خانم چرا سوخت خواهد کرد ؟ دلیلش چه چیز است ؟

him more than a dog. I will start him off on his road.

Zubeïdah (*scratching her face with both hands*). Oh! O God! Alas! The times are turned round! The girls of the age have not a scrap of modesty or shame in their faces left! Sakínah, I never saw a girl with such a white eye* as you. We were once girls, had elders, and were from shame and modesty unable to raise our heads in the presence of our elders. It is from your shamelessness that plague and pestilence do not depart from the district.

Sakínah. No! Plague and pestilence come from the wickedness of bad men. This man with an infamous father has heard the name of 60,000 tumáns, and on that account rises in pursuit of me and demands me in marriage. If not, he will not marry me through inclination and love. If he wished for me, why did he not once open his mouth and speak whilst my brother was alive?

Zubeïdah. Perhaps in your brother's lifetime he had not thought of taking a wife. You have made good use of the story of 60,000 tumáns. Do you in the least understand that if you do not take A'ká Hassan for your husband, he will burn the 60,000 tumáns?

Sakínah. Why will he burn them? What proof is there of this?

---

* That is, "with such effrontery."

سکینه خانم آدمِ نادُرستی است

زبیده نادُرست است بدیگران برای ما خیلی خوب است . در تجارت سر رشته دارد دولت زیاد دارد پول پیداکُن است با همه معتبرانِ ولایت خویش وقومی وآشنائی دارد . دیگر بهتر از این شوهر از کجا پیدا خواهی کرد ؟

سکینه خانم اگر آقا حسن سر تا پای مرا جواهر بریزد من زنِ او نخواهم شد . برو بگو از این خیال بیفتد

زبیده همچو کاری دیگر هرگز نخواهد شد . تو چه کارهٔ که بتوانی از حرف من در بروی . مردی همه زنهای متشخّصِ ولایت‌را نزد من فرستاده بود . من بچه که نیستم عقلم قبول کرد مصلحتِ ترا در آن دیدم قول دادم . حالا میخواهی مرا میان مردم خفّت بدهی ؟ من هم آخر بقدر خودم اسم ورسم دارم آبرو دارم آدمی بودم

سکینه خانم برای اینکه باسم وآبروی تو ضرر نخورد من باید تا عمر دارم خودم‌را سیه روز کنم ! تکلیف غریبی میکنی بمن عمّه . بخدا اگر بخواهد همهٔ عالم خراب بشود من باآقا حسن نخواهم رفت . من گفتم . شما خودتان بایَشْ حالی بکنید از این خیال بیفتد . اگر نه خودم صداش میکنم هزار تا هم فحش

Sakínah. He is a bad man.

Zubeïdah. He is a bad man! To others he is very good as far as I am concerned. He is skilful* in commerce, has plenty of wealth, is a money-maker, is related to, and of the same tribe, and friends with all the respectable men of the district. Whence will you produce a better husband than this?

Sakínah. If A'ká Hassan should pour gems upon me from head to foot, I will not be his wife. Go and tell him to give up this idea.

Zubeïdah. Such an affair will never come about again. Who, then, are you that you should be able to depart from my word? The men had sent all the distinguished women of the district to me. I am no child. I accepted, as I saw it was the best thing for you. And now you wish to make me absurd among the people. I have, to say the last word, name and reputation according to my position. I have a character. I was a personage.

Sakínah. I must for the whole of my life make my days black in order that your name and dignity may not be harmed! You inflict strange trouble upon me, Aunt. By God, if the whole world should be ruined, I will not, I will not go to A'ká Hassan. I have spoken. Do you yourself explain to him that he must give up this idea. If not, I will call him myself, and will say a thousand insulting things to his face. I will disgrace

---

* "Holds the rope's end," literally.

زبیده هم چرا؟ آن هم میرود با زنِ برادرت دست بیکی میکند خویش وقومهاش هم بحرف او قوّت میدهند تصدیق مینمایند حقّ ترا گُم میکنند . دلیلش اینست . دلیلش طمع کاری وشیطان خیالی مردم که فکر وذکرِ شان خوردنِ مالِ صغیر وکبیر است . تو از کجا خبر داری؟ دلیل‌را که گوش میدهد؟

مکینه خانم بسیار خوب! بگذار گُم بکنند گوش ندهند . نفهمیدیم یك نفر صیغهٔ خدمتکار چه طور میتواند بارثِ من شریك شود . گویا که دیگر در ولایت حقّ وحساب نیست هر که هر چه بکند دل بخواه است!

زبیده آ بچم از حیلهٔ مردم هرگز میتوان سر در کرد؟ زنِ حاجی رحیم در دولتِ حاجی رحیم چه حقّ داشت؟ دوازده هزار تومان نقد ویك حمّام از پسرش آقا رضا گرفتند بزنکه دادند . وکیلش با حیله بیله هبه‌نامهٔ دُرُست کرد بیرون آورد که حاجی رحیم در زنده‌گی خود دوازده هزار تومان نقد ویك حمّام بزنش هبه کرده است . پنچ وشش نفر هم دراین باب شهادت دادند . از بیچاره آقا رضا بداد وفریاد پولها وحمّام‌را گرفتند بزنکه دادند . وحال آنکه بهمه اهل شهر معلوم شد که این عمل حیله بوده است . تو مگر از آقا رضا پُر زورتری که هرگز دادش بجائی نرسید؟ از حیلهٔ

Zubeïdah. Why, too? He will go and join hands with your brother's wife. His relatives and tribe will support her word. They will give evidence and will lose you your right. The proof is this. Its proof is avarice, and the diabolical thought of men whose anxiety and talk is to eat up the property of small and great. How do you know? Who gives ear to proof?

Sakínah. Very good! Let them make away with it, and not listen. I do not understand how one serving *síghah** can become a partner in my inheritance. May be, that in the country there is no more right or reckoning. Everyone may do whatever he likes.†

Zubeïdah. Ah! my child. Can one ever evade the stratagems‡ of men? What right had Hájí Rahím's wife in Hájí Rahím's wealth? They took 12,000 tumáns in cash and a bath from his son A'ká Raza and gave them to the woman. Her pleader, by trickery, prepared a deed of gift and produced it, that Hájí Rahím in his lifetime made a present of 12,000 tumáns in cash and a bath to his wife. Five or six men bore testimony to this. They took the money and the bath from the wretched A'ká Raza, notwithstanding his protestations, and gave them to the woman. And now it has become known to all the people of the town that this was a trick. Are you more powerful than A'ká Raza, who never got his rights? You are ignorant of the tricks of the diabolically minded pleaders of the province.

---

* A woman married according to the *mata'a* rite, not equal to that by which the four lawful wives are married.

† Lit., "Whatever is pleasing to his heart."

‡ Lit., "draw in the head from."

وگره رو بروش میگویم . از سگ بی آبروترش میکنم راهش میاندازم

زبیده (دو دستی روی خودرا خراشیده) واه ! واه ! خدا ! وای ! زمانه بر گشته است ! دخترهای زمانه ذرّهٔ شرم وحیا در رویشان نمانده است ! سکینه من مثل تو دخترهٔ چشم سفید ندیده ام . ما هم یك وقتی دختر بودیم بزرگ داشتیم از شرم وحیا نمیتوانستیم پیش روی بزرگ‌ها مان سر بلند کنیم . از بی آبروی شماها است که طاعون و وبا از ولایت گم نمیشود

سکینه خانم خیر وبا و طاعون از نادرستی مردانِ حرامزاده است . پدر نامردی اسم شصت هزار تومان شنیده بخاطرِ او پی من بلند شده بخواستنِ من طالب میشود . اگر نه از راهِ میل ومحبّت که نمیخواهد مرا ببَرد . اگر او مرا میخواست چرا درزنده‌گی برادرم یك کلمه دهن باز نمیکرد حرفی نمیزد ؟

زبیده زنده‌گی برادرت شاید در فکرِ زن بردن نبود . نقلِ شصت هزار تومان‌را خوب بخاطرم آوردی . هیچ میفهمی که اگر باآقا حسن شوهر نکنی شصت هزار تومان هم سوخت خواهد کرد ؟

سکینه خانم چرا سوخت خواهد کرد ؟ دلیلش چه چیز است ؟

him more than a dog. I will start him off on his road.

Zubeïdah (scratching her face with both hands). Oh! O God! Alas! The times are turned round! The girls of the age have not a scrap of modesty or shame in their faces left! Sakínah, I never saw a girl with such a white eye* as you. We were once girls, had elders, and were from shame and modesty unable to raise our heads in the presence of our elders. It is from your shamelessness that plague and pestilence do not depart from the district.

Sakínah. No! Plague and pestilence come from the wickedness of bad men. This man with an infamous father has heard the name of 60,000 tumáns, and on that account rises in pursuit of me and demands me in marriage. If not, he will not marry me through inclination and love. If he wished for me, why did he not once open his mouth and speak whilst my brother was alive?

Zubeïdah. Perhaps in your brother's lifetime he had not thought of taking a wife. You have made good use of the story of 60,000 tumáns. Do you in the least understand that if you do not take A'ká Hassan for your husband, he will burn the 60,000 tumáns?

Sakínah. Why will he burn them? What proof is there of this?

---

* That is, "with such effrontery."

سکینه خانم آدمِ نادُرستی است

زبیده نادُرست است بدیگران برای ما خیلی خوب است . در تجارت سر رشته دارد دولت زیاد دارد پول پیداکُن است با همه معتبرانِ ولایت خویش وقومی وآشنائی دارد . دیگر بهتر از این شوهر از کجا پیدا خواهی کرد ؟

سکینه خانم اگر آقا حسن سر تا پای مرا جواهر بریزد من زنِ او نخواهم شد . برو بگو از این خیال بیفتد

زبیده همچو کاری دیگر هرگز نخواهد شد . تو چه کارهٔ که بتوانی از حرف من در بروی . مردی همه زنهای متشخّصِ ولایت‌را نزد من فرستاده بود . من بچه که نیستم عقلم قبول کرد مصلحت ترا در آن دیدم قول دادم . حالا میخواهی مرا میان مردم خفّت بدهی ؟ من هم آخر بقدر خودم اسم ورسم دارم آبرو دارم آدمی بودم

سکینه خانم برای اینکه باسم وآبروی تو ضرر نخورد من باید تا عمر دارم خودم‌را سیه روز کنم ! تکلیف غریبی میکنی بمن عمّه . بخدا اگر بخواهد همهٔ عالم خراب بشود من باآقا حسن نخواهم رفت . من گفتم . شما خودتان بایَشْ حالی بکنید از این خیال بیفتد . اگر نه خودم صداش میکنم هزار تا هم فحش

Sakínah. He is a bad man.

Zubeïdah. He is a bad man! To others he is very good as far as I am concerned. He is skilful* in commerce, has plenty of wealth, is a money-maker, is related to, and of the same tribe, and friends with all the respectable men of the district. Whence will you produce a better husband than this?

Sakínah. If A'ká Hassan should pour gems upon me from head to foot, I will not be his wife. Go and tell him to give up this idea.

Zubeïdah. Such an affair will never come about again. Who, then, are you that you should be able to depart from my word? The men had sent all the distinguished women of the district to me. I am no child. I accepted, as I saw it was the best thing for you. And now you wish to make me absurd among the people. I have, to say the last word, name and reputation according to my position. I have a character. I was a personage.

Sakínah. I must for the whole of my life make my days black in order that your name and dignity may not be harmed! You inflict strange trouble upon me, Aunt. By God, if the whole world should be ruined, I will not, I will not go to A'ká Hassan. I have spoken. Do you yourself explain to him that he must give up this idea. If not, I will call him myself, and will say a thousand insulting things to his face. I will disgrace

---

* "Holds the rope's end," literally.

اذن دادم مرا بآقا حسن شوهر بکنی ؟ من حالا دیگر نه پدر دارم نه برادر خودم وکیلِ خودمم

زبیده خجالت بکش ! خجالت بکش ! بتو چه ؟ برای تو شوهر لازم است بهر که میدهند تو هم میروی . دختر بچه‌هارا زیبنده نیست پیش بزرگشان همچو حرف بزنند . قباحت دارد از شما ! حیف است !

سکینه خانم خیر ! البتّه حرف میزنم ! دیگر اختیارِ خودمرا که از دست نمیدهم . هیچکس نمیتواند مرا بشوهر بدهد

زبیده چشم ! مگر شوهر نخواهی کرد ؟

سکینه خانم نه خیر نمیخواهم شوهر کنم !

زبیده (نیم خند) خیلی کسها مثل شما نه خیر گفتند امّا آخر باز گردند

سکینه خانم عمّه بخدا شوخی نمیکنم . من وآقا حسن مُحال است آبمان یکجوب برود . بالمرّه از این خیالها بیفُتد

زبیده نمیشود دختر برادر عزیزم . آدمهای معتبرِ ولایت‌را با ما دشمن میکنی

سکینه خانم جهنّم که دشمن بشوند ! من از رؤیتِ آقا حسن بَدَم میآید . اگر به بینم زهره ترک میشوم

زبیده چرا ؟

give you leave to make Áká Hassan my husband? I have now neither father nor brother, and am my own pleader.

Zubeidah. Shame, shame! * What have you to do with it? You must have a husband, and you will marry whomever they give you. It is unbecoming in young girls to speak in this way before their elders. It is shameful in you! Fye!

Sakínah. No! I will certainly speak! I will not again give control over myself out of my hand. No one can give me to a husband.

Zubeidah. On my eye be it! Do you, then, not want to marry?

Sakínah. No, I do not wish to marry.

Zubeïdah (half laughing). There are many who have said "No" like you, but in the end they turn round.

Sakínah. Aunt, by God! I am not joking. It is impossible for me and A'ká Hassan that our water should go with one stick.† Give up this idea at once!

Zubeïdah. It cannot be, my dear niece. You will make the respectable men of the district my enemies.

Sakínah. To hell with becoming your enemies! I hate the sight of A'ká Hassan.‡ If I see him, my bile is stirred up.

Zubeïdah. Why?

---

* Lit. "Undergo shame."

† This is either equivalent to "rowing in the same boat," or there is some mistake in the printing. The French edition says the Persian has been altered.

‡ Lit., "Evil comes to me from A'ká Hassan's look!"

امرا صدا کنند بیآید اینجا میگویم " من هرگز زنِ آقا حسن نمیشوم ونخواهم شد. " وقتی که عمّه‌ام آمد تو برو آن یکی اوطاق واایست بگوش خود بشنو. گل صباح!

گل صباح بلی

سکینه خانم گل صباح برو عمّه‌امرا صدا کن بیآید اینجا

(گل صباح میرود) خوب! حالا بگو به بینم ما کهرا وکیل تعیین بکنیم

عزیز بیگ از براي چه؟

سکینه خانم وای! باز میگوید از برای چه! مگر نشنیدهٔ زنِ برادرم مُدّعی ارث شده میخواهد با من مرافعه کند؟

عزیز بیگ بلی شنیده ام. امّا حالا عقل دُرُستی سرم نیست. عمّه ات بیآید بَرَود بعد من وکیل پیدا میکنم.

(در این حال صدای پای میآید. عزیز بیگ میرود باوطاق دیگر. زبیده عمّهٔ سکینه خانم. داخل میشود)

سکینه خانم عمّهٔ جان سلام!

زبیده علیك السلام سکینه! چه میکنی؟ احوالت خوب است؟

سکینه خانم از کجا که خوب است! عمّهٔ من کَیْ بتو

my aunt to come here. I will say: "I will never become* the wife of Áká Hassan." When my aunt comes, you go out into that room and hear with your own ear. Gul Sabáh!

Gul. Yes!

Sakínah. Gul Sabáh, go and call my aunt to come here. (*Gul Sabáh goes.*) Good! Now, tell† me whom I shall appoint my pleader.

Azíz. For what?

Sakínah. Oh! Say again, "For what?" Have you not heard that my brother's wife claims the inheritance, and is going into Court with me?

Azíz. Yes, I have heard. But just now the wits in my head are not all right. Let your aunt come and go; after that I will produce a pleader.

(*At this juncture the sound of a foot comes. Azíz Beg goes into the other room. Sakínah Khánum's aunt enters.*)

Sakínah. My dear aunt, peace!

Zubeïdah. On you be peace, Sakínah! What are you doing? Is your health good?

Sakínah. Whence can it be good? Aunt, when did I

---

* There appears to be an unnecessary repetition here in the Persian.

† "Say that I may see," a common modern Persian expression for "tell me."

بمن میسّر خواهد شد بهمه جور وجفاها صبر میکردم . کنون که زمانِ وصلت نزدیك شده خیالمرا خوش کرده طوری آرام گرفته بودم باز معلوم میشود که میخواهند مرا بد بخت کنند .

سکینه خانم چه میکوئی ؟ واضح‌تر بگو به بینم مطلبت چه چیز است ؟ من که نمی فهمم

عزیز بیگ چرا نمی فهمی ؟ مگر خودت خبر نداری ؟ دیروز آقا حسن تاجر زنِ مَلِك التجّاررا با زنِ کدخدا وزنِ مُلّا باقر نزد عمّه‌ات فرستاده خواستگاری ترا کرده اند . عمّه هم قول داده است !

سکینه خانم وُوی ! عمّه ام حرف بیخودی زده باشد آنکه بشنودگی است ؟

عزیز بیگ خیر ببخشید من هرگز باین حرفها دیگر ساکت نمیشوم . یا باید همین حالا بفرستی عمّه‌اترا صدا کنی همچو که بگوش خود بشنوم بگوئی که تو زنِ آقا حسن نخواهی شد یا اینکه من باید امروز بکُشتنِ آقا حسن کمر به بندم هر چه بادا بادا ! حسن پیله‌ور چه کاره است ! خواسته باشد پا توی کفشِ من بکند اسم نامزدِ مرا بَبَرد ویا سرِ راهِ من بیآید . بخدا که حالا میروم با همین قمَه رودهاش‌را در می آورم

سکینه خانم خیلی خوب ! من الآن میفرستم عمّه

all his violence and oppression. Now that the time of union had come near, and I had pleased my imagination and gained some ease, it appears that they desire to disappoint me.

Sakínah. What are you saying? Speak more plainly, that I may see what your purport is. I do not understand.

Azíz. Why don't you understand? Do you, then, yourself, not know? Yesterday Ákå Hassan, the merchant, sent the wife of the Chief of the Merchants' Guild, with the wife of the Chief and the wife of Moolla Bákar, to your aunt, and demanded you in marriage. Your aunt has also promised you.

Sakínah. Bravo! My aunt may have said foolish things. Is that something to hear?

Azíz. Bestow good upon me! I will never again be silent over such words. You must either now send and call your aunt to tell her what I hear with my own ear, that you will not be Ákå Hassan's wife, or I must this day gird up my loins to kill Ákå Hassan, let what will happen! What kind of a fellow is this shopkeeper Hassan! He may have wished to put his foot in my shoe and take away the name of my betrothed, or come across my path. By God! I will at once go and rip out his entrails with this dagger.

Sakínah. Very good! I will at once send them to call

گرفت پولترا تمام وکمال گرفتی خرجِ عروسی مرا هم بکشی شوهرم بدهی . دیگر دل من چه میخواهد ؟

سکینه خانم بسیار خوب ! دعا کن نزاعِ مان زودتر تمام بشود ترا هم شوهر میدهم . حالا پا شو برو عزیز بیگ‌را صداش کنی بیآید اینجا به بینم او چه میگوید . حاکم شرع آدم فرستاده پیغام کرده بود که وکیل بگیرم بفرستم مرافعه کند . حالا که من در این ولایت غیر از عزیز بیگ کسیرا ندارم بجز یك نفر عمّه . آن هم زن است از دستش چه بر میآید ؟

گل صباح (بیرون رفته زود بر میگیرد) خانم اینست عزیز بیگ خودش میآید

(زود سکینه خانم پنجره‌را پائین میکند وعزیز بیگ داخلِ اوطاق میشود)

عزیز بیگ (تند) سکینه خانم آخر کار مرا باینجاها رساندی !

سکینه خانم (متعجب) من بکجا رساندم ؟ مگر چه واقع شده است که همچو کج خُلق وغضبناك شدهٔ ؟

عزیز بیگ سکینه خانم گوش کُن . تو خودت میدانی که من دو سال است از مکتب بیرون آمده ام بدردِ عشق تو گرفتار شده نتوانسته ام از خانه پا بیرون بگذارم . هر قدر برادرت بمن ستم کرده بجدائی ما تلاش میکرد من همان قدرها پاداری نموده جورِ اورا میکشیدم وروز بروز بر محبّت من میافزود وباین امید که وصال تو

will also pay the expenses of my wedding, and give me a husband. What else should my heart desire?

Sakínah. Very good! Pray that my suit may soon come to an end, and I will give you a husband, too. Now, get up. Go and call Azíz Beg to come here, that I may see what he says. The Judge sent a man with a message that I should take a pleader, and send him to take the matter into Court. Now, I have no one in this country but Azíz Beg, except one single aunt. As she is a woman, what can she do?

Gul (*goes out and returns quickly*). Khánum, here is Azíz Beg himself coming.

(*The Khánum quickly lowers the lattice and Azíz Beg enters the room.*)

Azíz (*sharply*). Sakínah Khánum, at last you have brought my business to this pass!

Sakínah (*astonished*). To what pass have I brought it? What has happened that you have become so bad tempered and angry?

Azíz. Sakínah Khánum, listen. You yourself know that for two years since I left school I have been captive to your love, and have been unable to leave the house. However much your brother cruelly sought to separate us, remaining equally constant, I bore his violence. And from day to day my love increased, and, in the hope that I might be united to you, I bore patiently

سکینه خانم گل صباح تو خودت که خبر داری من برای عزیز بیگ بی اختیارم . بیچاره درمدّت دو سالِ دُرُست پیش مرحوم برادرم قربان صدقه میرفت که مرا ببرد برادرم راضی نشد که پسرِ اهلِ ظلمه است نُوکرِ باب است . حالا که برادرم مُرده اختیارم دست خودم افتاده میخواستم پولهارا بگیرم آموده تدارکمرا بینم کام دل حاصل کنم . این بیحیا زنِ برادرم از اینجا مدّعی درآمده رسیدنِ پولرا بتأخیر انداخته است . حالا باید مشغول مرافعه بشویم

گل صباح خانم مگر زن برادرت در اِرْث حقّ ندارد ؟

سکینه خانم خیر ! چه حقّی دارد ؟ زنِ عقدی نبود که ارث بَبَرد . اولاد هم ندارد که شریك میراث بشود . امّا نمیدانم بچه مُدّعی شده است .

گل صباح خانم هیچ خیال نکن . انشاء الله چیزی نمیتوانند بکنند . نذری برای کنیزت بکن دعا کنم خدا کارهای شمارا صورت بدهد بزودی بآرزوی خود برسی

سکینه خانم دلت چه میخواهد ؟ چه نذر میخواهی بکنم از برات ؟

گل صباح نذر کن انشاء الله کارهایتان که صورت

Sakínah. Gul Sabáh, you yourself know that I am beyond my own control for Azíz Beg. The poor fellow, for two years exactly, sacrificed himself, and besought my deceased brother that he might marry me. My brother did not consent because he is the son of tax-gatherers.* He is a gate-officer. Now that my brother has died, and I have obtained control over myself, I wished to take the money, make my own preparations quietly, and obtain the wish of my heart. This shameless wife of my brother has come in at this point as a claimant, and has thrown delay in the matter of the money coming to me. Now we shall have to employ ourselves in the Court.

Gul. But, Khánum, has your brother's wife no right in the inheritance?

Sakínah. No! What right has she? She was not a legitimate wife that she should carry off the heritage. Moreover, she has no sons, that she should share the property. But I do not know on what she has made a claim.

Gul. Khánum, do not disturb yourself. Please God, they can do nothing. Make a present to your servant, and I will pray that God may give such a turn to your affairs, that you soon attain to your hope.

Sakínah. What does your heart desire? What present do you wish me to make you?

Gul. Promise that, if, please God, your affair is arranged, and you get the whole of the money, you

---

* Literally, "people of injustice," often applied to tax-gatherers, as the following words show; probably a custom-house official.

حکایت وکلاء مرافعه

مجلس اوّل

واقع میشود در خانهٔ حاجی غفور تاجر مرحوم
(سکینه خانم همشیرهٔ حاجی غفور جلو پنجرهٔ ایستاده کنیز خود گل صباحرا صدا میکند)

سکینه خانم گل صباح گل صباح هوی !

گل صباح (داخل شده) بلی خانم چه میفرمائید ؟

سکینه خانم گل صباح هیچ خبر داری که این بیحیا زنِ برادرم بسر من چه میآورد ؟

گل صباح خیر خانم من از کجا خبر دارم ؟

سکینه خانم نزد حاکم شرع آدم فرستاده پیغام کرده است پولهائیکه از برادرم در پیش او امانت است بمن ندهد . با من ادّعا دارد که باید پولها باو برسد . ترا بخدا گل صباح همچو کاری هم در دنیا شدنی است ؟ من نمیدانم در پیش خدا چه گناهی کرده ام همیشه اسباب فراهم میآید برای آنکه بخت من بسته شود

گل صباح خانم برای چه همچو خیالهارا میکنی ؟ بخت تو چرا بسته میشود ؟

THE STORY OF

THE PLEADERS OF THE COURT.

FIRST ACT.

Takes place in the House of Hájí Ghafúr, merchant, deceased. (Sakínah Khánum, sister of Hájí Ghafúr, is standing before the lattice, and calls her servant, Gul Sabáh.)

Sakínah. Gul Sabáh! Ho, Gul Sabáh!

Gul (entering). Yes, Khánum. What are your orders?

Sakínah. Gul Sabáh, do you know at all what that shameless wife of my brother is bringing on my head?

Gul. No, Khánum. Whence should I know?

Sakinah. She has sent a man with a message to the Judge, that he should not give me the money of my brother which is deposited with him. She claims against me that the money should go to her. I adjure you, by God, Gul Sabáh, can such a thing take place in the world? I do not know what fault I may have committed before God. Causes accumulate in order that Fortune may be adverse to me.

Gul. Khánum, why do you imagine such things? Why should Fortune become adverse to you?

حاشیه نشینانِ محکمهٔ مرافعه آقا رحیم آقا جبّار آقا

بشیر وآقا ستّار نامان

فرّاش باشی

زینب .. متعهٔ حاجی غفور

طفلِ هفت ماهه

اسد . نوکر حاکم شرع

Assessors of the Court, by name *A'ká Rahím*, *A'ká Jabbár*, *A'ká Bashír*, and *A'ká Sattár*.

Chief Farrásh.

Zínab, temporary wife of Hájí Ghafúr.

A child of seven months.

Asd, the Judge's servant.

افراد اهل مجلس

سکینه خانم خواهرِ مرحوم حاجی غفور ... دختر هجده ساله

گل صباح ... کنیز وی

عزیز بیگ ... نامزدِ وسوکلی او

زبیده ... عمّه اش

آقا حسن ...... تاجر

آقا کریم ...... دلّال باشی

آقا سلمان پسر الکچی .... وکیل مرافعه

آقا مردن پسر حلوئی .... وکیل مرافعه

آقا عبّاس .... برادر زینب متعهٔ حاجی غفور مرحوم

نصیر فرّاش

داروغهٔ بازار با چهار نفر عمله هپو شیدا قربانعلی وحنیفه نامان

حاکم شرع

چهار نفر سرباز بدل وقهرمان وغفّار ونظر نامان

DRAMATIS PERSONÆ.

Sakínah Khánum, sister of Hájí Ghafúr, deceased, a girl of eighteen years of age.

Gul Sabáh, her female attendant.

Azíz Beg, her betrothed lover.

Zubeïdah, her aunt.

A'ká Hassan, merchant.

A'ká Karím, chief broker.

A'ká Salmán, son of a spikenard-seller, pleader of the Court.

A'ká Mardan, son of a confectioner, pleader of the Court.

A'ká Abbás, brother of Zínab, temporary wife of Hájí Ghafúr, deceased.

Nasír, servant (carpet-spreader).

Dárogha, (superintendent) of the bazaar, with four assistants, *Hapú, Shaidá, Kurbán Alí, and Hanífah.*

Judge.

Four soldiers, by name *Badal*, *Kahramán*, *Ghafár*, and *Nazar*.

تمثيل

ترجمهٔ میرزا جعفر قراجه‌داغي

THE

PLEADERS OF THE COURT.

A COMEDY IN THREE ACTS.

Translated from the Turkish.

BY

MIRZA JÁFAR KARÁJAHDÁGHÍ.



LONDON:
PRINTED BY W. H. ALLEN AND CO., LIMITED,
13 WATERLOO PLACE.